GALENI

IN HIPPOCRATIS LIBRVM DE HVMORIBVS, Commentarij tres:

Eiusdem reliquum sexti commentarij in sextum de vulgaribus morbis: itemq. septimus, & octauus: nuper in lucem editi, ac latinitate donati:

Io. Baptista Rasario interprete.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, Apud Vincentium Valgrisium.

M D L X I I.

IO. BAPTISTA RASARIVS, NICOLAO SAMMICHELIO, MEDICO OPTIMO S. P. D.

VANTVM ſtudij adhibuerim, quantumq. temporis in eo poſuerim, ut omnes Galeni libri, qui ad nos adhuc peruenerunt, in apertũ quã emendatisſimi proferrentur: cum plerique ſciunt, tum uero tu, Nicolae ornatisſime, optimus, ac locupletisſimus eſſe teſtis potes. me enim naturæ ardore quodam, atque animi propenſione eius rei percupidũ ita tu ſemper auctoritate tua, quæ ualet apud me plurimum, hoc ad agendum cohortatus es, ut facile fuerit uolẽtem, & totis in hoc ſtudium uiribus incumbẽtem urgere, & ad rem conficiendam impellere. Itaque prius mea ſponte, ſtudioſis medicæ artis hominibus ut prodeſſem, atque ipſe pro uirili parte in pulcherrimæ artis, quam ſemper, ut ſalutis humanæ præſidem, libẽter exer

cui, cognitione progrederer: post uero tuo impulsu inductus, cetera missa feci omnia, ut hoc opus, quod tantopere expectari a cun ctis, & a te etiam expeti intelligebam, omnibus, si possem, numeris absolutum, ad finem perducerem. Sed tanta est in rebus obscuri tas, & tam alte depressa est ueritatis ratio, ut, licet omnia susceperim, ea tamen præstare, quæ rei magnitudo postulabat, nullo modo potuerim. Mihi quidem conscius sum, me neque labori, neque operæ, neque diligẽtiæ pepercisse, ut quicquid ex ueterum librorũ, quos nactus sum, collatione: quicquid ex sa pientissimorum hominum consilio consequi potuerim, aut si quid fuit, de quo, meo inge nio, quod non admodum acre esse intelligo, facere coniecturam coactus sim, nihil plane omiserim: sed omnia summo studio peruesti garim, nihilq́. intentatũ reliquerim, quod uel inueniri a me, uel excogitari posse uideretur. Nihil addam de magno sumptu in libros ue teres facto; nihil de longissimo temporis spa tio, quod in conuertendis innumerabilibus libris posui: nihil denique de aduersa ualetu dine, qua sum diu, ac sæpe in hoc munere ge rendo conflictatus: quando tu omnia cogni ta habes, atque perspecta: & Dei primũ con

cessu,

cessu,post uero te potissimum auctore,et me dico pristinæ sum ualetudini restitutus. hoc tamen extremum tempus tacitus præterire non possum: cum enim, impressis iam omnibus Galeni libris, qui extabant,ad me delati essent Galeni tres in Hippocratis librum de humoribus commentarij, egoq. cõstitutum non haberem, utrum eos conuerterẽ, ne diutius desiderarentur: an, quod nondum satis firmo corpore essem,meæ salutis, ac uitæ rationem ducerem; tu proposito summo fructu, qui ex eis ferri posset; explicato admirabili ordine, quo res omnes fere, quæ ad medicinam pertinent, exponuntur: & singulari quadam Galeni in his commentarijs diligentia sub oculos posita, omnem dubitationem sustulisti, effecistiq. ut publica utilitas longe fuerit priuatis, & meis commodis antelata. Multa enim me deterrebant: primum infirmitas ualetudinis: deinde calor, qui ingruebat: tum rei difficultas, ac magnitudo, præsertim cum primis diebus unum modo exẽplum, idq. mutilum, ac plerisq. in locis decurtatum, neque admodum uetus mihi suppeteret: deniq. quod hisce interpretationibus iampridem uale dicere decreueram. Sed cum uetustissimus liber in manus meas haud

ita multo poſt incidiſſet: tum denique facere non potui, quin & tibi, cui debeo plurimum,& ceteris idem efflagitantibus morem eſſe gerendum exiſtimarim. Quam ob rem factum eſt,ut ad alios Galeni commentarios hi tres, quibus de agitur,adiecti ſint.qui quidem,ut plerique omnes eruditi homines ſentiunt, ſic alijs utilitate,& accurata quadã res omnes explanandi ratione excellunt, ut uel hi ſoli integri, quamuis multa multis in locis deſint, ad nos perueniſſe: alij, qui ad Galenũ auctorem referuntur, ab ineptis quibuſdam hominibus non raro deprauati eſſe uideantur. Quotus enim quiſque eſt, qui ferre poſſit,quæ ſæpe in commẽtarijs in libros uulgarium morborum, & prædictionum, ut alios interim omittam, iterata, inculcataq; ſunt? at in his, quos nunc edimus, nihil eſt huiuſmodi: eſt autem, mea quidem ſententia, pura oratio,& Galeni maxime propria: tum ſententiæ omnes ferme ad Hippocratis, quẽ ipſe ſequebatur, mentem accommodatæ:ac cetera omnia, ut ſecum, & cum ijs, quæ ab eodem alibi dicta ſunt, conueniant. Hunc igitur librum, & duos in ſextum de uulgaribus morbis commentarios, ac dimidium ſexti,

cum

cũ bibliopola, ut ueſtris medicis inſeruiret, ſeiunctos ab alijs imprimēdos curaret: quod tuo potiſsimum hortatu, tuisq. monitis in latinam linguam ſint conuerſi; in tuo nomine apparere debere cenſuimus: ut tuam iſtam præclaram ornandæ medicæ artis, quam ſumma cum laude, ac felicitate prope tractas, uoluntatē teſtatam omnibus faciamus: & quam diu maneat ipſe liber, tam diu meæ in te maximæ obſeruantiæ, & pietatis monimentum extet. Vale.

Venetijs, xv. Kal. Octob. CIↃ IↃ LXII.

Priuilegiorum sententia.

CAVTVM *eſt auctoritate* Pij IIII. Pont. *Max. ne quis alius, præter* Vincentium Valgriſium *commentarios tres* Galeni *in* Hippoc. *librum de humoribus, & dimidiū ſexti in ſextum de uulgaribus morbis, & item ſeptimum, & octauum in eundem, ex* Io. *Baptiſtæ* Raſarij *interpretatione, ante decennium imprimat: ne ue alibi impreſſos uendat: ut ex Motu proprio conſtat, dato Romæ* XXVI. *Decemb.* M D LXI.

IDEM *cauit* Imp. *Cæſ.* Ferdinandus, *Aug. priuilegio conceſſo Pragæ die ultimo Decemb. anno exeunte* M D LXI. *quod notatum eſt his uerbis,*
Vidit *Seld.*

HOC *ipſum cenſuit* Chriſtianiſ. Rex *Francorum* Carolus, *extat autem priuilegium in diui Germani oppido datum die* XXII. *Ianuarij* M D LXI. *eſtq; notatum hoc nomine.* *Burault.*

ILLVSTRISS. *Senatus Venetus hoc amplius uoluit, ne eoſdem libros quiſpiam intra uiginti annos imprimat, aut alibi impreſſos ſua in ditione, præter Valgriſium, uendat.* Priuilegium *autem conceſſum eſt die* V. *Maij.* M D LXII.

INDEX RERVM, AC VOCVM MEMORABILIVM, QVAE HOC OPVSCVLO CONTINENTVR.

A

BSCESSVS *in partibus superioribus difficiliores & cur. fol.* 43
Abscessus infra umbilicum boni, supra uero non fol. 44
Abscessibus tria tempora constituit Hippoc. *& quæ* 45
Abscessuum causæ quæ 246
Abscessus & commutationis differentia 210
Abscessum qua parte futurus sit indicat calor pedũ. 242
Accessiones *uehementius hominem conflictantes quid significet.* 526
Acrimonia *ubi alere corpus studemus uitãda & cur* 42
Acrimoniæ *incommoda quæ* 42. *et* 43
Ad *distinctionem medicamentorum, multum refert an ad naturam uniuersam causam compares, an ad hominem tantum* 36. *et* 37
Aegroti *ad purgationes inepti qui* 54
Aer *optimus & prauus qualis* 310
Aer *urbanus peior eo qui ruri habetur cur* 311
Aestatis *principium quando* 331
Aestate *qua parte purgandum & cur* 104. *et* 105
Aetas *aßimilatur anni temporibus* 297

Aetas ad morbi curationem magno usui est 85
Aetatum quadripartita diuisio 85
Affectarum partium incisionis terminus quis 431
Affectus in singulis morbis cognoscendi 252
Affectus differt a sanitate & morbo & quomodo 252
Affectus quid 252. et 253
Affectus quando fiat 253
Affectio ab affectu differt, & quomodo 253
Alienum duplex 407
Allij & porri incommoda 532
Alterationis duplex genus & quae 35. et 36
Angina autumno, & uere a quibus humoribus fiat 330
Animi perturbationes quas appellauerint ueteres 280
Animi actiones ab humoribus & temperatura corporis immutari. 38
Animi diuisio 258
Animus rationalis differt substantia & loco ab irascibili fol. 258
Animi acies & intelligentia sequitur humorem biliosum. fol. 272
Animi simplicitas a sanguine fit ibidem
Animi constantia ab humore melancholico fit ibidem
Anni tempora quomodo differant inter se 249
Ante mißionem sanguinis quae consideranda 66
Ανθεον tripliciter exponitur 51
Anxietas quid & eius causa 138. et 139
Α'παρτὶ quid significet 218
Aquarum quae bonae, quae malae 377. 378. 379
Aqua pluuia optima 379
Aquas cuiuscunque generis bibentes, quibus morbis capiantur

piantur 379
Aqua non minus morbos parit ac aer 312
Aqua optima qualis esse debeat 312
Aqua peßima quæ 312
Aqua peßima decoquenda antequã offeratur et cur 313
Aquarum prauarum maximum argumentũ, quod 313
Aquam uitiant sium, nepita, & adiantum 314
Aquæ prauæ potus non solum calculum gignere, sed morbum etiam omnibus potest communem 314
Aquæ quæ ex niuibus & glacie fiunt peßimæ et cur 314
Aquæ inter cutis causæ 387
Ascites quando secandus 480
Atra bilis quæ ex fæce sanguinis gignitur nũquã sit adeo acris ut ea quæ ex superassata flaua bili fit. 446
Autumnus oĩbus naturis, ætatib. et regionib. malus 334
Autumnus cur tabidis malus 488

B

Braßica carea & buxus aerem uitiant 311

C

Calculorũ generatio multis de causis etquib. 315. et 316
Calidißimus sensus in ægrotis quid significet. fol. 8
Calor cordis quomodo ipso maior & minor fiat 212
Carbunculus quid 400
Κατάρροπον quid 256
Causæ morbos efficientes duplices 308
Cerebrum cur aptũ ad excipiendas fluxiones 408
Cibi cur hieme & uere plus dandum 371
Clysteribus quando utendum & eorum differentiæ. 120. 121. & sequentia.
Cognitio loci affecti difficilis & quomodo cognoscatur. fol. 98

fol. 98. *et* 99
Colicus morbus quomodo differat à morbo renali 316
Colliquatio quid 248
Color suppeditat notas ex quibus temperaturam cognoscimus. 5
Coloris peßima commutatio quæ 6
Color noxæ magnitudinem indicat & quomodo 6
Color uiridis in principio morborũ quid significet 6
Color totius corporis immutatus, malum putandum, si cũ alijs signis coniungatur, & cum quibus 6
Color flauus ficcioris sanguinis proprius sicut ruber humidioris 12
Color albus & uiridis absceßũ in iocinore significat. 287
Color uiridis & niger abscessum in liene significat 258
Color faciei bonus, si mœstitiam habeat adiunctam in malis esse consueuit & cur 7
Color ualde pronus ad melancoliam quis & cur 8
Color ruber sanguinem spuẽtibus contrarius et cur. 255
Color cur soleat mutari 172
Color insequitur humorem prædominantem 8
Color ab humoribus non a solidis animantis prouenit partibus 8
Color qualitatem non quantitatem indicat 18
Colores ad curationem & dignotionem morborum adiumento sunt 19
Color ruber in urinis salutaris, & quid indicet 21
Colores multis de causis mutantur & quibus 390
Colores corporis si nulla perturbatio adsit, redundantes humores indicant 110
Commune erratum medicorum, & quale

A Communibus initium ducendum in medicina & cur 84
Concoctio quid 59
Concoctio in quibus morbis expectanda sit, in quib. nō. 85
Concoctio a solidis partibus bene ualentibus fit 62
Concoctio si mala fiat in uentriculo ita & in uniuerso corpore. 112
Concoctionis & iudicationis notæ non sunt eædem 220
Concoctiones in uentriculo quomodo fiant prauæ 112
Concoctiones omnia craßiora reddunt 63
Constitutiones quas Hippoc. scripsit in quibus regionib. extiterint. 339
Consuetudo modum euacuationis declarat & cur 106
Consuetudo ad morbi curationem multum ualet 85
Consuetudo in sex rebus obseruanda & quibus 536
Cor cur flauiorem iecore gignat sanguinem 11
Corporis constitutiones quot, & quæ 338
Crassus humor quando euacuandus 45
Crisim quæ præcedant 193
Crisis per quam partem futura sit signa 194
Critici dies qui 234
Crudus humor quis 44
Crudi humoris & urinarum subsidentium differentia 44
Crudorum humorum duo genera & quæ 44
Cumini potio pallorem inducit 290
Cupiditates, affectiones aliquando indicant, et quæ. 281
Curandi ratio potißimum in humoribus uersatur 45

D

DEcubituum qui boni & qui mali 168
Decubitus figuræ extremæ quæ 168
Deiectio quid significet & quid de ea senserint antiqui 166

166. & quæ sequuntur
Deiectionū omnium causæ & quid significent. 155.156
Deiectio sincera qualis 156
Deiectionis terminus quis 160
Deiectionum, quæ cohibenda quæ non 165
Deliratio quid 124
Deriuatio quid et quomodo facienda. 125. & quæ seq.
Destillatio quid 143
Dies non numerantur simili modo in omnibus febribus, & cur. 232
Dies anno respondet & quomodo 445
Dies toti anno proportione respondet 367
Diæta quid 367
Dolor quomodo morbos faciat 409
Dolores circa articulos cur aliquando generentur cum pluuiæ sunt futuræ 383
Dolores tempora morbi indicant & quomodo 490
Durum diuersum ab arido & circuntento 426

E

EDVCATIO puerorum est similis educationibus plantarum & cur 278
Effusa quæ dicantur ab Hip. & quomodo fiat. 133. et 34
Effusionum curatio 134
Elementa quomodo sint in mixtis et quomodo in his generentur 23
Elementum secundum Hippoc. et Platonem quid. 22
Elementum aereum in solis corporibus animātium secundum suam naturam cernitur 24
Elementa inter se mutari ut humores procreentur multi physici consenserunt. 31

Elementa proxima propria nostri corporis quæ 30
Empirici tria esse experientiæ genera dicunt et quæ 70
Empiricus quis 7
Euacuatio quid apud Hipp. et quomodo fiat 89
Euacuationes si adhibeantur partibus sibi solis seruientibus audacter adhibendæ, si uniuerso corpore seruientibus cum cautione 109
in Euacuationibus quid obseruandum 101. et 102
Euacuatio non simpliciter nec absolute adhibēda, et quomodo 102
Excandescentia in quibus aliquando utilis 81
Excrementa mordacia duobus modis ad motum incitantur et quibus 158
Excrementum alui optimum quale & quid significet, 153. et quæ sequuntur
Excrementa liquida quid significent 154
Excrementa pessima ex quibus dignoscātur. 154. et 155
Excretiones quæ in principijs morborū apparent non iudicant. 221
Experientia cur periculosa 71. et 68
Extenuationis corporis causæ 247

F

Facies florida in ægrotis cum mœstitia quid significet fol. 8
Febris ardens si hieme superuenerit quid sig. 368
Febrium erraticarum causa 332
Fœtida semper perniciosa 183
Ficulnea folia ueris initium indicant 488

Fistula quid 402
Fistula aliorum morborum est remedium 403
Fistula non sine magna consideratione sananda, & cur. fol. 403
Fluor muliebris quis 151
Furunculis quid & eius species 400

G

GLANDES *cur aptæ ad excipiendas fluxiones* 407
Grauedo quid 143
Grauitas quomodo morbos faciat 409
Γνώμη *quid* 145

H

HEBDOMADES *in iudicationibus quomodo numerandæ fol.* 234
Hæmorrhoides quos morbos curent 399
Hæmorrhoides quomodo fiant, & quibus ætatibus propriæ 393
Hæmorrhoides qualem humorem euacuent 394
Hæmorrhoides patienti non sunt omnes sanandæ, sed una relinquenda & cur 394
Herpes quid 400
Hydropum species 388
Hieme a qua parte purgandum, & cur 104. et 105
Hiemis principium quando 331
Hippocrates a qualitatibus consueuit elemēta appellant. fol.

fol. 30
Hippocrates de quibus coloribus agat in hoc libro 49
Hippocrates multa potius experientia quam ratione uidetur cognouisse, 71
Histera quid 148
Histericarum pulsus qualis 148
Histerica paßio cur mulieribus accidat 149
Hominis ætas anni temporibus aßimilatur 24
Horror quid 139
Humanum corpus ex quibus constet 512
Humores crudi quando purgandi in principio 222
Humores tenues inter initia ducẽ di craßi post concoctionem 54
Humoris & succi differentia 21
Humores intrinseci extrinsecus nõ trahendi et ecõtra 64
Humorum redundantium, qui in principio purgandi, quibus, expectanda est concoctio 47
Humores ubi intro recesserunt ad quid respiciendum pro euacuatione humoris peccantis 12
Humor redundans in corpore proprijs notis distinguitur & quomodo 13.14.15.16.& 17
Humores redundantes in mulieribus menstruorum indicat color 14

I

IECUR *terminus partium superiorum & inferiorum* 243
Inclinatio humorum in loca non opportuna prohibenda

fol. 226
Inepti ad purgationes qui sint 91
Insomnia aliquas corporis affectiones indicant & quomodo 186
Intestina faciunt ut faciliter uel difficulter aluus subducatur & quomodo 108.110
Ira quomodo differat ab angore & tristitia 146
Ira in corporibus pituitosis & frigidis utilis et cur 146
Iracundi hominis signa 483
Iudicatio fit quatuor modis & quibus 234
Iudicatio omnis fit cum aliqua euacuatione uel abscessu 234
Iudicationes cur in exacerbationibus fiant 231
Iudicationum quæ per euacuationem fiunt quæ melior 231
Iudicationes sex modis fiunt, & quibus 192
Iudicatio optima quæ 193
Iudicatio melior quæ 196
Iudicationis intempestiuæ causæ 336
In iudicationis modo quæ spectanda 194
Iudicationes in tertianis & quartanis, fiunt non ad dierum sed ad circuituum numerum 332
Iudicatio si diebus imparibus accidat per superiora fit 232
Iudicatio quid 233
Iudicationis malæ causæ 335
Iudicationum non est unum genus proprium signorum, et quomodo 178

L

LABIA exulcerata in febribus quid significant 528
Labiorum in febribus exulcerationis causa 534
Lachrymæ in morbis acutis quando bonæ uel malæ 517
Liber prædictionum non esse Hipp. 171
Librum hunc qui dixerint esse Hipp. qui non 1
Lien cur aptus ad excipiendas fluxiones 408
Lienes cur magni fiant. 332
Lienosi qui dicantur 318
Lingua indicat plerunque qui nam succi uitiosi in corpore redundent 508
Liuor in morbis quid significet 174
Lumbrici quomodo generentur 475

M

Mammæ genitura & uterus ætatis signa 291
Maturationem quæ faciunt 211
Medicamenta omnia uentriculum ledunt & præsertim os eius & cur 99
Medicamenta quomodo commiscenda & cur. 110. 111
Medicamenta purgantia in exacerbationibus non danda, & cur 18
Medicandi uerbo in ijs solū utitur Hipp. quæ purgant 9
Cum medicamentum purgans æger bibit ei danda est sorbitio, dum fit purgatio nihil, & cur 109
Medicæ artis officium quod 97
Medicinæ data sunt duo crura, hoc est ratio & experientia 69
Medicum imitari naturam conuenit in ijs quæ recte fiunt

fol.83
In medicina facienda magna adhibenda cautio ne quid temere fiat & cur 67
Melancholici cur somnia perspicua uideant 187
Modi morborum quomodo cognoscantur 301
Morbi in quibus non est utile loqui qui 147
Morbi maturatio quid 59
Morbi pessimi, in quibus bilis & pituita abundat 43
Morbis acutis, & longis quando adhibenda purgatio 239
Morbi omnes qui a malitia humorum perueniunt quomodo curandi 95
in Morbis acutis cum febre tutius mittere sanguinem, quam purgare & cur 240
Morbus quid 22
Morborum curatori quæ conueniat scire 22. & 23
Morborum tempora quæ 6
Morborum qui per anni tempora oriuntur diuisio 250
Morbus omnis tripliciter fit ualens & quomodo 95
Morbus qui cõsequitur rem uenercam purgatione non indiget & cur 95
Morbus alieno tempore uigens ualidam causam indicat 523
Mores conuenire regionibus testati sunt Hippocrates & Plato 272
Mores ægrotantis attendendi sunt & cur 275
Mucus aqueus quomodo prohibendus 142

N

NATVRA *non solum hominum omnium, sed etiam particularium cognoscenda & cur* 175
Natura quid significet 366
Natura perfecte aut imperfecte euacuante quid medicus, facere debet 47
Natura quid apud Hippoc. 444
Naturæ quæ autumno minus lædantur quæ 354
νυκτάλωπας quos uocemus, & eius causa 454

O

OBSERVATIONES *in medicamentis dandis, & purgatione utiles* 92
Occasio aliquando apud Hippocratem *causam significat* 165
Oculorum alba mutata in malis habenda sunt & cur 7
ὀδονταλγία quid & eius cura 440
Odoris sensus ubi fiat 181
Odorabilium rerum essentia quæ 181
Odor in beneolentiam & maleolentiam comprehenditur 181
Odor in his quæ præter naturam excernuntur sequitur morbos et quomodo 182
Odor quid 99
Odores fœtidi in symptomatum loco habendi 183
Odoratus & gustatus ferè in omnibus consentit 181
Oleosæ urinæ quid significent 248
Oleosæ urinæ quæ colliquationem totius corporis, & renum indicat distinctio 248

Ὀρθόν quid apud ueteres 373
Ortum nostrum cur aliqui existimauerint esse ex solo sanguine 28
Oscitatio quid 139

P

Παλίμβουλος homo quis 426
Παλίμβουλος morbus quis 427
Palpitatio quid, quibus partibus accidat, & eius causa fol. 288
Paraplegia quid & eius causa 454
Partes corporis qua ratione humores gignunt 37
Partium corporis quæ exiccandæ quæ non 131
Pathognomica signa quæ 178
Phagædenas quas uocet Hippocrates 399
Phagædena quid 400
Phrenitici cur somnia perspicua uident 187
Pili quomodo temperaturam totius corporis indicant 76.77.& 78.
Pili quomodo generentur 76
Pituita cur non habeat instrumentum ut expurgetur ut ceteri humores 75
Pituitæ multa genera & earum effectus 188
Pituita cur ad conformandos mores inutilis 272
Pituitosi per supernas partes euacuandi, biliosi per inferiora præsertim si sit atra bilis
Pituitosorum humorum differentiæ, & quomodo fiant fol. 10

Plenitudo

Plenitudo duplex & quæ 113
Pleuritis non semper missionem sanguinis exigit & quando 418
Pluuiæ futuræ multis modis cognoscuntur 382
Præsagiendi ratio e morbis sumitur 87
Priscis nõ est simpliciter adhibenda fides in medicina 66
Pueri non exiccandi & cur 85
Pulmo cur aptus ad excipiendas fluxiones 407
Purgatio non conuenit humoribus existentibus in solidis partibus 108
Purgatio & euacuatio non debentur ijs quorum corpus abundat crudis humoribus & cur 223
Purgatio quid apud Hippocratem : *& quomodo fiat fol.* 89
In purgationibus quæ per inferiora fiunt quid obseruandum 101
In purgationibus quæ per superiora fiunt quid obseruandum 101
Pustularum differentiæ & earum generatio 137
Pulsus apud ueteres quid significet 138
Pulsum primus cognouit Hippocrates 140

Q

QVARTANA *duplex & quæ* 437
Quæ indicent uacuationem esse faciendam, aut non euacuandum 83. & 84

R

RAVCITAS destillationes sequitur 143
Recidiuæ causæ quæ 335
Reciprocatio humorum quibus de causis fiat, & quid sit 9
Regionis forma ad morbi curationem, & ad præsagiendum, magno usui est 84
Regius morbus ante diem septimam cur in malis habendus 325
Regius morbus quibus de causis fiat 325
Resolutio quid 458
Reuulsio quid & a quibus partibus facienda fol. 125 & quæ sequuntur

S

SANI non purgandi & cur 100
Sanitas quid 22
Sanguis in medio pituitosorum, & biliosorum humorum situs est 10
Sanguis in seminis uasibus cur albescat 38
Sanguis aliquando mittitur licet non sit pletorica dispositio 94
Sanguis non est unumquid accurate & quomodo humor prædominans in eo cognoscatur 14.&.15
Sanguis ex quibus constet & unde nomen acceperit 23
Sanguis ex mediocri calore gignitur reliqui humores ex eodem immodico 33
Sanguinis mißio in morbis acutis cum febre tutiore purgatione & cur 240

Sanguinis uenarum & arteriarum differentia 413
Sanguinis mißionis termini qui 11
Sanguinis eruptiones quibus modis sistantur 469
Sanguinis mißio in febribus quando facienda 115
Sanguinis mißio in fronte unde facienda & sic in reliquis partibus. 115
Sanguinis temperatura humidi et rubri generatio & eius distributio 12
Sanguinis flaui ac tenuis & spirituosi generatio & eius distributio 12
Sanguinem spuentibus quibus uena non secanda 418
in Sanguinis mißione primum propositum quod 111
112.113.114.*& quæ sequuntur.*
Semen maiorem habet uim lædendi corpus quam mẽstrua suppressa 149
Senes cur raro febricitent 528
Senum temperatura qualis 86
Sensus frigidißimus in ægrotis quid signif. 8
Sensuum alterationes affectus appellantur & cur 253
Sermo apud ueteres quid. 173
Sermonis & uocis differentia 173
Siccitas facit, ut somnia conspiciantur 187
Signa quibus futurum morbum præsagimus duplici differentia contineri 181
Signa quæ cum causæ habeant quæ 179
Signa quæ uno & eodem tempore sunt signa & symptomata quæ 179
Signa concoctionis bona semper, cruditatis non bona. fol. 170

Signorum differentia 176
Signa quæ sub sensum uisus cadunt quæ 176
Signa quæ sub auditum cadunt quæ 176
Signorum cognitio in tria distribuitur & quæ 177
Signa eiusdem speciei quæ 177
Signorum diuisio 177
Signorum alia pathognomica alia inseparabilia 178
Simile duobus modis dicitur 204
Similitudo in quibus rebus spectanda 205
Singultus quid & eius causæ 144
Si quid prohibere uelis ne augeatur per loca contraria reuellendum 105
Sitis causæ & eius remedia 145
Sitis insueta quid significet 165
Sol caloris & frigoris causa 372
Solicitudinis ac molestiæ signa 483
Somnia cur non uideantur perspicua 187
Somni mutatio mala & cur 147
Somnus in febribus quando noceat 38
Spiratio obscura in tabidis mala & cur 487
Spiratio obscura in sterilibus mala & cur 487
Spirituosi aut inflati num purgatione an sanguinis missione indigeant. 93
Sputum duplicem indicationem suggerit & quæ 140
Sputum rotundum & globosum quid significet 434
Stata tempora quæ uocet Hippoc. 334
Stercus in qua parte intestinorum sit, quomodo cognoscatur 22
Sternutamẽtum in quibus morbis capitis excitandum in quibus

quibus non 147
Stupor dentium quæ partes affectas indicet 284
Stupores dentium quos portulaca ſanet 284
Sudor quid 99
Sudor frontis colli & partium quæ ad pectus pertinent, quid ſignificet. 479
Sudores qui die non critico fluunt quid ſig. 517
Sudores non poſſunt eſſe copioſi niſi aer ambiens calidus ſit. 328
Suffumigatio quibus conueniat 127
Surditatis cauſæ 162

T

TEMPORA ſi ſuum naturalem ſtatum ſeruauerint, morbi eis proportione reſpondent. 305
Tempora anni, quomodo differant inter ſe, & eorum naturales conſtitutiones 320
Tempora inconſtantia quæ uocet Hippoc. 335
Tempora anni ſi ſuam naturalem temperiem ſeruauerint quos morbos parient 322
Tempus idoneum ad purgationes uer, & autumnus, & cur. 108
Tenuis & aqueus humor quando euacuandus 44
Therminthus quid 406
Terminus mißionis ſanguinis qui 16. & 17
Thebani cur ingenioſi 510
Tormina tarda & mollia infra umbilicum quid ſignificet fol. 164

Tremoris

Tremoris causæ 286
Τρόπῳ ueteres utuntur in duabus significationibus, & quibus 300
Tumores in superioribus palpebris relicti in morbis recidiuam significant 530
Turgere quid & unde sumptum [162. & 222

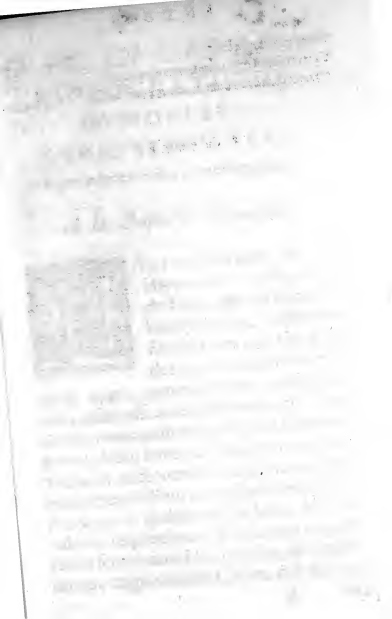
V

VACVATIO *moderata & immoderata quomodo cognoscatur* 82
Vacuatio in exacerbationibus si necessitas urgeat unde facienda 218
Varices melancholiam sanant 395
Varices quomodo fiant 395
Venæ sectione & purgatione quando utimur 97
Ventorum disciplina & cognitio medico quas utilitates præstat 341
Ventorum generatio secundum ueteres philosophos. fol. 341
Ventorum & pluuiarum uera origo. 342
Venti plurimi cur a Meridie & Septentrione spirent. fol. 343
Venti principes aliorum, quot, & qui 345
Ventorum octo differentiæ 345
Venti naturam sequuntur locorum a quibus spirant 346
Venti orientales qui 351
Venti occidui qui 351
Ventus meridionalis quis 351

Ventus septentrionalis quis 352
Venti qui ab occasu flant frigidiores qui ab ortu callidiores & cur 353
Ventos in quibus ægrotis caueamus 356
Ventus si per circuitus spirat constitutionem facit inæqualem 385
Ver cur tabidis malus 488
Veris principium quando 351
Victus ratio in duabus rebus posita & quibus 502
Victus ratio morborum acutorum 214
Victus ratio ad tria capita potissimum redigitur & quibus 215
Vinorum multæ differentiæ & quæ 375
Viscera quæ apellet Hippocrates 79
Vomitus in lassitudinibus non imperandus si crudi humores adsint 64
Vomitu quando utamur 140
*Vomitus quibus imperandus, quibus non fol.*118.119. *& sequenti.*
Vomitus commoda quæ 119
*Vomitum quæ medicamenta faciant, quæ impediunt fol.*120
Vrina aquea in pueris cur mala 63
Vrinæ stillicidium causæ 332
*Vteri inflammatio ex multis causis oritur & ex quibus fol.*181
*Vteri inflammationem quæ simptomata sequantur fol.*151
Vteri exulceratio quibus de causis fiat fol. 151. & 152

152
Vteri motus qualis 150
Vteri testium & mammarum communio 292
Vterus quomodo cum mammis communicet 410

FINIS.

GAL. IN LIBRUM HIPPOCRATIS DE HUMORIBUS COMMENTARII TRES,

Nuper in lucem editi, & latinitate donati

A Io. Baptista Rasario.

AXIMA fuit inter ueteres Hippocratis interpretes de libro, qui de humoribus inſcribitur, diſſenſio: Zeuſis enim, & Heraclides, qui in omnia Hippocratis opera commentarios conſcripſerunt, ipſum eſſe a ueris Hippocratis libris omnino reijciendum exiſtimant. Glaucias autem, & alij hunc quidem librum ad Hippocratem auctorem referunt: non ad magnum tamen illum, cuius ſunt aphoriſmi, & cetera, de quibus nos in libris de difficultate reſpirationis diſſeruimus: quam etiam ſententiam Dioſcorides, & Artemidorus, cognomento Capito qui diceba-

tur, a quibus multa in ueterum ſcriptis innouata ſunt, habuerunt. alios uero etiam comperias, quorum non facile ſit pernoſſe ſententiam. ij enim quædam eſſe Hippocratis, quædam non eſſe hoc in libro concedunt: propterea quod multa ad ſummam redacta breuitatem, quædam longiore explicata oratione, quàm eſſet in ſenis noſtri more poſitum, inuenirent. quam ob rem quæ ordine, & ea dicendi ratione, qua uti ipſe ſolet, propoſita eſſe perſpiciunt: ea illi ita explanant, ut uera, atque propria: quæ confuſa, & ſine ordine, aut alio modo quodam dicta intuentur: ea interiecta eſſe prorſus contendunt. Quidam etiam per ueteres inuenire libros, uel trecentos iam ab hinc annos deſcriptos magno ſtudio ſunt conati: ut quæ deprauata eſſe uidebantur, emendarent. quæ omnia apud eos, qui primi in hunc librum explanationes ediderunt, eſſe animaduertenda exiſtimaui, ut plurimorum, & probatiſſimorum librorum ope adiuti, ueras lectiones inueniamus: ac res melius, quàm ſperaram, mihi ſucceſſit. quocirca ſubit mihi audaciam eorum, qui commentarios conſcribunt,

admirari, qui cum debeant utilissima quæque docere eos, qui nuper ad medicinam perdiscendam animum adiungunt: alia potius faciunt omnia: atque in nugis multum operæ, temporisque consumunt. Sed quoniam sunt, qui uelint hunc librum a Thessalo Hippocratis filio, aut a Polybo eius genero confectum esse, quorum uterque suis in scriptis artem & sententiam Hippocratis secutus est: neque remota ab his censentur, quæ ab Euryphonte sunt literarum consignata monimentis, si unquam maius otium nanciscar, commentarium profecto conficiam, in quo qui ueri, quique spurij libri Hippocratis sint, exponam: quemadmodum de libris, qui sunt de morbis uulgaribus in commentarijs de difficultate respirationis fecimus: cum explicaremus, primum librum, secundum & tertium non solum ab Hippocrate confectos existimari ab ijs, qui sunt in hisce rebus præstantissimi, sed etiam rerum tractatione, & proprietate inter se connexos iudicari. eandem quoque rationem esse eorum, quæ in quarto, sextoque habentur, demonstratum est. quos sane libros a Thes-

ſalo, Hippocratis filio compoſitos eſſe, conſtat inter omnes: qui cum patris commentarios, quibuſdam in membranis, aut tabulis exaratos compeńſſet, non pauca ipſe de ſuis adiunxit. quinctum autem, & ſeptimum nemo, opinor, eſt, qui dignos uera, ac propria Hippocratis mente, atq; ſententia iudicaturus uideatur: atque, ut ego quidem cenſeo, ne quartum quidem. Sed hæc miſſa faciamus, & iam ad libri nõbis propoſiti explanationem aggrediamur.

Color humorum, ubi non eſt humorum reciprocatio, ueluti effloreſcit.

In plurimis ueteribus libris ita, ut nos attulimus, huius orationis initium ſcriptũ inuenimus: in quibuſdam uero loco eorum, quæ hic uides, hæc ſcripta ſunt. Color humorum, ubi nulla eſt ipſorum perturbatio, ut in floribus, in ætatum ſucceſſione commutatur. Sed hoc mihi non uidetur eſſe Hippocraticæ dicendi rationis propriũ: immo uero potius affixum ab alio, ut hic libellus, qui per ſe ipſe paruus eſt, maior uideretur. quo enim tempore Pergameni, Alexandrinique reges inter ſe de libris ſibi com-

bi comparandis certatim contendebant, eo ipso tempore ab ijs, qui pecuniarum caussa ad reges clarorum hominum scripta afferebant, & inscriptiones, & confectiones librorum deprauari cœperunt: quemadmodum in libro de natura humana, & de ratione uictus in morbis acutis, & alijs plerisque usu uenisse demonstrauimus. nam cum hunc librum ob paruitatē despici facile posse quispiam existimaret, multa plerisque in locis, ut magnus redderetur, interiecit. Dioscorides autem existimat hanc dictionē esse Hippocratis Thessali filij: siquidem magnus Hippocrates duos habuit filios, Thessalum, & Draconem: quorum uterque filium nomine Hippocratem suscepit: atque hæc quidem de ipsa dictione. nunc uero par est, ut singula uerba seorsum expendamus. Color inquit humorum notas, ex quibus temperaturā noscimus, suppeditat color. idem noxę magnitudinem indicat: ut si ulcus omnino siccum sit propter eius facultatis, qua corpus alitur, imbecillitatem; non unus in eo color erit perpetuo: sed pro humorum, qui in corpore sint, uarietate; magnitudineque

noxæ,uariabitur:ut,exempli cauſſa, ſi amaræ bilis humor in corpore redundarit: color pallidus apparebit:ſi humor ſit melancholicus,tum aut liuidus, aut in alterutra uiridis ſignificatione, cum uiride modo idem,quod pallidum,modo idẽ, quod æruginoſum ſignificet: ut interim maior noxa liuidum colorem, qui prope ad nigrum accedit:minor rubrum,& uiridẽ efficiat. hoc cum in ſingulis corporis partibus clare, tũ uero in facie euidentius perſpicitur: ſiquidem peſſima coloris commutatio habetur, quæ ad nigrum tendit, utpote refrigerato iam ſanguine:ut facere ſolet, cum foras effuſus in grumos coit: moderatior uero, cũ ad uiride uergit:id quod diuturnis in morbis ſæpe cernitur, ſed tamen in principijs perraro: quocirca eo tempore maximum periculum impendere ſignificat; ut ſcriptũ reliquit Hippocrates. etenim cum totius corporis color immutatus ſit, tum & malum,& pernicioſum putandum eſt: ad hoc tamen alia quoque ſigna accedunt:ut cum oculi lucem refugiunt, in cuius rei cauſſa eſt imbecillitas eius facultatis,quę ad aſpectum pertinet: ut cum propter infirmita-

tem continentis facultatis lacrymas emit tunt: ut cum distorquentur, quod laborante neruorum origine, musculi oculos mouentes conuellantur. ut cum alter oculus minor, quàm suapte natura esset, reddatur, quod facultatem ipsum gubernantem inde esse extinctam intelligamus. Iam uero in malis etiam habendum est, cum alba oculorum esse rubra uidetur: sicut cum uenulæ in eis aut liuidæ, aut nigræ sunt. nã ut rubrę propter plenitudinem, aut inflammationem quandam partium ad cerebrũ pertinentium, uidentur: sic nigrescunt, & liuent, dum refrigerantur. refrigerantur uero dum extinguuntur. quo circa fit, ut huiusmodi colores perpetuo perniciosi censeantur. uerum enimuero bonus faciei color, si multum mœstitiæ adiũctum habeat, in malis esse consueuit. putant enim persæpe medici, faciei bonum colorem significare aut sanguinis e naribus eruptionem criticam, aut abscessus secundum aures futuros; & tamen fallũtur: præsertim uero si habeat multam mœstitiam coniunctam. neque enim usu uenit, ut ægroti ita bono colore sint, sicut ij, qui optime ualent: sed ma

gna ui caloris ualde rubri effecti, hoc consequuntur, ut similes ijs, in quibus bonus est color, esse uideantur. nam quod ualde rubrum est, idem est ad melancholiam pronum: cuius apertum signum est mœstitia: quæ si multa sit, id ipsum multo magis confirmat: quam ob rem cum facies florida uideatur, ægrotus uero mirum in modũ mœstus sit, tum calidam admodum affectionem, quæ sanguinem exurat, ideoque atrã bilim gignat, in cerebro esse plane constat. Interdum uero etiam calidissimus sensus nobis insuetus in habitu corporis exoritur, cum humores calidi ceteris excellunt: ut etiam frigidissimus, cum frigidi dominantur. atque ubi pituita redundat in corpore, candidiores: ubi bilis, pallidiores hõmines uidẽtur. sique purior bilis sit, flauiores. color enim ab humoribus, non a solidis animantis partibus, prouenit, cum humores se in intimas corporis partes receperunt: id quod eis contingit, aut propter frigus, aut rigorem, aut aliquam animi perturbationem, quo in numero sunt timor, magna tristitia, aut pudoris initium. si horum nihil adsit, humores in intimas corpo

ris partes se nunquam recipient: sicut neq; unquam facto in cutim impetu uiolẽtius, eam adurent, nisi animum occupet aliqua perturbatio; aut calor immodicus extrinsecus animal obsideat. proinde recte dictum ab Hippocrate est, ubi non est humorum reciprocatio. etenim in ijs, qui uehemẽter commoti sunt, aut ira perciti, aut pudore affecti, ueluti reciprocantibus humoribus, seque intro retrahentibus, animum ad colorem adhibere non oportet: quod si nulla uis frigoris, aut caloris, aut nulla perturbatio earum, quas nunc dixi, ambientem nos aerem infestum habeat, certe humores ex colore cutis uere dignoscentur. fit enim interdum, ut medici, atque hi quidem non uulgares, redundare sanguinem in corpore arbitrentur, falsi nimirum coloris mutatione. & tamen non redundat: sed illa coloris commutatio aut ab aeris nos ambientis calore, aut ab iracundia, aut etiam a febri profecta est. quandoque etiam esse imminutum sanguinem putant: nec tamen id uerum est. id quod usu uenit, cum is a frigore compulsus in partes intimas se recepit. potes autem id ipsum in mari persæpe cõ-

templari, quod cũ agitatur,maius: cũ tran quillũ est, minus multo uidetur. Cum igitur corpus se ipso albidius sit factum, neq; ulla adsit perturbatio,tunc pituitosum humorem abundare plerunque indicat: cum uero sit pallidius,aut magis flauum, biliosum.sic etiã si ad rubicũdius uergat, quàm naturæ status ferat,redundare sanguinem: si ad nigrius, atram bilim fere significat. sunt etiam quorum color plumbum imitetur. alij, quorum ceu mixtio ex albo, & liuido quædam. atque huiusmodi quidem colores crudum abundare humorem declarant:qui genere ille quidem pituitæ cõtinetur, minus tamen,quàm, quæ consueto uocabulo pituita appellatur, humidus est.huncq; humorem,Praxagoras uitreum nominat.at sanguis in medio horum & biliosorum est. eorum autem aliqui, prius quàm alimentum sit accurate in sanguinẽ conuersum, uelut semicocti sunt: alioqui omnino incocti: alij a forma sanguinis parum absunt: aliqui rursus uelut postremi ad gignendum sanguinem,excessum caloris consequuntur: quorum alij parum absunt a sanguine:alij plus:alij plurimũ. quo

ſane tempore,ſi uacuatione opus ſit, tunc ſecare uenam poteris, hac adhibita diſtin-ctione: ubi parum in utranque partem receſſerint, audacter mitti ſanguis poterit: ubi plus,cautius agendum:ubi plurimum, plane abſtinendum. qua in re ſæpe coloris ſanguinis mutationem intueri oportet: ac modo ſanguinis profluentis, modo uero etiam ægrotantis homini. Sed & animi defectio ſolet eſſe in multis affectibus euacuationis terminus. itemq; fluentis ſanguinis tenor labaſcens, & pulſus commutati: atque alia multa, quæ nos in libro de uenæ ſectione ſumus diligentius proſecuti.nunc autem non eſt ignorandũ, ſi quæq; pars ſucco alitur, qui ſui ſimillimam habeat eſſentiam,eſtq; ſibi natura cõparatum, eum ut ſibi ſuccum,alterando,& immutando paret,ſanguinem ex carne iecinoris eſſe ortum habiturum. cor etiam hoc eodem eſt præditum colore, ſed non adeo,ut iecur: quod humidius corde, ideo que rubicundius,molliusq; extitit:cor uero eſt iecore ſiccius, atq; calidius.neq; proprius ipſius ſanguis eſt ſanguini iecoris ſimilis,ſed quo calidius uiſcus uiſcere,eo fla

uior

uior sanguis uidetur. qui color ita est sic-cioris sanguinis proprius, sicut ruber humidioris. cuius quidem sanguinis temperatura humidi, & colore rubri prima generatio in iecore est: eiusq; ductus, a quibus deriuatur, & in totum corpus distribuitur, uenæ sunt. at flaui sanguinis, ac tenuis, & spirituosi prima generatio in sinistro cordis uentriculo consistit: huncq; sanguinem in totum corpus arteriæ comportant, atque dispensant. quæ etiam res facit, ut iracundiæ sedem in corde sitam esse, nobis persuadere debeamus. itaq; in morbis facere coniecturam ex colore oportet, ut humorem in corpore redundantem cognoscamus: nisi humores in imas corporis partes se receperint. color enim inquit, similis humoribus efflorescit, cùm nulla est reciprocatio. itaq; in ijs, qui intro maxime recesserunt, nec sunt per totum corpus æquabiliter diffusi, spectanda sunt hæc, anni tempus, regio, ætas, & morbus: & humor noxius, neque alius ante illum, euacuandus est: ut si, exempli caussa, pituita redundet, eam euacuabis: si bilis flaua, aut atra infestum hominem habeat, pituitam non at-

tinges, sed bilim infestam educes. Simili quoq; modo cum sanguis redundarit, aut eius serum, eius erit facienda euacuatio. unus enim quisq; humor in corpore redundans propriis notis distinguitur: ut si in toto corpore flauus sit factus color, ut in morbo arquato accidit; neq; bilis per sedem excernatur: aut aliquæ pustulæ biliosæ per totum corpus eruperint; & particulatim, si uentriculi morsus, aut cibi fastidium, aut appetentiæ uacuitas adsit, sitisq; torqueat, osq; amarescat, aut ignis sacer aliquam corporis partem obsideat, aut homo tertianam febrim, aut ardentem ex bili habeat; in quibus sane omnibus flaua bilis abundat: erit bilis iis medicamentis, quæ ab actione, bilim educentia nominantur, euacuanda. quo in loco non modo uulgares, sed præstantissimi etiam medici animum aduertere diligenter debent: siquidem hæ notæ non accurate perpensæ, in errorem inducere homines solet. quam ob rem in aphorismis Hippocrates, nobis recte consulens, aliam notam tribuit, attendendum esse, cum ægri facile tolerant. ut hac freti, recte fieri euacuationem, intelligamus,

telligamus. atq; in atræ quidem bilis exuperantia, spectare colorem par est: quando in hac quoq; totius corporis color in nigriorem mutatur. immo uero affectus omnes, qui ab eius excessu oriuntur, humoris copiam perspicue indicant, ut elephas, ut cancer, ut quartana febris, ut lien magnus, & uarices nigrescentes: & quæ melancholia nominatur, & omnis insania immanis, temeraria, & fera. Iam uero etiam, qui humores in muliebri corpore abundent, menstruorum indicat color: atque eorum notas Hippocrates litterarum monimentis consignauit. nunc uero, ut de flaua bili dictum est nobis, ita de pituita dici posse existimabis: ut œdematosi tumores, pustulæq;, & totius corporis color humoris formæ respondeant: quem etiam sequantur quotidianæ febres, mentis pigritia, & torpor, propensiones in somnum, capitis grauitates, & acidi quidam ructus: si quando talia in uentre redundarint. at de sanguine quorsum attinet dicere? is enim non est unum quid accurate, sed ex contrarijs, differentibusq; constat partibus: estq; in eo uelut liquor sanguinis, ac uelut limus

mus quidam,& fæx. immo uero etiam ueluti fila inesse sanguini, clare licet intueri: quibus sublatis, sanguis non concrescit.ac sanguis a filis secretus, & colore & essentia differt, ut quidam accurate ruber, quidam flauior, quidam nigrior uideatur.quãdoq; etiam quidam candor in eo efflorescit: quandoque totus esse liuidus conspicitur: ac sæpe prope ad nigrorem accedit. quæ cum ita sint, planum est, in eo redundare sæpenumero crassum, nigrumq; humorem: propter quem totius corporis color nigrior appareat, cicatricesque nigrescant: & uenæ in cruribus contracto liuido colore in uarices conuertantur. quandoque uero superat flauus humor: quem & uomitus, & deiectiones, & alia significant. interdum uero ruber, aut albus: ut ex totius corporis colore, capillisque, & uomitibus, & alui excrementis deprehenditur. Sed quod omiserunt ij, qui uerbo tenus medici uocantur,est a nobis hoc loco distinguendum: quemadmodum inquam in corporis partibus, quæ sub aspectum cadunt, modo in omnibus eadem apparet temperatura, quod ad colorem pertinet,

pertinet, ut in morbo arquato; & elephantiasi, & aqua inter cutem, & malo habitu, & ijs colorum uitijs, quæ ab iecinore, lieneq; orta sunt: modo unius solum partis, in qua uel biliosus, uel pituitosus, uel melancholicus humor inhæserit, temperatura permutatur: ita etiam in cerebro accidat: ut interdum omnis, qui uenis continetur, sanguis melancholicus fiat, & communi noxa, cerebrum quoq; offendatur: interdum uero, ut sanguis, qui in toto hominis corpore sit, illæsus maneat, & ille solus, qui in cerebro est, alteretur: idq; dupliciter: ut uel aliunde in ipsum confluat, uel in ipso melancholicus humor sit genitus: qui quidem gigni solet, cum magna interni caloris copia flauam bilim, aut crassiorem, nigrioremq; sanguinem assauit. id quod dignosces hoc modo. In primis corporis habitum, qualis sit, intuebere; ac memento, molles, candidos, pinguesq; melancholicum humorem minime continere: graciles, nigriores, hirsutos, quique latas uenas habent, eos esse ad huiusmodi humorem gignendum aptissimos. usu etiam interdũ uenit, ut prærubro colore homines in melancho-

lancholicam temperaturam affatim cadant: itemq; flaui: præsertim uero, si in uigilijs, ac laboribus prius uitam duxerint. Illud etiam spectandum est, sint ne ulla ora uenarum cohibita, aut ulla alia consueta sanguinis euacuatio, aut in mulieribus menstrua retenta purgatio: & quibus homo alimentis usus sit. quæ res nobis est in primo de facultatibus alimentorum definita, atq; distincta. itaq; si in hoc uitæ genere uersatus homo est prius, quàm in morbum incideret, tibi erit integrum etiam ex hoc maiorem quampiam sumere coniecturam. si uero boni succi alimentis usum illum compereris, habeto rationem exercitationum, tristitiæ, uigiliarum, curarumq;. ad hæc accedat oportet anni tempus, præteritaque & præsens constitutio, itemq; regio, & ægrotantis ætas; de quibus paulo post uerba a nobis fient. nunc autem satis ad rem indicandam erit exemplum, quod subiungam. ponamus igitur, uacare febri hominem, uenasq; maiorem in tumorem elatas esse, corpusq; uniuersum esse rubicundius. spectandum erit, num ulla caussa ex ijs, quæ calefaciendi uim habent, ad

corpus accesserit. si ulla adfuisse uideatur, præstiterit reijcere in aliud tempus eam dignotionem, donec motus ex illa excitus in toto corpore conquieuerit: ut sit in omnium externarum motionum cessatione constitutum. ac si eo tempore homo talis uideatur, scito sanguinem redundare. hinc autem alia perpēdēda sunt: atq; in primis, quæ maximam uim habent: tum deinceps reliqua: cuiusmodi sunt grauitas, tentio, & segnities ad motus: deinde quæ ad pulsus, uigilias, somnos, appetentias, cibi fastidia, ac cetera huius generis pertinent. post hęc uero, utrum suppressa sit ulla consueta excretio, num omissa exercitatio, num plura, & ualentis materiæ alimenta continenter ingesta sint: num a cibo insuetis balneis usus sit: ut interim non negligas, quæ ad anni tempus, regionem, & alia, uti diximus, referuntur. Quidam tamen sunt, qui putent, colorem non modo qualitatem, sed etiam essentiæ quantitatem indicare: sed falluntur: cum in nulla re, quæ per essentiam augeatur, pristinus color mutetur. ita enim & nix candidior, & pix nigrior, & aurū magis flauum redderetur. ex quo plane

plane patet, incrementum essentiæ aliud esse, quàm alterationem: incrementum.n. ad quantitatem : alteratio ad qualitatem pertinet. color uero qualitatis essentiæ, non quantitatis est indicium. tanta igitur, ac talis est colorum prærogatiua, de quibus est a nobis conscripta tractatio, ac demonstratum, ipsorum notitiam magno nobis esse & ad curationem, & ad dignotionem morborum adiumento: præsertim uero ad hoc ualere eos colores, qui in facie, in oculis, in lingua, atq; urinis conspiciuntur. quanquam decipi quosdam uidemus, qui cum in oculos intuentur, firmum se nactos esse totius corporis temperaturæ argumentum ex oculorum colore arbitrantur, cum tamen inde solum oculorum cognoscere temperaturam eis concedatur. immo uero etiam in iecoris uitijs, linguæ & totius corporis color uitiatur. ac si inflammatione tentetur membrana costas succingens, sputum colore inficitur: atq; ita, ut si biliosior sanguis sit, flauum, aut pallidum sputum sit: si pituitosior, spumeum, & album: si magis melancholicus, nigrum, aut liuidum: si nihil horum subsit, rubrum:

interdum uero etiam tenuia, ſalſaq;, & colore ſincero infecta ſputa fiunt, ut ipſe quodam in loco memorauit: neq; tamen inde facere de temperatura totius corporis conjecturam debemus. Age uero quid de urinarum colore dicemus? niſi enim unum ego de urinis librum conſcripſiſſem, certe multa de eis mihi eſſent hoc loco afferenda neceſſario. uerum nihil opus eſt eadem huc transferre, & longiorem orationem inſtituere. tantum addam, quod ad præſagiendi rationem ualeat. cum igitur quartus dies, ut ipſe nos docuit, index ſit, & qualis ſeptimus ſit futurus, nunciet, omne, quodcunque in eo primo notabile concoctionis ſignum apparuerit, futuram ſeptimo die criſim ſignificat. ac tunc non modo rubra quædam nubes apparet, quæ uiſa prius non eſſet, ſed etiã multo magis ſublimamentum album, æquale, & conſiſtens. ſi uero uelox admodũ ſit morbi motus, tunc coloris, conſiſtẽtiæq; mutatio ſatis poteſt futuram criſim indicare. itaque ſi urina tenuis fiat modice craſſa, ſique alba fiat pallida, huiuſmodi morbo in criſin prænunciabit. ſed alia quoque ſunt, quæ non ſecus,

quàm

quàm urinæ, futuras crises significant, ut alui excrementa, sputa, & quæ in criticis su peruenire diebus solent: de quibus nos in commentarijs de crisi, deque criticis diebus disseruimus. Hippocrates uero in aphorismis quodam in loco rubræ nubis solum mentionem fecit: utpote quæ raro contingat: quod fere nubeculæ albæ appareant: estque id euidentius concoctionis indicium. nos autem docuimus, ex Hippocratis sententia, rubrum colorem salutarem esse illum quidem, sed tamen diuturniorem fore morbum indicare: ut est in libro præsagiorum scriptum his fere uerbis: Si urina subrubra sit, subsidentiaque subrubra, leniaque, erit hæc multo, quàm prior, diuturnior: admodum tamen salubris. quo in loco addidit admodum, ut firmum salutis signum inde existere, declararet. Nunc autem his omissis, occasio nos monet, ut de humorib. disseramus. Hoc igitur prius intelligendum est, humorem, & succũ non idem esse. humor .n. est humiditas quædã in, quæ corpore animantis continetur: succus humiditas est, quæ in ijs fructibus, qui bus uescimur, aut quos exprimimus, inue-

 nitur.

nitur. quod cum ita ſit, de humoribus dicẽdum eſt: conſtare nimirum inter ſapientes homines, omnia corpora ex quattuor quibuſdam generibus, quæ proportione humoribus reſpondent, quæque elementa omnes uocant, eſſe conſtituta: eaque fuit Hippocratis, Platoniſq; ſententia. conſtãt enim e terra, igne, aqua, & aere. elementũ porrò uocant minimam illius rei, cuius elementum ſit, partem. hiſce autem elementis proportione reſpondent, uti dixi, quattuor humores, qui ſunt in nobis: hoc eſt ſanguis, pituita, bilis utraque, tum flaua, tũ atra. cum autem hi humores inter ſe apta menſura ſunt, ſecundum naturam temperati: tunc recte ualemus: cum uero aut deeſt quidpiam, aut redundat, aut in alienum locum commigrat, ægrotamus. nũc uero ſcire, quid cauſſę ſit, cur aqua humectet, ignis adurat, aut aqua fluat, & ignis in ſublime feratur, firmiſſimaq;, & grauiſſima omniũ elementorum ſit terra, nihil ad morbos curandos facit. ſatis enim eſt ei, qui tueri ualetudinem uelit, ac morbos profligare, ſi ſciat, ex apta caloris, frigoris, ſiccitatis, & humiditatis temperie bonam ualetudinę

exiſtere:

existere: ex horum intemperie, morbos oriri: atq; etiam si intelligat, ex quattuor elementis stirpes gigni, earumq; fructus, & semina procreari: hæcq; omnia esse pecudum, suum, caprarum, boum, & ceterarum animantium alimenta, quæ aut herbas, aut arborum baccas, aut ramos, aut radices depascuntur: hominibus uero & hęc ipsa animalia nutrimento esse: & ex eis gigni in humanis corporibus sanguinem, pituitam, & geminas biles: ac sanguinem quidem plurimum, ideoq; ipsum solum in uenis apparere: alia uero pauciora procreari. ceterum hic sanguis est ortus nostri uelu ti materia: constatque e quattuor humoribus, sed hoc nomen a dominio duxit. nolim autem quenquam cogitare, corpora ex quattuor elementis absolute esse conflata: quandoquidem illa ut potestate sint in corporibus, actu tamen nullo modo insunt: sed quæ ex ipsis, intercedentibus alimentis gignuntur: ut sanguis, pituita, & flaua, atraq; bilis: ut flaua bilis igni: atra, terræ; pituita aquæ proportione respondeat: ob eamq; caussam calida, siccaq; potestate sit flaua bilis, sicut ignis: frigida & sicca,

ſicca, atra, ſicut terra: pituita uero frigida, & humida, ut aqua: aereum uero elementum in ſolis corporibus animantium cernitur, iuxta ſuam naturam: ut in reſpirationibus, & pulſibus licet intueri. atq; ex his ipſis prima conſtant corpora, ut medulla, & caro, & nerui, & oſſa, & alia quamplurima. Hippocrates autem in libro de natura hominis, quattuor in nobis eſſe elementa cõprobauit: quorum excedẽs modum copia atq; uis, & immutata qualitas morbis cauſſam affert. tum oſtendit, pituitã hieme: ſanguinem, uere: flauã bilim æſtate; atram autumno redundare. ad hæc uero addidit, quæ ad temporum anni differentiam pertinent: & in horum tractatione de ætatibus quoque, & regionibus poteſtate quadam egit. eandem enim rationem in ætatibus puer, quam in anni temporibus uer habet: eandem iuuenis, quam æſtas: eandem ſenex, quam autumnus: eãdem poſtremo decrepitus, quẽ hiems. ſimilis eſt ratio regionum: temperata enim ueri; calida æſtati: quæ in calore & frigore inæqualis eſt, in frigore tamen & ſiccitate exuperat, autumno: humida & frigida hiemi reſpondet. Scire au-

re aũt conuenit, omnia quidẽ genera morborum in omnibus temporibus nasci: idq; iam definiuit Hippocrates : potius tamen quosdam morbos in quibusdam temporibus exoriri:de quibus paulo post,ut etiam de ætatibus differemus. Nunc autem subit mihi illorum admirari stultitiam, qui de humano corpore loquentes, ut quomodo conflatum sit,& ab initio conformatũ, declarent:quædam in eo inesse aiunt forte quadam artis, ac rationis experte, & non sapientis opificis prouidentia, conformata : cum tamen faber, si lecticam fecerit, dextrosq; pedes sinistris æquales fabricatus sit,artifex:si uero pedes uel longitudine, uel crassitudine, uel figura diuersi sint, imperitus,& non artifex appelletur. illi tamen hoc in humano corpore non animaduertunt: in cuius fabricatione omnes tum philosophi,tum medici sapientissimi naturæ artem sunt admirati: siquidem non est hoc, ut quispiam fortasse parum accuratè intuens existimabit,ex decem, aut duodecim,aut uiginti particulis constitutum: sed ex pluribus ossibus & musculis quàm ducentis: deinde in ossa singula uasculum ipsa alens

ſa alens peruenit: in muſculos uero nõ modo pertinet id uaſculum, cui uenæ nomen eſt, ſed etiam arteria, atq; neruus: omniaq; quæ in dextra parte ſunt, in altera etiam ut muſculi, ut uenæ, ut arteriæ, ut nerui, ut oſſa inter ſe prorſus æqualia perſpiciuntur. quę ſane diſpoſitio non modo iuſtitiam in corporis noſtri fabricatione, ſed etiam ſummam poteſtatem & prouidentiam conditoris noſtri aperte demonſtrat. ad hæc uero ſpecta oſſium, muſculorum, & aliarum particularum magnitudinem, ſitum, compoſitionem, numerum, figuram, totam denique conformationem: quæ cuncta ubiq; ſeruari conſtat. atque hanc quidem diſtributionem in omnibus corporis partibus, quæ organicæ nominantur, comperies. nã dextræ, ſiniſtræq; habent æqualem numerum, magnitudinem, craſſitudinem, ac naturam, quæ nullo modo uarietur. ut igitur de humanis affectibus iudicia facimus, ſic facere de diuinis par eſt, & effectorem noſtri corporis admirari. Sed aliud eſt, quod maiore adminiſtratione me afficere conſueuit: ſunt nonnulli, qui in nobis quoſdã eſſe humores illi quidem concedunt, ſed

tamen non eſſe quattuor eis placet: & cibos in ſanguinem uerſos ad aſpectus, guſtatus,& tactus iudicium permutari: id autem re uera eſſe, non concedunt: ſed hæc omnia eſſe noſtrorum ſenſuum fallacias arbitrantur. alij uero in ipſa natura eſſe qualitates fatentur, ſed eiuſmodi, ut neq; mutari, neq; alterari queant: alterationes autẽ, quæ in eis apparent,eas ex ſecretione,concretioneq; exiſtere contendunt. Hippocrates primus omnium& medicorum, & philoſophorum, quorum nomen ad nos peruenit, aggreſſus eſt demonſtrare,quattuor eſſe elementa, & quattuor item humores; & quattuor eſſe omnes qualitates, quæ inter ſe mutuo agerent: a quibus, quæ ortũ, interitumq; nanciſcuntur, omnia fiunt, & corrumpuntur. ac de his noſtrum habes commentarium, cuius index eſt, De elementis ex Hippocratis ſententia: & item commentarios, quos in librum ipſius de natura hominis edidimus: in quibus & Anaxagoræ, & aliorum multorum falſam fuiſſe ſententiam demonſtrauimus. iam uero idem Hippocrates princeps omnium eorum,quorum nomen fama ad nos pertu

lerit,to·

lerit,totas per totas mutuo misceri qualitates, cognouit: & principia demonstrationum, quibus postea Aristoteles usus est, apud ipsum prius monimentis mandata literarum comperimus. Zeno autem Citieus, ut qualitates, ita etiam substantias totas per totas misceri existimauit. Sed non est hoc loco de eiusmodi opinione disputandum. quoniam autem animantium, quę sanguine prædita sunt, particulæ ex sanguine matris factæ sunt, isq; sanguis est pituitę, & bilis utriusq; particeps, inde factum est, ut quidam nostrum ortum ex solo sanguine, alij uero ex quattuor elementis constare uoluerint. quamuis enim utriusq; sectæ sit probabilis ratio, est tamen uerior sententia, qua quattuor elementa esse naturæ humanę materiam, affirmatur. Hippocrates autem aduersus eos, qui hominem esse solum sanguinem, aut unũ aliud quod uis dicerent, hoc satis esse existimauit, ut ab eis peteret, ostenderent hominem, qui formam non mutaret, nec uarius redderetur: tum uero aliquod anni tempus, aut ætatem hominis proferrent, in qua solum & unum esse sanguinem appareat. ut uero

probaret

probaret duas biles eſſe cum ſanguine cō-
iunctas perpetuo, itemq; pituitam: quæ ſe-
cundum naturam in ætatibus, anniq; tem-
poribus apparent, memorauit. proinde no
ſtra corpora ex quattuor gigni humoribus,
itemq; augeri, & ali ſcriptum reliquit: quip
pe qui intelligeret, magnam corporum no
ſtrorum uarietatem, ſi eſſet unus humor,
ceu unum elementum, fieri nullo modo
potuiſſe. itaq; ait, eos, qui unum eſſe ele-
mentum, aut humorem ſtatuunt, euertere
principia medicinæ. medicus enim naturæ
miniſter eſt. naturæ autem contemplatio
in ijs potiſſimum corporibus uerſatur, quæ
oriuntur, & occidunt, quæq;, ut uno uerbo
complectar, mutationi ſunt obnoxia: ſed
ſi id quod eſt, unum ſit, hæc ſublata erunt
omnia: & cum eis medicina tolletur. præte
rea uero multæ, ac multiplices ſunt meden
di rationes: quæ ſane euertuntur ab ijs, qui
omnia eſſe unum ponunt: propterea quod
noſtra corpora uel nihil omnino patien-
tur: aut ſi patiantur, uno ſolum modo pa-
tientur: atque ita una erit modo curatio,
ut etiam cenſuit Hippocrates. quod ſi ita
eſt, omnis nimirum medicina ſublata eſt.

enimuero,

enimuero,ſi quid aliud,hoc etiam medicis concedendum eſt, multas eſſe morborum ſpecies , ac multas itidem remediorum. quod qui non concedit , is medicinæ principia tollit. Hippocrates autem in libro de natura hominis a qualitatibus nominare elementa conſueuit : ac calidum uocat neque ſolam qualitatem , neq; quod ab eius exuperantia homonyme dicitur: ſed corpus,quod ſummę caliditatis particeps eſt: frigidum uero id,in quo ſumma frigiditas: ſiccum , in quo ſiccitas. quibus quidem fit rebus,ut nemo ſanæ mentis dubitare poſſit , quin omnia animantia ex aere , igni, aqua , & terra ortum ducant : neq; in controuerſiam reuocare, hæc eſſe omnium animantium cibos:ſicut neque hoc,humores, qui noſtris in corporibus ſecundum naturam apparent,ex eis eſſe genitos.immo uero etiam ex ijs humoribus ſingulæ partes , quæ ex ſimilibus inter ſe particulis conſtant , ſunt generatæ : hisq; primum inter ſe coniunctis, primum, ſimpliciſſimumque efficitur inſtrumentum : quod unius actionis cauſſa natura molita eſt . his rurſus inter ſe compactis,alterum maius inſtrumen

tum effi

tum efficitur. illis item inter ſe connexis
uniuerſi corporis exiſtit fabricatio. ſed nũc
propria, & proxima noſtri corporis elemẽ-
ta eſſe quattuor humores affirmamus: om-
nium uero communia, humidum, ſiccum,
calidum, & frigidum: ut ducto a qualitati-
bus nomine elementa, ex Hippocratis ſen
tentia, nominemus. atq; hæ quidem ſolæ
quattuor qualitates ſubiectam ſubſtantiã
immutantes, in cauſſa ſunt, cur inter ſe ele-
menta commutentur: eædemque plantas,
& animalia efficiunt. elementa porrò inter
ſe mutari, ut humores procreentur, multi
eorum, qui phyſici uocati ſunt, euidentia
nimirum ducti, ac perſuaſi, conceſſerunt.
ac Thales, quamuis ex aqua uelit conſtare
omnia, tamen hoc etiam ipſum conceſſit.
præſtiterit fortaſſe eius uerba ſubiungere,
quæ in ſecundo de principijs ita fere ſcri-
pta ſunt: Hæc autem inquit, peruulgata "
quattuor, quorum longe principem eſſe "
aquam ſtatuimus, & fere ſolum eſſe ele- "
mentum affirmamus, ad concretionem, "
compactionem, & conſtitutionem eorum, "
quæ hac mundi ſede continentur, inter ſe "
commiſcentur: quomodo autem id fiat, eſt
a nobis

a nobis ſuperiore libro declaratum. hoc loco plane patet, Thaleti placere, elementa inter ſe commutari. Hippocrates uero ex eo, quod probatum eſſet prius, omnem ſubſtantiam alterari, uidit refutatam illam eſſe ſententiam, qua ſtatuebatur, corporũ alterationem, quæ apparet, concretionem, diſcretionemq; eſſe: ut Epicuro, ac Democrito placuit: & hanc, non eſſe expertia mutationis quattuor elementa, ut Empedocles exiſtimauit. itaq; recte cenſuit, naturam omnium ex calido, frigido, humido, ſiccoq; conſtare: & quattuor humores in nobis ſemper reperiri. cum enim hæc mutuo ac uiciſſim agant, certe actio non ex diſcretione & concretione exiſtit, ſed ex eo, quod ſubſtantia per ſe tota patiatur, atque alteretur. ex his autem humores generantur. qua de re cum male ſint locuti plerique ueteres, tum uero peius etiam Eraſiſtratus, qui cum in ceteris rebus fuerit præſtantiſſimus: de hac re nihil habuit, quod uel mediocriter probabile eſſet, quod afferret. prorſus autem eſſe inutile putat, ſcire, quomodo cibi in uentriculo concoquãtur, & quomodo ex concoctione humores

gignantur:

gignantur: & quomodo bilis in uenis exiſtat: ac ſolius euacuationis habendam eſſe rationem, humorum uero ortum eſſe negligendum exiſtimat. id quod ipſe in tertio de febribus perſpicue ſcriptum reliquit. ſed fallitur, ut iam Plato, atq; Ariſtoteles demonſtrarant. uerum nos, ut iam ſæpe diximus, non hoc nobis propoſuimus, ut quæ ueteres recte ſcripta reliquerunt, ea nunc pertractemus, ut qui illos nec ſententia, nec dicẽdi ratione ſuperare ualeamus. uiri.n. illi demonſtrarunt, cum alimentum in uenis a natiuo calore alteratur, ſanguinis originem ex mediocri calore exiſtere: aliorum humorum, ex eodem immodico. nam & edulia, quorum eſt natura calidior, bilioſiora ſunt: quorum uero frigidior eſt, pituitoſiora. eadem ætatum eſt ratio. magis enim bilioſæ, calidiores natura cenſentur: pituitoſiores uero, frigidiores. idem in uitæ inſtitutis, itemque regionibus, anni temporibus, ac multo magis in ipſis naturis cernitur. morbi quoque frigidi a pituita originem trahunt: calidi a flaua bili. ad ſummam nihil uſquam inuenies, quod hanc non confirmet ſententiam. Verum

existimato hæc a me, res demonstrandi caussa potius dicta esse, quàm ut inscitiã, & stupiditatem eorum indicem, qui aliter sentiunt: nec ea quidem norunt, de quibus inter omnes conuenit, quæque quotidie usu uenire perspicimus. demonstrationes enim harum rerum, a scientia profectæ, ex ijs sunt petẽdæ principijs, quæ alibi sunt a nobis pertractata: ut esse corporibus attributũ, ut inter se agãt, & patiãtur, id ex calido, frigido, sicco, et humido existere: & ex horum mediocritate, & immoderatione sanitatem, morbumque constare: & morborum remedia a contrarijs duci. mihi tamen & sophistæ, & medici complures, atque hi quidem egregij, inter quos Erasistratus cẽsetur, id uidentur ignorare: morbum tum appellandum esse, cum in corpore quædã affectio est, quæ non ex accidenti, sed primo & per se actionem lædit. quis igitur aut cognoscere, aut sanare morbos poterit, cum prorsus eos qui, quanti, qualesque sint, ignoret? hæc tamen neque Hippocrates, neque Praxagoras, neque Philotimus, neque Aristoteles ignorarunt. an igitur Erasistratus cum nullos alios libros Hippocratis

pocratis euoluit, tum uero eum, qui de na tura hominis inſcriptus eſt, non uidit, ut tanta negligentia humorum tractationem ſilentio præteriret? an hoc nouit ille quidem, ſed data opera pulcherrimam artis contemplationem prætermiſit? & tamen hæc omnia, quæ ad morbos cognoſcendos, atque curandos maximum uſum afferunt, uir egregius Eraſiſtratus præterijt: ac ueteres non eſſe flocci faciendos ſibi perſuaſit. quanquam præſtiterit & humorum omnium ortum noſſe, & ſcire unum inſtrumentum ad purgandos humores accommodatum, eſſe a natura conſtructum: ut ſanguis tum a liene, tũ ab ea ueſica, quæ iecori adhæret, expurgatur. eum uero, qui ſit admodum craſſus, terreuſque, & eã mutationem, quæ in iecore fit, prorſus fugerit, lien in ſe trahit. quo uero pituita expurgaretur, nullum inſtrumentum eſt molita natura. ea enim frigida, humidaque eſt, ac ueluti ſemicoctum alimentũ: proinde non euacuandum: ſed in corpore manens alterari debet. duplex autem eſt genus alterationis: ut quæ ſpeciei procreatrix eſt, quæ primo, & proprie nominatur alteratio: &

item quæ contundere, & contrahere corporis noſtri particulas dicitur. primo genere continetur alimentorum alteratio: propterea quod nihil de ſpecie in aliam uerti ſpeciem poteſt, niſi calfiat, refrigeretur, ſiccescat, & humectetur. eſt autem demonſtratum omnes affectus corporis non aliũde, quàm ex calido, & frigido, & ſicco, & humido alterationes & mutationes in aliud ſubſtantiæ genus accipere. atque hac ratione ducti primas qualitates, ſpeciei procreatrices, & quæ ueluti elementa ſint, eſſe quattuor in libro de elementis, deque facultatibus naturalibus, ut humiditatem, ut ſiccitatem, ut caliditatem, & frigiditaté affirmauimus. ac mihi quidem plurimi eorum, qui in ijs perquirendis ſunt uerſati, uidentur errauiſſe: quod eam, quæ excelleret, abſolute conſiderarunt: cum tamé permagni referat, an ad naturam uniuerſam animum adiungamus, an hominis ſolius habeamus rationem, ut quid de calido, frigido, humido, ſiccoq; diſtinguamus. nam ſi uniuerſam naturam reſpicias, unumquodque horum dupliciter dicetur, abſolute, & per exuperantiam: ut unumquodq;

elementum,absolute, homo uero,asinus, & bos per exuperantiam intelligatur. nos uero non absolute peruestigamus, sit ne plus humidi, quàm sicci in mari: quando id euidenter perspicimus, sed utrum ita sit ad hominis comparationem. contra tamẽ quamplurimi medici faciunt: atque adeo stulti sunt,ut ne id quidem concedant, de quo inter omnes constat, hoc esse commune omnium animantis partium,quæ ad humores aliquos gignẽdos aut ad usum aliarum partium,aut ad propagationem generis, aut ad fœtum alendum utiles, uim habent, ut ille humor sit quædam ueluti redundantia alimenti partis illius, a qua ipse generatur. neque enim particula ideo humorem gignit,quia norit quam ad rem is humor usui futurus sit animanti: alioqui tali esset mente,atque intelligentia prædita,qualem in ijs arbitramur inesse oportere,qui remp.gerunt.sed eam mentem,atq; intelligentiam habet animantium opifex: ipsa uero particula,ut demonstrauimus,cũ alijs naturalibus potentijs, tum uero alteratrice,qua sibi alimentum assimilat, regitur,& gubernatur. Quærat autem quispiã

hoc loco,quid caussæ sit,cur sanguis, cum in uasis seminis diutius moratur, exalbescat. Sed si quis eorum, quæ in libris de facultatibus naturalibus sunt a nobis demonstrata meminerit, eum facile hoc esse inuenturum arbitror. illic enim ostendimus, omnem particulam alimentum sibi similem reddere. itaque cum uasorum tunicæ candidæ sint, sanguinem in formam sibi ipsis similem commutant. quæret autem fortasse aliquis, cur in nullo alio uase id fieri perspiciatur. est in promptu responsio: nõ ita diu in uase sanguinem commorari. nam si tam diu moraretur, ac non difflueret, citoque euacuaretur, profecto etiam in alijs animantis partibus eiusmodi reperire humorem liceret. quanquam in unoquoque uase natiua humiditas, a qua tunicæ uasorum nutriuntur, huiusmodi esse uideatur. quocirca in flexibus uasorum sanguis ipse ueluti stagnãs, in caussa est, ut spermaticus humor cumuletur. Nunc uero animi quoque actiones ab humoribus, & omnino a corporis temperatura immutari, inter optimos medicos, præstantissimosque philosophos conuenit. ac nos uno commentario

id

id probauimus:in quo uires animi esse corporis temperaturæ consequentes demonstrauimus.atque inde fit, ut ex humorum redundantia plurimæ in hominibus intemperies oriantur.quarum octo obsidere singulas partes solent,eæque aut ex nudis, solisque qualitatibus, aut etiam cum humore aliquo fieri solent. proinde intemperiẽ, quam siccitas excitauit, humectare oportet:quã humiditas, exiccare: quam calor, refrigerare:quam frigus denique,calefacere. eadem est ratio compositarum: ut uel calfacias,& exicces:uel humectes, & calfacias:uel refrigeres & humectes: uel sicces, & refrigeres. Iam uero non est parua cura nutritioni adhibenda, quando ex ea humores gignuntur,& eadem uirtutem ac uitium in nobis parere existimatur. id ipsum autem Plato quoq; uidetur in Timæo scriptũ reliquisse ad hunc fere modũ: Danda inquit,opera est,ut pro uirili parte, nu- " tritione,institutis,ac disciplinis uitiũ fugia " mus,& uirtutẽ adipiscamur. ut.n.instituta, " disciplinæque uitia tollunt, uirtutemq; pariunt,ita etiam facit nutritio. appellat autem instituta,quæ in gymnasticis,musicis,

geometricis, arithmeticisque uerſantur; nutritionem uero nullam aliam licet intelligere, præter eam, quæ ex cibis, ſorbitionibus, ac potionibus conſtat: inter quas etiã uinum eſt, de quo in ſecundo de legibus libro multa Plato memorauit: & nos diſſeruimus in eo commentario, quem in Timæum edidimus: & ſeparatim quoque in commentarijs, qui ſunt de facultatibus alimentorum: & in libello, quem de bonitate, uitioque ſuccorum inſcripſimus. quoniam igitur bona, & mala nutritio magno eſt animi functionibus incommodo, uel uſui, & eaſdem integras, incolumesque conſeruat, & bonos, ac præſtantes humores gignit: par eſt, eam non eſſe negligendam. præcipue autem conandum eſt, ne humores ſuperuacanei ſint in corpore, neque acres, neque acidi, neque calidi, neque mordaces, neque craſſi: neque craſſi ſimul, ac crudi, neque fluentes, neque glutinoſi, neque † plethorici; neque etiam crudi & impacti: ſiquidem hæc omnia morborum omnia genera afferre ſolent. atque in primis quidem redundantia podagram, & multa genera morborum, quæ ad articu-

† Forte legẽdum eſt, οὔτε πλείστους. i. neq; plurimi.

los

los pertinent, itemque capitis, & cordis dolorem,& alia multa inuehere mala con sueuit: immo uero etiam uenas rumpit. ac totidem,& item plura his,afferunt alia. & in podagra id ipsum euidenter perspicimus, morbum oriri, cum superuacaneus aliquis humor ad pedes confluit. qui nisi illuc confluerer, ne morbus quidem is un quam hominem corriperet. non confluet autem,si homo excrementis perpetuo uacet: si modicis utatur exercitationibus, si alimentum probe concoquat: unde desidia, & crapula eum lædūt. lædit etiam po tentis, ac copiosi uini potus: siquidem huiusmodi uina neruosum genus prompte re plent. capitis autem dolores non modo,ut dixi,excitātur, quia magna humorum uis caput occuparit: sed etiam ex solo calore: interdum uero ex flaua bili, quæ uel in capite,uel in uentriculo continetur: & propter obstructionem loci alicuius, aut ob flatuosum spiritum,qui in ipsa particula gi gnatur: aut alijs multis de caussis, quas me morare non est huius loci,ac temporis. ceterum,cum magna humorum copia in uenis coaceruata est,& cum ipsa tenue quod

dam ſerum in uentriculum confluit, tunc cordis dolor excitari ſolet; iſque os ſtomachi occupat, quod fere omnium partium maxime ſentiendi facultate præditum eſt. uſu etiam interdum uenit, ut uenæ, quæ in renes inſeruntur, quarum oſcula aperiuntur, propter humorum, qui in ipſis continẽtur, craſſitudinem, & copiam rumpantur: ac ruptionem ſinceri ſanguinis euacuatio conſequatur: cum uero oſcula aperiuntur, ſanguis non confertim effundatur, præſertim ſi copioſus non ſit: ſed paulatim tenuior percoletur, & totam urinam ſanguine tinctam reddat. cumq; copia, & craſſitudo humorum hæc faciat, ſic etiam immutare pulſus poteſt. id quod tenacitas, & acrimonia non ſecus facit. atque acrimoniam quidem, ubi alere opus ſit, cauebis: ſiquidem ea ad excretionem ſtimulat. cõtra uero facit tenacitas; quod in cauſſa eſt, ut quę- * dam celerius, quædam ſerius ad deiectionem properent. quinetiam acer, & tenuis humor cauſſa interdum eſt, ut ſuperficies in læuitate inteſtinorum ulceretur: ac tum maxime, cum ea, quæ ingeſſeris, mox deijciuntur talia, qualia deuoraris. quandoque

etiam

etiam corneā ulcerat acrimonia, ut in oculorum doloribus accidit. iam uero radit etiam in difficultatibus inteſtinorum ipſa inteſtina: idque primum facit. ſed & immodicus calor, & morſus uitandi ſunt: quando ex eis delirium, uigiliæ, pulmonis inflāmatio, & alia pleraque genera morborum conſequuntur. ita etiam conuulſiones, ac palpitationes, & urina, quæ iumentorum lotio ſimilis ſit, crudi & craſſi humoris ſunt ſpecies: ac peſſimi cenſentur morbi, in quibus ambo humores antedicti redundant: ac ſemitertianam febrim ſolent afferre. Et uero etiam tubercula, & puſtulæ excitantur, cum natura partes corporis intimas ex purgat, ut nonnunquam per excretionem, ſic etiam per depoſitionem ad cutim. ſubtiliores enim, dilutioresque humores extenuans per halitum digerit: ex craſſioribus autem cuti, ac magis etiam pelliculæ, quæ denſior eſt, inhærentibus, puſtulæ oriūtur. idque illis potius accidit, quorum denſior ſit cutis, & durior: ſiquidem per eam craſſiores, tenacioresque humores difficilius pertranſeunt. ſed & dorſi dolores locum mutantes ex humore defluente fiunt:

qui

qui interdum solus sit, magna tamen ex parte flatuosum, crassumque spiritum coniunctum habeat. estq; consentaneum hunc crassum humorem, cum uias spiritus in cerebri uentriculis obstruit, comitialem morbum afferre, neruorum principio se ipsum quatiente, ut, quę noxia sunt, excutiat. meatuum enim obstructio a crasso, tenacique humore repente fit. sed cruditatem maxime omnium fugere nos oportet. crudus enim humor proprie nominatur is, qui talis est, quale uidetur esse id, quod in urinis, puri simile, interdum subsidet; ab eo tamē differt, quia pus graueolens est, & glutinosum: crudus uero humor habet quidem crassitudinem, & colorem illi similem: sed neque graueolens est, neque glutinosus. ac tale quidem est id, quod uentriculo ac uenis nondum concoctum continetur. sunt porrò crudorum humorum duo genera: eorum alter tenuis, & aqueus est: alter crassus, & glutinosus, estque is in partibus corporis impactus. tenuem uero, & aqueum euacuare expedit prius, quàm a calore febris excalfiat, pungatque, ac mordeat: at crassum, & glutinosum con-

coque-

coquere, & fluidum reddere prius, quàm medicamento purges. hoc enim ſcitum eſt, corpora, cum purgare quis uelit, fluida eſſe facienda, ut cenſuit Hippocrates. cum igitur homo ſe cibis largius expleuerit, neceſſe eſt crudi humoris plurimum in corpus animantis rapi: idque multis de cauſſis, & quod deterius in uentriculo, uenisque concoquatur id, quod plus eſt: & quod plus in corporis molem ſubit, quia plus ſit: & quod citius, quàm par eſt: propterea quod uentriculus uenis: uenæ autem ceteris omnibus animalis partibus permittunt, ut quod nondum confectum eſt, rapiant. hunc autem humorem, qui crudus proprie nominatur, plerique pueri propter crapulam, plurimum coacervant: ex quo facile calculus gignitur: cum is humor ſit ceu materia, ex qua fiat lapis, efficiens uero cauſſa, calor cenſeatur. fit etiam ex naribus & ore in circuitibus ordinatis, & inordinatis humorum crudorum excretio, qua cerebrum expurgatur: qui ſane humores a pure, ut diximus, differunt. Cum igitur curandi ratio potiſſimum in humoribus uerſetur,

ſetur, certe eos neq; tenaces eſſe, neq; craſſos, neq; multos, neq; nimis calidos, neq; frigidos, neq; mordaces; neq; corruptelæ obnoxios, neq; ueneni naturam imitantes expediet. etenim cum aucti ſint, morbos gignunt, & dolores inuehunt. ac dolores ex humorib. excitari ſex modis planũ eſt, aut ex calore, aut ex frigore, aut ex craſſitudine, aut ex tenacitate, aut ex mordacitate, aut ex copia deniq;: cum inquam ſupra modum aucti ſunt, & uacuationem poſtulant. augentur autem interdum eadem de cauſſa, a qua geniti ab initio ſunt. quo ſane tempore duplex eſt nobis curationis propoſita ratio, ut alterentur, & ut euacuẽtur. qua de re in libris methodi medendi eſt a nobis actum. neq; enim par eſſe cenſeo, ut omnia, quæ ſunt a me alijs in libris perfecte ſcripta, in hoc libro iterẽtur. quin etiam in aphoriſmis oſtendimus, cum corpus plethoricum eſt, uenæ ſectione: cum malis redundat humoribus, medicamento purgante euacuandum eſſe. addidimus quoque, haud difficulter malitiam humorum a plenitudine ſanguinis poſſe diſtingui: ſi modo in libro de plenitudine a nobis

bis confecto es studiose uersatus. ac ne illud quidem est omittendum, cum humores redundantes mouentur, & omnem in partem corporis feruntur, nec dum in aliqua parte corporis firmati sunt, tunc ad eos expellendos naturam incitari, & aliquo, qui uelut manum porrigat,& motum illum ad uentrem deducat, indigere. at qui una in parte firmati sunt, prius quàm concoquantur, mouere non oportet. tunc enim natura quoque nobis ad euacuationem est adiumento. hæc enim post concoctionem humores excernere, & quod superfluit, reijcere uidetur: quo sane tempore iudicationes fiunt.cum igitur natura perfecte euacuat, nihil est præterea faciendũ. cum uero modice, & imbecillius facit, tum, quod deest,addere debent ij,qui medicinam faciunt. qua in re illud intelligendum est, raro contingere, ut ab uno membro ad aliud humores confluant. Sæpius uero accidit, ut una in parte, in qua concoquantur, toto morbi tempore,usq; ad morbi solutionem, conquiescant. quomodo autem membra aliorum membrorum morbos,qui ex humorũ transmigratione fiunt, exci-

excipiant, in extremo libro accuratius exponetur. Nunc uero non possum non admirari eos, qui cum uelint Hippocratem de mutatione humorum, quæ ætate progrediente fieri solet, hoc loco disserere, hanc lectionem, ita, ut dixi, deprauarunt. cum enim illi propter breuitatem non possent magnitudinem sententiarum, paucis uerbis contentarum intelligere, in eam sunt opinionem distracti. etenim quamuis color in ætatibus sæpenumero mutetur, non tamen id nunc explicare Hippocrates uoluit. nam & pueri plurimum habent humoris sanguinei, &, quod ad temperaturam ætatis pertinet, eum solum haberent: sed cum multa comedant, eaq; nullo ordine seruato, ideo suboriuntur etiam in eis aliqua ex parte, ut ante diximus, humores, qui crudi nominantur. proinde fit, ut natiuus eorum color nitidus, ruberq; sit, & ueluti floridus, aut etiam ex albo & rubro cõ mixtus: interdum uero etiam splendidus, quod ipsum a sanguine, spirituq;, & bono colore consequitur. cum uero ad adolescẽtiam peruenerunt, quidam eorum meliorem educationem nacti, recta uictus ratio

ne utuntur: ob eamq; caussam sanguis solus in eis exuperat: unde plane constat, colorem exuperanti humori proportione respondere. alij uero multo peius educantur, quàm cum in pueritia adhuc essent: ideoq; hi continenter ægrotant, & uehementius conflictantur: cuius rei caussa est cruditas humorum, quæ in ipsis coaceruatur. quæ hanc ætatem excipit, præsertim mala uictus ratione adhibita, amarę bilis humorem gignit: ut in ea redundet non sanguis solum, sed illa etiam, quæ pallida, flauaq; bilis nominatur. in alijs ad eandem rationem mutationes fiunt: quæ non possunt firmiter definiri: ut in ætate declinante melancholicum humorem subire, aut alio in tempore pituitam ita, ut color quoq; commutetur. Sed mihi non fit uerisimile, Hippocratem modo de successione ætatum, deq; earum mutatione, & colorum uariatione uerba facere: sed de ijs coloribus, quos quotidie in corporibus ægrotātium intuemur: quosq; spectare medicum oportet: ut ipse in libro præsagiorum ad hunc modum præcepit. In primis, inquit, ægri „ faciem spectare conuenit, sit ne ea beneua „

d lentium

" lentium faciei similis. deinde, Totius quoque inquit, faciei color attendendus, uiridis ne sit, & non niger, & liuidus. tum paulo post, An totius faciei sit immutatus color. ad hæc, sit ne reflexa, an liuida, an pallida palpebra, aut labrum, aut nasus. præterea uero in sexto de uulgaribus morbis libro, Alij inquit, ad manum humecti, alij præerubri, alij præpallidi, alij liuidi, & cetera generis eiusdem. Sic de sputo, de urina, de alui deiectionibus, deq; alijs ipse censuit. admonet igitur medicum, uideat, sit ne color sanguineus, an pallidus, an flauus, an albus, an niger: ut plane noscat, quisnã humor redundet in corpore: siquidem color eum humorem, qui insit in corpore, consequi consueuit. Recte autem fecit, cum addidit, ubi reciprocatio non sit: propterea quod cum humores sunt aliquo affectu perturbati, non est nobis integrum, de coloribus, ab illis excitatis, recte & uere iudicare. ut enim mare cum crescit, cumque decrescit, quod fieri omnino solet in reciprocationibus, & purpurascit, uentisq; agitatum accurate naturam suam non uidetur seruare: sic humores, cum intra corpus

se receperint, & non fusi sint, sensu oculorum percipi non possunt. cum uero nulla reciprocatio est, hoc est, cum in toto corpore sunt æquabiliter fusi, tunc color, qualis sit humor noxius, & redundans, nobis indicat: ut si aliquam euacuationem medicus moliatur, noxium humorem educat, ut ipse sexcentis in locis noxium humorē & non alium prius, esse euacuandum præcepit. id autem qua ratione faciendum sit, in libro de natura hominis scriptum est. Quod uero ait, ἀνθέον, tripliciter exponunt: uel ut color, qui in corpore efflorescit, colori humorū similis sit: uel ut color humorum similis sit colori florū, sitq; aut ruber, aut albus, aut fuscus, aut liuidus, aut pallidus, aut flauus, aut niger, aut, ut summatim dicam, similis colori florum, propriamq; naturam seruet, & humores in imis corporis partibus non lateant, & non retrocesserint. uel, ut color humorum sit floridus, hoc est pulcher, & bonus: ut in libris de morbis uulgaribus scriptum comperimus: cum, inquit, replentur, hoc rursus signum „ est, corpus floridum redditur: quod omnis „ est refectionis indicium. floridum uero cor-

pus efficiunt exercitationes, ut eſt a nobis in commentarijs de tuenda ualetudine demonſtratum, & item cum probus ſanguis corpus reficit. ſed prima explanatio præſtat ceteris. Quod igitur hac ſententia continetur, ad morborum curationem, futurorum præſagitionem, & præſentis ſanitatis tutelam pertinet. Sed uideamus iam, quæ ſubiunxerit, ad hunc fere modum.

2 *Educenda, quo uergunt, ac per loca accommodata: niſi quorum maturationes e temporibus pendent.*

Iubet hoc loco, ut pro humorum inclinationibus euacuationes faciamus: ſic etiã in aphoriſmis ſcriptum eſt, Quæ educere oportet, quo maxime natura uergit, per accommodata loca educito. his autem uerbis, ſignificat, ut nos expoſuimus, quæ nec iudicantur, neq; perfecte iudicata ſunt. ea autem eſſe educenda locis accommodatis nos docet: hoc eſt, ut euacuationem faciamus aut per inteſtina, aut per uentrem, aut per ueſicam, aut per uterum in mulieribus, aut per totam cutim ſudoribus, aut per palatum, aut per nares, aut per hæmorrhoidas, cum per fluxum ſanguinis fiat iudica-

tio.quæ res ſolet eſſe optima, cum directo ad locum affectum ſit. mala uero, cum in contrarium. debet igitur medicus animad uertere, quo naturæ impetus feratur: ſiq; ipſa ad loca accommodata repat, ei erit au xiliandum: ſi uero ad contraria,prohibere, ac reuocare, & retrahere inclinationem, ut paulopoſt iubebit Hippocrates, oporte bit.nam ſi morbus cerebrum occupet,quo niam duæ ſunt commodæ inclinationes, al tera ad palatum, quæ quidem eſt præſtan- tior: altera in aſperam arteriam, quæ non proba eſt,rem conſiderare diligenter debe bis: & cum uniuerſum corpus prius eua- cuaris,quo natura feratur,per eam partem educito. quæ res facit, ut intelligamus, hu morem, qui euacuandus ſit,a natura nobis indicari, & locum, per quem euacuare ip- ſum oporteat, commonſtrari. Age uero cū inflammatio iecur obſideat, ſimulatq; con cocta inflammatio ſit, purgationem adhi- bemus: ac per inferiora quidem,cum ea in ſimis iecoris ſit partibus: præcipue autem ſi natura id ipſum alui deiectionibus prius indicet: per urinas uero, cum in gibbis. In ceteris quoq; ſimili modo ſpectabimus &

humorem redundantem,& affectum locũ, ex quo,tanquam e caussa quadam morbus emanat. etenim hæc & quis euacuandus humor sit, & modum euacuationis, & locum, per quem fiat, & ad hæc omnia,tempus etiam oportunum indicabunt. nam inter initia tenues,serososq; humores licebit euacuare: at si crassi, glutinosiq; sint, cuiusmodi sunt pituita,& atra bilis, concoctionem expectabis. atq; hoc est, quod ait, nisi quorum maturationes ex temporibus expectantur. nam quorum est expectanda cō coctio, eos medicamentis attenuare, ut corpora fluida sint,oportet. ut & sine molestia, & omnis noxius, & infestus humor euacuetur. quod ut fiat, spectare in primis decet,an ægrotus sit ad eiusmodi purgationem idoneus. qui enim cruditatibus ex multis aut glutinosis, aut crassis edulijs abundant, quibus item hypocondria sunt flatibus distenta, aut urina supra modum calida, & ignea, aut aliqua est ibi uiscerum inflammatio, ij profecto omnes sunt ad purgationes inepti. Vel quod ait, Nisi quorum maturationes ex temporibus expectātur, significat, debere medicum in diutur-

nis morbis humorum expectare concoctionem: cum id morbus concedat: in acutis uero, non modo non esse expectãdam concoctionem, sed etiam statim in principio, uel etiam primo die purganti medicamento quod ipse appellare solet, medicari, cum materia turget, utendum esse. hoc enim eius præceptum est, cum in aphorismis ait, Concocta medicari, & mouere non cruda, neque in principijs, nisi turgeant: de quo nos in hoc etiam sumus libro dicturi: neque mehercule par est, ut quæ post dicẽda sunt, hoc loco afferamus. nunc uero, quod facessere interpretibus negotium solet, explicemus. aiunt illi, hũc librum non esse Hippocratis, quia solœcismum hic facit. nã cũ dixerit, Color humoribus similis: addit, Ducenda, quo uergũt. mea autem sententia est, libros, qui ad priscos, & præstantes uiros referantur, non esse probandos, aut reprobandos habita solum ratione uerborum, sed potius sententiarum & intelligentię. Nam præterquam quod hæ sunt distractæ, diuisæque inter se sententiæ, ut hæc a superiore non ducatur: quis ignorat, quot errata librarij committant?

 mittant?

mittant? & quod innouarint Dioscorides, & Artemidorus? postremo autem, ut hæc omnia missa faciamus, in alijs ipsius senis libris alia pleraque dictionis uitia reperiri confirmo: ut ob hanc unam caussam liber non sit Hippocrati abiudicandus. nam neque satis recte in aphorismis ardentem febrem a delirio solui conscripsit. itemque in libro de fracturis cum ait, Medicum luxationum, ac fracturarum quàm directissimas extensiones efficere. & in prædictioni-
„ bus, ubi scriptum est, Vrinæ in turbulentis,
„ ac uigilibus decolores, nigræ, sublime petentes, atque in sudoribus, phreniticæ. uerum eo in libro licet multas eiusmodi orationes, in quibus solœcismus sit, reperire: ideoque uerisimile sit, nonnullos suspicari, eum non esse uerum Hippocratis. Sed etiam in libro præsagiorum, quem omnes esse Hippocratis confitentur, tanquam superuacaneũ reprehendo, quod ait, bis, aut ter in die, & semel in nocte, & cetera quæ postea adscripsit in illa oratione, cuius initiũ est, Sed pro copia ingesti cibi deijciat. Et eodem in libro paulo post ordo immutatus est. Sed eidem quoque uitio uer-

ro negligentiam, in secundo de ratione uictus in morbis acutis, cum de fomentis disserit. nec effugere ullo modo potest, quin solœcismus sit, quod habetur in libro de officina medici, ad hunc modum, τὰ δὲ μέλλοντα ἀποπίπτειν, κακείω ταχέως ἀποπεσόντων: ea ut neque comprimant, neque decidant. Iam uero in illa quoque sententia uitium perspicue depreheñditur, cuius hoc est initium, Quibus in urinis &c. Sed quid opus est prolixa oratione hæc persequi; cum Attici quoque, quorum lingua Hippocrates aliqua ex parte utitur, numerũ multitudinis pro numero singulari ponere consueuerint. mihi satis est, hæc modo attulisse: ac præterea addere, me esse, quæ huiusmodi erunt, prætermissurum: & quod minime sint ad hoc institutum accommodata, & quod effectura sint, ut hi commentarij, contra quàm tu uelle uidearis, ad immoderatam prolixitatem perducantur.

Maturationes aut intro, aut foras, uergunt, aut aliam in partem, in quam oporteat. 3

Cum dixerit, nisi quorum maturationes e temporibus existunt, merito quor-

sum

ſum concoctiones uergant, hic ſubiunxit; quoniam enim iuſſit, educenda eſſe uel quæ non iudicantur, uel quæ non perfecte iudicata ſunt; ideo hoc loco, quid intelligat, ipſe perſpicue declarat. cum eſt humorum facta concoctio, tunc humores intro, aut foras uergunt, aut per alia loca accommodata, aut incommoda (quod ipſe, quia planum eſt, omiſit) prodeũt. quocirca ſemper uidendum eſt, quæcunq; iudicentur, cum natura aut abſolute, & perfecte, aut imperfecte mouet: deinde uero imitanda eſt natura, cum adiudicationem non aggreditur: tum uero ipſe nos docuit, quomodo eſſe ipſi naturæ adiumento poſſimus, cum illa quidem conatur, ſed rem inchoatam relinquit. atque hæc quidẽ ſunt, quorum nos hic monet Hippocrates, ſicut etiam alibi fecit, his uerbis: Quæ iudicantur, & integre iudicata ſunt, ne moueas. hoc præceptum ſeruandum nobis dedit, cum natura integre mouet: quod uero deinceps addidit, cum natura ad iudicationem moliendam aggreditur, ſed eam non abſoluit, ualet, ut nos moneat, eidem ut auxilium afferamus, ut cum ait, Quæ educere

re oportet, quo maxime uergere uidebuntur, per uias accommodatas ducito: eo.n. tempore natura id, quod noxium est, uult expellere. Sed quia præ imbecillitate, rem perficere non potest, nostro indiget auxilio. atque ipse quidem in libro de ratione uictus in morbis acutis, cum lateris dolorem curat, euacuationem pro humorum inclinatione molitur. Sciendum autem est, morbi maturationem esse concoctionem quandam eorum, quæ præter naturam sunt: ipsam uero concoctionem esse deductionem quandam eius, quod concoquitur, in naturam concoquentis. cum igitur corpus naturalem statum conseruat, & naturæ familiaritas inter id quod concoquit, & id quod concoquitur, intercedit, tunc omnis, aut certe maximæ partis eius materiæ, quæ concoquitur, fit mutatio, mi nimaque pars semicoctæ superest. cum uero præter naturam affectio corpus obsidet, tum quod simile redditur, exiguum admodum est: excrementum uero semicoctum, permultum. ut enim in corporibus bene ualentibus excrementa concoctionem indicant: sic etiam in ægrotantibus facient.

ac primum quidem eorum, quæ uentre cõtinentur cruditatem & concoctionem indicant sua forma deiectiones, quæ per aluum excernuntur: eorum quæ in pectore, atque e pulmone: quæ per tussim excreãtur: eorum, quæ in cerebro, quæ per nares emittuntur: eorum, quæ in uenis, quæ cum urinis secedunt. ut autem cognosci possit maturatio, nos plus millies iam diximus: & tamen nunc quoque rem summatim cõplectemur. Totius igitur morbi sunt quædam tempora, ut principium, ut incrementum, ut status, ut declinatio, cum ægroti superstites sunt futuri. positum autem sit in primis, ut principium alicuius morbi, ut puta inflammationis inquiramus. itaque principium in toto eo tempore erit, in quo particula morbi magnitudini subiecta, sanguinea impletur materia. cum uero influxus cessarit, idque quod in particula inflãmata insit, putrefieri inceperit, hoc secundum tempus est, & inflammationis incrementum. cum uero pus conficitur, & dolores maximi hominem corripiunt, id morbi tempus status appellatur. si uero fluor suppuretur, aut digeratur, tumorq; minor fiat,

fiat,tũc est declinationis initium. id ipsum quoque in febribus usu uenit: ac principium statuendum est tempus illud, in quo noxij humores crudi sunt.cum uero concoqui incipiunt,cessat tum principium,& secundum tempus, quod incrementum appellatur,aduentat. cum efficitur cococtio, status est:quem excipit declinatio.hæc omnia nos in libris de crisibus sumus accurate persecuti:ubi & obscuræ concoctionis, & perfectæ,& euidentis, & item eius quæ omnino cruditas est, notas exposuimus: earum autem quædam ex urinis, quædam ex alui deiectionibus,quædam e sputis sumuntur: suntq; propriæ concoctionũ quæ uel in uentriculo,uel in uenis, uel in organis respirationis fiunt. quam ob rem factũ est,ut ipse in primo de uulgaribus morbis libro,hanc sententiam attulerit, Maturationes iudicationis celeritatem,& salubrẽ »
tutelam indicant: cruda uero quæ sunt, & »
incocta in abscessus malos, aut iudicatio- »
nis uacuitates,aut dolores, aut temporum »
productiones,aut mortem, aut recidiuas »
se uertunt. Cum enim iubeat, debere me- »
dicum imitari naturam recte agentem, est

autem maturatio naturæ actio, certe planum est, cum celeritatem iudicationis, & securitatem, & bonam ualetudinem indicari, tum uero a nobis naturam simul adiuuãtibus maturationes procurari. & quemadmodum, si caussę morborum effectrices a natura uincantur, concoctiones fiunt, ita si ipsa eas non superet, nulla iudicatio fit, sed dolores, & cetera consequuntur, quæ ipse adnumerauit: cuiusmodi sunt, produci morbos, mortem sequi, & morbos repetere. hoc autem intelligendum nobis est, uniuersam morbi concoctionem in humorum alteratione effici. est enim extẽta per solida corpora natura, quæ facultas illorũ est, & humorum concoctio a solidis partibus bene ualentibus proficiscitur. cumq; illæ ægrotant, iam morbus is in habitu est, & periculosus. caussa est, quia prius, quàm
" solidæ partes propriam uim recuperarint,
" nulla eis potest adhiberi curatio. illa por-
" rò uis in quattuor elementorum, aut qua-
" litatum, aut humorum apta mensura con-
" sistit. ceterum quomodo solidæ partes cu-
" randæ sint, iam in libris methodi medendi
exposuimus. Illud enim hærere nobis in

memoria debet, quod ipse in sexto de morbis uulgaribus libro litteris prodidit, Omne, inquit, quod suppurat, non reuertitur: ipsa enim concoctio, & iudicatio simul; quia in ijs quos grauedo, & raucedo ex destillatione a capite male habet, cum cócoctio facta sit, & febris accesserit, tum & firmam morbi iudicationem fuisse, & hominem non esse iterum ægrotaturum spera. proinde in libro præsagiorum legimus, urinas puerorum, quæ aqueæ sint, hoc est incoctæ, perniciosas esse: quando pueri propter alterantis facultatis robur omnia celerrime concoquunt. ceterum concoctiones nõ modo urinam, sed etiam alui deiectiones crassas reddunt in ijs, qui recte in uentriculo concoctionem obeunt: itemq; sputa in pulmonis, costarumque inflammationibus: atque etiam pituitam in destillationibus, ac grauedinibus, & in lippitudinibus: & pus in ulceribus. ita fit, ut urina aquea in pueris, utpote quæ nullam sit nacta mutationem, ut crassior fieret, mortiferum signum censeatur. quomodo autem idem in ceteris accidat, non est nunc narrandi locus. Quod autem ipse ait, intro,

aut

aut foras, diligenter aduertendum est, ne fortasse contra facias. nam si, uerbi caussa, in lassitudinibus crudi humores sint, uomitus non erit imperandus: quia non tum uti uomitu debent homines, cum affectiones a lassitudine exortæ abundant, sed cũ soli humores sint noxij, tum uomitu euacuare eos conuenit. tunc enim nullum periculum impendet, ne intro uiolentius reuellatur aliquid eorum excrementorum, quæ in carne inhæserunt. cum uero cruda, & mordacia redundant in corpore, utraq; reuulsio uitãda est, ne cruda foras, ne mordacia intro reuellãtur. foras autem ferunt exercitationes, frictiones, balnea, fomenta calida, & item omnia, quę humores, qui alte in corpore animãtis mersi sunt, ad motum in omnem partem irritant: intro uerò ferunt, quæcunque uetant, ne foras quid feratur. quæ omnia uitanda sunt, ut neque accommodatum est, humores, qui extra sunt, intro: neque eos, qui intus sunt, foras reuocare: sed qui extra sint, per halitum digerere sensim expedierit: siquidem quæ uehementius id faciunt, etiam aliquid attrahunt ex ijs, qui intus consistunt:

qui

qui uero sunt intus, ij attenuandi, concoquendique sunt, & tunc, per quam uiam expediat, ut ipse iubet, erunt educendi.

Hæc ego præscribo ei hominum multitudini, qui necessitate coacti uitam temere ducunt. & cetera, quæ sequuntur usque ad eum locum, Eiusmodi autem oritur satietas. 4

Quæ hoc loco habentur, quæ ad quadraginta fere uersus pertinent, esse adiecta ab aliquo, qui, ut iam supra diximus, facere fucum, & maius uolumen hoc reddere uolebat, plane constat. primum enim præceptum, quod de euacuatione, & humorum inclinatione Hippocrates nobis dedit, commune est, & ad omnes homines accommodatur: hæc uero soli multitudini, quæ cōpulsa necessitate temere uitam degat: deinde quæ dicuntur, falsa sunt multis partibus plura, & minime digna Hippocratis sententia.

Cautio. 5

In hoc uno uerbo præceptum ad medicinam utilissimū continetur. indicat enim, nihil esse nobis negligendum, nihilque temere faciendum, nulli denique rei procliuius, aut inconsiderate assentiendum. quo

circa in medicina non par eſt priſcis fidem ſimpliciter adhibere, ut ſi quid illi dixerint, ſtatim credamus; ſed prius experientia & ratione, uerum ne illud ſit, an falſum, perpendendum eſt, quod qui non faciunt, næ illi uehementer errant,& in errorem alios inducunt. id quod uſu potiſſimũ uenit ijs medicis, qui quotidie in ciuitatibus hac, illac circuncurſant, ac ſola experientia experte rationis utuntur. proinde tu nihil negligito, neque temere, neque inconſiderate fidem adhibeto ueteribus in ijs, quæ de facultatibus eorum dixerunt, quæ ad curationem pertinent. quod cum eſt in omnibus obſeruandum, tum uel maxime in eo remedio, quod admodum præſtans, inſigneque eſt, quod uenæ ſectione perficitur, integre ſententiam hanc ſeruabis, ut nihil temere, nihilque inconſiderate facias: ſed prius perſpicias ea propoſita, de quib. nos ſæpe diſſeruimus; ac ſcias, cum ea augentur, nobis indicare, maiore opus eſſe euacuatione: cum minuuntur, tãtum eſſe de euacuatione detrahendũ, quãtum illa ſint imminuta. prius quàm enim uenam ſeces, præſtiterit hæc omnia intueri;

ri; magnitudinem morbi, simulque robur uirium ægrotantis, itemque ætatem, & naturalem eius, quem curas, temperaturam: ad hæc uero etiam anni tempus, uernum ne illud sit, nec ne: & utrum locus sit suapte natura temperatus: deinde uero utrũ magnum periculum immineat, cuiusmodi est inflammationis pulmonis, aut anginæ, aut doloris lateris, aut alterius acuti, aut uehementis morbi suspitio: & utrum secãda uena sit, cum hæmorrhoides suppressæ sint: & in mulieribus, cum ipsarum est cohibita purgatio. itaque in medicina facienda, adhibenda cautio est, ne quid temere fiat. nam præterquam quod non mediocre periculum hæc res neglecta affert, magnũ etiam dedecus parit. hæcq; res medicis fere omnibus notã turpitudinis inurit, estq; in caussa, ut homines putent, res ægrotantium a medicis non cognosci: atque ita se illorum fidei credere non audeant. quam ob rem uir sapiens Hippocrates recte dixit, cum optimum esse censuit, medicum uti prouidentia.

A πειρία. 6

Plerique ex interpretibus ita distingũt,

ut hoc uerbum significet experientiæ uacuitatem, hoc est, nullam experientiam: ut dicat, sæpenumero contingere, medicum non esse peritum aut medicamenti, aut naturalis temperaturæ eius, qui morbo laborat, aut aliarum rerum, quarum in medicina usus est plurimus. alij uero sic accipiunt, ac si uelit artis infinitatem significare, in quam sententiam scripsit in aphorismis hæc, "Vita breuis, ars longa. alij scribunt hanc uocem, ut sit cum superiore coniuncta ad hunc modum, Cautio infinita: idque non est plane contemnendum: præsertim cum subiungat, difficultas experientiæ: ut experientiam difficillimam, & periculosam esse intelligamus.

7 *Experientiæ difficultas.*

Periculosam esse experientiam, nemo est, qui nesciat. id quod ei accidit propter materiam, in qua ars uersatur. neque enim, ut ceterarum artium, sic medicinæ materiæ sunt coria, ligna, & lateres, in quibus licet multa experiri sine periculo: sed in humano corpore sita est, in quo experiri ea, quæ longo usu non probaris, non est tutũ. præsertim cum experientia in totius perni-

ciem

ciem animantis desinere posse uideatur. ideo in medicina facienda, ut medicamenta rite conficiamus, & de ijs, quæ a ueteribus sunt litterarum prodita monimentis, sentẽtiam feramus, experientia opus erit. hæcque ipsa tractatio est perutilis: cum medicinæ data sint fere duo crura, quibus incedat, experientia, & ratio. & quicunque prudentia, sapientiaque præstant, ac ueritatis studium uere colunt, ij iudicandi instrumenta nobis a natura ad cognitionem earum rerum, quæ in uita geruntur, attributa, rationem inquam, experientiamque custodiunt. quæ quibusdam in rebus parem utilitatem ad artem pertractandam afferunt: in quibusdam altera maiori usui est, quàm altera: semper tamen ad rei perfectionem altera alterius operam requirit. quam ob rẽ si quis de te quærat, cur huic, aut illi homini febricitanti aquam frigidam potui dederis, duæ tibi suppetent responsiones: altera, quæ doceat febris originem, atque naturam, quæque de morborum temporibus disserat, eodemque modo frigidæ naturã, quæ sit, exponat: tum uero in tali morbo, & eiusmodi tempore, aquæ frigidæ potio-

nem esse consentaneum, aptumque remedium confirmet: altera uero nihil horum attingens, ad usum, experientiamque confugit: aitq; se persæpe uidisse, in eiusmodi & morbo & tempore aquæ frigidę potum profuisse. Ceterum medici, qui ab experiẽtia Empirici uocati sunt, tria esse experiẽtiæ genera uoluerunt: quorum unum casu, alterum consulto, tertium imitatione fieri aiunt. de ijs tamen nõ iam ita inter omnes conuenit. immo uero sunt, qui ad artem satis esse experientiam contendant: alijs uero non parum ad eam ipsam rem conferre etiam rationem placeat. at Lycus ad experientiam & obseruationem refert omnia, neque unquam ullam probationem demõstratiuam adiungit: cum tamen Hippocrates contra facere uideatur: ut qui omnibus in locis afferre demonstrationes conetur. atque, ut ego quidem puto, si id fieri a nobis possit, experientia & ratione inueniẽda sunt omnia; qui uero illa sola nititur, is obseruator, empiricusq; uocatur: qui ratione, aut methodo quadam, is & rationalis, & methodicus nominatur. incumbendum autẽ in hoc est, quia neque illa satis est ad

omnia

omnia inuenienda, neque item ratio sola id præstar euidetur posse. id tamen non est confuse faciendum, sed separatim adhibenda est disciplina ab experientia profecta, separatim uero ea, quam suppeditat ratio: ut quam utraque uim habeat, aperte perspicias. uerum in omni experientia periculũ est, ne propterea quod non sit adhibita distinctio, erremus. id autem fit duobus modis, tum quod id, quod commune est, in suas differentias non sit distributum: tum quod in caussis rem immutantibus non attendamus, quæ præcipue, aut primo, aut ut appellare libeat, quæque fortuito sint consecutæ. ideo periculum de rebus faciẽdum est adhibitis suis, proprijsque distinctionibus. quod est in alimentis iudicandis obseruandum uel maxime. debes enim singulas particulas per se ipsas degustare, odorarique prius, quàm cuiquam des: deinde uero etiam esu probare. cum enim odoratus, gustatusq; cuiusmodi succum, & odorem referat ea particula, qua de agitur, nõ bis indicat, tum uero etiam simul totã eius temperaturam statim declarat. atque hac ratione facultas ipsius, & consistentia. &

item ſuccus accurate inuenitur. quædam enim ſuccum habent humidum, & aqueũ: quædam craſſum, & lentum: quos etiam ſuccos ſeparatim guſtare expedierit: quando ipſorum alij acres, aut acidi, aut amari; alij ſalſi,aut ſalſuginoſi: alij auſteri,aut acerbi, aut dulces, aut alio modo quodam ſint affecti. Qui autem ſine methodo, quam ratio commonſtret, alimenta, remediaq; cõpererunt, merito cõmemorant, & ad uſum traducunt ea, quæ ſæpe iuuerunt. obſeruationem.n. & memoriam eorum, quæ eodem modo facere ſæpe uiderunt, ſuam eſſe experientiam dicunt: ſed cognitionem nõ exercent. cumque illam ignorent, fit, ut ne curationẽ quidẽ inueniant. Et tamen Hippoc. uir admirabilis, multa potius experiẽtia, quàm ratione, uidetur cognouiſſe: cuiuſmodi illud eſt, dolores oculorum meri potione, aut balneo, aut fomento, aut etiã alijs rebus, quarum ipſe meminit, curari. itaque omnia, quorum in medicina uſus magnus eſt, experiri oportet, ut quomodo ad naturam ægroti affecta ſint, cognoſcamus. ita enim ſibi quiſque modũ in rebus omnibus aptum inueniet. nam quemad-

modum

modum ſine ratione conficere recte medicamentum non poſſumus, ita eius ſcire firmiter & accurate uires ſine experientia nõ licet. cum enim ſæpe medicamentum id nõ fecerit; cuius cauſſa ſumptum ſit, tunc quo modo id confectum eſſet, non ratione, ſed experientia deprehendi. mixtiones enim eiuſmodi non eodem modo omnes conficiunt. interdum enim e paucis numero ſimplicibus aliquod conficere medicamẽtum properaui: interdum e pluribus: quandoque etiam e plurimis, uel omnibus, quæ eſſent generis eiuſdẽ. ad hæc uero quia quædam nobis copioſe ſuppetebant, quædam omnino deſiderabantur, aut pauciſſima ad modum erant, eo tempore, cum neceſſitas urgeret, ex ijs, quæ aderant, medicamẽtum compoſui, quod cũ uſu & experiẽtia probatũ cõperiſſem, eo ſemper ita uſus ſum. atq; in medicamẽtis quidem ſimplicibus diſtincta potiſſimũ experientia uires inueniẽdæ ſunt, quod in ea falli nullo modo poſſis. ex quo patet plurimos medicos in errore uerſari, qui neque de ſimplicium medicamentorum facultatibus periculum faciunt, neque ratione eas expendere conãtur. debes

autem

autem ea experiri, cum non mixta ſunt, & nullam aduentitiam qualitatem habent adiunctam. idque primum faciendum eſt in optimo corporis ſtatu, tum in ijs corporibus quæ intẽperata ſunt: poſtremo ĩ morbis ſimplicibus. cum uero id ratione expendimus, diſtinguendum eſt id, quod ex accidenti fit ab eo, quod primo, ac per ſe ineſt. Siquidem ſola experientia docet ea, quæ proſunt, quæque nocent: ſed eius difficultas multas ſententiarum uarietates peperit. quæ res fecit, ut totam artem ignari magnopere calumniati ſint: ac ne medicinam quidem ullo modo eſſe uoluerint: quod uiderent, tantam eſſe inter artifices diſſenſionẽ, ut quæ alius ut optima, proferret, ea eẽ praua alius exiſtimaret. merito igitur dixit difficilẽ eẽ in rebus, & in arte, pręſertim uero medicinali, experientiam. qua re fit, ut nos accurate exercere, & ĩ medicina faciẽda neq; pigri, neq; ſocordes eẽ, debeamus.

8 *Nuditas.*

Hoc eſt unum eorum, quæ ad ſummam ſunt redacta breuitatem, & quæ fere intelligi non poſſunt, niſi fortaſſe hoc nobis indicet, quemadmodum ex colore, quem hu-

mores

mores gignunt,& eorum inclinatione, & cōcoctione facere licet de morbis, deque natura ægrotātium coniecturam, ita etiam ex nuditate, quæ affectio est, quæ oculorū coronam,& item capitis partem,quę capil lo tegitur,& mentum obsidet,ut etiam alo pecia,ophiasis,& caluitium.tunc enim pili omnes fluunt,extenuātur,quassantur,scinduntur, squalent,in puluerem uertuntur, subflaui,canique fiūt.atque ita, ut hoc quo que signum sit, cuius ope quidpiam, quod ad ægrotos pertineat,possis agnoscere.Sūt qui scribant non μαδαρότης,hoc est nuditas; sed μαδάρωσις,ut non solum oculorum affectum significet, cum pili palpebrarum fluunt,sed idem,quod caluitiū,a uerbo μαδᾶν ductum quod expertem esse pilorum significat:ueluti sunt puelli admodū parui quod in eorum cute nullus adhuc meatus sit,neque etiam fuliginosum excremētum. nam & ex pilis licet temperaturam corporis cognoscere:quod ut fiat,audi,quæ subiungā. pili hunc in modum gignuntur. humor plerunq; minoribus meatibus continetur, & aliquid ītro ad imas corporis partes recurrere cogitur. Si uero uapor ueluti fuligi-

Generatio pilorum. Lib 2 de Tem cap 5.

nosus,

nosus, crassusque, & terreus fuerit, periculum est, ne in angustis uijs impactus nec facile intro rursus redire, nec etiam euacuari possit. quocirca natura alium statim parauit, qui hunc e profundo subiens, feriat, ac prorsum pellat: ut hunc rursus alius: atque ita corpus tale conficiunt, quale est ea fuligo, quæ foris cernitur. ac tale corpus totũ prorsum propellitur, lori formam iam adeptum. eiusque color uarius est. proinde capillus, niger est, cum ui caloris deustus uapor in fuliginem abit: flauus, cũ minus exustus sit. albus ex pituita efficitur. crispi autẽ capilli aut propter temperaturæ siccitatẽ, aut propter meatum, in quo radices agunt fieri solent. Quicunque autem humidam, frigidamque regionem incolunt, capillos, qui modice augeantur, graciles que, & rectos, & rufos habent. qui calidam & siccã, ij nigros; qui parum augeantur, siccos, crispos, & fragiles. qui medium inter hos tractum tenent, moderate, & ad proportionẽ regionis. commutantur autem in ætatibus & pro natura corporum, & item regionũ. de quibus omnibus actũ accurate est a nobis in libris de temperamentis: eaque non

sunt

ſunt hunc in locum transferenda: cum minime par ſit omnia omnibus in libris conſcribere. ſi quidem quod ad eũ locum qui ſit in manibus, proprie pertineat, eſt perfecte pertractãdum: quod uero obiter occurrit, eius capita ſolum annotanda ſunt. etenim glabros, albidam cutim habentes, quique rectos capillos, & qui nigros, & qui nigris ſunt oculis, & qui in otio uixerunt, minus per halitũ digeri, quia frigidiore temperatura ſunt, demonſtrauimus. eãdem ob cauſſam mulieres, quas peſtilens conſtitutio, propter menſtruam purgationem minus lædit, * In hanc ſentẽtiam ipſe in tertio de uulgaribus morbis libro cum formas corporum eorũ, qui tabidis morbis corripiũtur, explicaret, Genus inquit, tabidorũ læue erat, pituitoſum, " ſubrubrum, cæſium. Leucophlegmatiæ, & " quibus ſcapulæ in alarum modum prominebant, ac mulieres. quo in loco appellat læue, quod uacat pilis: quod eſt temperaturæ frigidioris indicium. atque ut glabrum & uacans pilis frigidiorem, & manſuetam naturam, ſic hirſutũ calidiorem, atque iracundã eſſe indicat. Qui enim mores ex for

ma

ma corporis se nosse profitentur, eum, qui admodũ hirsuto pectore sit: animosum iudicant: sin cruribus, salacem. aiunt enim illũ habere pectus leoni simile, crura uero, hirco. neque tamen existimandum est, si alicui pectus pilosum sit, necesse esse, ut totũ corpus eius siccius sit, & calidius: sed hoc, plurimũ caloris in corde esse proinde animosum hominem effici: sicut si totum corpus uacans pilis, delicatumque sit, & alba cutis, timidi, ignaui, & segnes homines redduntur. quãquam hæc pro natura regionũ mutãtur: ubi enim terra mollis, aquosaque est, & aquæ ibidem sublimes sunt, ut æstate calidæ, & hieme frigidæ sint, ibi homines carnis mole conuestiti, & pigri, & somniculosi sunt, ubi uero nuda est regio, aquis uacans, & aspera, ibi dura, firma, & hirsuta sunt corpora. ac de his omnibus hoc intelligendum est, corpora, quæ magis rara, magisque hirsuta sunt, facilius usum carnium quibus uescantur, quàm, quæ alterius sunt generis, perferre: ut pote quæ per halitum digerantur: itemque ærumnas, quia minus in lassitudines incidãt: & bona habitudine diutius perfrui, quia nõ statim ad extremũ perue-

peruenia͂t. Iam uero ex eo, quod glabrum, hirſutumq; corpus ſit, potes de humore, qui redundat, facere conjecturam. nam & delicati, & albi, & glabri, humorem melancholicu͂ minus coaceruãt: graciles uero nigriores, & hirſuti, & quoru͂ ampliores uenę ſunt, ij ad illu͂ humore͂ gigne͂du͂ aptiores iudicantur. ceteroru͂ humoru͂ eade͂ ratio eſt.

Viſcerum inanitio: quibus infra repletio: quibus ſupra, nutritio. 9

Appellat uiſcera ea tria, quæ etiam principalia nominantur, ut cerebrum, cor, & iecur: & item inteſtina omnia, quæ & in ſuperiore uentre, ut uocant, & in inferiore continentur. ceterum hoc præceptum utile eſt: ſiquidem in cerebro eam parte͂ animi, quæ rationis eſt particeps; in corde eam, in qua irarum exiſtit ardor: in iecinore eam, quæ uoluptate alitur, ſiue eam naturalem, ſiue, ut Ariſtoteli placet, altricem, aut uegetabilem, aut generatricem, ut ab uno horu͂ nome͂ trahat, appelles, co͂tineri plane ſcimus. itaq; de inanitione uiſceru͂ diſſerit, ut ſciamus, qu͂o nos gerere debeamus, cum inanitio afligit. ac uiſcerib. quæ inferiore loco ſunt ſita, prodeſt repletio: ijs uero, quę ſuperius,

rius,alimētũ.Fit.n.interdũ,ut & ĩ natura,& habitudine corporis humani bilis ĩ partib. ſupernis fluctuet,& ad infernas deijciatur: ac uiſcera magis ſuſpēdātur, aut ſtabiliantur.cũ.n.uēter magnus eſt ſuapte natura,tũ uiſcera ſtabilit,licet uacās cibis ſit:at ſi paruus,tũ cibis refertus,ſtabilit:euacuatus uero,eadē relinquit ſubſidentia. ex quo fit,ut quidã ſuſpenſa ſibi eſſe uiſcera perſentiant. q̃buſdã uero flaua bilis ſurſum fluctuat: cũ ipſam a iecore ad id inteſtinum,quod uentris exortum uocant,meatus defert. interdum etiam in quibuſdam particula quædã ab ipſo ad uentrem progreditur: in quibus nimirũ bilioſum ſupernatat excremētum. in alijs uero deorſum omnino ſecedit.inde fit,ut qui parte ſuperiore amaræ bilis homines ſunt,hæc maiore cum moleſtia ferant. qui uero ſuperiore parte pituitoſi ſunt, ij non aſſuetam cibi abſtinentiam facilius ferre tolerant. Verum non debent uehemētes uaſorum inanitiones intempeſtiue fieri: & cauēdum,ne uiſcera,& quæ in toto corpore inſunt uaſa,neque immodice repleantur neque diſtendantur:ſed potius in quadam definita relaxatione cõſiſtant, ut aditus naturali

turali ſpiritui plane pateat: qui ſane ei, cum uiſcera repleta ſunt, intercluſus eſt.

Inclinatio ſurſum, inclinatio deorſum. 10

Quemadmodum cēſuit, humores, quo uergunt, eo adducendos eſſe, ita de repletione, deque alimento nobis imperat, ut inclinationem obſeruemus. nam quibus prodeſt alimētum, quod ſuperne datur, ijs etiā inclinatio, quæ ſurſum uergit, accōmodata eſt: quibus uero inferna repletio, ijſdē quoque ad inferiora inclinatio uidetur conuenire. An uero id generatim de omnibus extulit? ut hoc loco idem uelit, quod ſupra, cū dixit, educenda qua maxime uergunt: & in illo aphoriſmo, Quæ educenda ſunt, quo „ maxime natura uergere uidebitur, ducito: „ id quod eſſe melius uidetur. ſed hac de re ſatis iam ante diſſeruimus.

Quæ ſua ſponte ſurſum, ac deorſum repunt; quæ proſunt, quæque nocent: congenita forma, regio, cōſuetudo, ætas, tempus anni, morbi conſtitutio: exceſſus, defectio, quantum cuique ſit reliquū, aut ſecus. 11

Dat nobis hoc conſilij, accurate intueamur, quæ ſua ſponte uacuantur ſurſum, aut deorſum, utrum proſint, an obſint. quod quomodo cognoſci a nobis poſſit, ipſe po

ſtea declarabit, cum dicet, Quæ deijciuntur, non multitudine æſtimanda ſunt, ſed ſi qualia oportet, & æger facile ferat, & item in aphoriſmis, cum ait, Si inquit, qualia purgari oportet, purgentur, & confert, & facile ferunt: contraria uero, difficulter. nobis igitur ſuppetit ratio iudicandi, cum moderata euacuatio fit, ſi facile æger ferat: contra uero, ut immoderatam & moleſtam eſſe euacuationem, cum æger difficulter toleret, cenſeamus. Itaque ſiue nos, ſiue natura euacuationem moliatur, eſt in quantitate, & qualitate modus quidam ſtatuendus: quo noxius humor uacuetur, & multitudini humoris noxij euacuatio conueniat. ſi enim educatur id, quod redundat, certe ægrotus ſe factum eſſe leuiorem ſentiet, & facilius morbum perferet. at ſi quid eorum, quæ naturæ accommodata ſunt, ſimul excernatur, eius uires & diſſolui, & infirmas effici, neceſſe eſt. uerum, ſi qualia oportet, uacuentur, idque ita fiat, ut facile feratur; tunc ſiue per inferiora, ſiue per ſuperiora hoc accidat, proderit. at ſi nec qualia oportet, euacuentur, nec facile ferat ægrotus, tunc ea res lædere conſueuit.

ſueuit. proinde cenſet perpetuo, ut quæcunque ab ipſa natura recte fiunt, quæ modo ſponte fieri dixit, ea medicus imitetur. etenim ſi per ſuperiora, qualia oportet, hoc eſt, quæ noxia ſunt, ſua ſponte euacuentur, hocque proſit, & æger facile ferat: monet idem eſſe medico faciendum, ſi uelit euacuare: ut, noxij humores euacuētur, & id ipſum ita fiat, ut omnis facilitas ferendi ægroto comparetur. Ceterum has notas expoſuimus nos, cum aphoriſmum illum explicaremus, cuius initium eſt, In perturbationibus uentris, & uomitibus: & cum illum etiam declararemus, cuius hoc eſt initium, Quæ deijciuntur, non multitudine æſtimanda ſunt. uterque eſt in primo aphoriſmorum libro. quare hæc miſſa facientes, quæ ipſe adſcripſit, perpendamus: quæ quidem ſimul indicant aut faciendam eſſe euacuationem, aut non eſſe euacuandum, aut purgandum. principem autem locum obtinet forma congenita: hoc eſt communis omnium hominum natura, & cuiuſque propria. quocirca ſpectare medicus debet, qualis ſit naturalis temperatura, utrum facile, an diffi-

culter euacuationes, purgationesque ferat: & uidere, an in morbo commutetur. id autem tum ex actionibus, tum ex facie cognoscitur, si similis sit sibi ipsi, cum bona ualetudine frueretur: ut ipse in præsagijs faciendum esse monuit. In acutis inquit, morbis ita specta, in primis ægri faciem, si faciei bene ualentium similis sit, præsertim uero sibi ipsa: siquidem ita fuerit optima. Verum quia nos omnium hominum naturam prius cognoscere non potuimus, sed sæpe etiam repente ad ignotos homines uisendos uocamur, ideo acõmunibus initium ducimus. nam in quibus neque nares acutas, neque oculos concauos, neque cetera, quæ ibi sunt ab Hippoc. memorata, perspicimus, in ijs neminem de ægrotante quicquam interrogamus, at si illa adsint, tum quærimus, quomodo affectus esset, cum in naturali esset statu. Regionis uero formam esse magno usui ad morbi curationem, & ad futura prę sagienda, est a nobis sæpenumero demonstratum: atque ipse in libro de aere, aquis, & locis, qui in quaque regione morbi uigeant, declarat. atque illi quidem cum indigenas

digenas corripiunt, tum uero quia familiares sint, minus periculosi habentur. De consuetudine autem quid attinet dicere? præsertim cum ipse sæpenumero dicat, eã nobis multis in rebus esse fructuosam. Sed & in præsagijs etiam ait: si quis pronus cubet, cum in bona ualetudine ita cubare non consueisset, aut delirium, aut dolor uentris portenditur. & illud, Dentium stridor in febri, quibus à pueris non consueuit, insaniam, mortemque significat. Non exiguam porrò utilitatem ex ætatis duci cognitione, cognosces ex aphorismis, in quibus de ætatibus disseruit: & in quos sunt iam a nobis conscripti commentarij. est autem quadripartita ætatum diuisio, atque humida quidem & calida puerorum est: sicca & calida florentium: sicca & frigida declinantium: humida & frigida senum. sed pueruli nõ absolute calidi sunt, ut qui ætatem florentem habent: sed natiuo calore, qui temperatus est, & in probo sanguine consistit. quanquam autem plus humoris habeant, quàm ad salubrem habitum opus sit, tamen exsiccandi non sunt: propterea quod in caussa hoc esset, ne au-

gerentur,& crescerent. De senibus quæstio existit, quod alij humidos, alij siccos eos esse dixerunt. Sed hoc in libris de temperamẽtis ostensum a nobis est,eos, quod ad membra eorum solida pertinet, siccos esse: quia uero ex frigida temperatura, magna copia excrementorum in ipsis est,ideo humidos dici. itaque si libris de temperamentis diligenter perlectis, uera scientia cognoueris, frigidam & siccam esse propriam senum temperaturam, sed adiunctã habere humiditatem ex pituitosis excrementis profectam,tunc plana & perspicua erit ea,quam omnes fere neglexerant, dubitatio. quam ob rem iubet, & nobis auctor est,ut in omni re tractanda & anni tempus,& regionem,& ætatem intueri debeamus.atque in aphorismis quidem, cum de morbis,qui in quoque anni tempore,quaque ætate uigeant,differeret,nobis elemẽta artis tradidit. ego uero nonnullas eius sententias hic afferam, quas ipse ad hunc
" fere modum scriptas reliquit: Morbi in-
" quit, omnes in omnibus fieri temporibus
" uidentur: quidam tamen magis in quibusdam,& fiunt & irritantur: ut uere, atræ biles,

les,& ceteri,quos deinceps subiũxit,æstate,continuæ, tertianæque febres, & alij: autumno, alij multi, quos ipse narrauit: hieme, alij: ut etiam progrediens scribit, quales,quantique morbi in ætatibus oriantur.quos ego, breuitatis studio ductus, minime esse memorandos puto. Monet autem nos, ut morbi constitutionem consideremus.ut utrum morbus acutus, an diuturnus sit,utrum symptomata iuncta habeat, aut ijs uacet: utrum in principio, an incremento,an statu,an declinatione sit, cognoscamus: & utrum morbo mortifero æger teneatur,ut superstes esse nõ possit,an euasurus sit,iudicemus. uult enim ipse e morbis sumi rationem præsagiendi, quid futurum sit: quod nos prolixo sermone cum in libris de crisibus, tum uero etiam in commentarijs in aphorismos editis explicauimus: ueluti cum ait, Tertiana exquisita cito iudicatur: quartana longa est: utraque uacat periculo. phrenitis uero & ueternus & periculum minantur, & acuti sunt morbi. Scirrhus uero lienis & exitiosus est, & diuturnus. Hoc autem loco aeris nos ambientis constitutionem prætermisit: cuius

tamen in libris de uulgaribus morbis fecit
mentionem his uerbis: Cum totus ille sta-
« tus austrinus, & squalidus esset: deinde ue-
« ro, cum totus annus humidus, frigidus, &
« aquilonalis fuisset: itemque: Non una spe-
« cies morborum uagata est: neq; unus sem-
« per fuit in toto anno status. Hoc nomen,
« constitutio, si per se solum, & sine additio-
ne proferatur, potest & regionis, & cuius-
que rei alterius formam indicare. Iam ue-
ro excessum, defectionemque annexuit: a
quibus morbi sæpenumero gignuntur: &
item in caussa sunt, cur medicus properet,
naturam adiuuare, cum ea non satis eua-
cuet: aut cur immodicam euacuationem
cohibeat. quibus quidem fit rebus, ut uidē
dum sit, plus ne, an minus, quàm par est,
fluat, quod sua sponte prodit: & quibus al-
terutrum prosit, quosque offendat. siqui-
« dem utrunq; malum est. ut enim quod me-
« dium est, id in omnibus est rebus expeten-
dum, ita quod redundat, quodque deest, fu
giendum: nam & uirtutes omnes in medio
consistunt, & uitia extra medium excedūt.

12 *Purgatio, euacuatio, remedia.*

Solet Hippocrates absolute appellare
eua-

euacuationem,cum omnes humores æqua liter euacuantur: purgationem uero, cum ij, qui praua qualitate affecti sunt. fit autem accuratissima omnium humorum, qui æqualiter educantur, euacuatio per uenæ sectionem. proxime ad hanc accedit, quam scarificatione malleolorũ obimus. itemq; ea, quæ in exercitationibus, aut frictionibus, aut balneis, aut etiam inedia uersatur. quanquam inedia non per se, ut singula, quæ dicta sunt, euacuat: sed per quandam perspirationem, quia nullum alimentum, quo euacuata materia instauretur, introducitur. hæc autem uno nomine remedia, hoc est sanationes uocat. Verum siue natura ipsa corpus euacuet, & noxiorum humorum fiat euacuatio, siue id, nobis medicamentum dantibus, consequatur, Hippocrates appellare purgationes consueuit. quocirca Thucydides in pestilentia explicanda, secundo historiarum libro, euacuationes in morbis, quæ impetu naturæ per symptomata ratione morbi contingunt, purgationes, expurgationesq; uocauit. Purgatio igitur est euacuatio humorũ, qui sui qualitate molesti sint. atq; ipse in aphorismis quancunq;

euacua-

euacuationem nominat uasorum inanitionem, idq; ab euentis, propterea quod eueniat, ut in omnibus euacuationibus uasa inaniantur: & uerbo medicãdi in ijs solum utitur, quæ purgant. Ac purgationes quidem, & euacuationes fiunt medicamẽtis, quæ aut uomitum cient, aut aluum subducant, aut denique per superiores, aut per inferiores partes, hæque aut medicamentis, aut uenæ sectione, aut uomitu, aut per urinas, aut per sudores aut per clysteres, aut per reuulsionem, aut per deriuationem: de quibus deinceps ipse disseret; absoluuntur. hoc tamen in primis sciendum est, plerosq; paratiores ad uenæ sectionẽ esse, quàm alios: quosdã uero ad purgationem: ut alij quiduis potius, quàm uenæ sectionem, patiantur: quidã alia omnia, quàm ut bibere medicamẽtum uelint. immo uero sunt, quibus purgãtia medicamenta stomachum subuertunt: alij uero sine molestia eadem sumunt. itaque uidendum est, quibus hominibus sanguinem detrahere, quibus dare medicamentum purgans oporteat. atq; in ijs, quorum uires firmæ, robustæq; sunt, si euacuati sint noxij

humores

humores, morbus cessat. in quibus uero sunt infirmæ atq; imbecillæ, una cum humoribus noxijs, qui euacuentur, ipsæ quoque dissoluuntur: id quod non est ullo modo faciẽdum: sed studendum perpetuo est ut inde maior utilitas existat, omnisq; noxius, & molestus humor euacuetur. quod ut fiat, ĩtueri prius diligẽter oportet, aptusne æger ad purgationem sit, nec ne. qui.n. multis cruditatibus, aut glutinosis, crassisque abũdant edulijs, quibus item hypochondria sunt distenta flatibus, aut urina supra modum calida, & ignea, aut aliqua uiscerum inflammatio, ij omnes ad purgationes inepti sunt. quam ob rem glutinosos, crassosq; humores, qui in corpore sint, attenuare oportet, & meatus eos, per quos illi a medicamento purgante traducuntur, & trahũtur, aperire. quod nisi feceris, ægre & moleste purgatio procedet, ut & tormina, & uertigines, & anxietatem, & summã molestiam sit allatura. idq; est, quod Hippocrates litteris consignauit, Corpora cũ quis purgare uolet, ea fluida faciat oportet, siue uomitibus, siue alui subductione purgatio facienda sit. quod etiã in morbis diuturnis Aph. 2. 9.

diuturnis intelligendũ eſt:ſiquidẽ id in acu tis uſu nõ uenit: ſed ĩ ipſo ſtatim initio pur gatio adhibenda eſt, ſi materia turgeat, ut poſtea dicetur. Nunc autem rei, ad multa, magnaq; utilis quę in purgatione adhiben da, & in medicamentis dandis, (quod quidem idem eſt) contingit, te admonebo: quam ſemper tibi hærere in memoria peruelim. cum noſtrum corpus ad morboſam affectionem paratum ſit, ut illa inibi ſit, ut prope confecta ſit, ſi quid extrinſecus acce dat, affectionem illam arguit, & apertam facit: ac uel febrim accendit, uel dolorem capitis, aut deſtillationem, aut tuſſim, aut aliud quidpiam mouet. deinde uero homi nes ex illa morboſæ affectionis præparatione cum periculo languent, cum neque curſus, neq; alius ualidus motus, neque intemperantia, neque refrigeratio, neque calfactio, neque res uenereæ; neque uinum, neque aliud quid huius generis morbum excitarit: propterea quod nihil horum ſatis eſt, ut ſuapte natura uehemen tem imbecillitatem gignat: ſed uel ephemeram febrim, uel quid tale, quod ad exigui ſpatiũ temporis perduret, afferre poſſit.

ſit. proinde non eſt ignorandum, has nõ eſſe cauſſas, ſed potius occaſiones morborum. ceterum eæ occaſiones ſunt multiplices, ut curſus, luctæ, pãcratia, res uenereæ, frictiones, æſtus, refrigeratio, uigiliç, irç, triſtitiæ, & timores. ex ijs res uenereæ, quæ ſpiritum perturbant, quia morbus a malitia humorum non eſt exortus, purgationẽ non poſtulant. raucos uero, ac lienis uitio laborantes purgare cõuenit. in quibus autem exigua ineſt copia ſanguinis, & ſpirituoſos, & qui tuſſiunt, nec quicquam reijciunt, quiq; ſiticuloſi ſunt, non item. ſed de ſpirituoſis, aut inflatis quæſtio eſt: ſiquidẽ multæ cauſſæ ſunt, ut quidam uenæ ſectionem, quidam purgationem, quidam aliud denique remedium exigere uideantur. nihil tamen, niſi adhibita diſtinctione, faciendum: niſi uelis multos in facienda medicina, errores committere. Equidem Hippocratis diligentiam cum in alijs rebus omnibus, tum uel maxime in eo commendo, quod ſcopum eum, qui non in uno, alteroue morbo ſolum, ſed in omnibus ad purgationem indicandam præſtet ceteris, non omiſerit. is autem ex ipſius ſententia, eſt

qui

qui ab affectus magnitudine sumẽdus est, quem omnes fere neglexerunt. atque empirici quidem aiunt, se obseruasse, euacuationem tum denique faciendam esse, cum suus ille plethoricus concursus, ut uocant factus sit. ac perspicue fatentur, se in nihil aliud, quod ægroto accidat, intueri: sed ita ad euacuationem accedere. & tamen fit interdum, cum non adsit plethoricus concursus, ut mittendus sanguis sit. Si enim morbus ualens sit, uiresque ægroti robustæ, nemo erit, qui in medicina facienda sit exercitatus, qui nõ esse missurus sanguinem uideatur. ac quemadmodum sanguis propter magnam ipsius copiam, & morbi magnitudinem, mittitur: sic purgatio propter alterius cuiusdam humoris redundantiam & morbi robur adhibebitur. De uenæ autem sectione est a nobis in alio libro disputatum, & item deinceps differetur: nũc uero de purgatione loquemur. hac autem opus habent ægroti, non modo quia humorum redundantia, quæ noxia est, expurgetur: sed etiam ut auertatur, & euacuetur. atque in hydrope quidẽ statim in principio adhibenda curatio est. ubi uero constiterit,

rit, in primis addenda erunt, quæ pituitam per ſedem educant: deinde utemur ijs, quæ excito uomitu euacuant: tum uſus eorum erit accommodatus, quæ ad euocandam ex ore pituitam ualent, ut a capite pituita detrahatur: at ubi humor pituitoſus in totum ſit corpus diſtributus, tum corpus erit eo expurgandum medicamento, quod illi uniuerſo expurgando ſit. quãquam ad craſſos humores incidendos, & ut urina procedat, etiã medicamenta, quæ incidendi uim habent, erunt nobis uſui, atque adiumẽto. Eodem quoq; modo morbum, quem regium appellant, omnibus admotis remedijs curamus, ut purgatione, uomitibus, prouocata urina, per palatum, per nares, & uno uerbo, per ſuperiora, & per inferiora. id quod in omnibus fere uehementibus, ualentibuſq; morbis, quos malitia humorum procreauit, eſſe faciendum uidetur. ceterum morbus omnis tribus modis ualẽs efficitur, aut propter eius partis, quæ affecta eſt, nobilitatẽ, aut propter affectus magnitudinem: aut propter ipſius malitiam. horum omnium Hippocrates in libro de ulceribus mẽtionem fecit: quo in loco de

purga-

purgatione scripsit hæc: Purgatio, inquit, per aluum plurimis ulceribus confert, itemque uulneribus capitis, uentris, articulorum, & ijs omnibus, in quibus periculũ est, ne os corrumpatur. * hoc igitur nobis consilij dat Hippocrates, ut purgemus, ac redundãtem humorem euacuemus: idque modo sanguinis detractione, cũ is ceteros humores superet: modo medicamento purgante, cum aut flaua, aut atra bilis, aut pituita redundet: præsertim uero si malitia humorum adiuncta sit, aut plenitudo, aut inflammatio, aut herpes, aut aliud quid huius generis. quo circa statuẽdum est, purgationes esse perutiles & cum morbi magni sunt, & cum quibus permagna est humorum iuncta redundãtia. Non defuerunt tamen, qui hanc habuerint sententiam, prius quàm ita aut sanguinis missione, aut purgatione educas id, quod superuacaneum est, calfacientibus utendum esse, atque ita discutiendum. Sed illi materiam ad locum affectum attrahunt potius, quàm ut per cutim inaniant. perspicuum enim est, tum denique medicamentis uti, quæ ad locum sint accommodata, nos debere,

bere, cum uniuerſum corpus ſit expurgatum. Iam uero uenæ ſectionem adhibemus, purgationeque, & clyſteribus utimur & inediam imperamus, cũ uniuerſum corpus plenum, aut malis affectum humoribus uidetur. Si neutrum horum ſubſit, tũ ad remedia loco imponenda ſtatim confugimus. & quoniam hoc artis medicæ officium eſt, omnes ſingularum corporis partium naturales actiones recuperare, cum illę corruptę ſint, eaſque cuſtodire, cũ ſint integræ, eæque naturalem corporis fabricationem conſequãtur: profecto & ipſam cum adeſt, tueri, & cum corrupta ſit, recuperare neceſſe eſt, princeps autem functiones a particulis ſimilibus inter ſe perficiuntur: ſecũdariæ uero, ab organicis. proinde ſpectandum eſt, qui humores ſint in corpore, quamque utilitatem, aut damnum particulis afferant. itaque interdum ſolum caput grauitate tentari ſentimus, aut affectione quadam ulceris ſenſum referente conflictari: aut muſculos temporales intendi. idque uel abſolute, uel cum maiore calore quodam. ita etiam in iecinore, liene, uentriculo, coſtis, ac ſepto tranſuerſo grauita-

tem per sentiscimus, sæpe etiam in ore uentriculi sensus quidam grauitatis, aut morsus, aut nauseæ, aut auersionis ciborũ, aut cuiusdam absurdi appetitus oboritur. præterea uero fixi in particula quapiam dolores. cuius rei caussa est aut copia humorũ, quæ confertim illuc comportata est, aut spiritus flatuosus: idque euacuationẽ esse faciendam indicat. Sunt etiam interdum nudæ quædam intemperies, uacantes humoribus, interdum cum humoribus coniunctę. hæcque euacuationem humorum corpus affligentium, aut uaporum indicant omnia. ipsaque euacuatio hominem a morbis, affectibusque liberum reddit: ac satis est purgare, frictione, balneoque uti, & discutienti medicamento quodam inungere. cum his autem spectanda est ætas, naturaque ægrotantis, itẽque anni tempus, regio, & alia, quæ supra memorauimus. ceterum cognitio loci affecti difficilis esse solet. cognoscitur autem affectus locus, ut scis a nobis esse ĩ eo opere, quod de locis affectis edidimus, demonstratum, ab excretis, ab ijs, quæ affectis adnascuntur partibus, & ab actionum noxa:

ad

ad quæ aggregãtur colores, qui præter naturam sunt,& figuræ.quæ cum omnia compereris,ſcito euacuationem eſſe admoliendam.ac puta,cum ea plenitudo, quæ ad uires pertinet,fuerit, ſanari eam cõtinuo nõ poſſe,quod cũ ipſa euacuatione uires una interdum exoluantur. quanquam inuenti quidam ſunt, qui ſtatim poſt euacuationẽ ſint ab omnibus moleſtijs liberati:uerũ neque omnes medici illorum affectiones norunt:neque ſi norunt, a ceteris diſtinguere ſtatim poſſunt.nam neque in ſudores,neq; in odores intueri illic oportet. in primis enim nihil ibi indicant:ac ſudor & odor nõ idem eſt: cum ſudor ſit tenuis humiditas quædam,& ex ipſis humoribus proficiſcatur:odor uero,ueluti fumus quidam ex humoris materia reſolutus. proinde ad hæc adhibere animum non oportet. Sed corrigenda medicamẽta ſunt: ſiquidem docuimus omnia medicamenta uentriculũ,præſertim uero eius os, propterea quod maxime neruoſum ſit, & ſenſu præditũ, lędere. quam ob rem odorata admiſceri ſolent,ut ne ſola medicamenti facultas uẽtriculi os attingat. admiſcentur autem ſemina, quæ *

uim medicamentorum obtundant, ipsorũque actionem non impediant: quæque attenuandi, atque incidendi uim habeant. præterea uero quæ admiscentur, sibi inuicem consentiant. alioqui inæqualiter fit euacuatio. neque uero omnes, qui quoquo modo affecti sint, nec quocunque tempore, nec statim ubi contigerit, purgandi sunt. ac sanos quidem, & in quibus nihil redundat, purgare non oportet. quorsum enim decet, accommodatam naturæ, & culpa uacantem & non morbosam materiam auferre? immo uero, præter quàm quod id cum molestia & labore facis, non mediocris noxa consequetur. quicquid enim per uim quidpiam facit, id dolores, labores, interdum uero etiam animi defectiones, ac partium exolutiones, aliasque molestias inuehere cõsueuit. euacuaris tu quidem, sed quidpiam naturæ accommodati, & quod rei essentiam attingat, detraxeris. Verum si in homine aut pituita, aut flaua bilis, aut alius quispiam humor redundarit, tũc erit oportuna euacuatio. Sed tamẽ crassos humores attenuare, ac tenaces incidere plane decet: alij uero euacuandi sunt. utrisq; enim

enim auxiliantibus & natura,& medicamẽto recte succedit purgatio, eaque facilius, ac melius peragitur cum molesta materia secedit. Sed, ut monui, obseruare eos oportet,qui pingues sunt, & quorum tabidus est habitus. temporum quoque anni repentinas mutationes, astrorumque ortus, & occasus,a quibus tẽpora ualde immutãtur,arcturum dico,uergilias,solstitia, æquinoctia,caniculamq; obseruare par est, qua de re ipse in libro de aere,aqua, habitationibus,locis, & regionibus mentionem fecit. prius enim quàm probe cõstiterint, nõ est accommodata euacuatio. Age uero in ijs purgationibus,quæ per inferiora fiũt obseruandę sunt hæmorrhoides, fluor muliebris cruentus,itemque omnes, qui crebra desidendi cupiditate urgentur, quem morbum tinesmum uocant: quique alui fluore tentantur,& quorum intestinum ulceratur, quorum denique sicca mirum in modum aluus est. in purgationibus uero, quæ per superiora fiunt, obseruabis tusses, asthmata,interna ulcera, ac pulmonis quidem tabem,iecinoris colliquationem,sanguinis sputum: & si quem in gurgulione,

aut faucibus, aut ceruice morbus exercere consueuit. huc accedunt oris stomachi dolores, & cum cibum homines non continent: nec tamen ipsum uomitu reijciunt. itaque pituitosi per supernas partes: biliosi per infernas purgandi sunt, præsertim quibus atra bilis euacuanda est. Verum ubi opus euacuatione est, non debemus ipsam ita absolute, simpliciterque admouere: sed diligenter expendere, quomodo ea facienda sit, & qualia futura sint ea, quæ sumus euacuaturi, & per quem locum, & quo tempore, & quatenus educenda. ac quod diximus, quomodo facienda sit, significat transitus aperiendos: idque non simpliciter, & ut sors fert: sed ut decet. quod nobis significat modum, quo ad inanitionem faciendam utamur, ut, exempli gratia in ijs quæ uentre continentur, per clysteris, glandisq; usum, & item medicamentum, quod aluum subducat: & hæc singula per certa quædam: cum & clyster, & glans, & subducens medicamentum multis confici modis possint. quod uero diximus, qualia futura sint, quæ euacuanda sunt, intelligimus, attendēdam esse qualitatem eorum, quæ

quæ euacuantur. ut noſcamus, aqueum ne & tenuem, an pituitoſum, an bilioſum, melancholicumve humorem præſtet educere. iam quod diximus, per quem locũ huc pertinet, nobis ſpectandum eſſe, per quam partem euacuare oporteat. quamuis enim perſpectum habeamus, per inferiores partes euacuationem eſſe faciendam, tamen per quam ex inferioribus tentanda ſit, diſtinguendum eſt: ut per ueſicam ne, an per aluum, an per uterum: rurſus uero ſi per ſuperiora, utrum per nares, an per os. eſt etiamnum euacuatio, quæ per totum corpus fit, eaque aut per ſudorem efficitur, aut per eã perſpirationem, quæ latere ſenſum noſtrum dicitur: quæ quidem propter tenuitatem eorum, quæ educuntur, oculorũ effugit obtutum. etenim cum eius facultatis, quæ animal continet, imbecillitas, & tenuitas humorũ in idem conueniunt, eſtq; eis calida febris adiuncta: aliquid ſemper propter imbecillitatem quidem extra cutim excernitur, uerum ſub aſpectum præ exiguitate non cadit: utpote tenues humores defluãt. quod ſi etiam locus ſit calidus, & anni tempus æſtiuum, & cæli ſtatus cali

 dus,

dus,ac ſiccus, tunc homines in huiuſmodi affectionem promptius cadent: ac magis etiam,ſi natura ſint bilioſiores, oſque uentriculi habeant imbecillum. Præterea uero,quod addidimus, quo tempore, ſcito, uidendum eſſe, quo ſit tempore uacuandum,utrum in principio, antequàm morbus cócoctus ſit; cum inquam,ut ipſe poſt dicet,turget,& ad humorum excretionem nos impellit natura,quæ animantia gubernat:an poſtquam noxij humores ſint concocti.quod deniq; diximus, quatenus, ſcire debes, copiam euacuationis nobis eſſe perpendendam, cuius habere rationem medicus debet: ut ſudor interdum uidetur eſſe ægroto utilis, & tamen ipſum quoque eſſe moderatum oportet: propterea quod ſi immodicus ſit, uires dſſoluat.multo autem accuratius ſeruare modũ decet in ijs,quæ uomitu reijciuntur,quæque per aluum educuntur, ac quæ per ora uenarũ, perque uterum euacuantur.Eſt autem tentanda euacuatio autumno,& uere,per quã potiſſimum partẽ prodeſſe uidetur, ut nuper dicebam. ſi uero hieme & æſtate euacuare aliquid cogaris,dato operam,ut hic

me

me per inferiora;æstate per superiora id facias.idq; ipse in libro de salubri diæta monuit.caussa est, quia hieme pituita in uentre gignitur.quocirca iubet, eam ut uomitibus euacuemus:at æstate uult ut bilim supernatantem deorsum retrahamus.uerum si totum euacuare corpus uelis, æstate per superiorem uentrem, hieme per inferiorẽ medicamento faciendum est,ut in aphorismis habes: at quæ prohibere uoles, ne augeantur,ea per loca contraria reuellere cõueniet.& tamen in læuitatibus intestinorũ cũ in extremitate sunt exulcerationes ab acri, tenuique humore exortæ, licet morbus medicamentum per superiora postulet, quod potius huiusmodi humores superfluitent, quàm infra secedant: tamen hoc hieme non est faciendum: ut modo dicebamus. cum uero humor pituitosus adhæsit intestinis, non est per superiora purgandus,hoc est per medicamentum uomitu purgans educendus. est enim natura cõparatum, ut ea solum, quæ in uentriculo sunt,euomantur.eorum uero, quæ intestinis cõtinentur,nihil est, quod euacuari uomitu possit. quam ob rem in facienda medicina

dicina mentem, animumque adhibere diligenter, ne erres, oportet. hanc autem ad rem non parum facit etiam consuetudo: si quidem ipsa quoque modum euacuationis declarat. nã qui uomere soliti sunt, eas purgationes minore cum molestia ferunt, quæ per superiorem uentrem fiunt: insueti uero, non sine periculo id faciunt. ac magis etiam cum elleboro uomitus cietur: quo remedij genere cum ueteres plurimũ usi sunt; tum uel maxime Archigenes, cuius liber, qui est de elleboro propinando inscriptus, adhuc extat. Est etiam morbi genus spectandum. qui enim aquam inter cutem ex pituita habet, is medicamentum pituitæ educendæ postulat: ac primum quidem per inferiorem uentrem, deinde & per uomitus, & per ea, quæ pituitam per os euocant. cum enim in toto corpore sit dispersa redundantia, omnia euacuationũ genera adhibebimus. at hydropi ascitę medicamenta dabimus, quibus aqua educatur: sicut regio morbo correptis ea propinabimus, q̃ bilim ducant. in quibus etiam bilis multis modis expurganda est, ut per inferna, per superna, per urinas, per pala-
tum,

tum,& per nares. Eodemque modo si melancholici humores abundarint,ut in melancholia, cancro, & elephantiasi usu uenit, medicinis utemur, quibus atræ bilis humor euacuetur. in comitiali morbo pituitam expurgantia medicamenta danda erunt. Quædam etiam intemperies sine humoribus comperiuntur: in quibus refrigerare, calfacere, exsiccare, humectare,& aliquid horum coniuncte facere oportet. in ijs autem, quæ ex humoribus consistũt, si particula sibi soli inseruiat,tibi licebit audacter euacuare, prout affectio suadebit, uiribus tamen etiam perspectis. sin eius ministerium sit omnibus animantis partibus necessarium, cuiusmodi est iocinoris, aut uentriculi, non parua solicitudo de uiriũ robore habenda est, ut ne una euacuatione magna affatim adhibita ipsum dissoluamus. Ita etiam qui in corporis superficie laborant intemperie,ijs medicamenta, quæ postulet intemperies, adhibebimus. quibus autem in imis corporis partibus intẽperies est, in ijs ineunda est interualli ratio. ceterũ quæ per singulos dies in nobis coacervantur, ea erunt exercitationibus expur-

expurganda: ea autem quæ usu balneorũ fit euacuatio, nõ magna est: ac ferme quidpiam eorum, quæ cute continentur, euacuat. quæ uero in profundo corpore insunt, & per carnem sunt dispersa, ac solidis partibus inhærent, non iam satis a balneis euocantur. neque tamen euacuatio medicamẽtis facta purgãtibus est idonea: quãquam ijs, qui ualde purgatione indigent, & ex longis etiam interuallis accommodata est. Si uero quispiam euacuationem moliri uelit, uereaturque, ne plenitudo colligatur, atque ita in morbos cadat, is sciat, præstantissimum esse ad euacuationem ineundam tempus, uer: ab hoc, autumnum. is enim sæpenumero circa uergilias constitutionem ueri parem sortitur: ut quidã nõ ægre purgentur, & id opportuno tempore faciant prius, quàm æstiua excrementa ab hieme excepta condensentur, & corporibus infigantur. & ob eam caussam purgationes uerno tempore sunt optimæ, quod excrementa hieme collecta educũt prius, quàm calor exuperans ea moueat, ac perturbet. quo in loco par est attendere commune medicorum erratum, quod in pluri

mis

mis affectibus plerunque committitur. nã quod superuacaneum est euacuant illi quidem, sed tamen ne ei quod euacuatum sit, quid persimile gignatur, nullo modo sibi curandum proponũt. Iam uero, cum ægrotus medicamentum bibit, ei dãda sorbitio est: interim uero dum fit purgatio, sorbitionem non dabis. & tamen plerique medici, cum euacuant, copiose hominem alunt. at Hippocrates nobis auctor est, ut pauciora demus: propterea quod corporum, quę expurgata sint, facultas purgatione conflictata, neque ferre, neque probe conficere alimentum potest. nũc uero quoniam etiam intestini natura facit, ut facile, aut difficulter aluus subducatur, bene actũ iri nobiscũ puto, si is, qui recte per superiora, perq; inferiora purgaturus est, huius rei non erit ignarus. Vẽter enim in hominibus suapte natura osculum habet aduersum: & in dextra parte ad spinam, latius quàm in ceteris animantibus: inde uero fit angustius: deinde mesaræum subit: atq; ita deinceps usq; ad principiũ coli intestini. ij, qui tales sunt, cibis facile euacuantur: at quibus osculum superius uergit, uel est angustius, quàm

par sit, uel quod ita ab ortu sit factum, uel quod aliqua inflammatio obsideat, aut durus tumor postea enatus comprimat, aut aliud quid impediat; ijs cibi difficulter descendunt: sed facile subducũtur: quos quidem omnes per inferiora purgare non debemus. at quibus os uentris propter morbos angustum est factum, si progressu temporis morbi soluantur, symptomata quoque solui solent. quocirca nõ semper sunt eodem modo ad purgationes per aluum affecti. & quæ natura fiunt, semper obseruanda sunt: quæ uero ui morborum, quatenus morbi uetant. Quoniam uero ex medicamentis alia decocta damus, quibus ægri uescantur, alia sicca in puluerem redacta, aut contusa, aliorum uero liquores, aliorum denique radices exhibemus, non sunt cocta crudis commiscenda; nec radices liquoribus admodum temperandæ. adhibere igitur animum oportet, ut cui morbo unumquodque medicamentum conueniat, intelligas. nam quæ maxime contrarijs morbis conueniunt, non sunt simul cõmiscenda. ergo feruida refrigerãtibus, fortia debilioribus temperantes offeremus.

itemq;

itemque insuauia iucundis; ut pulegij, nepitæ, & thymi coma, & semine petroselini, dauci, & anisi, & pipere, & † alijs condiēdo; quorum quędam purgationem adiuuant, ut piper, atque etiam sal: quædam uetant, ne quid plus, quàm oportet, purgetur: ut prædicta semina faciunt. quædam medicamentum perducunt ad ea, quæ purgationis indigent. nunc uero meo me functum officio satis putabo, si medicum cohortabor, ut nihil plane eorũ, quæ ad artē ptinēt, negligat. siquidē sunt his de rebus integra a nobis conscripta uolumina: ut etiam de uenæ sectione est sæpenumero uarijs in locis actum: & tamē in præsentia mihi proposui pauca quædam summatim, & perspicue esse afferenda: præsertim cum tu mihi mandaris, ut hæc celeriter, breuiterq; cōscribam. Primum igitur, quod esse in uenæ sectione propositũ debet, est morbi magnitudo, & robur uirium, exceptis ab hoc sermone pueris, & ijs, qui ad summam senectutem peruenerunt. scire enim conuenit, non solum particulis animantiũ suppeditari a sanguine alimētum: sed etiã natiuum calorem suam in sanguine sedem habere

† In altero exemplari pro ἄλλοις legitur ἁλσί. i. sale.

habere collocatam. is autem calor, qui in corde est, tum minor se ipso redditur propter magnam eiusdem inopiã: aut propter frigidam qualitatem: tum maior, uel propter calidam sanguinis qualitatẽ, uel propter inopiam exiguam. quemadmodum autem in uentriculo prauæ concoctiones fiunt, cum ea, quæ sumpta sunt, aut magis pituitosa, aut magis biliosa redduntur, aut corruptelam quandam patiuntur, aut cruda, & mutationis expertia plurimum manent, & in flatum uertuntur: ita etiam ubi sanguis non gignitur, humorum in arterijs, uenisque affectiones proportione respondebunt ijs, quæ a frustrata in uentriculo concoctione proueniunt. alimentum autem, quod a uentriculo distribuitur, quando a natura non superatur, & in boni sanguinis generationem non mutatur, multas experiri corruptelas solet. quę autem ex materia calida computrescunt, calidiora redduntur: proinde putrescens sanguis erit calidior. qui cum sit factus calidior, etiam caussam afferet, ut particula, in qua putrescit, calidior sentiatur: & quæ uicina sunt, una cum particulis ita affe-
ctis,

ctis, calore inquam acri, & mordaci, inca
lescant. cum igitur in aliam particulã decũ
bit, in ea tumorem pręter naturam excitat.
ex quo genere est inflammatio. cumque is
sanguis, qui decubuit, crassior sit, & magis
melancholiam imitetur, tum scirrhi naturã
tumor nanciscitur: ut esse laxus solet, cum
sit fluxio pituitosior. at si biliosa sit, ignis sa
cer gignitur. quæ omnia nos in methodo
medendi, itemque in eo libro, quem ad
Glauconem misimus, & alijs plerisque in
locis, accurate distinximus. itaque cum ple
nitudo sit duplex, uti dixi, tũ ea, quæ ad ui-
res refertur, tum ea quæ ad affusionem per
tinere dicitur, celeriter euacuãda est prius,
quàm magnum quidpiam malum excitare
in hominibus incipiat. quocirca si inire de
uena secanda cõsilium uelis, in hæc propo-
sita potissimum intuebere, quanta inquam
sit plenitudo, & qualis, tum perspicies na-
turalem corporis facultatẽ, deinde ipsius
corporis totius habitum, tũ anni tempus,
regionem, & antecedentem uitam: & utrũ
aliqua solita excretio sit præter consuetu-
dinem cohibita: denique utrum homo gra
cilior euaserit, aut crassior. cumque perspi-

eua plenitudinis adsint signa, ac ualentes uires sint, uenam secabis, si uidelicet tētionis sensum afferat affectio, sine ullo discrimine: ac multo etiam magis si sensum inflammationis aduehat. si uero plenitudo aggrauans molesta sit, sanguis non perpetuo mittēdus erit. at uenam secabis ijs, quibus hæmorrhoides suppressæ sunt: & ijs omnibus, quoscunque æstiuo tempore morbi a plenitudine profecti corripiūt: & item qui in eiusdem generis morbos uerno tempore cadunt. ceterum intemperantes, uinosos, atque abdomini deditos siue purgatione, siue sanguinis detractione euacuaris, nihil iuueris. Iam uero non solum incidēda uena est, cum subest plenitudo sed etiā sine plenitudine in principio inflammationis, q̄ fit uel ex ictu, uel ex dolore, uel ex partium exorta imbecillitate. tria igitur sunt, q̄ agnitionē continent, morbi magnitudo, eaq; aut præsens, aut imminens: ætas, & robur uirium: hæcque tria proposita ad sanguinis missionem suadendam esse satis possunt. ac si quando tanta crudorum humorum coaceruata sit copia, ut uenę sectionem prohibeat, non tamen coargui nostra debet oratio:

tio:propterea quod in huiusmodi robur uirium non adest.ergo in ijs,quibus euacuatione opus est, maturandum est euacuare, nisi sit quædam concocti alimenti in uentriculo facta corruptela.In febribus autem,si continentes febres sint, & manifestam aliquam accessionem afferant, in qua accedentes in eadem permaneant magnitudine, & ordinatas, aut inordinatas inuasiones faciant, erit summa diligentia animaduertendum, ne increscentibus inuasionibus detractiones moliamur.sed id temporibus placidioribus faciamus. sanguinis autem detractio multis fit e partibus. ac si a fronte sanguis auferendus sit, recta in fronte uena secãda erit.atque in plurimis, in frontis partibus superioribus, & caluaria, ubi uena ad Y litterę similitudinẽ scinditur. sectio autem in parte inferiore, apud ipsam uenæ scissionem facienda est. quę uero in angulis oculorum sunt, eas prope supercilia, multo supra angulos incidere solemus. secundum aurem uero secanda est ea, quæ duræ auris parti est opposita. sub lingua autem aut utranque, aut certe maiorem, quæ dextra est, incidimus. in brachio

uero eam, quæ ex humero descendit. in manu eam, quæ inter medium & annularẽ digitum interiacet: in poplite eam, quę media est maxime: in malleolis, internam. paruitas autem persæpe facit, ut non sit nobis integrum, ut quam uelimus, incidamus. In uenis autem cubiti secandis, si secundum naturam sint, ut in plurimis usu uenit, tres erunt ad incidendum accommodatæ, eæq; perspicuæ, ea nimirum, quæ supra est ad musculũ, & media, & quæ ad brachij exortum est. quænam autem sit in aliquibus secanda, discernimus. in animi enim defectionibus, aut in aliquo stomachi uitio, aut in uiribus suspectis, incidenda est superior: quibus autem confertim facta detractione, & concitata euacuatione opus est, media: at qui mutationem in melius postulãt, quo in numero sunt, qui comitialem morbum patiuntur, inferior. Iam uero in cubiti articulatione multas uenas, quas incidere medici solent, comperies: de quibus in libris de dissectione, deque usu partium, & in eo, qui est de dissectione uenarum, disseruimus. Terminum autem mittendi sanguinis Hippocrates coloris mutationem statuit,

ſtatuit. ſed ſcire par eſt, quicquid ſanguinis in inflammatione eſt, id ipſum magna ui caloris mutare colorem: reliquum uero ſanguinem perſimilem in omnibus particulis permanere. tunc enim Hippocrates de inflammatione, quæ coſtas obſidet, loquebatur. quocirca ſi ſanguis, qui toto corpore continetur, ſit pituitoſior, certe is, qui in coſta inflammata habebitur, erit rubicundior. ſi ille fuerit ruber, is qui in parte inflammatione obſeſſa eſt, aduſtus ad nigritiem permutabitur. liuidus autem medius eſt in ea mutatione, quæ à rubore ad nigritiem efficitur. atq; hoc quidem eſto ſignum ex Hippocratis ſententia. Illud uero non eſt nobis ignorandum, ſcopos cum augentur, indicio eſſe, copioſiorem fieri euacuationem oportere: cum non augentur, tantum eſſe de copia euacuationis detrahendum, quantum illi ſint imminuti. adhibere autem maxime animum debemus pulſuũ mutationi, utpote quæ minime fallax ſignum ſit: ac ſi uel in magnitudine, uel ulla inæqualitate commutentur, ſtatim ceſſandum erit. ac de hoc præſidij genere hactenus. qui ſcire quidpiam accuratius aueat,

is totum librum nostrum, cuius inscriptio est, De curandi ratione per sanguinis missionem, legere poterit. De euacuatione autem, quæ uomitu fit, quid opus est dicere? perspicuum enim est, eam interdum accommodate adhiberi ijs, qui uomere soliti sunt: interdum uero consuetudinem esse interrumpendam. si igitur in uentriculum flaua bilis confluat, homoque sit ea natura, ut amara bilis in eo coaceruetur, regioque calida sit, & uitam laboriosam, atque ærumnosam homo degat, is assuefaciendus ita est, ut bilim prius, quàm cibum sumat, euomat. si uero malum inde ortũ sit, quod multum uini a balneo ante cibum, uelit bibere, tum & uomendi consuetudo omittenda est, & de potus deq; pastus copia est detrahendum. uẽtriculus enim propterea factus imbecillis, totius corporis redundantias, in ipsum confluentes, excipit. interdum uero accommodatus est uomitus, ut humorem glutinosum, eumq; plurimum a uentriculo abstergamus. ac si quis sit, qui huiusmodi humorem continenter in uentriculo colligat, eum quoq; uomere continenter oportet. contra uero si uentri-

culus propter imbecillitatem cõtinere ea, quæ ſumpta ſint, non poterit, uomitu non erit utendum:& pauci cibi, ijque ſtomacho idonei dandi erunt.ipſumq; medicamentis ijs, quæ foris ſuperdantur, confirmabimus. Quoniam autem ijs, qui difficulter ad uomitum impelluntur, non mediocre periculum imminet, ne & uenula rumpatur, & aſpectus offendatur, & gurgulio, ac ſtomachus dolore conflictetur, & alia item incõmoda patiantur; ideo medici modos excogitarunt, quibus modis homines uomere facile poſſint. proinde in quibus excitare uomitum a cæna ſine ulla moleſtia uolumus, ijs narciſſi bulbos una cum eſculentis dabimus, quibus ueſcantur: hacque ratione fiet, ut illi facile uomant. Valet etiam ad prouocandum uomitum anagyri ſemẽ, & glandis unguentariæ carnis denarius ex aqua mulſa potui datus. hoc etiam ſæpe aluum ſubducit, atq; adeo, ut iecur & lienem ex poſca repurget. Vomitus autem multa commoda affert. nam & pituitam euacuat, caput, alioqui graue, leuat, totum corporis habitum agiliorem reddit: ac uetat, ne is, qui nimio ſe uino ingurgitauit, aut mul

ta deuorauit, offendatur. Ceterum qui sibi esse uomendum proposuerit, spectare debet, ne quibus uescitur, aut acerba, aut arida sint: sed tum dulciora, tum liquidiora, tum deniq; acriora. quarum rerum magnã copiam in nostris de simplicium medicamentorum facultatibus commentarijs habebis explicatam. huiusmodi autem sunt radicula, eruca, uetus salsamentum, origanum uiride, modicum cepæ, atq; porri: tum uero etiam ptissanæ ex leguminibus confectæ, & quæ mel mixtum habeant, ac lomenta fabarum, & carnes pinguiores. e uinis deligenda sunt dulciora. caussa est, quia ea magis superfluitant, ac magis etiam si sint, quàm consueuerint, dilutiora. non debet autem is, qui ad uomitum incitatus est, cogi, ut omnia accurate uomat: sed ubi satis sit euacuatus, tum cessandum est. cumque tantum uomuerit, quantum esse consentaneum uideatur, tum uentriculum, ceu uas quoddam, lauet, atquæ mulsæ potu, aut magna ui aquæ, & iterum uomat. Clysteribus autem sępenumero in morbis utimur, cum uti alijs remedijs non licet. multis uero cõfici modis solent. alij enim molles sunt, a-

cres

cres alij. molles ex aqua calida, ex aqua & oleo commixtis, & item ex lacte fiunt. huius quoq; generis est aqua in qua alicã, tragum, lini semen, maluamq; decoxeris. quibusdam anserinum, suillum, caprillum, hircinum, gallinaceumq; adipem adiũgimus: sicut etiam butyrum, resinam terebinthinam, rutam, cuminum, lauri bacas, anethũ, & quæ sunt generis eiusdem. acres constãt ex muri, aqua marina, garo siluri, decoctione iridis, thymi, satureiæ, aristolochiæ rotũdæ, cucumeris agrestis, absinthij, colocynthidis, cnici, ueratri nigri, polypodij, & mercurialis: & ex uino mulso cum sale, & nitro, & centaurij succo. molles autem adhibentur ijs, in quorum intestinis stercus durum insidet. & quibus maius aliquod admouere remedium uolumus, ut dropacẽ, sanguinis missionem, aut chirurgicã actionem quandam. acribus utimur ad lateris dolores, gingiuarum defluxiones, capitis dolorem, propẽsionem in somnum nimiã, peripneumoniam, anginam, rigorem, morbum comitialem, insaniam, coxendicis morbum, inflammationem oculorum, & cum homo non nisi recta ceruice ducere

spiri-

ſpiritum poteſt, deniq; ad ueternum. ſed ſtercus aut ſupra, aut infra continetur. id quod ex his notis dignoſces. ergo ſi ſtercus propter affectionem, quæ in ſuperioribus ſit partibus, contineatur, ſtomachi diſtentio aderit, & dolores dorſi, ac ſpiritus anguſtiæ comitabuntur. ſi uero in ieiuno, & gracilibus inteſtinis cohibeatur, nauſea, ſaliuæ copia, & frequens circa umbilicum æſtus ægrum afflictabit. at ſi colon inteſtinum male affectum ſit, flatus cohibentur, tormina uiolenta adſunt, lumbi grauitas ſentitur, quæ laſſitudinis ſenſum inuehit. quocirca fit, ut clyſteres ſint ad multas res utiles, ut in extremo inteſtino ægrotante uſu uenit, itemque in choleris ſiccis, in leuitatibus inteſtinorum, in alui fluore, in crebra deſidendi cupiditate, & alijs permultis, quæ nunc non ſunt nobis recenſenda. uſus uero etiam quandoque poſtulat, ut ex aqua ſalſa clyſterem paremus, ut cũ ulcera inteſtinorum in dyſenteria computreſcunt. idque facimus, ut quicquid com putruerit, abſtergamus: ac ſimul multas ueluti ſquamas ulcerum educamus. quod quidem uſque faciendum eſt, donec inte-

ſtinum

ſtinum expurgatum ſit. quod ubi factum erit,tum in clyſteres medicamenta conijciemus, quibus expurgare, quæ ſuperuacanea ſunt, poſſimus. Iam uero præter clyſteris uſum, alia multa nobis ſuppetunt, quæ & corpus, & ſingulas eius partes, ut caput, & ceteras euacuēt. huiuſmodi ſunt aut apophlegmatiſmi, quibus pituita educitur, aut per nares expurgantia, aut quæ ſuffumigationes uocantur,aut quę excitis lachrymis materiam inaniunt. Suffumigatio tamen nō multis illa quidem prodeſt, ſed ijs ſolum, quorum thorax male affectus eſt: ac ne his quidem omnibus: ſiquidem non congruit ijs, qui ſputo ſanguinis laborant, neque ijs, quos morbus ſiccus in thorace uexat. apophlegmatiſmus uero eſt poſt totius corporis purgationem accommodatus. ita etiam quæ per nares caput purgare dicuntur. eaque aut ex centaurij ſucco fiunt, aut betæ, aut triti elaterij, aut cedriæ, aut aliorum, quæ huiuſce ſunt materiæ. Eorum uero, quibus lachrymæ cientur, uſus eſt perexiguus: ſiquidem ea ſolum adhibemus, cum oculi diuturno ſunt morbo exiccati: & cum palpebras

ſcabies obſidet. Reliqua autem ſunt, quæ per urinas euacuant:quæ non omnibus cõ ueniunt. uitanda enim ſunt in tabeſcentibus, propterea quod eos ualde perturbant. ceterum ex ijs, quæ urinam cient, quædam per os ſumuntur, quo in genere ſunt, quæ potui dantur: quædam glandi colis imponuntur. atque his utimur, cum lotij plena ad ſummum ueſica, eijcere ipſum non poteſt. De ijs uero, quæ ſudorem eliciunt, deque balneis, ac ceteris, in quibus eſt uis euacuandi, quæ ipſe uno nomine remedia uocat;non eſt nunc oportunus ad dicendum locus. quam ob rem ad ea, quæ deinceps ſequuntur,accedemus.

12 *Declinatio.*

Hoc etiam unum eſt medicinæ faciendę genus. cum enim euacuare, aut purgare ſemper non poſſimus, ſitque infixum quid in particula, quod eam uexat, damus operam, id ut declinemus: ut neque particulæ moleſtiam afferat, neque eo in loco cõputreſcat:quod quomodo ſit faciendum, ipſe deinceps docet,cum hæc ſubiungit.

13 *Deriuatio in caput,in latera, quà maxime uergit.aut reuulſio in ſupernis deorſum: in infernis, ſurſum.*

ſurſum. aut exſiccare, aut aliquibus inferna; aut aliquibus ſuperna. aut eluitur; aut quibuſdam mitigabitur.

Deriuatio eſt eiuſdem generis, cum euacuatione, quæ fit per eam partem, quæ fluxionem excipit. uſu autem reuulſionis prohibemus, ne uehementiſſimi humorum effluxus confertim in partem decumbant. hæcque ſunt ab Hippocrate reperta communia cuiuſcunque immodicę euacuationis remedia. fit autem deriuatio ad uicina loca: reuulſio ad contraria. ut ſi quid per palatum uacuetur, ad nares deriuamus: ſurſum uero reuellimus. Medicus autem debet naturam imitari. id ipſum uero ipſa facit perſæpe, ut eſt in aphoriſmis cõſcriptũ. Si, inquit, mulier ſanguinem uomat, menſtruæque purgationes ſuperueniant, morbus ſoluitur. quocirca nos cum menſtruæ purgationes uehementius, & cõfertim euacuantur, & cum ſanguis ex utero fluit, ſurſum reuellere conſueuimus. quod, cucurbitula maxima ſub mammis affixa, facimus. Sanguinis uero ex naribus profluuium, inita ratione contraria, hoc eſt maximas cucurbitulas præcordijs adhibentes, cohibemus.

bemus. Sic etiam cucurbitula defigenda occipiti eſt,ut materiam, quæ in poſteriore eſt parte, & ad oculos comportatur, reuel lamus,eademque ratione uenam in fronte ſecamus,ut materiam,quę in poſterioribus cerebri partibus continetur, ad anteriores trahamus. Sic etiã ſi a nare dextra ſanguis fluat, iocinori affigenda cucurbitula eſt,ſi a ſiniſtra, lieni: ſi ab utraque, uiſceribus utriſ que admouendæ ſunt. atque ad hunc modum in omnibus fluxionibus tum reuelles, tum deriuabis: ut quæ per aluum fluunt, ea uel per urinas, uel per uterum traducas: quæ per urinam, ea uel per uterum, uel per ſedem : ſimilique modo quæ per uterum, ea aut per urinam, uel per aluum trãsferas. in ijs autem quæ per oculos, & aures,& palatum fluunt,ea per nares deriuantur: reuel luntur autem quæ ſupra ſunt omnia, deorſum:ſicut in ijs omnibus quæ infra ſunt,ſurſum fit reuulſio: præterea a dextris ad ſiniſtra,& a ſiniſtris ad dextra:& ab internis ad externa, & uiciſſim ab his ad illa.Ipſe enim in ſexto de uulgaribus morbis libro cenſuit reuellendum eſſe, ſi non qua oportet, materia uergat. at ſi qua oportet,his aperi-

re,

re, quemadmodum ſingula uergant. ac nos iam ante didicimus, ducenda eſſe qua uergunt, per loca oportuna: auertendaque, ac reuellenda, quæ non rite uergant. id ipſum autem facies, ſi humores ad cutim uergentes, per ipſammet euacuabis. * eodemque modo ſi pars capitis poſterior dolore affligatur, recta uena in frõte ſecta, ut diximus, prodeſt: propterea quod non euacuat modo, ſed etiam reuellit: cum reuulſio, ut monui, ad loca contraria fiat. ut exempli cauſſa in longitudine ſupra, & infra, in latitudine uero, hinc & inde, hoc eſt a dextris, & a ſiniſtris: in altitudine, retro, & ante. atque ita ſæpe diuturnæ oculorum fluxiones ſanatæ ſunt, ex partibus occipitis miſſo ſanguine & cucurbitulis admotis. ita etiam in libro de ulceribus ſcriptum comperies: in omni inquit, ulcere, cui ignis ſacer ſuperuenit, purgandum corpus eſt, qua ulceri maxime prodeſt, ſiue id per ſuperna, ſiue per inferna fiat. ac nobis eandem obſeruãdam eſſe diſtinctionem tradit, ut ſciamus, ad ea loca materiam eſſe reuellendã, ad quæ maxime uergit, quare ſi uehementer fluxio feratur, eam ad contraria reuel-

lemus: ut si in superioribus ulcus sit, per inferna purgemus: si in inferioribus consistat, superiorem uetrem euacuemus. quod si fluxio ipsa cessarit, & in membro fixa sit, deriuare fuerit melius; & quod translatio sit in propinquiora, & quod tum attractio e uicina parte promptior medicaméto pur ganti suppeditetur. in quam etiam sententiam affirmamus uenæ sectionem remedio esse uehemēti sanguinis profusioni. ac nos sæpe id sumus experti, immodicam sangui nis fluxionem, ita euidenter cohiberi. perspicuũ autem est, uenam humeralem eius brachij, quod recta uia ei nari, e qua sanguis large fluit, respondet, incidendam esse. sique ex utraque nare profluat, utranque uenam secandam. neque enim euacuationis, sed reuulsionis gratia uenã incidimus. sectio tamen ante profluuium adhibenda est. atq; Hippocrates quidem iubet reuulsionem esse ad cótraria faciendam: euacua tionis uero gratia, directo. & quæcunque sanguinis profluuia directo fiunt, ea maximam afferre ægrotantibus utilitatem affirmat. quæ uero contrario modo fiunt, tantum abesse, ut prosint, ut etiam interdum

lædant:

lædant: quod uires dissoluant, nec ulla morbo afferatur leuatio. siquidem neque in liene turgēte sanguis e dextra nare profluēs, neque in iocinore, si a sinistra erumpat, ullū usum parit: sed reuulsio quibus directo adhibetur, euidentem utilitatem celeriter ostendit: contrario uero modo, non item. quam ob rem cum humores intro uergūt, sunt extra reuellendi: cum in posteriores partes se recipiunt, tu eos in anteriores attrahes. cum huc, tu contra, in contrariam partem adduces. cumque morbus thoracem, ac stomachum petit, tunc manus, ac pedes adhibita ui sunt uinculis excipiēdi, ut quod molestum est, illuc reuellatur. eodem quoque modo si redundantia ad caput, aut uentrem feratur, medicamenta mordacia manibus, pedibusque admota reuellere cōtrariam in partem solent. quin etiam si materia in os, aut palatum, aut gurgulionem fluat, erit ad nares deriuanda usu medicamentorum mordacium, quæ per nares caput purgantia nominantur. quæ uero ad oculos fertur, eam ad os per mordacia gargarismata retrahes. in ceteris uero & per quæ admouere oporteat remedium, &

quonam modo, ipse loci positus commonstrat.atque id est, quod ipse ait, in superioribus, deorsum: in inferioribus, sursum. fluentium enim adhuc humorum reuulsio: eorum uero, qui iam particulam occuparunt, deriuatio medela est. utrunque autẽ genus euacuationis iubet Hippocrates p̃ communes uenas esse faciendum. ueluti in utero, ut dixi, reuulsio erit, si uenam cubiti secueris: aut cucurbitulas prope mammas affixeris: aut manus calefeceris, & fricueris, & deligaueris.deriuatio autẽ erit, si uenas poplitis, aut malleolorum incideris, & cucurbitulas feminibus applicueris: ac si crura calefeceris, fricueris, & ligamento exceperis, at si contrarias partes fricueris, præsertim uero si id feceris, medicamentis adhibitis, quæ uim calfaciendi habeant re uellens remedium admoueris: ut sunt etiã naturales meatus oppositi, si adaperti sint. Itaque si dextra uteri pars male affecta sit, e dextro brachio, dextroque crure mittendus sanguis erit: si in sinistra, tum e membris ijs detrahes, quæ illi recto tramite respõdeant. si uero in supernis partibus quid inflammatione tentetur, ut in angina, inflã-

matione

matione oculorũ, & ijs omnibns quæ in capite sunt, usu uenit: uenas exteriores, & quæ ad rectitudinem sitæ sint, incides. liene autem inflammationem patiente, uenã sinistræ manus internam secabis. si iecur, internam dexterę. artubus uero patientibus, euacuationem, siue reuellere, siue deriuare uelis, a coniugibus faciendã scito: nisi morbus sit diuturnus: propterea quod eo casu ab ipso affecto membro detrahere sanguinem oportet. ita etiam in angina, uenas, quæ sub lingua sunt, incidimus, ubi nimirũ corpus totum iam sit uacuum, morbusque sit diuturnus. eademque ratione, & lieni, & iocinori cucurbitulæ affiguntur. sic aliud etiam quod uis membrum affectum scarificamus, si non amplius confluere humores uideantur. Quoniam autem corporis particulæ quædam spatia intus habent, quædã extra, quædam utrinque, quædam neutra ex parte, scire conuenit, quænam exsiccandæ sint, quæ secus. atq; ex simplicibus quidem arteriæ, uenæ, ac nerui; quę in artubus sunt, intus habent: quæ intra peritonæum, utrinque. nerui autem, qui in artubus, neutra in parte. qui intra peritonæum, ex al-

terutra parte. uiſceribus uero fere omnibus ampla ſpatia & intus, & extra inſunt. caro quoque, ut pulmonis, rara: contra uero, renum denſiſſima. poſt hanc iocinoris. lienis uero caro, quo eſt denſior carne pulmonis, eo eſt, quàm iocinoris, rarior. in his omnibus, quæ neutra in parte habent ſpatia, quibus ſuperuacaneam fluxionem excipiant, ea exſiccanda ſunt, licet ſuapte natura non admodum ſicca fuerint: cuiuſmodi ſunt nerui, præcipueque ij, qui ſint in artubus. ſed quæ intus, & extra aliquid relaxare inflammationis poſſunt, ea non iam poſtulant, quæ exſiccare ualde poſſint: præſertim ſi laxam carnem, ut pulmo, habeant. Quædam etiam ſunt, quæ abluere oportet aut clyſteribus, aut medicamẽto, quod excire uomitum queat. qua uero ex parte ſuperiore ne, an inferiore hoc faciendum ſit, nemo, opinor, ignorat. quatenus uero progrediendum ſit, ipſe mitigationem pro termino ſtatuit.

Ne humores effuſi intro retrahantur: ſed tranſitus exſiccentur.

Aggreſſus eſt Hippocrates multos curationum

tionum modos nos docere, de quibus est in alijs eius libris scriptũ perfectius: ut de purgatione, deque euacuatione, & alijs est a nobis declaratum. docuit enim deriuandum esse, cum humor aliquis euacuationis indigens non cœperit per oportunum locum ferri, neque tamen admodum procul ab oportuno; neq; in eum, qui sit maxime contrarius: sed si per urinam euacuari cœperit, uitiata uesica, aut renibus, tunc præstat, per aluũ deriuare. deinceps uero post deriuationem de reuulsione agendum putauit: ut humorem non progredientem, ducamus. si enim infestus humor excernatur, ac moderata sit euacuatio, sinendum est, ut fiat, neque ulla cura adhibenda: at si immoderata sit, aliquid a medico faciendum est, ut modo copiã eius nimiam cohibeat, modo eius defectionem irritet. Itaque docet, eos humores, qui ad cutim uergunt, per cutim esse euacuandos: propterea quod procul sane perducentur, si eos in imas corporis partes reuulseris, ut per aluum, aut per uomitum euacuentur. ipse enim uocare † effusa, & effusiones, & effusos humores solet eas excretiones, & euacuationes, quę

† ἐκχυμόμενα. ἐκχυμώσεις. ἐκχυμώματα.

ex uasculis fiunt: quæ quidem fieri solent, cum uenæ, quæ in cute sunt, cõtunduntur, ac sanguis per ipsas contusas effunditur. is tamen non uno loco ita effusus statim in grumos coit: sed postquam effusio per persultationem efficitur. si uero sanguis ita cõstiterit, locus pallescit, ac nigrescit: propterea quod sanguis in multas sit corporis particulas diffusus. quocirca adhibenda diligẽtia est, ut prius, quàm nigrescat, curetur. quod faciemus, si sanguinem discutere conati erimus, cum ipsum ægre posse discuti ubi in grumos coierit, intelligamus. Ceterum quomodo effusa curanda sint, recta uia ac scientia in methodo medendi perdiscere potuisti. & itẽ in ijs libris, qui de medicamentis locorum conficiendis conscripti a nobis sunt. & tamen nunc quoq; non nulla afferentur. partes igitur intimæ corporis omnes, quæ male affectæ sint, ualentiora postulant medicamenta, quàm quarum in superficie morbus est. omnibus autẽ effusionibus euacuatio pro medela proposita est. cumque foras uergant, nullo pacto intro eas retrahere fuerit consilium. id que ipse paulo ante nos docuit, educenda

esse

esse omnia, qua uergant, per loca oportuna. proinde ijs, quæ calefacere eas ac modice siccare possint, utemur. nam quæ ualẽter siccant, digerunt illa quidem inter initia euidentius, quàm imbecilliora: sed tamen quasdam affectus reliquias pręduras, quæque curari uix possunt, relinquunt. medicamenta uero, quæ humectant, & calefaciunt, & ea, quæ omnes relaxantia solent appellare, & ex ijs, quæ ad siccius uergunt, neque tamen perspicue, neque euidenter cõtrahunt, sunt omnium effusionum remedia. Cum uero totum id, quod effusum est, discussum sit, tibi integrũ erit, rupta, si qua erunt, uehementius exsiccare: ac deligatura coniungere.

Turbatio, infusio, ablutio, quibus ad sedem abscedit: unde exoluitur aut medicamentum, aut ulcus, aut humor quispiam, qui constiterit, aut germen, aut flatus, aut cibus, aut paruum animal, aut æstus, aut alius affectus quidam.

Multos curationis modos nos docet, aut potius ad prædictos aggregat, quibus utamur, cum quid sedi, uel intestinis, præsertim recto, molestiã afferat. affectus porrò caussa esse potest aut abscessus, aut me-

dicamentum; hoc eſt quippiã ueneni uim habens: aut ulcus, aut humor aliquis ibidem compactus, & infixus, aut exortus alicuius rei, & germinatio, aut flatus illic cõtentus, & cui tranſitus non pateat, ut prodire queat: aut cibus non confectus, aut exiguum quoddam animal ibi genitum, cuiuſmodi ſunt lumbrici: & cetera huiuſmodi parua animalia: aut æſtus uexans, aut aliud mali genus. hæc enim omnia irritatione, quam ipſe turbationem uocat, & infuſione per ſedem, & ablutione uel curantur, uel certe mitigantur. ac nos iam de his locuti ſumus in ijs libris, qui ſunt de locis affectis: neque opus eſt, nunc longiorem orationem de eis inſtituere.

Hæc autem ſpectanda ſunt: quæ ſponte ſua deſinunt: aut uelut puſtulæ ab exuſtione excitatæ. in quibus qualia lædant, aut proſint. figuræ, motio, in ſublime ſublatio, & rurſus ſubſidentia: ſomnus, uigilia, anxietas, oſcitatio, horror; ut quæ facienda, aut prohibenda ſunt, anteuertas.

Cum aliquid ſua ſponte fit, id quomodo deſinat, ſpectandum eſt: utrum inquam morbum ſoluat, an uero alium affectum quendam pariat: an puſtulas quaſdam exci-

tet,

tet, ut in æstu, atque ambustis fieri consue uit. quo sane casu est præterea uidendum, illa ne prosint, aut noceant. Si enim utilita tem afferant, ea sic erunt sinenda, nec ulla eis adhibenda curatio: si uero noceant, tũ & prohibenda, & curanda esse scito. Signa autem erunt hæc: figuræ corporis, faciei, oculorum, decubitus, &, uno uerbo, ipsiusmet ægroti. Hæc uerba aliter quoque scripta comperiuntur, ad hunc modum: figuræ ipsarum: ut hoc de pustulis dictum in telligamus: quo figuram ipsarum spectemus, latæ ne illæ sint, an rotundæ, an globosæ, an aliam figuram habeant. nam quæ a calido humore gignuntur, eæ tum cito iu dicantur: tum minime latæ sunt: quæ uero a frigido, eæ & latæ sunt, & diutius perdurant. quocirca ab Hippocrate dictum est, latas pustulas non admodum pruritum excitare. solet autem exoriri, cum natura par tes imas corporis expurgat, ut nonnunquã per excretionem, ita per decubitum ad cu tim. mea uero sententia est, quæ hoc loco dicta sunt, in ægrotante esse accipienda. ad dit enim, motio, sublatio, & cetera: siquidem mentis torpor, corporisque pigritia, & pro-

& propensio ad somnum, & capitis grauitas, ac ructus acidi, in uentre redundantes, a pituita originem ducunt: sicut eleuatio, & subsidentia a flaua, atraque bili oriuntur: uigiliæ autem a flaua, aut potius ab utraque bili excitantur. atque ea quidem, quæ ad somnum, quæque ad uigilias pertinent, accurate spectanda sunt; ut oportune adhibeantur: ut uideamus, an in principio accessionis, an in statu, an denique in declinatione somnum concedere par sit. etenim in principio accessionis febris, cum humores & crudi, & copiosi sint, somnus semper nocet: ut etiam noxius est, cum abscessus uentrem uexat. caussa est, quia calor intro se recipit, & cum eo sanguis quoque intro recurrit, cumque eo tempore natura nihil aduersus morbum agat, longior fit accessio. at si crudi quidem humores in aliquo sint, sed tamen pauci, sitque uirium adiuncta imbecillitas, tunc somnus potius commodum, quàm damnum afferre solet. interdum etiam in eiusmodi somno splendores quidam e redundantibus excitati humoribus, oculis obuersantur. * Sic habetur utroq; exēplari.

* * Anxietatem autem uocauit, quam

quam plerique tędium ſui nominant. aiunt enim eos ægrotos anxios eſſe, qui decubitum ferre non poſſunt, ſed formas mutant, quia præſens eis ſemper moleſta ſit. quod ijs potiſſimum euenit, quibus in ore uentriculi propria quædam moleſti humoris qualitas continetur: qui humor neque multus ſit, neque in uentriculi ſpatio innatet, ſed in eius ſit tunicis immerſus. Oſcitatio uero eſt ueluti pandiculatio: quam uel humor flatuoſus, uel flatus uaporoſus in muſculis contentus gignit. Horror autem eſt affectus prauorum humorum per cutim diſcurrentium. In extrema autem dictione, iubet maturandum eſſe, ſi quid faciendum, uetandumve ſit. dixit enim in aphoriſmis, præcipitem eſſe occaſionem. quocirca minime par eſt, res agendas in aliud tempus reijcere, ac ſocordes eſſe: ſed anteuertere, atque accelerare.

Correctio per uomitum: inferne, per exitum, aut ſputum, mucum, tuſſim, ructum, ſingultum, flatum, urinam, ſternutationem, lachrymas, pruritus, euulſiones, contactus, ſitim, famem, repletionẽ, ſomnos, labores, laboris uacuitatem, corporis, mentis, per diſciplinas, memoriam, uocem, ſilentium. 18

Morbi complures inueniuntur, ad quos tollendos aut omnia hæc remedia, aut certe eorum multa sunt accommodata: de quibus nos iam supra disseruimus. In primis autem uomitu utimur, cum magna glutinosorum humorum copia uentriculo continetur, eamque abstergere conuenit. interdum etiam uomitus non confert: ut cum uentriculus infirmus est, & totius corporis excipit in se redundantias. sed tum præcipue uomitum imperamus, cum flaua bilis in uentriculum confluat; & homo sit suapte natura biliosus, regioque sit calida, & ipse sit ad uomendum assuetus. at quæ per exitum gradiuntur, ea per infernas partes ducenda sunt: ut præceptum, aphorismique sententia seruetur: Quæ ducenda sunt, &c. Sicut quæ sursum repunt, per uomitũ euacuanda sunt. ac de hoc, ceu de signo, ipse in libro præsagiorum uerba fecit. Subiungit quoq; alios curandi modos, ut per sputum, mucum, tussim, & alios, quorum ipse mentionem fecit. atq; e sputo quidem duplex oritur indicatio. prima, colore, tenuitate, ac crassitudine, morbi genus significat: altera indicat, per sputum esse euacuationem

tionem faciendam: quod effici a medicis solet per apophlegmatiſmos, & ea, quæ per nares caput purgant, & catapotia quædam, quæ ſub lingua continentur. de colore autem ſputi, quod in morbis colorem contraxerit, hoc eſt, cum rubrum, aut cruētum, aut uiride ſit, aut alio quouis modo affectum, ipſe tum in pręſagijs, tum uero etiā in libris de ratione uictus in morbis acutis locutus eſt; his fere verbis: Sputū inquit, in » omnibus doloribus, qui pulmonem, coſtas » que obſideant, & cito, & facilę excreari de » bet; quodq; flauum eſt, admodum permix- » tum ſputo apparere. nam flauum, quod ſincerum ſit, periculoſum eſt. album uero, & glutinoſum, & rotundum, inutile cenſetur. ſi uero admodum uiride eſt, & ſpumeum, malum eſt: ſed grauius eſt nigrum. In libro uero de uictus ratione, ad hunc modū ſcribit: Si inquit, in dolore lateris continenti, » quiq; fomentis adhibitis ſe non remittit, » ac ſputum non procedit, ſed ſumme gluti- » noſum ſit, nec concoctum: & quæ ſequun- » tur. in lateris enim morbo dolor ſentitur, qui pungentis ſenſum inuehit, habetq; reſpirandi difficultatem adiunctam, & ſputū

colore

colore infectũ.ideo si sanguis sit biliosior, sputum erit aut flauum, aut pallidum: si pituitosior, erit sputum spumeum, & candidum: si magis melancholicus, tunc erit aut nigrum, aut liuidum: si nihil horum sanguis habeat, rubrum sputum reijcietur. ✠ sunt enim uentriculo duo meatus dati: quæque in ipso praua cótinentur, magis fluitant, & euomuntur. quędam per intestina secedunt: ut quæ per renes, ac uesicam transeunt, per urinam excernuntur. quæ ex cerebro, ea potissimum per nares, interdum uero per palatum, aures que euacuantur. Mucum uero etiam interdum aqueum, crudumq; uidemus, qué prohibere oportet usu rerum, quæ odoratui offeruntur, & medicamentorum, quæ per nares attrahuntur, & eorum, quæ imponi auribus solẽt. cuius sane generis sunt grauedines, quas uocant: quas inter initia lædit sternutatio, cum nimirum crudi, incoctiq; humores sint. sed neq; etiam interdum rerum uenerearum usus prodest: propterea quod uehemẽs quædam fit motio, quæ replere caput consueuit. idque est affectui contrarium, quippe qui tranquillitaté, & quie-

& quietem postulet, & modicum calorem expetat, ut crudi humores coquantur, ac non fluant. cum enim iam cocti fuerint humores, fluxus cohibetur, atque euacuatio per sternutationes fit. porrò grauedinis, ac destillationis caussa est cerebrum, cum ueluti e similibus inter se particulis constans, in frigore intemperiem contraxit. ac destillationem quidem uocamus, cum excremẽtum in os defluit; grauedinem, cum in nares: raucitas uerò destillationes sequitur, cum fauces humore imbutæ fuerint. Si uero in * * *

Cum uero aut nulla ex parte complectitur, aut diminute, aut uitiose, tunc flatus fluctuationesq; consequuntur. ac flatus quidem, cum & cibi flatui gignendo sunt, & uentriculus non ualde frigidus sit. fluctuationes uero, cũ in eo nihil inest, quod uerti in flatum queat, aut cum sit uehementer perfrigeratus. De uitiosis autem eius motionibus, ut quædam tremorem, quædam palpitationem, aut ueluti fluctuationem, conuulsionemq; afferant, est iam a nobis disputatum in eo libro, quẽ de symptomatum differentia conscripsimus. nunc

ſcire conuenit, motum uentriculi, qui ferè conuulſionis ſpeciem præ ſe fert, qui in ſingultu accidit, non eſſe conuulſionem eam, quæ ſolis accidere muſculis conſueuit: propterea quod neq; uentriculus, neq; eius gula muſculus eſt. motio enim uitioſa quædã eſt expellentis facultatis, quæ aliquid moleſti reijcere cupiat. proinde in uomitibus reijciuntur ea, quæ in eius ſunt amplitudine: in ſingultibus uero ea, quæ in uentriculi ſunt corpore: ſicut in tuſſi omnes uentriculi partes id, quod eis moleſtum eſt, expellunt. ſingultus autem ex nimia inanitione, aut repletione fieri aiunt. qui ex inanitione oriuntur, inſanabiles ſunt: quos excitauit repletio, ij ab incidentibus, abſtergẽtibusq; ea, quæ impacta ſunt, medicamentis curantur.

Conuulſionem igitur, tremorem, palpitationem, rigorẽ, horrorem, ſingultum, tuſſes, ructus, ſternutationes, & oſcitationes eſſe motus uitioſos, iam eſt a nobis declaratum. ſimulque oſtenſum, eadem eſſe naturæ opera, quæ ab aliqua morboſa cauſſa ad motum uiolẽter impellitur. ceterum uellicationes, ſingultus,

gultus, tuſſes, ſternutationes, pruritus, quę que ſunt huiuſmodi, ſi parua, debiliaq; ſint, ceſſant ſiquis ea ferat, ſeq; ab eis abſtineat. moleſta autem eſt ſitis uel maxime: eaque duabus de cauſſis oritur, tum penuria humiditatis: tum caliditatis redundantia. ſed primum genus ægre curatur: alterum tollit acetum ex aqua epotum. ideo ijs, qui no ctu ſiti torquentur, conuenit ſuper dormire: propterea quod concoquitur, ac deſcendit per ſomnum ſitis cauſſa, quæcunq; ea fuerit. ſi enim ex potus penuria ſitis orta ſit, curabis, ſi potum dederis: ſi ex uini calore, aqua reſtinguetur. * planum eſt enim contraria curari cõtrarijs. ita famem curabis, ſi cibos offeras: ut expletio tollitur penuria, & euacuatione: ut ſomnus, inſomnia: labor uacuitate laboris, quæ uel ad corpus, uel ad animum, uel mentem, uel rationem, uel ratiocinationem pertineat. itemq; uox, hoc eſt ſermo, ſilentio, & uiciſſim, contra. γνώμην uero nunc uocat intelligentiam, quam mentem atq; animum communi nomine homines appellant. Eorum uero, quæ uoce proferuntur, eſt ratio, qua & conſequentia, & repugnantia co-

gnoſcimus. quibus & diuiſio, & coniunctio, & reſolutio, & demonſtratio, & cetera conſimilia continentur. Quomodo autẽ mens idem quod intelligentia, & intellectio apud ueteres ſignificet, eiusq; rei multa afferri poſſint teſtimonia, ſuperuacaneũ eſt memorare. Iam uero animi quoq; ægritudines ſunt ira & triſtitia. ſed animus, & & ira differunt ab angore, & triſtitia in actionibus. in ira. n. atq; animo calor naturalis intenditur, ac propagatur, bilisq; tũc gignitur, atque augetur: in triſtitia uero, atque angore contrahitur natiuus calor, & frigidus, pituitoſusq; humor generatur. itaque cum in corpore frigidi, pituitoſiq; humores redundant, tum non modo corporis motione, ſed etiam agitatione mentis excitare, ac uelut accendere natiuum calorem oportet. qua in re iram, non tamen uehementem, corporis motionibus adijcies, ut calor propagetur, & humores ad extimas partes expellantur. hoc enim iam eſt a nobis in libro *
de morbis uulgaribus demonſtratum.
* * * Sed etiam in dolore capitis, cum mali cauſſa eſt eiuſmodi humor,

humor, qui mediocrem calorem postulet, scito in deligatione esse remedium. si uero humor aqueus sit, etiam sternutamentis adiuuatur: at contra si sit biliosus, excitandæ sternutationes non sunt: propterea quod humor perturbatur, & augetur. Qđ uero ad loquelam & silentium pertinet, nõ est temere ab eo adiũctum. cum enim uox sit motio instrumentorum respirationi deseruientium, in multis morbis loqui, in multis silere prodest: ut in sputo sanguinis utile est neque clamare, neque uehementer spiritum ducere, aut mittere: neque pulmonem, neque thoracem, neque asperam arteriam ualenter mouere. Vrinam autem esse optimam ipse dixit, cum alba sunt subsidentia, leniaque, & æqualia. idque omni tempore usque, dum morbus sit iudicatus. ita enim tutelam indicat, & morbum fore breuem significat. De somno hoc est etiam ab Hippocrate conscriptum: esse nobis natura comparatum, ut die uigilare assueti simus, noctu dormire, si hoc immutetur, malum esse: peiusque censeri, si neque die, neque nocte quispiam dormiat. huius rei afferre caussam potest aut dolor aliquis, aut

labor, aut animi ægritudo, aut corporis affectus, quem, utrum curationem postulet, intueri maxime debemus.

19 *Hystericæ purgatio: quæ superne erumpunt, ac torquent; pinguia, sincera, spumea, calida, mordacia, æruginosa, uaria, ramentosa, fæculenta, cruenta, flatus expertia, cruda, cocta, sicca: quæcunq; circunfluunt; contemplanda sunt: itemque ferendi difficultas prius, quàm periculum adueniat: quæque sedare non oporteat.*

Hysteram plerique non medici solum, sed etiam philosophi uterum appellarunt, eam inquam partem, quam natura mulieribus ad concipiendum dedit. equidem multas ego hystericas fœminas uidi, quarum nonnullæ ita iacebant, ut sensus, motusque expertes essent: pulsumq; & languidissimũ, & minimum haberent, aut certe nullũ penitus habere uiderentur: nonnullæ uero & sentirent, & mouerẽtur, ac ratione integra sine noxa, uterentur, uix tamẽ respirarent. nonnullæ denique, quæ artus contraxissent. uteri autem affectuum sunt multæ differentiæ: quas omnes, ut ita dicam, in sexto de locis affectis recensui. extitit autem

quæstio

quæstio a nonnullis allata, utrum omnes mulieres ita affectæ, sint mortuæ: quæ sane absurda quæstio est. cum enim quædam incolumes euaserint, perspicuum est, eas nõ esse mortuas. sed, inquiunt, non respirant. respiratio autem a uita, & uita a respiratione non separatur. ita quicunque uiuit, omnino respirat: quique respirat, is etiam omnino uiuit. inire igitur hanc rationem possumus, exiguum eis relictum esse calorem ex arteriarum, & cordis actione: quam perspirationem quidam uocant: sicut respirationem eam nominant, quæ a thorace, & pulmone efficitur. quoniam uero in ijs, quæ ex utero suffocantur, totum corpus est refrigeratũ, ideo respiratio, per os nullo modo efficitur: per arterias uero fit. sed hæc, cũ sit perexigua, sensum latet. porrò in hosce uteri affectus incidere mulieres propter menstruas purgationes, retentas, aut propter semen, probabile fuerit. quanquam seminis retentio maiorem habere uim ad lædendum corpus, quàm menstruæ purgationes suppressæ, uidetur: præsertim ijs in corporibus, in quibus semen suapte natura peioris succi sit, & copiosius, ac uita in

otio traducatur:& eæ mulieres frequentiore admodum concubitu prius uterentur: deinde ex toto,& confertim a pristino usu se abstinuerint. hæc autem symptomata, quæ hysterica nominantur,ad uterum,tanquam ad radicem pertinent. ac quidam arbitrantur,uterum esse uelut animal, quod gignendæ prolis desiderio trahatur;proinde si priuetur ijs, quæ concupiscit, totum ab eo corpus lædi. atque hoc ipsum apud Platonem scriptum inueniri aiunt,his fere
" uerbis:Qui autem,inquit, uterus ac uulua
" in mulieribus appellatur, cum animal sit
" creandæ prolis cupidum, si intempestiue,
" ac diutius uacans fructu fuerit, succésens,
" ægre,molesteq; fert: & in omnem corporis partem pererrans, ac spiritus uias obstruens,nec sinens fœminas munere fungi respirationis, in extremam dubitationem conijcit: atque alios omnigenos morbos affert.sed hoc sciendum est, ut alibi demóstrauimus,uterum neque animal esse, neq; per corpus uagari: sed modo sursum, modo in latus retrahi, propterea quod spiritu impletur.itaque latitudo amplificatur,longitudo uero fit breuior: ob eamq; causam

sursum

ſurſum trahitur. plenitudo autem ex menſtruis purgationibus, quæ retentæ ſint, oritur. atque ita uteri uincula humore perfuſa, extenduntur. his porrò extentis, uterus continui ratione ſimul contrahitur. itaque ſi æqualiter ex omni parte trahantur, ipſorum commutatio in nullam partem propẽdebit. Si uero inæqualiter, ad partem uehementius trahentem extendentur. Vexat uero etiam interdũ fœminas fluor is, quẽ muliebrem nominant: idque ſine ulla uteri affectione: cum uniuerſum corpus per uterum expurgatur, & euacuatur: ſicut etiã euacuari quandoque per renes ſolet. Vteri autem inflãmatio ex multis excitatur cauſ ſis: ut ex ictu, ut ex menſtruis ſuppreſſis: ut à refrigeratione, ut ab inflatione, ut ex abortu, ut ex partu ægre edito. inflammationem ſequitur acuta febris, capitis, ac ſedis oculorum dolor, colli cõuulſio, inclinatio in aduerſum, ſtomachi ex conſenſu dolor. tum uero os uuluæ conniuet: pulſus parui, crebrique redduntur. Inflammatio uero in abſceſſum tranſit. quo tempore inordinatæ cum horrore acceſſiones mulieres inuadunt. & exulceratur ſæpe uterus ex diffici-

li partu, aut fœtu extracto, aut corrupto, uel ab acribus medicamentis, aut a fluxu, aut a ruptis abscessibus: atque interdum in cancrum desinit. quinetiam scirrhum uulua contrahit, aut duritiam, aut inflationem, a quibus uexatur. quorum morborũ remedia ego breuiter subiungerem, nisi de eis sæpe uerba fecissem, ac nunc non esset de ijs loquendi locus: sicut neque de utero procidenti, neque de eodem, cum eius os occluditur, neque de alijs eiusdem morbis in præsentia dicendum est. *

Eas uero, quæ ex utero strangulantur, quæ sint frigidiores. *

admotis seminibus odoratis. pulegij coma. artemisia, ruta. acorum. superdare autem conuenit. tum ex myrrha, & quæ crassitudinem incidant. si uero propter uteri humorem non possis at eius, qui

qui ſiccior ſit, eſt a contrarijs petenda curatio.

ſed flatus, qui uterum uexent, prohibet, & auxilia, quæ admouentur, repellit.

quocirca oportet aliam curationis inire rationē.

inutile eſſe plane perſpicitur. ſed & illud eſſe incommodum uidetur, quod æruginoſum, uarium, aut cruentum, aut ramentoſum,

quæque boni, & quæ mali conſulenda ſint, ab ipſo perdiſce. Sic enim ſcriptum reliquit: Alui, inquit, excrementum optimum eſt, quod molle eſt, & conſiſtens, & eodem tempore, quo in bona ualetudine, excernitur, & ad proportionem eorū, quæ ingeruntur. Si.n. talis deiectio ſit, inferiorem uentrem recte ualere declarat. at ſi liquida fuerit, utile erit, ut ſine ſtridore, neque frequenter, neq; ex breuibus interuallis deijciatur. creber.n. deſidendi labor inſomniam

somniam parit. cum uero æger affatim, sæpeque deijcit, ne animus ipsum deficiat, periculum est. In his nos docuit, ut perspecta consistentia, quantitate, & tempore deiectionis, quæ optima sint alui excrementa, cognoscamus. ut autem excrementa liquida sint, caussa est, quia ex uentriculo in iecur non sit facta distributio: uel quia de iocinore, aut liene aliquod excrementum in ipsum defluxerit: idque & bonum, & malum esse potest. ac bonum quidem, si & iecur, & lien, & totum denique corpus per iecur expurgetur: nō bonum uero, cum symptoma est, propterea quod non recte sit facta distributio

nunc uero indicat, pessima excrementa non modo a consistentia, quantitate, & tempore, quo deijciuntur, dignosci: sed ex colore, odore, & sonitu, qui cum eis sit coniunctus. ait enim: Quod ual

de

de liquidum est,albicans,aut pallidum,aut rubrum uehementer, aut spumeum; prauũ est:sicut etiam glutinosum,album,subpallidum,lene:caussa est, quia liquidum,est cruditatis signum:album uero indicat,pallidã bilim in uentrem ex iecore non descendere:pallidum,magnã pallidæ, æruginosæq; bilis copiam admixtam esse.spumeum uero modo indicabit flatuosum spiritum esse cum humore,qui difficulter soluatur, permixtum:modo uero caloris copiã. exigua porrò,tenax,albaq; deiectio erit colliquationis nota: quod nimirum pinguedo ab igneo calore, qui tamen nõ admodum malignus sit, liquefiat. quæ uero subpallida,lenisq; est, eiusdem est colliquationis indicium: sed significat pinguedinem a uehementiore calore consumi: aut quia pinguẽdo uetus, aut semiputris existat.

.:. .:.

Præterea ubi ait:

.:. .:.

itemque

itemque cum subiungit: nigra, pinguia, liuida, æruginosa, fœtida. planum est nigra eum colorem ab atra bili pura contraxisse. liuida ab eadem, sed modica. pinguia autem deijciuntur, quod pinguedo ab igneo calore simul colliquetur. fœtida uero corruptelam subesse significant.

proinde fit uaria multorum affectuum sint indicia.

sinceras uero ipse deiectiones appellare cõsueuit, quæ nulla sunt aquosa humiditate permixtæ: solo humore, qui uacuatur siue is biliosus sit, siue melancholicus, siue porri colorem imitetur, siue bilis sit, quæ æruginosa nominatur, intestina peruadente. huiusmodi enim deiectiones exustam esse omnem natiuam humiditatem a calore febris indicant. usu uero etiam quandoque uenit, ut sincera, quæ pallida, aut flaua, aut fulua, aut rufa, aut æruginosa, aut nigra sint, deijciantur: sicut etiã prærubra illa est proluuies, quæ in iocino-

ris

ris affectionibus excernitur. quam ob rem modo cruentæ, modo prærubræ deiectiones redduntur.

ut in secundo de uulgaribus morbis ostensum est.

∴ indicans quoque, perinde ac ipsemet ægrotum quempiam conspexerit, in quo natura impellente proruperit ad intestina, & uentrem inferiorem.

∴ ∴ plerunque enim huiusmodi deiectiones cum torminibus excernuntur: cum nimirum affectio, in qua talia excernuntur, praua fuerit. ∴ ∴ ∴

∴ ∴

quo

quo in loco de aqua mulsa differit. ceterum spumea alui excrementa, ac potius quæ sunt magis, quàm par sit, biliosa, ac magis etiam calida, educit ea mulsa, quæ magis pura est, quàm quæ aquea. nam quo sincerior sit, eo maiorem uim ad excernendum habet. hæc que est biliosarum, spumantiumq; deiectionum caussa. Mordacia autem excrementa duobus modis ad motum incitantur: uno, cum ab ipso corpore sensibili impelluntur: utpote quod eius, quod alienum sit, expellendi uim habeat: ut in commentarijs de naturalibus facultatibus probatum est: altero, cum uehementiore motu agitantur, quem uel exercitationibus, uel frictione adipiscitur. quæ igitur subcallida, putriaq; excrementa sunt, ea non modo horrorem, sed rigorem quoq;, & febrim afferre possunt. cruda uero, ac tenuia, ut horrorem quidem & rigorem afferant, certe febrim non accendunt: nisi notabilis quædam copia utrisq; accedat.

propterea quod usu

non uenit, ut ægrotus, præsertim morbo acuto, habeat uentrem robustiorem, quàm in naturali statu habuisset. quãquam quod cum morsu aliquo celeriter secedit, neque robur uirium, neq; imbecillitatem plane indicat. sed quod sine morsu, aut aliquo alio symptomate, & oportuno tempore ad motum excitatur, id ipsum tres uentris facultates alterantem, retinentem, & expellentem ualentes esse declarat. crudum uero alui excrementum erit tenue, asperum, succi expers, & quod eorum, quæ ingesta sint, qualitatem seruet. quod uero ex ijs fit excrementis, quæ ex toto corpore in uentrẽ confluunt, id rufum sine permixtione est: quod tum deniq; accidit, cum amaræ bilis humor purus, & copiosus in uentrem confluit. uiride autem est æruginosæ indicium: ut nigrum est uel atræ, uel sanguinis in eo loco perusti. si uero uelut quid liuidum in excrementis appareat, nec quid tale æger sumpserit, refrigerationem quandam, & extinctionem partium internarum indicabit. sicut etiam si pingue sit, nec quid eiusmodi æger comederit, est, ut dixi, colliquationis nota. & quod ualde fœtet, si hoc etiã

ex cibo non proficiſcatur, non mediocrem ſubeſſe corruptelam declarat.

multæ enim affectiones longius tempus, in quo concoquantur, poſtulant. periculumq; multitudini, & copiæ par afferunt. facilius enim ſimplex concoquitur affectio, minusq; eſt, quàm multiplex, periculoſa. Ceterum Hippocrates terminum deiectionibus præſcripſit facilitatem, aut difficultatem tolerandi: ut ſciamus, quo in loco ceſſandum, in quo ſecus. ſic etiam in aphoriſmis cenſuit, cum ait, Si qualia purgari oportet, purgentur, confert, & facile ferunt. contraria, difficulter. nam ſi quæ uexant, euacuentur; ægroti facile ferent: ſi quid uero aliud euacuetur, ac non id, quod moleſtum eſt, omnino neceſſe eſt eos id moleſte eſſe laturos. Turpe enim medico eſt, ſi permittat, ægrotum adire periculum prius, quàm id, quod immodice circunfluit, cohibeat, & comprimat. quocirca iubet, ut excrementa alui perſpiciamus,

ciamus, ac non solum qualitatem, sed etiã quantitatem contemplemur: tum tolerandi facilitatem, & difficultatem, & uires ægrotantis, ac ceteras distinctiones, de quibus nos iam persæpe locuti sumus, diligenter attendamus.

Maturatio, descensus eorum, quæ infra sunt: fluctuatio eorum, quæ supra. quæ ex utero: sordes aurium: irritatio: adapertio: euacuatio, calfactio, refrigeratio, intrinsecus, extrinsecus: horum etiam, horumnon. Alui autem egestiones ijs, qui se se laboribus exercent, quandiu parum ederint, parumque potauerint, modicas, ac duras esse oportet. quæ uero liquidiores sunt, ut in transitu conformentur, hæ sane sunt omnes deteriores. at ijs, qui multum edunt, multumq; laborant, oportet transitum excrementorum mollem, siccumque esse. si uero insuper homines febrim habeant, aut alui profluuia repetierint, eaque longa fuerint, penitus mala censentur, siue ea biliosa, siue pituitosa, siue cruda sint. Et cetera, usque ad eum locum, Cum infra. 20

Paulo post monebit, concocta medicari oportere. & supra etiam dixit, maturationes intro, aut foras, aut quo decet, uergere: idem momentum, & eandem inclinationem humorum nunc innuit esse atten-

dendam. nam quæ infra descendunt, si matura, concoctaque sint, per infernas educi partes postulant: quæ uero superfluitant, hoc est, quæ supra uergunt, per superiores. ceterorum est eadem ratio. Sordes autem aurium spectare oportet. comperies enim, quorum aures destillatione laborent, modo liquore quodam tenui, ac liquido: modo ceu purulento, ac fœtido: cum membra debilia & multum, & prauum colligere excrementum consueuerint. Nam & grauitates audiendi, & sorditates aut propter aliquam aurium particulam, aut propter neruum, qui in eas a cerebro pertinet, aut propter cerebrum ipsum in ea parte læsum, unde neruus exoritur, constare uidentur. aut etiam a tumore aliquo præter naturã proficiscuntur, qui in meatu excitetur, quod ibi germen quod tofi, aut carnis speciem gerat, sit enatum: idq; ex illis sit, quæ præter naturam meatum obstruunt: e quorum numero sunt etiam sordes, quæ de more in auribus gignuntur. Irritationem quoque ait esse attendẽdam. in plerisq; enim aphorismis uerbo ὀργᾶν hoc est turgere, & irritare, cum de ijs agit humoribus, qui sunt ad excretio-

excretionem paratiſſimi, & ad euacuationem properant, uti uidetur: idq; per translationem ab animantibus ad uenerem concitatis: ut in ſequenti commentario oſtendemus, cum ea uerba, quorum initium eſt hoc, Concocta medicari, interpretabimur. Adapertio autem aut meatuum, aut effluxuum, qui in toto ſunt corpore, interdum nocet, interdum prodeſt. ac uenæ etiam in ſanguinis eruptionibus aperiuntur, & reſe rantur: & item quæ ſuperuacanea ſunt, adapertis uaſis fluere ſolent. quo ſane tempore inſpicienda euacuatio eſt, calorisq;, ac refrigerationis partium, præſertim extremarum, eſt habenda ratio: ac conſiderandum, extrinſecus ne, an intrinſecus, an contra, ducere conueniat: & ubi hoc ſit agendum, ubi ſecus. multa enim ſunt, quæ nec calorem, nec refrigerationem poſtulant. multa uero, contra. id autem non modo in corporis particulis tibi pernoſcendum eſt, ſed in morbis quoque, & ſymptomatis: quæ certe non te fugient, ſi noſtros de cauſſis morborum, & ſymptomatum perlegere libros uolueris. Quæ autem de alui deiectionibus, deque alijs hic dicuntur, in uete

ribus libris non reperiuntur.

21 *Cum infra umbilicum est id, quod torquet, tum & tardum, & molle tormen est. si uice uersa sit, contra.*

Vt est ab ipso in aphorismis conscriptũ, si citra febrim tormina adsint, genuumque grauitas, & dolor lumborum, inferna opus esse purgatione significant: ita hoc etiam loco ait, tormina tarda, molliaq; esse, si partes infra umbilicum obsideant. contra uero fore, si a superioribus oriantur. ceterum curanda sunt tormina, cũ ex morsibus quibusdam, aut torminibus dissolutiones proueniunt.

22 *Quæ deijciuntur, quæ uergunt: non spumea, concocta, cruda, frigida, fœtida, sicca, humida, male olentia.*

De ijs agit, quæ sua sponte deijciuntur. uidendum enim est, qua uergant. ac si per loca oportuna, & ut oportet, & qualia, & quanta deijci opus est, permittendum, ut egerantur: præsertim si non spumea, & concocta sint: siquidem natura tunc eadẽ per iudicationem excernit, ac fortasse etiam in die critico facit. Verum si cruda sint, tunc habe in memoria eas distinctiones, quarũ supra

ſupra mentionem feci: hoc eſt facilitatem tolerandi, & difficultatem. Siue enim cruda, ſiue frigida, ſiue fœtida, ſiue liquida, ſiue ſicca ſint, ægrotus uero facile ferat, cohibenda non ſunt: at ſi ille ægre, & difficulter toleret, ſupprimenda.

Sitis, quæ prius non adfuit: neque æſtus, neque alia occaſio, urina, naſi humectatio. 23

Hæc pro ſignis adhibuit: ſi enim ſitis, quæ prius non adfuit, nunc infeſtum hominem habeat, adauctum eſſe calorem ſignificat: præſertim uero, ſi neque æſtus ſit, neque ulla alia occaſio ſubſit. Occaſiones autem interdum Hippocrates uocat eas, quæ falſo cauſſæ appellantur: ſæpe etiam ita manifeſtas cauſſas uocat. Sic enim hoc nomẽ uſurpauit in quarto de ratione uictus in morbis acutis libro: Quocirca, inquit, qui medicinam facit, debet animaduertere, ne ulla ipſum fugiat occaſio. Adhibere quoque animum urinæ oportet: ac magis, ſi prius neque talis, neque tanta erat: itemq; naſi humectationi, ut facias, quod ipſe nos monet; ijs, quæ nuper accidunt, nouo occurras conſilio.

Deiectionem, ſiccitatem, ſi corpus non concidit, 24

spiritum turbidum, hypochondrium, extrema, oculos male affectos, coloris mutationem, pulsus, frigus, palpitationes, cutis duriciem, neruorum, articulorum, uocis, mentis, figuram uoluntariam, pilos, ungues, tolerandi facilitatem, aut difficultatem, & cũ qualia oportet, spectabis.

Veteres, ac recentiores Hippocratis interpretes, cum nomen deiectionis quid significet, ignorarint, multa, quæ minime decebat, attulerunt. Glaucias enim, & Heraclides Tarentinus, itemque Zeusis, qui primi in omnes fere libros Hippocratis cómentarios conscripserunt; deiectionem esse perturbationem quandam putant, cum æger consistere uno in loco nõ potest. Sed modo huc, modo illuc se iactat. Rufus Ephesius, ac Sabinus, inter iuniores, non hoc, sed quid grauius, esse deiectionem dixerunt. esse inquam mortiferum quoddam symptoma, quod solet euenire, cum quispiam inibi est, ut se moriturum opinetur. incidit enim, inquiunt, in eum timor quidam, ex ijs rebus profectus, quas ante gessit, ut metus ac solicitudinis plenus redda tur. quo sane tempore nec cibum sumit, nec potum, sed timet omnia, ac suspectum habet

habet non medicum solum, sed eos etiam omnes, qui adstant, quipe operam illi suam præstant. Artemidorus, cognomento Capito, & Numesianus is, qui explanationem in aphorismos edidit, aliud de hoc nomine excogitarunt: quod & absurdum est, & indignum, cuius nunc fiat mentio. Sed Capitonem ego ita sentire non miror, quippe cum alij permulti eius errores inueniãtur: at de Numesiano magna me capit admiratio: quem & sapientem, & prudentem, ac non delirum, semper noui. sed pessime omnium hunc locũ Lycus explanauit. is enim maleuolentia in Hippocratẽ suffusus, omnia illius cogitata, omnesque sententias peruerse interpretatus est. Iam uero neque Asclepiades, neque Diocles Caristius hãc uocem recte intellexerunt. neque enim esse corporis symptoma, quod ad uires pertineat, sed mentis, quod ad animum referatur, putauerunt. sed quis Lyci Macedonis insolentiam, & Artemidori inscitiam, itemque aliorum loquacitatem, & absurdos sermones ferat? ac ne nos quoque huius culpæ affines simus, iam quid deiectionis nomen apud Hippocratem significet, explicemus.

mus. In primis igitur, scire conuenit, ei nũc esse de ægrorum decubitu sermonem institutum: quos in præsagiorum libro dixit inueniri debere a medico in dextrum, aut sinistrum latus in lecto iacentes, atque ita, ut totum corpus non siccum, sed humidum sit, ut eo in loco scriptum legimus. supinos autem iacere, minus bonum censet. Si quis uero decliuis sit, & a lecto ad pedes delabatur, grauius id erit. mortale uero est, si hiãs quis dormit: imbecillitatem enim uirium significat. quocirca oportet, ut ipse consulit, brachia, & crura parum reducta esse, ut totum corpus iaceat, extra figuras extremas constitutum. extremas autẽ figuras intelligo, in quibus longa extẽtio, aut flexus siue artuũ, siue spinæ sint: quæ neruis supra modum extentis fiunt. hæc autem egregij illi interpretes ignorãt: qui uerbo tenus se Hippocraticos nominant; sed si rem, atque doctrinam attendas, nihil esse aliud, quàm Sophistæ, & solo nomine medici, uidebuntur. Scito igitur, nunc deiectionem appellari, cum quis modo hominis uiuentis decumbere non potest, sed tanquã mortuum, inanimumque corpus deorsum fertur.

tur. cum enim quis iacens ad pedes ſublabitur, ut Hippocrates ſenſit, ſignum eſt, uirium ad extremam imbecillitatem perductarum. non poſſe autem ſtare, uel ſedere, uel exurgere eſt certe minus graue: ſed deiectum eſſe modo inanimi corporis, cum robur uniuerſum eſt ex omni parte exolutum, & perditum, id corpus dicitur ab Hippocrate ἐῤῥίφθαι, hoc eſt deiectũ eſſe, & profligatum: ipſeque affectus, ἔῤῥιψις: hoc eſt uiriũ deiectio nominatur. proinde alio in loco dixit, corporis cõtentiones, artuum duritias, & confractiones, cum diſſolutus homo ſit, in malis eſſe habendas: ut ſciamus, corpus neque contentum, neque relaxatũ, ſed moderate affectũ eſſe debere. eſt enim perſpicuum, ipſum neque ſiccum, neq; humidum immodice eſſe oportere. Si uero ſit, non erit ignorandum, ſiccos, aut humidos affectus in ipſo conſiſtere. ac morbi ſicci, qui in arterijs, uenisque uerſantur, & ex linguæ ſiccitate, & ex totius corporis ſqualore cognoſcuntur. ſed in externis quoque ulceribus ſiccæ inflammationes oriuntur, cum nullus ex eis tenuis humor fluit. itẽq; oculorum inflammationes ſępenumero ari

dæ

dæ ſunt, ac nihil inde excernitur. affectus quoque, quibus cerebrum obſidetur, cum nihil per nares, & palatum repurgatur, ſicci dicuntur. de humidis contraria ſentienda ſunt, ut eos humidos cenſeas, cum de locis affectis ſuperuacanea excernuntur. Vide igitur, num corpus deiectum ſit, & profligatum: aut ſqualidum, aut humidum, aut ſiccum. at ſcito, remedia eſſe, ut ipſe docuit, a contrarijs petenda. Deinde ſpectandum eſt, utrum tota moles corporis conciderit. mitior enim is morbus eſt, in quo totus corporis habitus non collapſus ſit: ſed tamen in longius produci tempus conſueuit. Quod ad ſpiritum turbidum attinet, nó eſt recte dictum, neque ego id eſſe ab Hippocrate conſcriptum arbitror: ſiquidem in ea editione ſolum, quam in uulgus protulit Dioſcorides, hoc uerbum eſſe ſcriptum inuenitur: ac fortaſſe eſt ab ipſomet interiectum. In nullo enim alio libro, qui uerus Hippocratis ſit, turbidum ſpiritum eſſe dictum comperies, non in præſagijs, non in libris de uulgaribus morbis, non in aphoriſmis, non alibi denique. dicimus quidem aquam turbidam, urinamque turbidã, quæ

urinæ iumentorum similis sit; sed quid turbidus spiritus sit, cum ignotum est, tum uero nemo ita loquitur. Quidam uero ignari, quid spiritus turbidus sit, aliud quid nec minus improprium, nec minus obscurum inuexerunt: scribunt enim nõ † turbidum, † sed floridum, idque a uerbo florendi ducunt. fuit hoc Sabini inuentum. Sed quid est, quod ille non audeat? faciem quidem floridam quasi bono habitu, coloreque perfusam ut dicat fortasse aliquis, certe spiritũ floridum nemo dixit. præter eum, opinor, qui librum prædictionum adornauit. Sed nos perspicue nouimus, eum librum non esse Hippocratis uerum. itaque uidetur, ab aliquo fuisse uox illa adscripta, tum a librario in contextum uerborum translata. Verum hæc negligenda, paruique facienda sunt, sicut ea omnia, quæ ad uerborum explicationes pertinent. Hypochondria uero utrum distenta, laxave sint, an dolore cõflictentur, an alium morbi sensum afferant, ut ipse in libris de uulgaribus morbis sæpe memorauit, spectare conuenit. Sic utrum extrema calida, an frigida, an alio modo affecta sint. Oculorum male affectorum est

† θολερὸν † θαλερὸν παρὰ τὸ θάλλειν.

eadem

eadem ratio:uidendum enim eſt,utrum cõ caui ſint, an prominentes, an aliam quampiam ſubeſſe affectionem indicent. quinetiam coloris mutationem de qua ſupra dixi,non contemnes. color enim uel ob morbi malitiam,uel uigilias, aut aliud ſymptoma quoddam ſolet mutari. etenim propoſitum eſſe debet,dandam eſſe operam,ut,unde id profectum ſit,dignoſcas: ducto ex eo colore,qui præter naturam in toto corpore cuiuſque hominis ſit exortus, argumento;tum e morbis, ſymptomatis, anni tempore,regione,ætate,ſtatu cæli, natura ægroti, morbis graſſantibus, & uictus ratione. Sed pulſus quoque totius corporis ſpectãdi ſunt. Veteres autem nõ iam omnem motum arteriarum, ſed eum ſolum qui ſenſibilis eſſet, atque ipſi homini prorſus uehemens,pulſum uocabant: Hippocrates primus motum arteriarum omnium, qualiſcũque is eſſet,pulſum appellauit. Age uero & refrigerationes,& palpitationes,& rigores,& tremores conſiderandi ſunt; de quibus eſt in manibus noſtrum integrum uolumen: in quo & de conuulſione, & de ijs, quæ generis eiuſdem ſunt,diſſeritur. Cutis

autem

autem modo durior, modò ſiccior redditur: interdum uero madores quidam, & calidi uapores ab intimis corporis partibus efferuntur: in quibuſdam ſiccitas, aut duricies, aut mollities, diu perſeuerat: id quod ijs potiſſimum uſu uenit, qui ſe nimio labore fatigarunt, aut refrigerati ſunt, aut qui, una cum laſſitudine, a ſole exuſti: ſicut interdum etiam corporis gracilitas, oculorum cauitas, & inſueta quædam coloris priuatio apparent: quæ ſolent eſſe communia eorum, qui quouis modo in ſolicitudine, curiſque uerſantur. Articulis autem multa accidunt: quæ omnia ſunt a medico conſideranda. idem de uoce cenſendum. uitiatur enim quamuis actio naturæ nõ tota ſit omnino perdita. Non eſt autem idem uox, quod loquela, & ſermo: ſed uox eſt munus uocalium inſtrumentorum: † Loquela eorum, quæ ad ſermonem pertinent: quorum omnium princeps eſt lingua, tum nares, & labra, & dentes. Vocalia uero inſtrumenta ſunt guttur, ac muſculi ipſum mouentes, itemque nerui omnes, qui ad eos uim a cerebro afferunt. † Sermonem uero non omne id, quod proprie in ſenſum auditus cadit,

† διάλεκτος

† αὐδὴν

dit, neque id solum, quod ore emittitur, in quo genere ploratus, sibilus, fletus, tussis, & huiusmodi continentur: sed solam hominum uocem, qua inter se colloquuntur, ueteres appellabant. Multa quoque mala angere mentem solent, quæ & accurate intueri, & in eis discernendis exercitatum esse oportet. Ita etiam figuræ, in quam sua sponte, aut inuiti ægroti se uertunt, esse peritum par est. Iam uero & pili, & ungues liuidi, & nigri quidpiam indicant, quod non est contemnendum: quemadmodum scimus aduncos reddi ungues tabescentibus, quod carnes, quibus utrinque infiguntur,
" colliquatæ sint. quam ob rem ipse in præfa
" gijs dixit, Si uero præter grauitatem, ungues, digitique liuidi sint, mors est cótinuo expectanda. perspectum enim habemus, liuorem nobis indicare, calorē natiuū extinctū esse. Quoniam uero facilitas, & difficultas tolerãdi magnã uim, & ad mortē, & ad sanitatem habet, ideo nobis eam in memoriam esse reuocandum existimauit. Addidit etiam, qualia oportet, ut intelligamus, utile esse, ut hæc, & quæ his similia sunt, facile feramus: id quod supra ad euacuatio-

nem tranſtulit:ſiue,cum natura corpus expurgat,ſiue cum nos medicamentum purgans damus,humorum corpus uexantium fiat euacuatio.

GALENI IN LIB. HIPPOC. DE HVMORIB. COMMENT. SECVNDVS.

IGNA hæc ſunt: odores corporis, oris, ſeceſſus, auris, flatus, urinæ, ulceris, ſudoris, ſputi, naris, cutis ſalſa, aut ſputum, aut naris, aut lachryma, aut alij humores. penitus ſimilia quæ proſunt, quæque obſunt. 1

Eſt hoc ab Hippocrate recte proditum, non modo communem omnium hominũ naturam,ſed etiam cuiuſque propriam eſſe medico pernoſcendam. ita enim fiet, ut neque qualitatem,neque quantitatem remediorum,quibus opus ſit,neque etiam, quo modo admoueri debeant,ignoremus. etenim ad ægrotos ſæpenumero accedimus,

quibus

quibus cum prius, cum integra ualetudine fruerentur, nulla nobis necessitudo intercessit. proinde neque quo colore, neque quo habitu, neq; quo natiuo calore essent, aut quis eorum esset motus arteriarum, plane scimus: ut de morbi magnitudine recte iudicemus: si quidem ei solum, qui naturalem statum accurate perspectum habeat, integrum est nosse, quantum quisque naturæ statum excesserit, & ad quantum magnitudinis morbus peruenerit. Cumque hoc ignoremus, ne omnino hæreamus, ad signa confugimus: quorum perfecta notitia nobis, qui mites, quique maligni morbi sint, declarat. huiusmodi autem signa aut aspectabilia sunt, hoc est uel in toto corpore, ac magis etiam in facie aspiciuntur: aut primum nõ uidentur, postea uero sub aspectum cadũt. huius autem generis sunt omnia, quæ ab urinis, alui excrementis, sputo, sudoribus, sordibus aurium, muco, & ab alijs omnibus trahuntur, quæ a corpore, aut natura, aut ui medicamenti extruduntur, alia uero solum audimus, quo in numero sunt dolores, solicitudines, & cuncti mẽtis & intelligentiæ, ac sensuum morbi, atq;
noxæ.

noxæ. Volunt enim eam etiam tractationem, qua ſigna continentur, medicinæ partem eſſe: quandoquidem neceſſaria eſt ipſorum ad curationem adhibendam obſeruatio. quin etiam uel citra curationem, neceſſarium eſt ſigna cognoſcere, ut qui curari poſſint, quique non poſſint, intelligas: ne ſi manum admoueas ijs, qui ſanari non queunt, in errorem inducaris. Iam uero hæc ipſa pars, quæ ad ſigna pertinet, in tria diſtribuitur: in cognitionem præteritorũ, in contemplationem præſentium: & præſagitionem futurorũ. etenim præterita ſymptomata, itemque præſentia diligenter ad morbi cauſſam inueniẽdam, intuemur. ſed neceſſe etiã eſt, noſſe, mors ne, an ſalus expectanda ſit. ceterum ſigna quædam eiuſdẽ ſunt ſpeciei, aut generis: quædam neque eodem genere, neque eadem ſpecie continentur. eiuſdem ſunt ſpeciei, quæ in uno morbo contingunt, cuiuſmodi ſunt, quæ ſputo reijciuntur: quæ quidem ſigna ſunt eius affectionis, quæ pulmonem, thoracẽ, aſperam arteriam, & inſtrumenta reſpirationis obſideat: ut morbi cerebri membranarum ſunt ea, quæ per nares, aut palatum

in excer-

excernuntur. quæ porrò neq; eiusdem speciei, neq; eiusdem sunt generis, nemo est, qui nesciat. non omnes tamen, qui explanationes conscribunt, norunt signa alia esse morbi propria, quæ quia affectum indicāt, ideo παθογνωμικὰ nominantur: & ad præsagiendum accommodata; alia uero inseparabilia. cumq; de his non dubitamus, propterea quod nullam nec propriam, nec inseparabilem morbi notam perquiramus, uerum illud indagemus, salus ne, an mors ægroti expectanda sit: tum omnia & signa, & symptomata, quæ in corpore apparent, necesse est diligenter perpendere. sunt etiā quædam concoctionis & cruditatis signa, sicut quædam salutis, aut mortis: quædam iudicationis. ac concoctionis quidem, cruditatisque signa sunt alui excrementa, sputa, & urinæ: salutis, ac mortis sunt, quæ cū illis excernuntur, & in toto apparent corpore. iudicationum uero nō est unum proprium, præcipuum que genus signorum: sed alio in tempore, & in alio morbo erunt critica signa, in alio uero affectu, aut alio morbi tempore erunt uel symptomata, uel praua signa, ac nullo modo critica. quocir

cà Hippocrates in ſecundo de uulgaribus morbis libro recte cenſuit, critica non iudicantia partim mortalia eſſe, partim difficulter iudicare. ac ſigna quidem concoctionis bona ſemper ſunt: cruditatis, non bona. nam ſi capitis dolorem, aut delirium, aut reſpirationis difficultatem, aut grauem ſoporem ſubeſſe uideas: in ijs nihil firmum, nec bonum, nec malum prænoſcere poteris: ſicut nec etiam, ſi intuearis ſudores, aut copioſam alui, aut lotij excretionem, aut ſanguinis e naribus, aut ex utero, aut hemorrhoidibus effluxionem. immo uero ne ſi tumores quidem ſecundum aures, aut alios abſceſſus perſpicias. cauſſa eſt, quia hæc omnia & critica, & nõ critica eſſe poſſunt. atque id quidem duobus modis, uel quod nullo modo, uel quod male iudicationem faciant. Alterum uero genus eſt non modo ſignorum, quæ critica ſint, ſed quæ etiam cauſſarum uim habeant. hoc genere continentur uomitus, alui deiectiones, urinæ copia, ſudores, ſanguinis profluuia, tumores ſecundum aures, atque abſceſſus. Iã uero aliud quoque genus comperies, eorum, quæ uno eodemq; tempore & ſigna

erunt,& symptomata.hocq; genus neq; iu dicationem affert,neque æq; , atque illud, quod in coctionibus uersatur,fidum est,ne que omnino infidũ: sed in hoc genere quæ dam semper bona sunt,quædã mala. quod
" ipse declaraui,cum dixit,Mentem consta-
" re,recteq; se ad ea,quę offeruntur,habere, bonum.facilis quoque respiratio, & integritas pulsuum in bonis habetur.ita etiam facilis tolerantia,& facies beneualentium faciei similis, & decens decubitus, & corporis æqualitas boni consulitur. horum cõ traria, in malis statuenda sunt: quæ omnia sunt in præsagijs ab Hippocrate scripta diuinitus. Age uero signum a colore profectum non est despiciẽdum: siquidem color sanguini proportione respondet. sanguinẽ autem nunc intelligo humorẽ uniuersum, qui in uasculis inest,in quo & pituita, & biles,& tenues liquores continentur. hic.n. & melior,& deterior efficitur.at is, qui san guis per exuperãtiã appellatur,aliũ,pręter rubrũ,colorẽ habere nõ põt.Cęterũ Hipp. hoc loco nõ distinguit,utrũ signa bona sint an mala:aut utrum nec bona,nec mala,aut utrũ salutaria, aut mortalia sint:queẽadmodum

dũ in libro præsagiorum, ac de morbis uulgaribus: neq; etiã numerauit omnia. ait autem hæc signa esse, ut ea ne putes aut caussas esse, aut symptomata, atque ita falsus non recte medicinam facias. In primis autem statuit odores corporis. qua in re scire conuenit in omnibus rebus fere mutuo consentire odoratum ac gustatum: non tamen in ijs, quæ suauissimum odorem ex se mittunt: propterea quod ea tantum abest, ut gustantibus suauia sint, ut etiam nõ modicam amaritudinem præ se ferant: ut in rosis cernitur. porrò odoris sensus in cerebri uentriculis fit; & rerum, quæ odore percipiuntur, essentia est huiusmodi, ut uaporẽ exhalet. quæ enim defluunt e corporibus, aeri nos ambienti admiscentur, deinde per inspirationem in cerebrum comportãtur, sensumque mouent. uaporum tamen differentijs non sunt imposita nomina. ut enim dicamus quidpiam odorem acidum, aut acrem habere, certe uel austerum, uel acerbum, uel salsum uel amarum, ut in humoribus usu uenit, non dicemus: sed hisce duabus appellationibus omnia comprehendemus, ut beneolentia, aut graueolentia no-

minemus.quocirca e beneolentibus edulijs quæcunque computruerunt, quæq; nobis odore molestiam afferunt, ea quamprimum reijcimus,ac ne gustare quidem tentamus.iam eorum, quæ excernuntur,& colores præter naturam,& odores sequi morbos necessario, non opus est ostendere: si modo nihil tale sine itẽperie proueniat. Nunc uero corporis totius, & oris odor quibusdam inest prauus suapte natura: in quibusdam culpa uacat: in quibusdam uero ex negligentia uitiatur, quod se nihil errare arbitrentur. quam ob rem spectandũ est, sitne id natura, an præter naturam, & caussæ indagãdæ.in ore exempli gratia, an caussam tetri odoris afferãt gingiuæ putrescentes, an uitiati dentes, an ulcus, qđ os obsideat: an id sit uitio stomachi, an aliunde oriatur. eadem est aliarum corporis partium ratio: quemadmodum si in auribus pus sit, aut ulcus. itemque in sputo, urina, & alui excrementis.nam & urina,quæ ualde fœteat, quæque pinguis sit,quam oleosam uocant, perniciosa est. sputum uero, quod in peripneumonia, & pleuritide ualde fœtidum est, uehementi dolore, aut dif

ficultate respirationis cõflictari hominem indicat: sicut etiam excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæque malæ sunt. quæ quidem plerunque fiunt huiusmodi eo modo, quo ex putridis ulceribus sanies profluit: nõnunquã uero, ut pus ex rupto abscessu prorumpit. eodem modo est de uomitibus iudicandũ. fœtor enim eorũ, quæ uomitu reiecta sint, præsertim uero quæ atra existãt, morbi magnitudinem indicat. siquidem fœtida semper perniciosa sunt: quemadmodum ipse quoque in libro præsagiorum memorauit: Omnes inquit, subputridi, fœtidique odo- "
res in ijs omnib. quæ uomitu reiecta sunt, "
mali. quocirca omnes fœtidos odores, qui præter naturam excitantur, in symptomatum loco sunt habendi. post hos uero statuenda sunt quæ in auribus, naribus, alis, & item quæcunque particulæ propter aliquẽ affectum computrescunt. Idem quoque in ructibus licet inuenire, siue illi fumeam, siue acidam, siue uirosam, siue piscosam, siue aliam quamuis qualitatem referant. Cutis quoque salsa persentiscitur. propterea qđ ægroti sudorem in os profluentem nonnũ

quam guſtant: a quo etiam ſaliuæ qualitas immutatur. Simili quoque modo quæ ex pulmone reijciuntur,& quæ ex uentriculo euomuntur,alijs acida,alijs ſalſa, alijs amara,alijs dulcia,alijs auſtera ſentiuntur.Quidam etiam medici & ſudores, & item ſordes aurium deguſtant, quod ex illis coniecturam quãdam facere ſe dicant: ſicut alui excrementorum fœtor aut malam concoctionem,aut humores uitiatos indicat. Ita etiam lachrymæ oriuntur, cum interdum natura ſuperuacaneum humorem expellit: aut ipſum in oculorum glandulis deficientem procreat:interdum uero morboſam affectionem conſequuntur. Narium autem humiditas oritur, quod excrementa, quæ in cerebro collecta ſint,excernantur.auriũ quoque ſordes fiunt,natura cerebri excrementa repurgante.Saliuæ autem in ore generatio inter ea numeratur, quæ a natura prouide fieri dicuntur: ſicut ſputi e pectore,pulmoneque reiectio. Verum & ab alui excrementis, & a uomitibus ſumere utiq; ſigna poteris.ſi.n.atra bilis in ſputo,alui excrementis,aut uomitibus, aut urina appareat,mortale admodũ ſignum eſſe ſtatuũt.
poſt

post eam uero sequitur flaua bilis, si sincera sit. at ceteri humores, si cum aliquo horum appareant, non ita noxij censentur. Nunc uero quemadmodum cibi excrementa mirabilem sunt distributionem, quod ad excretionem pertinet, consecuta, ut in libris de usu partium dictum est: sic etiam quod ad flatum expellendum pertinet, siue is per rectum intestinum emittatur, siue per gulam, quem ructum nominant, quędã naturæ perspicitur prouidentia: cum utrunque instrumentum, in quo flatus colligitur, ad ipsum extrudendum insurgat. excernuntur enim flatus etiam si ij, in quibus insunt dormiant, aut propensione in somnũ, aut sopore, aut ueterno, aut delirio sint occupati. Ideo nunc iubet, ut in cũctis humoribus, & excretionibus, quæ prosint: quæq; noceant, intueamur: ut quæ nocent uitantes, auertamus: quæ iuuãt, accersamus, inducamus, & accipiamus, ut paulo post dicetur. nunc uero, quod totius dictionis est reliquum, explicabo.

In somnia, qualia quis uideat, spectandum: & in somnis qualia faciat. an acute audiat. an animo parato ita sit, ut obediat. an fortiora, pluraque sint 2
commoda,

commoda, quæ seruant, quàm alia. an omnia omnibus sensibus sentiant, & ferant.

Inter ea, quæ aliquam indicare corporis affectionem solent, insomnia numerantur. quam ob rem si quis in somnis se uidere incendium putet, hunc flaua bilis uexat. si imber ei uideatur, scito frigidam humiditatẽ redundare: ut si niuem, aut glaciem aut grãdinem uideat, pituita frigida ipsum infestũ habet. qui uero se in fœtido esse loco putet, corruptelam subesse humorum indicabit: ut cristæ gallorum, aut res quædam fuluæ, sanguinem redundare significant. at si quis caliginosa uideat, aut tenebricosis in locis uersari uideatur, flatus in eo esse, argumento erit. Tempus autem, in quo insomnia fiunt, perquirendum est: utrum appareant in accessionis inuasione, an in statu, an alio tempore: &, utrum a cibo, an sine ullo sumpto cibo excitentur. nam qui in ingressu accessionis, quæ cum horrore, aut rigore, aut perfrictione fiat, se niue conspergi existimet, id potius tempori, quàm affectioni corporis erit acceptum referẽdum. at si quis in declinatione id intueatur, eo uiso potius exsuperantium humorum frigiditatem

tatem indicari suspicaberis. idque magis, si edulia pituitosa ille † non comederit. illi item, qui se uersari in stercore uidentur in somnis, fœtidos in se, putrescentesque humores habent: aut etiam magnam stercoris copiam in intestinis continent. qui se in suaueolentibus esse locis putant, in contraria illorum sunt affectione corporis constituti. quibus quidem fit rebus, ut somnia nobis indigentiam, & redundantiam, & qualitatem humorum sæpe indicent. Iam uero in morbis, ut in ijs, qui phrenitici sunt, ita perspicue & aperte somnia uidentur, ut uel de somno propter uisorum euidentiam exturbati exiliant, aut loquantur. quæ res affectionem, qua uexantur, indicat. siccitas enim ipsa est uigiliarum caussa: facitque ut somnia conspiciantur. Melancholicis quoque propter siccitatem uisa in somnis prorsus euidētia apparent. sic etiam in bona ualetudine euidentia fiunt insomnia ijs, qui parcius comederunt. at qui se aut cibis expleuerunt, aut uino ingurgitarūt, ijs ne uestigia quidem somniorum propter ipsorū obscuritatem, relinquuntur. omnes itē affectus, qui cerebri humiditatem cōiunctam habent,

† A uetustissimo lib. abest negatio: in altero est. & recte quidē.

habent, comatosi, somniculosique, & uisis uacantes sunt. sed quoniã sunt pituitæ multa genera, scire conuenit, eam quæ dulcis est, somniculosos homines, eam uero, quæ acida sit, famelicos reddere: sicut siticulosos cum pituita salsa præstat ceteris, & appetitum tolli, cum cruda abundat. quod autem ad somnos attinet, ex alijs quidem pituitæ generibus paulo supra naturæ modũ excitantur: at crudus humor non secus, quàm pituita dulcis somniculosos aperte reddit. cum enim principium sentiendi humectatur, ac refrigeratur, affectio comatosa gignitur: sicut uigilia, cum idem exiccatur, & calefit. proinde biliosi ex utraque bili insomnes sunt. Quidam tamen comperiuntur, qui & somnia, & auguria, & portẽta contemnant. at nos præsagia sæpe nobis ab insomnijs fuisse suppeditata, habemus exploratum: atq; etiam nos duobus insomnijs euidentibus admonitos, ad arteriam, quæ inter indicem magnumq; dextræ manus digitum est, incidendam deuenisse: ac iussisse tã diu fluere sanguinem, quàm diu sua sponte profluxisset: quod ita nobis insomnium innuisset. quinetiã alios plerosq;

sanaui,

ſanaui,cum ex præſcripto inſomnij remedia adhibuiſſem:immo uero patris inſomnijs admonitus in medicinæ ſtudium incubui. quocirca diligenter intueri ſomnia oportet,ut & qualia in ſomnis uideantur,& quid in eis fiat,intelligas:quo tum præſagire in poſterum,tum uero medicinam recte facere perdiſcas. Deinde uidendum eſt,an æger acute audiat: ſiquidem ſurditas male eſſe affectum caput oſtendit. eadēq; indicio eſt,cerebrum uexari. ſolet autem ſurditas gigni,quod aliquis humor ſit in audiendi meatibus infixus atque impactus: interdum uero etiam fit, quod audiendi facultas ſit extincta:quam ſane in acutis, turbulentisque morbis concidere conſpicimus. ſciendum autem eſt,ſigna,quibus futurum morbum præſagimus, duplici differentia contineri.nos uero recordationis cauſſa afferamus ea,quę a naturæ ſtatu uariata ſunt quantitatibus,aut qualitatibus, aut temporibus,aut ſuis met formis. cuiuſmodi eſt intenta,aut exoluta ciborum appetentia,aut quæ non conſueto tempore excitetur, aut quæ non conſuetorum eduliorum ſit: aut ad excretionem cibi ſuperfluitatum perti-

neat,quæ uel plures, uel humidiores, uel duriores sint.sic etiam appetitus præter cō suetudinem potus copiosioris, aut paucioris,aut calidi,aut frigidi.itēq; sudores plures,aut pauciores, quàm par sit. & torpor ad motiones,aut grauitas eorū, qui se mouere conentur:aut uehemens exolutio:aut suppressio purgationum menstruarum: aut maior,uel minor euacuatio.uoluptas quoque in esculētis,aut poculentis maior, aut minor,quàm prius. intelligentiæ item hebetudo,quę suapte natura non inesset.obliuio etiam insolita.Iam uero auditus,odoratus,aspectusque hebetiores,aut magis caliginosi,sunt futurorum morborum notę.similí quoque modo quæcunque per nares, aut palatum,aut aures,quibus uijs cerebrū expurgatur,aut in quantitate,aut in qualitate,aut in temporibus uariantur. pręterea uero morsus uentriculi,aut in eius ore, aut in intestinis,cum aluus subducitur,aut uomitus cietur,aut urina excernitur.huc pertinet etiam capitis grauitas,& dolor. similisq; ratio gustatus habenda est:cum quidpiam salsæ,aut amaræ, aut alterius qualitatis speciem facit: aut cum saliua talis esse

uidea-

uideatur. in odoratu autem, cum aliquam persentiscimus qualitatem,& tamen nihil, quod sensum odoratus mouere queat, tũc adsit.in auditu,cum sonos, & strepitus uidemur audire,& nihil adest huiusmodi: sicut etiam in aspectu usu uenit, cum multa, eaque & nigra,& rufa,& flaua,& omnis generis obuersari oculis existimẽtur. in tactu cum quædam inæqualitas, aut spissitudo, aut distentio, aut grauitas totam corporis habitudinem occupare uideantur,enunciare morbum solent. quocirca intueri oportet, utrum quispiam acutius,an obtusius uideat,uel odoretur, uel gustet,uel magis,minusue, quàm consueuerit, sensu tactus præditus sit. an prompta quædam uis adsit, ut homo audire, atque intelligere uelit omnia. & utrum omnibus sensibus sentiat. In his enim omnibus illud scire nos decet, si plura, eaq; ualentiora, tempore oportuno accidant, ea ad salutem: Si uero maiora, & plura non sint oportuna, ea ad noxam inuehendam referri. Postremã omnium ferendi facilitatem significauit, cum dixit, Et ferant.nisi enim ęgroti ea ferãt,signa illa ad salutem esse non possunt.

3 *Vt odores,sermones,ueſtitus,figuras.*

Sicut in morbis,ita etiam in ſignis iubet odorum habendam eſſe rationem, utrum eos ægroti perferant.itemq; ſermonum. ac mentem adhibendam eſſe, ut quales ſermones illi habeant, intelligamus. oratio enim animi ſenſum aperit, & tantum non eſt animi interpres.quinetiam decubitum, figuras,ac totius corporis formam, ut iam ſupra diximus,ſpectare nos oportet.

4 *Atque hæc quidem facile. quæ etiam ſi ſua ſponte appareant, proſunt.*

Quæ ſua ſponte fiunt, ac proſunt, ea facile ferunt.quæ uero non proſunt, ea difficulter ferre ſolent.quemadmodum autem quæ proſunt,ſæpenumero ſponte ſua eueniunt,ac tum ægroti facile ferunt:ita etiam ipſe hoc nobis conſilij dat,ut ea, quæ natura facit, imitemur.

5 *Et cum talia ſunt,ut iudicationem afferant:itéque tot,& talia,ut flatus & urina, qualis quanta, & quando. quæ uero contraria ſunt, ea auertere, eiſq; aduerſari par eſt.*

Iudicationes ſex modis fiunt: nam uel repente fit in ſanitatem mutatio:uel repente

te hominem perimunt: uel utrunq; horum paulatim, uel per mixtionem contingit: ac paulatim quidem, uel morbo senescente ac se remittente, aut ægri uiribus debilitatis. per mixtionem uero, cum æger in deteriorem, aut meliorem sit statum commutatus, ac deinceps usq; ad perfectam solutionem, aut mortem reliquum tempus totum absumptum sit. illud autem scito, primam iudicationem, quæ est repentina in sanitatem mutatio, omnium aliarum, quæ dictæ sunt, esse optimam. ex alijs uero, quæ in subitam mortem desinit, mala est: quæ uero iudicationes aliquam mutationem, non tamen perfectam morbi solutionem afferũt, eæ imperfectæ nominantur: sicut quæ paulatim fiunt, non iam iudicationes, sed solutiones appellantur, ac crisis quidem fit omnino manifestis quibusdam excretionibus aut absceßib. notabilibus. has autem excretiones, & absceßus præcedit quædam non exigua in ægrotantis corpore perturbatio. etenim difficultas tolerandi, & uigiliæ, & deliria, & capitis, aliarumq; multarum partium dolores accidunt. nonnullos uero sonitus aurium, exercent, & ipsi lachrymas in

uiti mittunt: ipsisq; urina retinetur: & labrum concutitur, & tremores oriuntur, & rerum obliuio, ac præsentium ignoratio eos capit. nec possunt in eodem situ decumbere: & omnis generis euacuationes repente simul accidunt. eaque res non paruum aspicientibus metum incutit. Hippocrates autem in libro præsagiorum multa nobis signa, quæ iudicationis modum indicent, scripta reliquit: quibus non pauca etiam in prædictionibus, & in libris de morbis uulgaribus singillatim allata subiunxit: cuiusmodi illud est, Si labrum inferius quatiatur, futurum uomitum indicari: & illud, Grauis sopor post capitis dolorē, & surditas repente oborta, abscessuum secundum aures signa sunt. Ceterum in iudicationis modo solum spectandum est, quo natura uergat, ut post oris uentriculi morsum & rigorem secuturum esse uomitum: post respirationis difficultatem, & splendores, qui oculis obuersantur, sanguinis profluuium e naribus. si item alui excrementa, neq; biliosa, neq; sincera sint, neq; facile soluantur, neq; copiosa urina sit, multaq; habeat subsidentia, planum erit morbum illuc uergere,

gere, & per ea expurgari. Erit quoq; medi cō integrum ab ætate, anni tempore, regio ne, & ægri natura iudicationis signa capere. quanquam si per aluum futura iudicatio sit, non iam ullum ita clarum, aut proprium, sicut in sanguinis profluuio, & uomitu, signum habetur: sed illam ita fore cognoscimus, quod iudicationis signa adsint: quæ uero aut uomitus, aut sanguinis profluuium, aut sudores indicant, non appareant. quinetiam si nihil horum subsit, etiã per hęmorrhoidas, aut menstruas purgationes in mulieribus fieri potest iudicatio. quo casu, si per mensturas purgationes futura sit, ipsas præcedit non mediocris grauitas, itemq; dolor, ac distẽtio lumborum. ac notæ quidem propriæ communesq; modi iudicationum sic distinguendę sunt, ut nos in tertio de crisibus libro disseruimus. Hippocrates autem in præsagijs notas eiusmodi, quasi exempli caussa, tradidit ijs, qui eius intelligere uerba possint. est tamen, cum uiolentia accessionum anteuertere iudicationes sæpe cogit: id quod faciunt etiã uaria ęgrorum in se peccata; & item errata medicorum: nec minus quæ ægrotis uitio

ministrorum, & quæ item extrinsecus accidunt. quam ob rem existimare conuenit, morborum solutiones, quę cum magno certamine & subito fiunt, febrium quæ ex calidis constant humoribus, proprias iudicationes esse. post has uero, solutiones earum affectionum, quæ calidæ ac facile mobiles sunt, easque partes obsidēt, quæ principatum tenent. Ephemeræ uero & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & non subitas mutationes faciunt. ubi autem aut facta iam est iudicatio, aut fit, ibi totum negotium est naturæ permittendum, ac nihil noui faciendum: ubi uero imperfecta fuit iudicatio, ibi medicus addit, quod restat. Illud etiam de iudicatione scire nos decet, meliorem censeri eam, quæ per euacuationem, quàm eam quæ per abscessum fiat: & eam, quæ noxium, redundantemque humorem, quam eam, quæ alium quemuis euacuet: eam denique, quæ recto itinere, quā quæ secus. has porrò excipit illa, quę iunctam habet tolerandi facilitatem. tum ea, quæ concoctis humoribus, & die critico fit; de qua in hoc commentario uerba fient. Modum uero, ac tempus ipse indica-
uit,

uit, cum dixit, tot, & talia, & quanta, & quã do. nam quod ait, quanta, significat quantitatem; quod uero dixit, talia: qualitatem eorum quæ euacuantur, indicauit: cum uero, quando, innuit tempus, hoc est diem, in quo fiat. si enim iudicatio fiat, tantaq; ac talia, quanta, & qualia oportet, euacuentur, & ægrotus facile toleret: profecto tantum non perfecta uocatur iudicatio. si contraria accidant, tunc dãda opera est, ut ea prohibeamus, eaq; auertamus, & ipsis aduersemur. si uero natura non perfecte agat, uult hoc loco Hippocrates, nos naturam ipsam adiuuare.

Quæ propinqua, communiaq; affectibus sunt, ea primum, maximeq; affliguntur. 6

Est a nobis dictum persæpe, cognoscendam ex dissectione esse cuiusq; particulæ naturam, qualis nam ea sit: tum uero actionem, & qua sit cum propinquis societate coniuncta: id quod in situs, ac positus nomine continetur. nam si uesica distenta hominem non emittere urinam contingat, ac citra ullum tumorem, qui uesicã obsideat, urina retineatur, certe necesse erit, ut in tali urinæ cohibitione obstructio aut urete-

res, aut renes occupet.siquidem quæ propinqua sunt, & cum partibus ægris societate coniuncta, in affectus,dolorisq; consensum ueniunt.proinde in intemperie,spectare caussas oportet,sint ne illæ totius corporis communes, an partium non nullarum propriæ,quæ per consensum aliam partem uexent.etenim a capite. *

*

*

* *

In uetustissimo lib. litteræ exciderunt, ut iā legi nō possint. in altero nihil plane est.

a societate uero cum uicinis partibus, quod idem cum situ esse diximus, sumitur indicatio.gibba iecoris per renes expurgari: caua per uentrem inferiorem. in liene alteram solam esse superuacanei euacuationem, * *

quamuis particulam.

* *

Rursus uero quæuis particula in proximas

ximas partes, ut crus in femur, tibiam, & pedem: itemq; manus in brachium, cubitum, & summam manum diuidatur: tum digiti in ossa, chartilagines, ligamenta, neruos, arterias, uenas, membranas, carnes, & alia permulta. quare spectare oportet, propinqua ne membra sint: ut scias, utrum ipsa per se, & primo, an per consensum, & communionem aliorum patiantur. proximæ enim partes magis, quàm ceteræ laborant; ut si crus fractum sit, tibia magis, itéque pes, & genu uexatur, quã uel manus, uel brachium, ac magis etiam, quàm partes capitis: nisi aliud quidpiam accedat; ad quod adhibere animum oportet.

Constitutionem autem contemplator, habita ratione eorum, quæ prima incipiunt: quicquid tandem excernatur. ex urinis, quales nam sint: & qualis sit collapsio corporis, mutatio coloris, imminutio spiritus: & cum his reliquæ uictus rationes. 7

Hæc etiam ad iudicationem pertinent, ut ea itidem quæ sequuntur usq; ad eum locum, Concocta medicari, & mouere, &c. De urinis autem illud didicimus, eas, quæ

tenues, decolores, paucæque ſunt, aut craſ ſæ & paucæ, prauas eſſe: ſicut etiam craſſas illas quidem, ſed tamen quæ nulla aut pla ne exigua, habent ſubſidentia. idque eis ac cidit, propterea quod non bene ſubſideát. de prauis autem ſubſidentibus in libro præ ſagiorum dictum eſt. Scire autem conuenit, quodcunq; ſignum concoctionis appa ruerit, id nobis indicare, morbũ & breuẽ fore, & ſalubrem. cuiuſmodi nobis indicio eſt ſputum in lateris dolore. excremen tum enim cuiuſq; particulæ corporis, quæ nam affectio particulam ipſam uexet, declarat: ac ſi concoctum ſit, ſalubrem: ſi incoctum, morboſam eſſe ſignificat. in urinis uero, quæ ſunt ſanorum urinis quàm ſi millimæ, & ſatis bene ualere uenas oſtendunt: quæ crudiores ſunt, earundem imbe cillitatem arguunt. quæ maxime contrariæ urinis ſanorum ſunt, cum ipſæ ex omni par te crudæ ſunt, tum uero magnam uenarum omnium imbecillitatem, infirmitatemq; ſi gnificant. quæcunq; autem malitiam cauſſæ dominantis indicant, ut nigræ, eæ ad ſomnum pernicioſæ cenſentur. hæcq; tria genera ſignorum propriam cuiuſq; conco-

ctionem indicant. ac uentris quidem inferioris concoctionem significant excrementa, secundum naturam prodeuntia: uenarum, urinæ: organorum uero respirationis solum, sputa. Ceterū habeas in memoria, Hippocratem in aphorismis accurate de urinis disseruisse: de ijs uero, quæ morbos acutos comitantur, in libro præsagiorum conscripsisse, nunquam autem usu uenit, ut signum concoctionis non boni quid significet. nam & sanguinis profluuia, & sudores, & parotides, & alij abscessus, si oportune fiant, prodesse solent: si importune, nihil iuuant. cum uero signum concoctionis adest, seruatum quidem iri hominem, sed non tamen prorsus iudicatum iri declarat. neque enim siue mutationem in morbo confertim factam, siue eam perturbationem, quæ illam antecessit, iudicationem intelligamus, signa concoctionis erūt necessario: cum illud exploratum habeamus, fieri posse, ut morbus longiore temporis spatio paulatim concoquatur, & ad perfectam solutionem ueniat. In febribus autem, quoniam uenosi generis affectus sunt, urinis præcipue mentem adhibebis.

in morbo lateris, primum ſputis, deinde urinis: quod lateris dolor febrim omnino iunctam habeat. in uentris affectionibus, ſi febris abſit, ſola alui excreméta inſpicies, ſi febris adſit, etiam urinarum habenda ratio eſt. Cenſet igitur hoc loco morbi conſtitutionem faciendam eſſe ex ijs, quæ excerni primum incipiant, ut ex urinis, ſi ita ſors ferat, aut ſputis, aut alui excrementis, aut uomitibus, aut ſanguinis profluuijs e naribus, aut etiam ex hæmorrhoidibus. addit etiam collapſionem: hoc eſt, cum totius corporis moles concidit. ut uideas, utrum corpus conciderit, quod ei accidit, cum aliqua laſſitudine uictum eſt, & facultates quaſi exſolutæ ſunt. quæ res & uehementiam, & malitiam morbi indicat: præſertim uero, ſi id in primis diebus contingat. Spectandum etiam eſt, an coloris natiui flos contabeſcat: aut magna ſit eius facta mutatio: & an ſpiritus diminuatur: hoc enim ægroti imbecillitatem, & fere caſum uirium ſignificat. Alias autem uictus rationes uocat, quæ hæc conſequuntur: hoc eſt, utrum facile toleret, an difficulter: utrũ medico dicto audiens ſit: utrum ea ſumat,
quæ

quæ ei offeruntur, eaque contineat. Adde uero & decubitum, & figuras, & somnos, & uigilias, & insomnia turbulenta: quæq; eiusmodi non sint: & item alia permulta, quæ ipse in libro præsagiorũ memorauit.

Vtrum uero, quæ decedunt, similia sint, nec ne, sciendum est: exitus, urinæ, quæ per uterum, sputa, quæ per nares, oculi, sudor, quæ ex tuberculis, ex uulneribus, ex pustulis, quæ sua sponte, quæ arte, spectanda sunt. quæ iudicant, similia esse inter se omnia.

In eo libro, qui est de officina medici, non secus, quàm hic, censuit uidendum esse, utrum similia, an dissimilia sint. Si enim sint similia, mouere ea non oportebit. si dissimilia, conandum est, ut ad similitudinem adducantur. spectandum est igitur, utrum quæ decedunt, sint similia: quia ita intelligitur, secundum naturam esse omnia. Vel quod ait, similia, significat, omnia, quæ exeunt, unius esse generis: ac tunc ad aliud non esse traducenda: aut similia esse bene ualentibus. ipse enim plerisq; rationibus nobis ostendit quomodo communia a proprijs,

prijs, & similia a dissimilibus discernamus. hæc enim triplex contemplatio, unum idē que potestate est: quæ inquam propria & communia contemplatur, quæque res, quę conferuntur similes ne inter se, an dissimiles sint, distinguit: & tertia, quæ quid in eis idem, quid alterum sit, uidet. interdum enim appellamus similia ea, quæ aliquid, quod idem sit, in se habeant. de quibus omnibus accurate dictum est a nobis in ijs libris, qui sunt de Hippocratis, Platonisque decretis: & in libro præsagiorum. Quibusdā placet, simile duobus dici modis, uno, cum simile intelligitur, quod nullo modo uariat, ut gemini Iouis filij dicuntur: altero, cum quid magis, aut minus ad aliud accedit. ueteres tamen confuse, & sine ulla distinctione uocabulum similium usurparunt. similitudines autem perspicere oportet, propterea quod dubitationes, & erroris caussas etiam præclaris medicis afferre solent. atque adeo, ut non modo uulgares medici, sed etiam præstantissimi in similitudinibus decipiantur. Itaque si diligenter quispiam ægroti naturam, quam ab ortu nactus est, cognoscat: tum sciat, quam ob

caussam

caussam nunc ægrotet, & ex multis sermonibus, quos ipse paulatim animaduerterit, euidentes similitudines, & quæ esse dissimilitudines uidentur, sit contemplatus, itemque alia, quæ necessaria esse, iam diximus, recte compererit, hic profecto curare optime poterit. quibus autem in rebus spectanda similitudo sit, ipse perspicue docuit. connumerauit enim exitus, id est, alui excrementa: itemque urinas, & quæ in mulieribus per uterum excernuntur: tum sputa, eaque potius in lateris dolore, pulmonisque uitijs, &, uno uerbo, in ijs affectibus, qui in organis respirationis insederunt. tum quæ per nares euacuantur, quæ ex oculis exprimuntur, ut lachrymæ, & excrementum id, quod in angulis oculorum solet consistere: sudorem deniq; uel unius particulæ, uel corporis uniuersi. hæc enim omnia significare etiam concoctionem solent. nec minus id faciunt, quæ ex tuberculis, quæque ex pustulis, & alijs tumoribus, qui præter naturã in corpore sunt, effluũt, & exeunt: ut etiam quæ ex uulneribus, ulceribusque emanant. In his autem omnibus uidenda sunt, quæ sua sponte fiant,

quæque

quæque arte parentur: eaque comparanda inter se, ac diligenter expendenda, ut an iudicationem faciant, uideamus deinde, utrum similia sint, an dissimilia: & utrũ, omnia ne, an non, sed partim † tunc enim ea pertinere ad iudicationem intelligemus. secus uero, non item. hæcque in libris de crisibus sunt recte a nobis explicata: nec par est: ut nos breuitatis studiosi, eadem in hunc locum transferamus.

† In altero lib. hæc insunt: similia, quibus æger leuetur, aut magis conflictari uideatur.

9 *Quæ prosunt, quæ nocent, quæ liberant: ut illa effugiens, auertat: hæc accersat, adducat, & asciscat.*

Hæc uerba cõiunctè cum superioribus multi legunt, ut post illa, Quæ iudicant similia esse inter se omnia: statim addantur hæc, Et quæ prosunt, & quæ nocent, &c. Verum siue coniunctè, siue separatim legãtur, nihil intererit. dat enim nobis hoc consilij, ut uideamus, quæ ex ijs, quæ abeunt, prosint,

prosint, quæ noceant, quæque a morbo ægrotum liberent: ut illa uitemus, quæ nocent: hæc accersamus, quæ prosunt: ea denique admoueamus, & asciscamus, quæ liberent. in quam sententiam addit etiam hæc, quæ sequuntur.

Et item alia eodem modo: ut in cute, extremis, 10
hypochondrijs, articulis, oculis, ore, figuris, somnis, qualia indicent, & quando ea machinari oporteat, intelligamus.

Vtrum cutis humida, an arida, an contenta, an laxa sit, considerandum est: ut ipse in libro præsagiorum in principio admonuit: ita etiam utrum extrema sint refrigerata, an calida, aut alio quouis modo affecta. hypochondriorum est eadem ratio, ut uideas, utrum grauitas, an distentio, aut aliquis dolor in eis sentiatur. ipse enim dixit, optimum hypochondrium esse, quod uacet dolore, molleque, & æquabile sit. ac partes quidem abdominis, quæ crassiores sunt, eæ etiam meliores censentur: quæ macilentæ, eæ etiam prauæ, & ut signa, & ut caussæ habentur. sunt enim signa imbecillitatis partium extenuatarum; caussæ uero, quod

quod nec in uentre ciborum concoctio, nec in iocinore sanguis probe fiat. ad hoc accedit, ut harum partium extenuatio non sit ad infernas purgationes tuta. De flatu autem hypochondriorum multa sunt a nobis dicta: siquidem est tertia quædam melancholiæ differentia, ad morbi comitialis similitudinem, cum a uentriculo originem ducit. hancque affectionem medici quidã hypochondriacum, flatuosumque morbũ nominant. ac si prima symptomata circa uentriculum incipiant, & ipsis adauctis melancholici affectus sequãtur, profecto alui deiectionibus, uomitibus, proba cõcoctione, ructibusque leuabitur. symptomata autem sunt mœstitia, & metus. Præterea ex hypochondrijs febres quoque excitantur. quique absolute scripsit, febres ex hypochondrio malignas esse, neque eas addidit distinctiones, quas in præsagijs Hippocrates scriptas reliquit, aperte mentitur; quẽadmodum est a nobis demonstratum in ijs commentarijs, quos in prædictiones confecimus. quædam enim ipsarum malignæ. quædam mites sunt, ut in libris de locis affectis docuimus. Idem est de articulis, oculis,

lis, & ore intelligendum: propterea quod multa contingunt, quæ iudicationem futuram nunciant: ut in præsagijs, & libris de uulgaribus morbis didicimus: multa autẽ a natura non fiunt, quæ nos oportet machinari: ad quæ noscenda magnam adhibere diligentiam oportet: quando eadem etiã præclaros medicos, quique longissimo usu rerum periti, & in medicina ualde exercitati sint, fallere consueuerint. quando autem ea facienda sint, aut auertenda; docent ij libri, quos de crisibus nos conscripsimus.

Præterea uero quinam tales abscessus fiant: qualia prosint cibis, potionibus, odoribus, aspectu, auditu, cogitatione, egestionibus, humoribus, calefactione, perfrictione, siccitatibus, humectando, siccando, unctionibus, illitionibus, cataplasmatis, emplastris, inspersionibus, tum uero epithematis, quæ superdantur. Figuræ item spectandæ, defrictio, curatio, labor, otium, somnus, uigiliæ. Spiritibus superne, inferne, communibus, proprijs, artificiosis: in accessionibus neque præsentibus, neque futuris, neque pedum frigore: sed in morbo, qui deorsum inclinet, adhibenda mens est. 11

Fiunt morborum uicissitudines ad perniciem

niciem, & ad iudicationem tum pro morborum, tum uero pro locorum affectorum differentia. nam quæ in morbos leuiores, partesque ignobiliores fit, ea est salutaris: quæ in grauiores morbos, ac loca præstantiora, perniciosa est. eadem est abscessuum ratio: qui per effluxum fiunt, meliores sunt: qui per decubitum, minus commodi censentur. atque ex eis, qui longius ab affecto loco, & in partes ægroti ignobiliores fiũt, boni sunt: horum contrarij, mali. quam ob rem si magna sanguinis copia quouis modo excreta sit, in spe salutis esse nos decet:
31 atque æger per abscessum, & per commutationem incolumis euadet. differunt enim hæc inter se, quod abscessus iudicationem afferat, ægrotumque omnibus liberet molestijs: commutatio uero aliarum accessionum, laborumque principium habeat: ut locus is corporis, in quem noxiorum humorum est facta commigratio, aliud etiam tempus ad concoctionem requirat. Cum autem magna sit crudorum humorum copia, tum fieri abscessus solent. qui si exigui sint, nihil plane iuuant: si magni, eos ferre natura non potest. Itaque eorum, quæ
in

in uentre concoquuntur, excrementa per aluum deiecta cruditatem, concoctionemque sua forma indicant: eorum quæ in pectore, ac pulmone, quæ tussi excernuntur: eorum, quæ in cerebro, quæ per nares educuntur: eorum, quæ in uenis, quæ cum urinis effluunt. Ipse autem plerisque in locis cēset maturationes esse spectandas. est autem perspicuum, omnia, quę moderate calfaciunt, maturationes efficere, cuiusmodi sunt cibi, perfusiones, & cataplasmata. frictio quoque modica, & balneum huius sunt generis. ac nunc etiam mandat, ut abscessus contemplemur. quocirca si ad uentrem excrementa uergant, eis adiumento esse debebimus usu clysterum, in quibus sit uis materiem illuc attrahendi: & item usu eorum, quæ in tota uictus ratione ad id ipsum accommodata censeantur. si ad renes ferantur, usu eorū, quibus urina cieatur. si ad colon, acribus illud medicamentis erit calfaciēdum. qua in re illud non est ignorandum, cruda, & incocta ad malos conuerti abscessus. quod in caussa fuit, ut præcedenti oratione dixerit, qualia iudicent: in hac uero scri-

pſerit, Qualia proſint: propterea quod quæ proſunt, eæ iudicationem afferre, & ſoluere morbum poſſunt: at quæ nocent, eæ neque criticæ ſunt, neque morbum propellunt. Deinde ueros modos adhibet, quibus abſceſſus fiant, & ad bonum, & ad malum terminentur. Præterea docet, neque in ipſis acceſſionibus, dum adſunt, neque ſi mox futuræ ſint, prodeſſe abſceſſus, ſi tunc fiant: ſed neque etiam in pedum frigore; uerum cum morbus deorſum inclinat. in illo enim *

Desunt multa: desiderantur enim in libro antiquissimo duæ pagellæ: & in altero tres sunt albæ relictæ.

*

Vt in libris, qui sunt de methodo medendi, exposuimus: nec minus etiam in libris de crisibus hæc sumus persequuti. Sed hæc ad aliquod memoriæ lumen afferendum dicta sint nobis. tantam enim, talemq; afferunt utilitatem, ut neque me bis eadem scribere, neque eum, qui cupiditate, studioque doctrinæ trahatur, legere iterum, pigere ullo modo debeat.

In accessionibus per circuitum repetentibus cibi dandi non sunt, neque cogere oportet, sed ante indicationes, detrahere de ijs, quæ offeruntur. 12

Agit hoc loco de ratione uictus ægrotorum: quam rem ipse in libris de ratione uictus in morbis acutis plane docuit: ac nos in commentarijs in illos libros editis

quicquid ad eam rem pertineat, cumulate præſtitimus. Loquitur autem de longis, acutisque morbis: atque in acutis quidem, quorum ſtatus & iudicatio intra primum quaternionem futura ſit, modo uires robuſtæ ſint, ægrum in perpetua inedia continebimus: (exploratum enim habemus, in ſingulis morbis totam uictus rationis formã duobus e ſcopis duci, tum ex futuro totius morbi ſtatu, tum ex uiribus ægroti) in quibus uero iudicatio primam hebdomadam non ſit ſuperatura, ſi uires ſint ualidæ, ſola aqua mulſa uti ſufficiet. Si uero non iam ſatis uiribus ægroti confidamus, ptiſanæ cremorem offeremus. atque ut quiſpiam accommodate poſſit ſingillatim cibos dare, in hac etiam oratione declarat, cum monet, cauendum eſſe, ne quid in exacerbationibus demus: ut cum neque iam adſunt exacerbationes, neque iamiam ſunt futuræ, cibum præbeamus: ſed cum declinant, ac deſinunt. Ceterum quonam potiſſimum modo futurum morbi ſtatum prænoſcas, in quo iudicatio fit, in primo de criſibus libro dictum eſt. nunc uero id ſolum dicere conuenit, a morbis ipſis declaratum iri, &

quam inter se proportionẽ seruaturæ sint accessiones, & quæ sit ipsorum conditio, ut inter febres intermittentes, tertianam habere celerem iudicationem; quotidianam uero, longam: quartanam, longiorẽ. inter continuas, ardentem esse acutam: fumantes uero cum humoris succensi copia, diuturniores: medias inter has esse semitertianas. quomodo autem has febres omnes in prima cognoscere inuasione quispiam possit, nos in secundo de crisibus copiosissime docuimus. non est autem oportunum, ut quæ iam alijs in locis recte diximus, huc transferamus: & de eadem re loqui in plerisq; locis sæpe conemur. quocirca ad sententiam nobis propositam redeamus. Itaque uictus ratio ad tria capita potissimum redigitur: ut quanta, ut qualia, ut quomodo des, intelligas. quantum uero sit dandum, alibi est declaratum, ut in libris de ratione uictus in morbis acutis, & item in aphorismis; ut cum ait, Qui augentur, plurimum natiui caloris habent: itaque plurimi alimenti indigent. itemque in illo loco, Ventres hieme, & uere sunt natura calidissimi, & somni longissimi: quam ob rem his

" temporibus plura quoque alimenta danda
" sunt. de qualitate autẽ disseruit in eo apho
" rismo, cuius initium est, Humidæ diætæ
omnes febricitantibus prosunt. denique
" uero de modo egit in illo, Quibus semel,
" aut iterum, aut plura, aut pauciora, & parti
culatim: dandum uero est etiam aliquid
tempori, regioni, ætati, & consuetudini.
tum in eo, qui hunc aphorismum deinceps
excipit, & item in alio, quem esse eundem
cum eo, qui nunc est in manibus, affirma-
mus: nisi quod in uno, aut duobus uerbis
" differt. Sic enim se habet: Qui per circuitus
" exacerbantur, nihil dare, nec cogere, sed
detrahere de his, quæ offeruntur, ante iu-
dicationes oportet. In morbis autem, qui
ordine quodam inuadunt, ex ipsis exacer-
bationibus, quo præcipue tempore dare
cibum conueniat, cognoscere poterimus.
at si accessiones quidem fiant, non tamẽ sta
tis circuitibus, neque ordine seruato, in ijs
uix, aut ne uix quidem uerum & accommo
" datum cibi offerendi tempus inueniri po-
" test. in ijs uero, quæ per circuitum redeũt,
" ordinemque seruant, uitare oportet, ut di-
" ximus, ne in principio demus. quo, ne, si-
cut

cut in oratione superiore ipse censuit, iam præsente, ne ue mox futura accessione ægrum alamus. Dixit autem ante iudicationes: si futuram esse iudicationem suspicemur. Vel potest etiam intelligi perinde, ac si dixisset, ante statum: siquidem iudicationes in statu morbi fieri solent: quod in libris de crisibus demonstratum est. erit igitur accommodatum & tutum, ægros in morbi declinatione alere.

Quæ iudicantur, iudicataque ἀπαρτὶ sunt, nec 13
mouere, nec quicquam nouare, siue medicamentis, siue alijs irritamentis: sed omittere oportet.

Est ab Hippocrate hæc pronunciata sententia, Incipientibus morbis, siquid mouendum uidetur, moue: uigentibus uero, præstat quiescere: propterea quod omnia symptomata circa principia & fines imbecilliora sunt: circa statum, ualentiora: ac circa statum iudicatio fere fit. unde planũ est, nihil mouendum, nihilque innouandum. si enim in iudicatione quædam fit turbatio, magnaque concertatio esse solet, certe sequitur, ut natura labore conflictata

neque

neque remedia, neque medicamenta, neque irritamenta ferre queat. Itaque cum sit iudicatio, totum negotium est naturæ committendum, ut ne tu, quidpiam molitus, magis prægraues, aut ad immoderatam euacuationem irrites, atque ita ægroto mortem afferas. Cum igitur tibi sit propositum, medicamentum dare, quod aluũ subducat, caue, ne id facias in morbi exacerbationibus, atque inuasionibus, & diebus ijs, in quibus fieri iudicationes solent.
21 uis enim medicamenti corrumpitur, quod forte humores sursum uergant, & contra, quàm ut fieri euacuationem oporteat. Si uero necessitas urgeat, ut uacuare cogaris in exacerbatione, tum scito, per superiores partes esse euacuandum, ut per sanguinis profluuium, aut uomitum, aut quid hu iusmodi. cum uero exacerbatio desierit, tum per inferiora euacuabis, ut per urinã, aut per sedem, & eiusmodi loca, quemadmodum esse accommodatius uidebitur. Idem esse post iudicationem faciendũ monet: præsertim si morbus iudicatus sit ἀπαρτὶ, hoc est perfecte: in quam significationẽ usus eodem aduerbio est Hippocrates in

secundo

secundo de ratione uictus in morbis acutis. Sed quod hic ait ἀπαρτὶ, in aphorismis dixit ἀρτίως, hoc est nuper. Significat enim perfecte, ut dixi, & integre, & non diminute, & absolute. Quare si perfecta iudicatio sit facta, aut fiat, iubet, ut totum negotium naturę permittamus, ac nos nihil noui moliamur. Si uero non integre, sed diminute fiat iudicatio, monet, ut quod restat, nos faciamus. Etenim si in aphorismis pro uerbo ἀρτίως hoc est nuper, scriptũ esset ἀπαρτὶ, aut integre, & perfecte, certe nullus scrupulus iniectus esset in animis interpretum de uerbi ἀρτίως significatione controuertentibus. Quidam enim uolunt ἀρτίως significare in diebus ἀρτίαις hoc est paribus: quod minime uerum est, quemadmodum eo ipso in loco a nobis explicatur.

Iudicantia in melius, non statim appareant. 14

Quod ait statim, significat hoc loco idẽ, quod in principio. morbi porrò principiũ intelligo totum illud tempus, in quo nondum sunt signa concoctionis. hac autem de significatione dictum est a nobis alio in loco. cum enim morborum tempora diuideremus,

deremus, morbos ipsos ex principio, incremento, statu, declinationeque constare affirmauimus. sed iudicari in principio nullus potest: hacque de re in libris de crisibus est a nobis abunde conscriptum. quare quicquid ad hanc rem pertinet, ex illis libris qui uelit, perdiscat. ego enim totã illam disputationem, utpote quæ longior sit, quàm ut eam nunc persequar, huc transferre nequaquam uolo: sed hoc solum memorabo: postquam natura ad excretionẽ impellitur, perturbationem quandam notabilem in corpore excitari, quæ caussam afferat, ut multa symptomata cum manifestissimis concoctionis signis appareant. sed caue, ne signa concoctionis te fallant, quòd ea esse iudicationis signa putes: propterea quod quæ iudicationis sunt, non statim, hoc est, non in morbi principio apparent. nec sunt eædem iudicationis, & concoctionis notæ. neque enim usu uenit, quin illæ omnino uel bonam, uel malam iudicationem faciant. at signa concoctionis salutem quidem hominis ostendunt: non tamen per iudicationem omnino seruatum iri ægrotum declarant: propterea

quod

quod possit morbus longiore tractu temporis paulatim concoctus ad perfectam solutionem deuenire. ceterū quomodo symptomata iudicationis a signis concoctionis differant, in primo de crisibus aperuimus, quo in loco perfectæ & non perfectę concoctionis signa declarauimus. etenim & perfectam esse concoctionem docui, cum in urinis subsidet quid album, lene, æquale, & continuum: non perfectam uero, cum urina ex aquosa modice subpallida sit facta. ac signa quidem concoctionis nunquam male apparent: iudicationis uero, quandoque male apparent, eaque non in principijs, non in incrementis, sed in statibus debent apparere. quare neq; sudores, (sæpe.n. iteranda sunt ea, ex quibus summus ferri fructus potest) neq; uomitus, neq; alui excrementa, neque parotides, neque sanguinis profluuia, quæ in principio, statimque apparuerint, morbum unquam iudicarunt. atque ab his quidem, uelut a caussis expelli morbos homines credunt. pro signis uero, quibus hæc indicentur, putant dementias, graues sopores, dolore, lachrymas, respirandi difficultates,

aliaque huius generis permulta: quæ ſi abſque ſignis coctionis appareant, notæ peſſimarum affectionum cenſentur. Verum hęc omnia, & quæ tanquam cauſſæ, & quæ tanquam ſigna iudicationis ſunt, ne ſtatim, hoc eſt in primo tēpore morbi, appareant. ſi.n. tunc apparebunt, profecto non boni quid, ſed mali indicabunt. at quæ concoctionem ſignificant, etiam ſi in prima primæ acceſſionis hora appareant, certe ea erunt, æqui, & boni conſulenda.

Concocta medicari, & mouere non cruda oportet: neque in principiis, niſi turgeant: multa autem non turgent.

Expoſitis ijs ſignis, quæ concoctionem, iudicationemque futuram indicant, de medicamentis propinandis deinceps diſſerit. ac nos optimus medicus docet, uſum medicamentorum eſſe ad concoctos humores accommodatum: ad crudos non item: niſi turgere eos ſentiamus. ac uerbum quidem turgendi proprie dici de animantibus ſolet, quæ ad rerum uenerearum uſum impelluntur. nunc uero eſt ad eos tranſlatum morbos, qui properant, celeriterque mouentur: præcipue autem cum ſenſus ægroti homi-

hominis ab inordinata humorũ, ſpiritusq; agitatione quodam modo irritatur. quo ſane caſu tantummodo quiſpiam in principio medicamentis conueniẽter rationi, & accommodate utetur: quippe qui motum humorum,ac ſuccorum in corpore redundantium ad facilius attrahendum adiuuantem habeat. quod ea, quæ ex toto incocta ſunt,ſtabilia,infixaque ſint,ideoque uix, & difficulter trahi a medicamentis purgantibus queant. cumque prædixiſſet,concocta medicari oportet,intulit,non cruda:neque in principijs:ut,cum principium eſt,crudũ, & incoctum morbum plerunque eſſe, declararet. cum enim in corpore ſanguinis probi exigua ſit copia, & crudi humores ſint admodum multi,tum nec uenam ſecare,nec purgare,nec exercere hominẽ oportet.immo uero neque mouere penitus,neque lauare cõuenit.Si quidem uenæ ſectiones probum ſanguinem euacuant: & prauum,qui in primis potiſſimum uenis, quæ in iecore,& lactibus ſunt, colligitur, in totum corpus attrahũt. purgatio uero in ijs, & tormina,& morſus creat,itemque animi defectiones.adde quod nec quicquã notabile

bile educit;quod crudi omnes humores,pigri, & ad motum inepti propter craſſitudinem,frigiditatéq; ſint : omnesq; uias anguſtas obſtruant:per quas id,quod purgando euacuatur,cōportari ad uētrē oporteat.ex quo fit,ut neque ipſi educātur, & alios, ne euacuētur,impediant.quocirca ita affectis eſculenta, poculenta, ac medicamenta dāda ſunt, quæ ſine inſigni caliditate, craſſitudinem humorum extenuent, incidant, atque conficiant. quanquam ſi quis abſceſſu urgeatur, qui ab humore bilioſo, aut melancholico,aut etiam pituitoſo exortus ſit, uitare debet, ne humorem medicamento purgante diminuat.itemque cum anni tempus admodum calidum ſit, abſceſſusq; coſtas obſideat, qui ex ſanguine conſtet, isq; humor, qui exuperat in corpore, ſit bilioſus, tunc omnino cauendum eſt. humor enim ſanguineus in bilim uertitur. id qđ cognoſcitur ex eo,quod ægrotus poſt ſanguinis ſputum reijcere bilioſum ſputum ſoleat.hoc idem faciei rubor interdum indicat:ſicut alia quoque multa ſignificant. ceterum in crudis, omnino abſtinendum a purgatione eſt.Recte igitur cenſet Hippocrates,

crates, medicari oportere concocta, & nõ cruda, neque in principijs, niſi turgeant: hoc eſt, niſi motus ad excretionem ipſa cõcitet: neque ad unam partem adhuc ullam firmam inclinationem ac ſtationẽ habeat: ſed humores ita contineat, ut moueantur, ferantur, & fluant. Ceterum de hac ſententia in primo aphoriſmorũ libro, ſicut etiã de ea, quæ deinceps ſequitur, agetur: quãuis in quibuſdam exemplaribus aphoriſmorum non reperiatur. De ea uero, quæ ſequitur, iam ſupra locuti ſumus: ea autem eſt huiuſmodi.

Quæ ducere oportet, quo maxime uergant, lo- 16
cis oportunis ducito.

In primo commentario, cũ de locis ad euacuationem peragendam accommodatis loqueremur, inteſtina, ueſicam, uterum, cutim uniuerſam, ſtomachum, palatum, nareſque memorauimus. cum igitur humores deorſum uergunt, ſi ad inteſtina tendant, tunc euacuatio erit per ſedem faciẽda. cum uero ad ueſicam uergant, tum per ea, quibus urina prouocatur: ut in menſtruis mulierum purgationibus, per uterũ

euacuandum est; per sudorem, si ad cutim repant:& per uomitum, si sursum ferantur: ac tunc quidem per stomachum:ut cum cerebrum expurgamus, per palatum, ac per nares in sanguinis profluuio. Illud autem sciendum est, nunc nobis hoc consilij dari, ducenda ea, quæ neque iudicantur, neque nuper iudicata sunt:quæ quidem eo ducenda sunt, quo natura uergit: ac uidendum esse diligenter, ne inclinatio humorum noxiorum in loca minus oportuna fiat: quo sane tempore tantum abest, ut educere, & naturam adiuuare debeamus, ut etiam prohibere, ac reuellere humores oporteat.

21

17 *Quæ uacuantur, multitudine metienda non sunt. Sed quandiu prodeant, qualia oportet. & æger facile ferat. Vbi uero opus est, ibi & debilitare, & animi defectionem inducere, donec id effeceris, cuius caussa hoc fit; interim uero alio uertere, aut siccare, aut humectare, aut reuellere, si sufficere æger possit.*

In omni genere euacuationum, ut iam ante monuimus, iudicandi ratio ducitur a tolerandi facilitate. Si enim magna uis atque copia euacuetur, & tamen ægrotus se leuari non persentiscit, neque facile fert;

plane constat, neque quod noxium est, neque quod redundat, sed quod naturæ accommodatum est, euacuari, ac uires dissolui. quocirca cõsulit, ne copiæ eorum, quæ euacuantur, animum adhibeamus, sed ijs ipsis, quæ excernuntur, utrum qualia oportet, excernantur: & tolerandi facilitatem attendamus: idque esse obseruandum, siue natura corpus expurget, siue nos medicamentum purgans demus, ac molesti humores euacuentur. Vbi uero debilitare, & ad animi defectionem usque euacuare opus est, id faciendum erit usque, dum id sis cõsecutus, quod uoles. quo sane tempore tibi licebit, aut alio uertere, aut siccare, aut humectare, aut reuellere, donec æger suffi ciat. Quoniam autem multis modis animi defectio fieri solet, scito nunc intelligi defectionem eam oportere: quę ex magna euacuatione fit. Cuius in febribus cõtinentibus usus est maximus: ut in methodo medendi demonstrauimus: itemque in maximis inflammationibus, & doloribus uehementissimis. adhibenda tamen distinctio est, utrum hoc uenæ sectione, an purgatione faciendum esse uideatur. habes autem

distinctiones in libro de uenæ sectione perspicue explicatas. Iam uero in ea lassitudine, quam inflammationis speciem præferre dicimus, nisi quis detractione sanguinis, malo prius occurrat, uehementissima febris statim, accendetur. nam & sanguis in huiusmodi lassitudinibus calidissimus est, & omnes fere, qui in eas inciderunt, copiosissimam eius euacuationem postulant. & quamuis etiam sanguis mittatur, tamen plerique eorum in febrim incidunt. quocirca non conuenit, parum eius detrahere, sed & celeriter mittendus est. & ad animi defectionem usque educendus: siquidé nihil aliud impediat. Si uero bis eodem die detrahere sanguinem uelis, primũ ita euacuabis, ut ne animi defectionem inducas: secundo loco uero nihil est, quod animi defectionem afferre uerearis. at si prima euacuatione ægrotus exoluatur, secundam euacuationem ferre nullo modo poterit. De ardentissima autem febri nihil est, cur longiore oratione nunc differam: quando in nono methodi medendi, nullũ inueniri maius, aut præsentius remedium, quàm euacuationem usque ad animi defe-

ctionem posse, demonstrauimus. quod idẽ in uehementissimis doloribus est intelligẽdum. semper tamen habenda ratio est uirium ægrotantis, quod ipse significauit, cũ dixit, si sufficere æger possit: ut iam duæ notæ sint, facilitas nimirum tolerandi, & uires ægrotantis. ac si alterutra ipsarum non adsit, id neutiquam erit faciendum.

Ex his facito conieᶜturam: sicca quidem erunt calida; humida uero, frigida: quæ uero aluum mouent, plerunque contraria. 18

Hæc inquit erunt propriæ notæ argumenta, ex quibus nosse poteris, utrum ægrotus sufficiat, nec ne: & utrum euacuatio usque ad animi defectionem fiat. nam quę prius fuisse ficciora sentiebas, nunc calida: quæ humida erant, nunc frigida esse uidebis, quæ uero aluum subducunt, erunt contraria. id tamen non semper, sed plerunque ita comperies. uocat autem *

* quibus aluus subducitur. propterea quod nisi contraria sint, natura eadem superabit. soluitur enim uẽter inferior: ac multa, eaq; uaria

naria expellit.

alui enim excrementorũ mutationes, quæ multas humorum formas euacuant, corpus ipsum accuratius expurgant: nisi forte aut colliquationis, aut corruptelæ signa adiuncta habeant: de quibus ipse in præsagijs locutus est in illo loco, in quo fecit de pinguibus, deque fœtidis mentionem.

19 *Hæc diebus imparibus sursum fiunt: si & circuitus, & constitutio ex ipsis exacerbationibus talis fiat. plurima autem paribus diebus fiunt deorsum. Sic enim etiam quæ sua sponte eueniunt, prosunt: si circuitus in diebus paribus exacerbationes non faciant. in huiusmodi autem, in paribus sursum, in imparibus, deorsum. tales autem pauci sunt: & tales etiam constitutiones difficilius iudicantur.*

Qui nostros de crisibus libros accurate perlegit, ei nihil opus est longiore oratione ad hæc, quibus de agitur, intelligenda. in illis enim quæ ad iudicationes, quæ ad earum uacuitates, quæ denique ad malas iudicationes pertinent, scripta sunt omnia. illud item docuimus, quæ paribus

diebus exacerbantur, in paribus iudicari: quorum uero exacerbationes diebus imparibus fiunt, ea quoque in imparibus iudicari. adiunximus etiam, iudicationes in exacerbationibus fieri, propterea quod humores in illis uehementer moueantur, ac ueluti feruentes aut per sanguinis profluuium, aut per sudores, aut per uomitus, aut per secessum, aut per hæmorrhoides, aut per menstruas purgationes in mulieribus prorumpant: & quod natura eo tempore ad illorum excretionem impellatur: & qđ pressa pondere, & male affecta ad humores excernendos irritetur: & quod illis magis fusis, noxia promptius expellantur, faciliusq; fiat iudicatio. proinde dictum est, mutationem quattuor modis effici, ad salutem, ad mortem, ad inclinationem in melius, ad eandem in peius ruentem, itemq;, iudicationem, quæ per euacuationem fit, meliorem esse ea, quæ per abscessum contingat: tum quæ noxium potius, quàm quęalium quemuis humorem euacuet: tertio eam, quę directo, & ex eadem parte, quàm quæ secus. ipse autem, quod nos per rectitudinem dicimus, appellat directo: prætere-

rea uero, eam quæ cum tolerandi facilitate, & cum coctione, & die critico fiat. Siquidem hæc omnia habere perfectam iudicationem oportet. Ne sis tamen nescius, in febribus omnibus nó simili modo dies numerari: nam quod in continuis unus dies potest, id ipsum facit in intermittentibus accessio: & iudicationes pro accessionum numeratione fiunt. ac nos etiam obseruauimus, in tertianis, & quartanis iudicationes fieri non ad dierum, sed ad circuituum numerum. id quod uerum esse, ipsemet attestatur, ubi, tertianam puram septẽ circuitibus iudicari, affirmauit. septima.n. a principio accessio in decimumtertiũ diẽ incidit: in quo sæpe iudicatur, nec in quartumdecimum, qui criticus est, extenditur. Quemadmodum autem acutorum morborum ipse dies quartusdecimus est terminus: & peracutorum septimus: sic in intermittentibus tertiana febris septimo circuitu terminatur. quocirca si iudicatio in diebus imparibus accidat, per superiores partes fiet: si modo & circuitus, & morbi constitutio in ordine accessionum talis fuerit. Si uero in paribus, per inferiores fiet. porrò

rò cenſet, eorum, quæ ſponte eueniunt, eãdem eſſe rationem oportere. eaque prodeſſe, ſi acceſſiones paribus diebus ex circuitibus fiant: propterea quod in eiuſmodi cõtrarium uſu ueniet: ſiquidem in paribus, ſurſum: in imparibus uero deorſum. addit tamen paucas conſtitutiones inueniri tales; &, quæ huiuſmodi ſunt, eas eſſe ad iudicandum difficiliores. cuius rei cauſſam nos in libris de diebus criticis expoſuimus.

Quin etiã quæ tẽpore ſunt progreſſa longius, ita fiant neceſſe eſt, ut ad decimumtertium, decimumq; quartum diem pertineant. ac decimo quidem tertio, deorſum: decimoquarto uero, ſurſum. ſic enim ad iudicationem confert: & quæ ad uigeſimum: præter ea, quæ deorſum feruntur.

Quemadmodum iam diximus, tum in libris de criſibus, tum in ijs, qui ſunt de criticis diebus, ea omnia, quæ ad hanc tractationem pertinent, explicauimus. proinde hoc loco ſolum memorabo capita eorum, quæ in illis ſunt conſcripta commentarijs. Iudicatio igitur eſt repentina in morbo cõ

mutatio

mutatio.ea quattuor fit modis. nam uel eſt ſubita morborum liberatio, uel magnam mutationem in meliorem ſtatum; uel mortem repente affert: uel facit, ut ægrotus ſit multo peiore in ſtatu. Iudicatio omnis cũ aliqua manifeſta euacuatione, uel abſceſſu fit, ut paulo poſt dicetur. Criticos porrò dies appellamus, in quibus huiuſmodi mutationes & fideles, & plurimæ fieri ſolent: cum in alijs diebus neque fideles, neq; frequentes contingant. Hippocrates autem omnium bonorum inuentor, hoſce dies indicauit: & ſeptimum dierum criticorũ circuitum eſſe ualentiorem reliquis dixit: & ab eo ſecundum poteſtate eſſe quaternarium, quod ſeptimum diuidat in partes duas: & quod iudicationes per circuitus ſeptenarios futuræ a quaternarijs indicentur. quartus enim eſt ſeptimi index: undecimus quartidecimi. hos uero dies ipſe indices uocat. Hebdomadas uero ſic numerari cenſet oportere: ut duæ priores inter ſe uicinæ per diſiunctionem: tertia, quæ has ſequitur, per connexionem numeretur; ut prior in unum diem deſinat, & ab alio inci piat ſecunda: tum uero tertia ab eodem in

cipiat,

cipiat, in quem secunda desierat: quod in caussa est, ut uigesimus dies sit tertiæ hebdomadis ultimus. quod et esse uerum cõperiemus: quãdoquidem uigesimus & plurima, & firmiter iudicare deprehenditur. quam ob rem Hippocrates diem quadragesimum, non quadragesimum secundum esse criticum statuit. ita etiam sexagesimũ, & octogesimum: non sexagesimumtertium, neque quartum octogesimum. In morbis autem acutis intercidũt in criticos hi, tertius, quintus, & nonus, ac quandoque etiam sextus: malus nimirum index, quod aliquando cum symptomatibus periculose iudicet. horum autem omnium exẽpla tibi in libris de uulgaribus morbis poterunt suppetere. sed eos ægrotos hoc loco describere, longum fuerit. ac tibi integrum est, eam sententiam, quæ in libro prę sagiorum habetur, perlegere, cuius hoc est initium, Febres ijsdem numero diebus iudicantur, ex quibus homines tum seruantur, tum pereunt; & quæ sequuntur. Quin etiam in secundo aphorismorum multa sunt de criticis diebus monimentis consignata litterarum; ex quibus plane constat,

tertiam,

tertiam hebdomadam per coniunctionem cum secunda, numerari: & quartum diem septimi indicem statui: & septimum decimum uigesimi, tum explanari, qui nam dies indices in uniuersum sint, quique contemplatione digni ab Hippocrate censeantur. Multa quoque alia comperies, quæ ipse plerisque in libris conscripsit: quæ omnia in unum nos uolumē redegimus, quod de criticis diebus inscribitur. ac qui præsagire in posterum, quid futurum sit, accurate uelit, is & hoc opus,& quod de crisibus est, perlegat, oportet. res enim huiusmodi tantum afferunt utilitatis, ut cum ego hāc contemplationem apud Eudemum philosophum, qui tres quartanas habebat, prædicens, monuissem fore,ut una earum,quę certis diebus inuadebat, post tot circuitus primum sedaretur: cumque hæc depulsa esset, altera certo die discedere: similique modo de tertia prædixissem; hæc ex arte diuinandi,non ex medica cognitione a me pronunciari contenderent. ac nos non modo in illo homine, sed etiam,quod Deo approbante dictum sit, in nulla unquam prædictione offendimus. Quę cum ita se habeant,

beant, propoſitum nobis eſt explicare, quę nam in hoc libro Hippocrates conſcripſerit. Igitur quæ ante tempus iudicationis prodeunt, hoc modo fiant neceſſe eſt, ut in decimotertio die per inferiores partes ducantur: in quartodecimo uero, per ſuperiores. id quod ad iudicationem pertinet, & ad ipſam eſt utile, & accommodatum. Simili quoque modo quæ die uigeſimo fiũt, præter ea, quæ deorſum feruntur. dictum enim eſt, uigeſimum criticum eſſe. quæ autem inferius uergunt, ea per inferiora adducenda ſunt, ut ipſe monuit. ſed iam ad ea, quæ deinceps ſequuntur, quæ ipſa quoque ad iudicationem faciunt, tranſeamus.

Multa autem purganda ſunt: eaque non prope iudicationem, ſed longius. raro autem in acutis multa ducenda ſunt: in delaſſatis uero, totum. 21

Iudicatio, ut dictum eſt, cum certamine notabilique perturbatione plerunque fit. perturbationis autem uiolentia, naturam, ea quæ infeſta ſunt, etiam ante tempus cogit extrudere. eſt enim uirtus ipſa, qua aliena expelluntur. ac tempus id agendi eſt

poſt finem eius, quæ res alterat, facultatis. tunc enim obit functionem ſuam, omnia que ſecundum naturam abſoluta ſunt, cũ il la ab actione deſiſtit. uerum cogitur interdum ea, quæ moleſta ſunt, ante perfectam coctionem amoliri: ſicut etiam interdum concoctione iam abſoluta, moratur, & præ imbecillitate lente ad munus obeundum progreditur. Facultas igitur, quæ aliena ex pellit, ea eſt, quæ iudicationes in morbis facit. proinde, cum omnia ea, quæ in animante ſunt, iam concocta ſint, tũc optimæ iudicationes fiunt. prius autem expelli, ac iudicationem præuenire, malum eſt: propterea quod cum iis, quæ noxia ſunt, etiam utilia excernantur. id quod fieri ſolet, cum
12 natura uel a medico, uel ab iis, quæ corpore continentur, irritetur. quanquam non medicus ſolum afferre cauſſam erroris poſ ſit, ſi quid minus recte fecerit; ſed etiam ægrotus, & miniſtri, & alia, quæ proprie externa nominantur: ut in ipſo corpore of fendunt morbi, cauſæ, & acceſſiones. ac ſi acceſſio ſit, quæ naturam ſtimulet, nullam quietem, nullamque moram concedit; ſed excitat, mouetq;, & tanquam ad pugnam

prouo-

prouocat. quemadmodum igitur natura pressa magna ui excrementorum, & humorum infestātium cogitur sæpenumero eos extrudere; idque malum est, si id antequā concocti humores sint, & ante tempus iudicationis faciat; ita nostrum erratum iudicandum est, si idem prope iudicationem fecerimus. quocirca expectandum est, ut longius a iudicatione id fiat: ut si natura nihil tunc fecerit, nos faciamus: quod non bonum sit, si prius expurges. Quod autem addit, Raro autem in acutis multa ducenda sunt, recte censuit. est enim explicata sententia, in morbis acutis solum in principijs interdum utiliter adhiberi purgationē posse: sicut in longis morbis semper est expectanda maturatio: in acutis uero etiam in principio medicamento purgāte uti possumus, si turgeant. idque erit magna animaduersione faciendum: siquidem non mediocre periculum impendet, si quis in morbo acuto male medicetur. debet enim medicus hoc attendere, ut æger maiorem fructum ex noxiorum humorum euacuatione ferat, quàm noxam: qua corpora a medicamentis purgantibus necessario afficiuntur.

erit autem maior utilitas, si omnis humor molestus cum tolerandi facilitate, ac sine molestia euacuetur. cum uero morbus non modo acutus sit, sed etiam uehementissimam febrim adiunctam habeat; tunc multo magis, ne purgans medicamentum demus, uitandum erit: ac potius per uenæ sectionem facienda euacuatio: ex qua minor quidem existet, quàm ex purgatione, utilitas: multo tamen sit futura securior: cum maximum a purgatione periculum immineat, præsertim uero si quis naturam ægroti non cognitam habuerit. quidã enim ita natura comparati sunt, ut ægre purgentur: quidam uel exiguo epoto medicamento copiose purgantur. at si hominis naturam ignores, periculum est, ne aut maior, quàm par sit, fiat euacuatio: aut ne omnino purgatio moueatur: aut si moueatur, ut ne tamen quod satis sit, euacuetur. quæ omnia maximas in morbis acutis noxas afferunt. quæ res fecit, ut ipse in aphorismis hanc sententiam scriptam reliquerit: In acutis morbis raro, & in principijs purgante medicamento uti oportere. atque id considerate admodum faciendum. In delassatis

uero

uero totum ducendum est. quando uero id faciendum sit, attende, ut intelligas. cũ sit duplex plenitudo, alteraque ad uires referatur, & ad corruptelam facile perueniat, atque etiam interdum partes quasdã petat, & in eis tumores præter naturam excitet; altera uero ad effusionem pertineat, quæ sæpe in partes irruit, & tumores præter naturam creat, ac morbos comitiales, uenarumque ruptiones efficit, conandum est, eam celeriter euacuare prius, quàm magnum aliquod in homine gignere malum incipiat. Sed quomodo utrunque dignoscere, ac curare affectum oporteat, in libris de tuenda sanitate copiosius explicauimus. quocirca de eadem re nunc scribere, superuacaneum existimo. igitur ad consequentem transibo orationem, quæ his fere uerbis continetur.

In febribus abscessus maxime in articulos, maxillasque fiunt, prope cuiusque dolores, magisque ad supernam partem, & in totum. si uero morbus lentus fuerit, & deorsum repat, etiam abscessus inferne fient. maxime autem pedes calidi, inferne significant: frigidi uero superne. 22

Abſceſſus inquit in febribus ad articulos, maxillasque fiunt maxime. idque accidit, quia propter calorem febris magna copia humorum ſurſum in caput tollitur, quã poſtea inde ruentem glandulæ maxillarum ſuſcipiunt: quemadmodum uſu uenit, cum e ſuperioribus partibus in inguina, & alas quidpiam deſcendit. febres autẽ omnes, quæ ex laſſitudine ortæ ſunt, proprium quendam calorem habent in articulis excitatum. unde nihil mirabile fit, abſceſſus in articulos decumbere, quippe qui plus, quã par ſit, laborauerint, atque incaluerint. id quod illis potiſſimum contingit, quibus plenitudo morbi cauſſam attulit: ac magis, ut ipſe ait, ad ſupernam partem, hoc eſt ad caput, propter eam cauſſam, quam attulimus. at ſi deorſum morbus uergat, tunc etiam abſceſſus in partes infernas deſcendunt, cuius rei ſignum ipſe ſtatuit pedum calorem, & frigus. nam ſi pedes calidi ſint, abſceſſum in partibus infernis fore indicant. cauſſa eſt, quia humorum copia deorſum comportatur, locumque illum calore perfundit: ſi frigidi ſint, in ſupernis abſceſſum futurum ſignificant: quod eo tempore omnia

omnia sursum ad caput ferantur, extremaque, præsertim pedes refrigerentur. Quomodo autem supernas, infernasq; partes in corpore esse, debeamus intelligere, ipse in sexto de morbis uulgaribus declarauit, cũ ait, An ea quoque, quæ infra iecur sunt, e supernis distributa sint: ibi enim iecur esse terminum omnium supernarum, infernarumque corporis partium statuit. conuexa enim eius pars septo trãsuerso annexa est. itaque omnia, quæ supra iecur sita sunt, eadem etiam supra septum transuersum sunt collocata, ut cor, pulmo, pectus, collum, ac multo etiam magis, caput: cetera omnia infra in corpore esse uoluit. ceterum abscessus in partibus superioribus ut plurimum difficiliores sunt. caussa est, quia è partibus superioribus, cum eodem affectu conflictantur, maius periculum, quàm ab inferioribus, impendet. perspicuum enim est, si cor, aut pulmonem, aut cerebrum inflammatio obsideat, mortiferum morbum esse. at si partes infra iecur sitæ inflammatione tententur, pauci admodum mori solent: nisi male eis adhibeatur curatio. idque ipse attestatur, cum ait, Si autem ea,

quæ è superioribus partibus in articulos infra decubuerunt, infra umbilicum constiterint, bonum: si uero supra, non pariter morbum soluunt, nisi suppurauerint. eo enim in loco habemus, abscessus, qui in partes infra umbilicum decumbunt, bonos esse: qui supra, non bonos, aitque malitiam ipsorum aliqua ex parte diminui, si tumores forte suppurauerint. qui porrò morbi iudicari per abscessum consueuerint, Hippocrates ipse in præsagijs conscripsit.

23 *In ijs, qui ex morbis exurgunt, si statim manus ac pedes dolore confligentur, in eis abscessus orientur.*

Qui ex morbo conualescunt, nō admodum robustas uires habent: quocirca si in laboribus uersentur, ac multas, uehementesque motiones obeant, facile læduntur. ac maiorem etiam noxam sentiunt, si humores, morbum efficientes, non bene sint expurgati: & quædam fortasse reliquiæ adhuc adsint. Scimus enim quæ post iudicationem in morbis relinquuntur, recidiuas excitare consuesse. Itaque cum in eo statu

aut

aut manus, aut pedes laborarint, aut dolore conflictentur, illuc irruere abscessus scribit. Labor enim caussæ rationem obtinet: dolor, signi. ac non mirabile est, ut iam dixi, si maior caliditas in particula accenditur: eiusque imbecillitas augetur: & tanquã uia fit superuacaneis, ut abscessus gignatur. Hoc autem loco uidetur tria abscessuum tempora constituere: unum in morbis, de quo egit oratione superiore: alterũ, dum ægroti conualescunt; de quo nunc differit: tertium, quod morbos antecedit, de quo deinceps ad hunc modum loquitur.

Sed si qua pars ante morbum laborarit, ibi morbi sedes erit: ut accidit ijs, qui Perinthi tussi, anginaque laborarant. tusses enim, non secus quàm febres, abscessus excitant. 24

Si antequam quispiam in morbum incideret, aliqua corporis pars laborauerit, timendum erit, ne aliquis in eam abscessus fiat. in omnibus enim morbis, qui prius per excretionem non iudicantur, in ijs abscessus decumbere in eas partes solent, quæ prius laborarint. cum enim illæ sint

imbecilliores, etiam magis, ac facilius humorum copiam excipiunt. Id quod in ijs potissimum morbis intelliges, in quibus futuros abscessus suspicabere. ipse uero rem exemplis declarauit eorum, qui in Perinthia urbe tussem, aut anginam passi erant: in quibus uerisimile est abscessus aut in ceruice, aut in pulmone, aut etiam in pectore exortos esse: quando tusses abscessus tales faciant, quales etiam excitari a febribus solent.

25 *Simili quoque modo euenit uel ab humoribus, uel a corporis colliquatione, & item animi.*

Hæc quoque de abscessibus dicta uideri possunt: ut censeat, ipsos a copia etiam humorum, aut colliquatione corporis, & item animi exoriri. cum enim sit humorũ magna uis, ut non possit omnis excerni, tunc in particulam quandam imbecilliorem fixa innititur: cumque magna est humorum tenuitas, & corporis raritas, tunc per eam perspirationem, quæ sensum nostrum fugit, corpora celerrime euacuantur: ut, nisi occurras, facile colliquentur.

quod

quod idem in colliquatione corporis usu uenit. atque in febribus quidem uehementissimis colliquari sæpe corpus, concidereque,& extenuari conspeximus. idque interdum plus,quàm par sit, accidit, aut propter febris magnitudinẽ,aut propter morbi tempus,aut propter ætatem, aut etiam regionem,aut anni tempus, aut aeris constitutionem,aut euacuationes,quæ sub sensum cadunt,aut uigilias,aut curas, aut inediam,aut immoderatos motus. nam & magnitudo,& malitia febrium interdum graciles homines, extenuatosque uel in primis diebus reddit, quemadmodum est ab ipso in libro præsagiorũ de cadauerosa facie conscriptum. idem quoque morbi prolixitas facit. ætas quoque tum puerorum, tum eorum, qui ultima sunt senectute. ac in pueris propter humiditatem & caliditatem plurimum fluit, & corpus euacuatum extenuatur: in ijs uero, qui summa sunt senectute, propter uirium imbecillitatẽ corpus collabitur. Iam uero ex anni partibus, & regionibus, & aeris constitutionibus planum est calidiores ac sicciores magis euacuare corpora; frigidiores ac humidiores,

diores, ne cutis perſpiratione digeratur, & inaniatur, prohibere. Sed etiam ſequi macies corporis ſolet ex ſanguinis eruptione, ſudoribus, urinis, uomitibus, & alui deiectione nimia: itemque ex inedia, uigilijs, ſolicitudinibus. nec minus etiam ex delirio, cum ægroti aſſidue exurgunt. Quæ uero colliquatio proprie nominatur, plerunque fit, quod pinguedo, aut etiam tenera caro propter malignam febrim colliquetur. quam ſane ex urinis potiſſimum cognoſces: ſunt enim illæ oleoſæ: eæque principium colliquationis ſignificāt. cumque & in colore, & in conſiſtentia quid ueluti oleum ſit, tum affectionis indicāt ſtatum. Verum ne huiuſmodi urinæ in fraudem te conijciant: propterea quod tales ferme excerni ſolent, cum renum pinguedo diſſoluitur. Sed diſtinctiones allatæ ſunt ab Hippocrate, cum diceret, Quibus
" ſubſidentia pinguia ſunt, & cōfertim exe-
" unt, in ijs renum affectiones indicant. cauſſa eſt, quia in renibus celeriter fit excretio. at in pinguedine totius corporis, non celeriter, ſed tarde. De his autem, & de alijs omnibus, quæ acutis, malignisq;

morbis

morbis accidunt, Hippocrates in libro præsagiorum accurate disseruit: quocirca minime necesse est, pluribus ea uerbis persequi.

Intelligendum autem est, in quibus temporibus humores floreant: & quales in singulis morbos faciant: & quales in uno quoque morbo affectiones pariant. 26

Erat hoc in libro de humoribus propositum, nosse humorum naturam, qui in humano insunt corpore: & quo nam tempore quisque dominetur, & quot, qualesque morbi ab humoribus gignantur: denique nō ignorare, quinam sint modi morborū: quam nos rem in tertio horum commentariorum explanabimus. nunc uero de humoribus, cum in principio omnia fere, quæ ad hanc rē pertinent, conscripserimus, pauca quædam afferemus. Anni tempora differunt inter se humiditate, caliditate, frigiditate, ac siccitate: ut hiems humiditate, frigiditateque præstet ceteris: æstas caliditate, ac siccitate: uer sit accurate in medio utriusque constitutum. autumni uero non est eadem ratio: sed frigus mane uiget, meridie magnus calor, ad uesperam calor rursus in

frigus

frigus commutatur: in eo tamen ſiccum humido, frigus calori dominatur: hæcque in anni temporibus fere comperies. In ſingulis uero temporibus proprius quidam humor exuperat, ut hieme, pituita; uere, ſanguis: æſtate, bilis: autumno, acida bilis. Morbi autem frequentes in omnibus anni temporibus infeſti ſunt, ut uerno tempore qui a melancholia oriuntur, itemque inſaniæ, morbi comitiales, ſanguinis profluuia, & alij permulti, quorum ipſe & in aphoriſmis, & in libro de aere, aquis, & locis mentionem fecit: cuiuſmodi ſunt anginæ, grauedines, raucitates, tuſſes, lepræ, impetigines, uitiligines, & ulceratæ puſtulæ quamplurimæ, & pani, & quæcunque articulos attingunt. per æſtatem uero cum ex his quidam, tum uero alij morbi uigent, ut continuæ febres, & ardentes, & tertianæ, eæque plurimæ: quartanę item, & uomitus, & alui profluuia, & lippitudines, & aurium dolores, & oris ulcerationes, & pudendorum corruptelæ, & ſudores: autumno autem & multi æſtiui, & quartanæ febres, & erraticæ, & lienis morbi, & aqua inter cutem, & tabes, & leuitas inteſtinorum, & eorundé diffi-

difficultas,& coxendicis mala:itemque ſuſpiria,& uoluulus,& alia permulta. hieme lateris dolor, pulmonis inflammatio, grauedo,raucitas,tuſſis,dolor pectoris, coſtarum,lumborum, & capitis: uertigines, & morbus attonitus. Ipſe uero addit etiam morbos,qui in cuiuſque ætate exoriuntur: itemque eos,qui ex uictus ratione originẽ ducunt: & qui a regione, & uitæ inſtitutis excitantur. Cenſet autem, ut quibus temporibus humores floreant, intelligamus: qua de re ipſe ita ſcriptum reliquit: Augetur inquit, in homine pituita hieme. tum » cauſſam addit. eius enim inquit,natura ma » xime omnium eorum,quæ inſunt in corpo » re,hiemi reſpondet. eſt.n. frigidiſſima. De uere autem ſcribit hæc: Vere autem pituita adhuc ualens manet in corpore, & ſan- » guis augetur. hæc enim anni pars ei per na » turam maxime reſpondet:ſiquidem humidus,calidusque eſt. Aeſtate ualidus adhuc ſanguis eſt, & bilis in corpore ſeſe extollit,& in autumnum pertinet. autumno exiguus ſanguis gignitur,propterea quod autumnus eſt ei natura contrarius. proinde fit, ut autumno pauciſſimum ſanguinis in

homine

homine gignatur. at bilis atra & copiosissima, & ualentissima autumno est. ac merito quidem humor huiusmodi est exortus: siquidem humores æstate prius assati erant, assatorum autem reliquiæ, cum primum extinctus calor est, frigidæ, siccæque redduntur: ac frigidæ, quia extinctus calor est: siccæ, quia dum assarentur, humor uniuersus sit absumptus. Quod igitur ait, humores efflorescere, nihil aliud uidetur significare, quàm hunc, uel illum humorem superare ceteros, uti diximus, ut pituitã hieme; sanguinem uere: flauam, aut pallidam bilim æstate: melancholicum humorem autumno. De morbis autem qui per anni tempora, ac partes oriuntur, in tertio commentario differemus. Iam uero, illud etiam non esse nobis ignotum uult, ut quot in singulis morbis † affectus sint, plane sciamus. quod ut sit perspicuum, scire conuenit, omnem corporis affectionem, quæ de statu naturæ deflexit, aut morbum esse, aut morbi caussam censeri, aut symptoma, quod etiã † affectus nomine appellatur: morbus autem est sanitati contrarius: & ab utrisq; affectus differt. quod enim cunque patitur quispiam,

† πάθημα.
† πάθος

quispiam, id affectus nomine appellandū est: quam ob rem, ut ego quidem puto, factum est, ut sensuum alterationes appellentur affectus: ut in aspectu, quæ a nigro, albo, flauo, ceterisque coloribus proficiscuntur: in tactu, quæ a calore, frigore, humiditate, duritie, mollitie, & alijs omnibus, quæ sunt huius generis, accidunt: idem in ceteris sensibus intelligēdum est. Voluptatem quoque affectum appellamus: & omnino omnem motum, qui ab alio in alio excitetur. motus enim eius, qui facit, actio est: at eius, qui ab illo quodammodo afficitur, affectus. unde apparet, affectum tum, cum fit mutatio, alteratio, & motio, gigni. id uero iam nos in libro de uocabulis medicis demonstrauimus. ac proprie quidem affectus nomine ueteres omnem motum externū significant. qui uero iam ipso nomine abutuntur, eas etiam affectiones, quæ ex affectu sunt genitæ, nec amplius sunt in motu, affectus nominant. affectio tamen neque diuturnior, neq; solutu difficilior est, quàm habitus: & tamen affectum esse idem fere est, quod pati: & affectio ab affectu differt motione. nam cum cessauit, quod altera-

bat,

bat,ea, quæ in affecto permanet alteratio, est patientis affectio. nomen uero affectionis inde est declinatum, quod modo quodam quis afficiatur: siquidem omnia, quæ in rerum natura sunt, siue sana sint, siue ægra, siue neutra, afficiantur.

27 ***Tum uero corpus reliquum spectandum est, ad quem morbum maxime natura uergit: & quid nam lien intumescens facit. horum etiam quidpiam natura facit: ac colores ferme deteriores sunt, & corpora tument. & si quid aliud sit, te in huiusmodi exerceas.***

Quemadmodum initio dixi, color morbum plerunque indicat. ideo ne in morbis, & habitu naturali fallamur, nobis consulit, ut quomodo totius corporis habitus natura se habeat, cognoscamus; interdum enim colores deteriores sunt, quàm tu fortasse eos secundum naturam esse existimares: ac tunc etiam non bene ualere hominem suspicabere. quocirca corporis habitum nosse oportet, ut quam in partem morbi effectrix natura repat, non ignores. plerique enim in morbum regium cadũt, quod

male affectum iecur sit:interdum uero etiã secundum naturam tales sunt: propterea quod in prima conformatione male affecti sint.quod esse tibi planum debet, ne decipiaris,& eos ægrotare tum, cũ non ægrotant,existimes. atque eo quidem tempore ægrotis auxiliari cõuenit ijs coloribus,qui sint ipsorum colori persimiles.contra uero faciendum est in ijs, qui sanguinem conspuunt.ruber enim color prouocare sanguinem uidetur:siquidem humor omnis similibus admotis expurgatur:ut adhibitis contrarijs,intra corpus pelli consueuit. Ceterum quomodo scire,ac dignoscere naturalem habitum oporteat, ipse unius appositione exẽpli declarauit: ut quidnã inquit, Lien intumescens facit. quemadmodum enim multiplices tumores ex liene male affecto oriũtur, ita etiam facere ipse habitus potest:cuiusmodi sunt uitia coloris, corporis euacuationes, ac reliqua genera affectionum,in quibus esse exercitatum medicum oportet.Multi autem præter naturam tumores obsidere lienem solent, ut duritia in partibus inferioribus, ut quidam sit rotundus,quidam latus,quidam in longitudi

nem

nem auctus. porrò autem qui parte inferna durus est, qui deorsum uergit, ideo ipsum κατάῤῥοπον Hippocrates uocat. Vel ideo sic uocat, quia prauos humores, quos in se cõtinet, in partes corporis inferiores propellit. Neque enim de liene dubitandum est, an quod sibi proprium est, trahat, & alienũ secernat, alteretque, & contineat quicquid attrahere suapte natura potest: Si quidẽ in ijs commentarijs, qui sunt a nobis de naturalibus facultatibus conscripti, quattuor facultates unicuique particulæ, quę nutriẽda sit, esse necessarias demonstrauimus. Verumtamen in excrementis secernendis errores committuntur: cuius rei triplex est caussa: prima est partium ipsa expurgantiũ imbecillitas: altera est angustia uiarum, tertia est excrementi ipsius uitium; præterea uero imbecillitatis caussa est intemperies: angustiæ uero obstructio, aut aliquis instrumẽtorum tumor. tumorum uero caussa est humorum defluxio, quæ in ipsum instrumẽtorum corpus irruit: obstructionis, aut crassitudo, aut tenacitas humorum, aut quid, uelut germen, adnatum: uitia autem excrementorum sunt multitudo, crassitudo, & tenacitas.

nacitas. excrementa autem concoctionis, quę in uenis fit, tria sunt, ut biliosum, ut melancholicum, ut serosum. biliosum uero uesica iecinori adiuncta expurgat: melancholicum, lien: serosum, renes. inde fit, ut in lienis uitijs color totius corporis ad nigrius uergat, prout ipsius imbecillitatis affectus postulat, quando hæc est ei a natura tributa actio, ut melancholicum sanguinē iecinore in se trahat, eoq; nutriatur. itaq; ubi attrahendi uis, quæ in ipso est, infirma sit facta, tum sanguis ex iecore prodiens impurus in totum corpus comportatur; ideoque color fit nigrior. interdum etiam illud excrementum animi deiectiones, & mœstitias melancholicas gignit: interdum uero uehementissimas ciborum appetentias excitat, sæpe etiam auersionem. immo uero etiam cum scirrhum contraxit, aquā inter cutem affert, iecore nimirum in affectus consensum perducto. nec minus etiā idem male affectus diutius aut propter inflammationem, aut propter scirrhum, ad nigriorem colorem conuersus toti corpori uitia coloris impertitur, qua in re scire debes, album, uiridemque colorem nobis

 indicare,

indicare, abſceſſum in iecinore eſſe: uiridem & nigrum, in liene: album, & * in pulmone. horum autem colorum forma ſeruatur, cum abſceſſus minime ſucc enſi ſunt. ſed ipſe lien uniuerſi corporis colores uitiat, ac deteriores facit. quin etiam ipſe eſt ſemper iecinore nigrior: pręſertim uero in ijs animantibus, quorum calidior eſt temperatura, atque ſiccior. Tu uero unum habes a nobis compoſitum de atra bili librum: in quo & hæc, & cetera, quæ ſunt huius generis, omnia cõtinẽtur.

28 *Animi impotentia in cibis, potibus, ſomno, uigilia: aut propter amores quoſdam, ut teſſerarũ; aut propter artes; aut propter neceſſitatem. laborum tolerantia: & quorum ordinata eſt, aut inordinata.*

Tres ſunt animi partes, quibus ad uoluntarium motum incitamur. atq; has quidem omnes, ſeu partes, ſeu facultates animi appelles, a quibus uita noſtra gubernatur, eſt iam a nobis demonſtratum: ut una ſit, qua ratiocinamur: altera, qua iraſcimur: tertia, qua cupimus. itemque eas ſubſtantia inter ſeſe differre, ac multo etiam magis

magis in differentibus esse locis sitas, per spicuum esse arbitramur. omnes enim pos sunt cognoscere, partem animi, qua cupimus, esse ab ea, qua ratiocinamur, diuersam. nam & cum fame urgemur, impleri ci bis expetimus: cum sitis urget, potus cupiditate ducimur. at in pueritia, more bru torum, saturitati operam damus, neque utrum profuturum illud sit, aut nociturũ, consideramus. cum autem in uiros non so lum ætate, sed etiam ratione euaserimus, sæpe nihil plane bibimus, quod potum es se nociturum, persuasum habeamus. sæpe etiam minus, quàm cupiamus, sumimus: si maiore sumptum copia noxam allaturum sit. sæpe etiam pugnam eius partis animi, in qua mens & ratio elucet, cum ea, quæ cupiditate alitur, cum in morbis, tum alijs plerisque conditionibus spectamus: in qui bus nondum esse oportunum uidetur, ut esurienti cibus, sitienti potus offeratur: nec eum, qui riget, calfaciamus: nec refri geremus eum, qui calore sit perfusus: nec rebus uenereis utatur is, qui ad eas incite tur. facultas enim, quæ in nobis est rationis expers, ad singula nos trahit, quæ cupi

mus: ratio retrahit impetum intempestiuum, ac cohibet. Et tamen quidam sunt, qui unam esse animi substantiam uolunt. eam porrò substantiam aiunt esse cuiusque naturæ perfectionem. si uero tale quidpiam est, uirtus una erit: siquidem una est perfectio, atque ita in animi parte, in qua inest ratio, scientiam esse uirtutem erit necessarium. sique una sola pars animi, quæ rationis est compos, insit in nobis, nihil est, cur multas uirtutes requiramus. si uero etiam iracundiam statuamus, eius quoque uirtutem esse necesse erit. sic si ad has duas tertia quoque pars, in qua cupiditates uersantur, accedat; tres subinde uirtutes erunt. & quarta item ex mutua harum relatione exorietur. atque ita diuersa erit pars rationis, diuersa pars cupiditatum, diuersa denique ea, quæ irarũ æstu fluctuat: eritq; una cuiusque partis uirtus propria: ut eam, quæ in parte, quæ rationis particeps est, sapientiam, aut prudentiam, aut scientiam uocent: eam, quæ in parte iracundiæ uersatur, fortitudinem: quæ in cupiditatum inest parte, temperantiam. Cum autem sola ratio in caussa est, ut animus

mus appetitione ducatur, penes ipſam etiam eſt ſedandæ appetitionis facultas: ſi uero aut iracundia, aut cupiditas ad ipſam acceſſerint, quæ nimirum facultates ſunt expertes rationis, & corporis grauitati perſimiles, illico non poteſt, ubi uult, conſiſtere: progreſſu tamen temporis, ut in currentibus uſu uenit, hoc fortaſſe conſequetur. interdum uero etiam ratio cum affectu concurrit: ac tunc quæ affectus facit, ea comprobat ratio. quod in intemperantibus perſpicitur: qui iucundiſſimis rebus frui ſummum bonum eſſe exiſtimant, quod ratio in animo ipſorum cupiditatem ſponte ſequatur. reſiſtit uero etiam affectui ratio, cum homo uoluptatis eius, quę propoſita eſt, non opinatur quidem honeſtam eſſe, aut bonam delectationem: ſed tamen a ualenti quodam facultatis, quæ concupiſcit, motu ad ipſam attrahitur. quo loco ſi ratio ſuperabit, is homo & ſui, & ſuorum affectuum continens erit, & nominabitur. ſi cupiditas uincet, contrario nomine appellabitur, & impotens dicetur. cum uero a ſola ratione ad uſum rerũ iucundarum ducetur, ipſarum perceptio-

nem non fruitione, sed usu metitus, is tem perans uocabitur: sicut intemperans, qui solum a cupiditate trahitur, quam etiam ratio consequatur. quocirca cum dormien tibus ea pars animi, quæ mentis & rationis particeps sit, cupiditatibusque imperet, sopita langueat: illa autem, in qua feritas quædam sit, atque agrestis immanitas, ut appellare Plato solet, cum sit immo derato obstupefacta potu, atque pastu, exultat in somno, & iactatur, quæritque quomodo id ipsum, quod uult, consequatur. quo tempore nihil est, quod non audeat: quasi omnem uerecundiam, pruden tiamq; exuerit. multa enim impure conatur, ac trucidare aliquem uidetur, atq; a nullo potus, pastusq; genere abstinere: & omnia facere tetre cum temeritate, atq; impudentia. at qui salubri & moderato uictu quieti se tradiderit, ea parte animi, quę mentis, & consilij est, agitata, & bonarum cogitationum epulis saturata, & ea parte animi, in qua uoluptates uersantur, nec inopia enecta, nec satietate affluenti, ut conquiescat, neque tumultum ullum præstantissimæ parti afferat; aut lætitia ipsam per-

perfundens, aut mœrore conficiens: sed si nat, ut ipsa per se sola, atque pura conside ret, earumque rerum studio ducatur, quas non nouit, siue eæ præsentes sint, siue præteritæ, siue futuræ: illa etiam tertia pars, in qua irarum existit ardor, sedata, ac restincta sit, nec ulli infensa, quiescat: atque ita duabus animi partibus compressis, illa tertia pars rationis & mentis eluceat, seque acrem ad somniandum præbeat; tum ueritatem maxime attingit, neque ei uisa absurda occurrunt. atque hæc quidem ex impotentia, intemperantiaque oriuntur. sed quid attinet dicere cetera mala, & itẽ morbos, qui ex ipsa originem ducunt? innumerabiles sane sunt ferme, & tot, ut paucis explicari non possint. nos enim per spectum habemus, morbos eos, qui ex nimia omnium humorum copia existunt, hinc potissimum exoriri. & cũ me ad eiusmodi homines quidam accerserent, eo tẽpore feci omnia, quæcunque ad bonam ualetudinem esse necessaria existimabam: deinde autem ineunte uere eos euacuare conatus sum. nonnulli etiam sunt, qui multas corporis partes imbecillas habent, ut

caput, ut oculos: aut qui affectibus ijs, qui a uertigine oriuntur, facile corripi solent: hi sunt a nobis euacuatione curati: cum tamen prius, quid coaceruari in eis soleret, considerauissemus. nonnulli enim amaræ bilis humorem copiosiorem, quàm aliorũ colligunt: alijs melancholicus, alijs pituitosus: in alijs ex æquo omnes coaceruantur: in quibus redundare sanguis dicitur. Equidem permultos curaui, qui multorũ annorum spatio pedum doloribus per interualla fuerant conflictati: cum in eis redundantem humorem in principio ueris euacuassem, aut sanguinem detraxissem. Illud tamen sciendum est, eos in tota uictus ratione esse moderatos oportere, cum intemperantes, uinosos, & abdomini datos siue purges, siue sanguinem eis mittas, magnopere iuuare non possis. intemperanter enim uiuentes, magnam crudorum humorum copiam celeriter coaceruant: quorum ne aggredi quidem curationẽ oportet. contra uero, si medico sint dicto audientes, maxime adiuuantur, si initio ueris euacuentur, & ad salubrem uictus rationem adducantur. Idem in mor-

bo

bo comitiali, attonitoque, & uertigine, & ſputo ſanguinis, & melancholia eſſe faciẽ dum uidetur. Vtrum autem hæc omnia ex intemperantia; an uero ex alia cauſſa profecta ſint, ſpectare oportet. alias porrò cauſſas ipſe commemorat: ſomnum inquam, uigilias, aut ſi propter rei alicuius amorem, ut teſſerarum; aut artem, aut neceſſitatem, ſit laborum tolerãtia. quæ ſane cauſſæ alterare corpus poſſunt: quemadmodum ſæpe uſu uenit, ut propter uehementem uigiliam, aut alimenti inopiam, aut amorem talis fiat facies, qualem eſſe cadauerôſam deſcripſit Hippocrates. qđ idem euenit propter laſſitudines quaſdã, quæ præceſſerint, itemque ſolicitudines: præſertim uero ſi regio calida ſit, tempus anni æſtiuum, cæli ſtatus calidus, & ſiccus: ac multo magis ſi homo ſit natura bilioſiore. præterea uero ſi quis uentriculi os habeat imbecillum, huius habitus facile digeritur, & perſpiratur. hoc ipſum fit non ſolum propter famem, & cibi inopiam, ac uigilias: ſed etiam propter alui profluuiũ, aut immodicam ſanguinis euacuationem, quæ uel ex naribus, uel ex utero, uel ex hæ

morrhoide,

morrhoide, uel ex uulnere fluat: itemque propter uehementem tristitiam, aut amorem: id quod pulsus, cum primum uisa est quædam ex ijs mulieribus, quæ in domo sunt, indicat: siquidem statim inæqualis, & inordinatus redditur: ac paulo post, ubi illa, quæ uisa est, discessit, in suum naturalem statum redit. is enim pulsus turbulentam quandam in animo hominis factam esse perturbationem indicat. Fit etiam idem inæqualis, cum quædam nunciantur: quod ægroti ijs ipsis, quæ audierunt, perturbentur. sed hanc a pulsibus profectam notitiã uel non habuit Hippocrates, uel certe nõ exercuit. quanquam ipse nõ amorem, quẽ in mulierem quis habeat, sed aliarum rerũ significare uidetur, ut tesserarum, & talorum. sunt enim quidam, qui tantum temporis in conuiuijs, talis, tesserisque consu mant, quantum uir probus, ac uirtutis studio ductus in bonis, ingenuisque artibus ponere consueuit. atque in ijs ipsis studijs non ita præclaris tantum perseuerant, ut & frigus uehemens, & immodicum æstũ perferãt, & eo tempore uix quidpiam sentiant: immo uero & fame, & siti enecãtur: & in

& in graues,& insanabiles affectiones cadunt. Vt autem hi amore talorum,atque aleæ uigilant noctesque, diesque, & a ceteris rebus omnibus cauent: sic qui in artibus,scientijsque uersantur, studio doctrinæ,cupiditateque scientiarum ducti multa sua sponte faciunt,quæ & morbos,& affectus in ipsis pariunt. Quid iam ego de bellicis rebus,de agricultura, de uenatione,ut de terrestribus,aut aquatilibus animalibus capiendis,&,uno uerbo,de omni genere uenationis dicam?hæc enim ut magnum usum ad bonam ualetudinem, magnosque fructus afferant,tamen tot, ac tãtos labores,ac timores, & pericula habẽt adiuncta,ut multa,eaque terribilia,& grauia perferre necesse sit.nam & uulnera, & plagas pati,& uigilare, & itinera conficere,cum nollent,& frigoris, æstusque iniurias perferre, & pluuias sustinere sæpissime homines coguntur. Alij etiam sunt, quos necesse est, paupertate compulsos, & quia non ita, ut reliqui, rebus abũdant, quod ipse significauit,cum dixit, aut propter necessitatem: quos inquã necesse est laborare,atque in artibus uersari,ut telam texere,

texere, aut ferrariam exercere, aut in corio incidendo uersari, aut alias artes, quæ sordidæ nominantur, pertractare, alij uero non perpetuo hæc faciunt: sed coguntur interdũ labores perferre, aut famem, aut frigus, aut quidpiam aliud, quod foris adueniat, tolerare. quocirca scire oportet, illud ne ordinatum sit, an uero inordinatũ: hoc est, utrum semper, an ad alicuius spatium temporis patiantur. siquidem hæc cognitio erit ad curandum morbum, & ad præsagiendum accommodata.

29 *Mutationes ex quibus in quæ fiant, attendendum.*

Aeris nos ambientis mutationes, quæque a nobis paulatim fiunt, periculosæ nõ sunt. solas uero magnas, ac repentinas esse periculosas, quod ad sanitatem pertinet, habemus exploratum. quam ob rem cauendæ sunt. quæ caussa fecit, ut ita in aphorismis scriptum reliquerit: Temporum inquit, mutationes maxime morbos
« pariunt: &, In anni temporibus magnæ
« mutationes fiunt: ut has esse, quas alibi cauendas monet, intelligamus. ergo debemus

mus admouere contraria, ut aeris inæqua-
litatibus occurramus: hoc eſt, ut in humi-
dis mutationibus corpus exiccemus: idẽ-
que humectemus in ſiccitatibus: itemq;
calfaciamus, ac refrigeremus, cum hæc
ambo poſtulare uſus uidebitur. eadẽ quo-
que erit uictus habenda ratio, ut ab exer-
citationibus ad otium paulatim, & ab otio
ſimiliter ad exercitationes progrediamur:
ſimili quoq; modo in alijs omnibus. idque
ipſe iubet in eo aphoriſmo, cuius hoc eſt
initium, Multum, ac repente uacuare, uel
replere, uel calfacere, uel refrigerare, aut
omnino corpus mouere, periculoſum. &
quicquid nimium eſt, id naturæ eſt inimi-
cum: paulatim uero quod fit, tutum. eſt
igitur perſpicuum, mutationes magnas re-
pente præter conſuetudinem factas non
modo ægrotis, ſed ſanis etiam non medio-
cres noxas afferre. ſi quis, exempli cauſſa,
qui prandere non conſueuerit, prandium
ſumat, is totum corpus infirmum, & gra-
ue perſentiet, ipſeq; debilis, & piger red-
detur: quod uires a cibo, ueluti a ponde-
re quodam prægrauentur. in ijs uero, qui
prandere ſoliti ſunt, ſi non prandeant, ui-
rium

rium inesse imbecillitas perspicitur: propterea quod in eiusmodi mutationibus uires suapte ratione infirmæ redduntur. ui-
« scera quoq;, ut Hippocrates scriptum reli
« quit, eis pendere uidentur, urina calida,
« pallidaq; redditur, stercus exuritur, oculi
« concaui redduntur, tempora palpitant, &
« extrema perfrigerantur. Deinde uero, ut magnas mutationes esse cauendas maxime intelligamus, addit: cum igitur ijs, qui sani adhuc sunt, hæc accidant, si per dimidium diei consuetam uictus rationem mu-
« tent, certe planum est, nihil aut addi, aut
« detrahi utiliter posse. tum subiungit: Hoc
« autem satis magno argumento est, quod
« maximæ mutationes tum naturæ, tum uero habitus nostri, potissimum morbos pariunt. itaque nihil est repente commutandum: ac si qua fiat mutatio, tum ex qualibus in qualia fiat, uidendum erit, utrum paulatim, an confertim: utrum in qualitate, an in quantitate: utrum in corporibus, an in caussis, an uero in signis: atque in corporibus, an in sanis, an uero etiam in ægrotis: siquidem sana corpora ita conseruanda sunt: ægrotis adhibenda medicina est.

In ſignis uero, quæ ipſis accidunt corporibus, ex quibus & corpora, & ipſorum naturæ dignoſcuntur. in cauſſis denique, ex quibus ſanitatis cuſtodia perficitur. Cum autem hoc planum ſit, ſcito horum omniũ eſſe differentias quattuor, quæ admouentur: quæ educuntur: quæ fiunt, quæque extrinſecus incidunt. quæ admouentur, ſunt cibi, potus, & medicamenta quædam, quæ intra corpus ſumuntur; itemque aer, quem ſpiritu ducimus. Quæ fiunt, ſunt frictiones, deambulationes, geſtationes, equitationes, & omnes motiones. Cauſſæ uero & multæ ſunt, & multorum generum: quorum genere continentur etiam uigiliæ, ſomni, & res uenereæ. Quæ foris incidunt, ſunt hæc, aer in primis: deinde balnea, inunctionesque. hæc enim omnia immutare ſtatum noſtri corporis & in qualitate, & in quantitate poſſunt: atque in qualitate quidem, ſi calfaciant, ſi refrigerent, ſi exiccent, ſi humectent: in quantitate uero, ſi alant, ſique euacuent. Eſt autem duplex euacuatio, altera eſt excremẽtorum: altera, cum propria hominis ſubſtantia defluit. quocirca attendenda eſt om-

nis

nis mutatio, ut ex quibus in quæ fiat, nos non lateat.

30 *Ex moribus animi industria, aut quærens, aut meditans, aut uidens, aut loquens, aut aliud quid faciens: uelut tristitiæ, iracundiæ, cupiditates.*

Quattuor humores sunt ad aptos mores gignendos accommodati. etenim mores animi sequi temperaturam corporis, est iam a nobis demonstratum; unusque extat noster hac de re libellus. quod cum ita statutum sit, acies animi, atque intelligentia a bilioso humore: constantia & firmitas a melancholico: simplicitas, & stoliditas a sanguine gignetur. pituitæ autem natura, quam in prima ciborum mutatione gigni necessario apparet, est ad mores conformandos inutilis. conuenire uero etiam mores regionibus, attestatus est in « libro de aere, aquis, & locis Hippocrates: « ubi mores hominum temperatos in regione temperata esse dixit: plurimum inquit, « Asia ab Europa differt, & quod ad rerum « omnium, quæ ex terra prodeunt, & quod « ad hominum naturas pertinet: nam & regio est regione mitior, & mores item hominum

minum mitiores ſunt. horum cauſſa eſt anni temporum temperatura. deinde uero ſubiungit hæc: Feritas autem,& ſocietatis uacuitas,& iracundia in huiuſmodi natura generantur. tum addit, Qui uero montanam regionem, aſperam, altam, & aquoſam habitant,& apud quos mutationes anni temporum fiunt, magna differentia eſt, & feræ, atque agreſti immanitate imbutæ naturę non minus ſunt. Et paulo poſt, comperies, inquit,& formas hominum, & mores plerunque regionis naturam conſequẽtes. ad ſummam eo in libro planiſſime docuit, non mores ſolum, ſed hebetudinem quoque animi, ſicut aciem ingenij temporum temperaturas ſequi. Iam uero ubi ait, At ubi nuda regio eſt, ac niue per hiemem opprimitur, aut etiã a ſole exuritur, ibi & duros, & fortes, & articulatos, & robuſtos,& hirſutos conſpicies: acumen quoq; ad agendum accommodatum in huiuſmodi natura,& uigilantiam cognoſces. erunt quoque in ira,& moribus obſtinati, ac ſuæ potius ſententiæ, & agreſtiores potius, quàm mitiores. Plato quoque idem, quod ſenex noſter, ſenſit: ſiquidem multum lo-

cis ipse itidem & terræ habitationibus ad
" animi mores conformandos, & ad intelli-
" gentiam, prudentiamque comparandam
" tribuit: ut uidere est in quinto de legibus,
" in quo sic fere scriptum reliquit: Nec quen
" quam fugiat, quod ad loca pertinet, ut me
" liores, aut deteriores homines gigni pos-
sint. quæ cum dixisset, hæc etiam ad illa sub
iecit, Quippe cum inquit, alij uarietate uẽ
" torũ, & turbine difficiles ac proterui sint,
" alij propter aquas, alij propter cibos,
quos tellus subministrat, qui & corpus
melius aut deterius, & animum quoq; non
minus ita afficere plane queant. Quæ cum
ita sint, hominum mores cognoscẽdi sunt;
atque ijs loco signorum uti debemus. ut.n.
" signa, quæ in facie consistunt, facillime, sic
" mores ægre, cognoscentur. præterea uero
mores omnium dignoscere, nihil est, quod
fieri posse uideatur. quocirca uix in paucis
aliquibus hæc non inquirenda sunt. quip-
pe cum interdum non magnum quid ipsa
significare inueniamus, ut in decubitu:
quandoque uero maximum, ut in mode-
stis, si aspectum trucem, uocemq; habeãt.
crepitus quoque uentris uel dolorem, uel
delirium

delirium indicat in ijs, quos id facere audientibus aliquibus puderet: at si præsentes nihil uereantur, nullius erit rei nota. quocirca hoc etiam loco mores ægrotantis attendendi sunt: sicut etiam consuetudo illorum scienda est, qui proni in uentrẽ cubant;& natura eorum, quibus dormientibus strident dentes, aut oculis accurate nõ clausis dormiunt. hæc enim omnia, ubi naturam, moresq; ægrotantis pręnoris, aut ab aliquo, qui norit, audieris, hunc usum afferent, ut firmã dignotionem inde sumas: ac signa modo bona, modo mala sint: quæ sane præcognosci accurate non possunt, nisi ægrotantis hominis mores cognitos habeamus. Sic etiam est de pulsu iudicandũ. usu enim uenit interdum, ut febricitantibus pulsus ad magnitudinem attollatur, neque tamen id propter febrim fiat: sed caussa exterior quædam id efficiat. huius generis sunt balnea, aut cursus, aut frictiones, aut aliæ motiones, quæ ad breue spatium temporis perdurant: aut etiam uinũ, & alimentum: id quod in corpore diutissime permanet: quinetiam ab iracundia magnus simul, & uehemens pulsus fieri solet.

quæ res non latebit peritum medicum in oculos,& totam faciem intuentem. quosdam etiam comperias, qui cohibere iram uelint: in quibus præter magnitudinem, uidere etiam est inæqualitatem: quam quidẽ maiorem in ijs, qui anguntur, quique erubescunt, intuebere. Simili quoque modo si quis in sole, aut ad ignem sit calfactus; atque aliquo medicamento calfacienti sit inunctus. Itaque, cum is, qui curationem adhibet, non adest perpetuo, si ægroti uerum dicere noluerint, certe caussam explicate afferre difficile est. immo uero præter ea, quæ diximus, quidam sunt tam medicamentorum amantes, ac studiosi, ut uel interim, dum nos absumus, medicamenta calfacientia, & naturam mirifice alterantia sumant: quod tu duobus distinguere modis poteris, habita inquam temporis ratione, & perspecta ægroti consuetudine, ac moribus. nam si aliud sit tempus præter illud, in quo fieri solet exacerbatio: tum à medicamento calfacienti potius, quàm ratione exacerbationis factam esse alterationem uerisimile fuerit. Si uero in tempore exacerbationis id fiat, tum inuasionis impetu

id accidere eſt uero ſimilius.a cõſuetudine uero,& moribus ægrotantis ſic deprehendes: quidam inſoliti ſunt medicamenta ſumere,ſuntque ad eam rem timidi: quidam ſoliti,atque adeo,ut niſi medicamenta ſumant,plane neſcire uitam ducere uideantur.ergo in ijs,qui timidi ſunt,exigua ſuſpitio eſt:in conſuetis,bene magna. mores uero non parum ad cognitionem adiuuant. quibuſdam enim eſt natura comparatum, ut inſidias faciant, & familiares in fraudẽ impellant, conenturque omnes homines coarguere, quaſi nihil certi, ac firmi ſcire queant: quidam bonis ſunt moribus, & aperte faciũt omnia: in his nulla cauſſa eſt, cur quicquam eſſe clam factum ſuſpiceris: in illis uero,qui inſidiari ſolent, ſuſpecta tibi eſſe debebunt omnia: & diligenter circumſpicienda,& diſtinguenda: ſicut etiam aduerſus homines ineptos ingenio opus eſt,atque prudentia.Quibus quidem fit rebus, ut negligenda non ſit puerorum educatio: ſed optimis illi ſint imbuendi moribus:propterea quod ſi eorum natura eum fructum percipiat,quem noſtra pariet diligentia, ijdem in præſtantes uiros, ac bo-

nos euadent: si nobis non erunt dicto audientes, nos certe culpa uacabimus. alij.n. ipsorum uerecundi sunt, inuerecundi alij: alij studiosi honoris, & honestatis, alij contra, & honorem, & decus despiciunt; ut alij timidi, alij audaces sunt, alijque ueraces, alij mendaces. etenim puerorum educatio est ei studio, quod plantis adhibemus, persimilis. agricola enim nũquam faciet, ut rubus racemos ferat. caussa est, quia ipsius natura fuit ab initio talis, ne huiusmodi in ipsam perfectio caderet. Vites quoque, quæ suapte natura promptæ, & aptæ sunt, quatenus in se est, ut fructum ferant, si colonus negligat, solique naturę curãdas relinquat, aut prauum, aut certe nullum fructum ferent. idem in animantibus accidere animaduertimus. nam si equum erudieris, ipsum ad multas res utilem habebis: ursum uero quamuis olim mansuefeceris, eius tamen firmus habitus nõ erit. mihi uero felici quodam fato contigit, ut optimum, humanissimumque patrem habuerim. qua uero ipse natura præditus sim, dignoscere nõ possum: illud quidem scio, patrem meum in hoc studium incubuisse, ut

ut ego quàm optimus, & disciplinis omnibus quàm ornatissimus euaderem. atque hæc quidem, quæ dicta sunt omnia, nobis indicant, mores esse studiose, accurateque considerandos: & habita eorum ratione, de morbo faciendam esse coniecturam. Verum alij interpretes, in quibus Glaucias est, hæc uerba aliter, quàm nos, exponunt. nam ex moribus cognosci studium ac sedulitatem agendi, & item odium rerũ gerendarum affirmant: ut uel hoc modo ingeniosos, pigros, segnes, tardos, & celeres possimus dignoscere: aiuntque hoc preceptum ad medicinam non pertinere: quæ sententia uera non est. quid. n. significat, cum addit hæc, aut quærens, aut meditans, aut uidens, aut loquens, aut aliud quid faciens? si id nobis ad morbum indicandum, † non est adiumento? An perspicuum est, ex responsionibus posse cognosci, quomodo ægrotantis mens se habeat? itemque ex ijs sermonibus, quos habet ægrotus, extare potest aliqua utilitas, ut præsentia dignoscamus, & futura præsagiamus? quin etiam e meditationibus, & cogitationibus fructus percipitur. nã qui

† *In Græ. lib. legitur sine negatione: quæ tamen uidetur desiderari, & in secundo exẽplari habetur.*

cogitabat, quid futurum esset, si Atlas nollet cælum sustinere, certe instantis desipiẽtiæ signum nobis dedit: cuius etiam inditio est trux aspectus, & alia pleraque præter mores, & consuetudinem facta. Ad hęc uero, tristitiæ. ueteres enim hæc quinque uocant animi perturbationes, ut tristitiã, ut iram, ut excandescentiam, ut cupiditatem, ac metum. ac multis de caussis homines tristantur: alij mortuis filijs, aut familiaribus, aut cognatis, aut amicis: alij quod expectent, uel seipsos solum malis affici, aut patriam uniuersam euersum iri. sed męrẽt etiam ij, qui studio pecuniæ ducuntur, cum eadem priuantur: & cupidi honoris, cum gloria spoliantur: & ut quisque cupidus est, ita illis rebus priuatus tristatur. sunt etiam, qui propter amorem in mœrorem cadant, & graciles reddantur: ut nos de eo, qui diuitis cuiusdam rem familiarem tuebatur, ostendimus: quem etiam ad pristinam ualetudinẽ, cognita morbi caussa, quamprimum reuocauimus. sic etiam multos inuenies, qui morum bonitate atque præstantia mites, quietique sint, sed tamẽ propter morbi uehementiam, atque

mali-

malitiam uehementer irascantur, ac celeriter excandescant. atque hæc quidem cõmutatio & mali magnitudinem nobis indicat, & acutum esse morbum declarat: unde nobis & præsagiendi ratio, & curationis modus suppeditatur. Ceterum de cupiditatibus, quin sæpenumero affectiones significent, nullo modo ambigendum est: si quidem & morsum stomachi, & interdum absurdos humores quosdam uentriculo contentos commonstrent. interdum uero uitiata ratio est, ut neque quid bonum, neque quid malum sit, queat agnoscere: quo quidem casu efficitur, ut ægroti petãt omnia: & quicquid dederis, reijciant. quoniam igitur affectibus quibusdam homines corripiuntur, qui cogitationis, ac memoriæ uim quasi obstupefaciunt, aut somnos graues, ac profundos inuehunt: iure, ac merito uult, ut nos eos cognitos, & perspectos habeamus. ad hos depellendos interdum utiles sunt cogitationes, ut ipse quoque alibi docuit, excandescentiam esse ad bonos humores creandos, & ad naturalem habitum recuperandum accommodatam. Ego uero interpretes, qui mul

tis modis, & aliter atque aliter hanc sententiam commutant, satis admirari nõ possum. si quis enim a uetere lectione uult discedere, is facere hoc ipsum debet aliqua probabili ratione impulsus; sicut ego sæpe demonstraui. nam ueterem lectionem hãc fuisse, quam attuli, tum omnes ueteres interpretes agnoscunt, tum uero Zeusis esse optimus testis uidetur: is enim cùm Glauciam male hæc uerba interpretantem reprehendit, nihil ei obijcit, quod ad lectionem pertineat: at quia uerbis negationem adiunxit, in hoc ipso plane coarguit: ait enim eum fuisse animo dubio: nec potuisse hanc explicare sententiam, nisi negationem addidisset: ac si Hippocrates ad hunc modum scriptum reliquisset: Ex moribus animi industria: non quærens, aut cogitans, & reliqua. Verum si aientibus licet negationes adiungere, profecto ita omnis corrumpi sententia poterit: neque ulla ueterum opinio integra, firmaque seruabitur.

31 *Quæ a casu proueniunt, animi molestiæ, aut aspectu, aut auditu contractæ.*

Nunc

Nunc agit de moleſtijs, quæ caſu proueniunt: ſupra autem de ijs diſſeruit, quæ in nobis inſunt: itemque de cupiditatibus; de iracundia, deque animi induſtria. Moleſtiæ autem, quæ ab externis cauſſis proficiſcuntur, plerunque aſpectu, aut auditu percipiuntur: uelut cum quid terribile intuemur, aut uiro innocenti fieri iniuriam: ſiquidem eo tempore indignamur, & ægre ferimus: uel cum parentes defunctos, aut etiam amicos uidemus: aut cum hoc ipſum ad nos alij perferunt: propterea quod nuncij triſtes & mali non minus, quàm uiſa, afferre nobis moleſtias conſueuerint. hoc.n. fere fit, ſi quis cogitet ac uideat iucunda, & triſtia, eius animum uarijs affici modis. nam & cogitare & uidere, quæ iucunda ſunt, animum lætitia perfundit, natiuumque calorem dilatat. at triſtia animo uoluere, eaque uidere, lædit animum, noſtrumque calorem conſtringit: eaque res terribilia, formidiniſque plena uiſa in ſomnis excitat.

Vt etiam corpora afficiuntur. nam mola cum altera attrita, dentes ſtupeſcunt: circa cauum lo- 32

cum ambulanti, crura tremunt. cum quis ea, quibus opus habet, manibus extollit, eæ tremunt: serpens derepente conspectus, pallorem induxit.

Videndum est, quomodo corpora affecta sint, ut intelligamus, audaces ne, an timidi homines sint: an facile in morbos cadant, an ne quiduis facile patiantur. sunt enim, quibus dentes stupescant, si molas inter se atteri audiant: alij uero propter rē quampiam uisu terribilem, pallescant. Stupor enim hic significat affectum solius oris quendam, qui non totum os, sed dentes, gingiuasque occupat: quem sane ne oratione quidem possis explicare. sed cum quidam & austeros, & acidos cibos ingesserit, affectus uero aliquis sequatur, qui dentes, gingiuasque obsideat, eundem exoriri in omnibus existimamus. Cumque hic affectus ab acidis, aut acerbis excitetur, obseruatum est, portulacam esse medicamentum accommodatum. quanquam portulaca dentium stuporem a fluxione, aut propter uomitum, aut a serræ stridore, aut ab attritu molæ excitatū nihil plane iuuerit. quo circa prius inuestiganda est stupo-

ris

ris dentium caussa: tum adhibenda curatio. De tremore autem satis constat, ei qui prope locum præcipitem iter faciat, crura tremere. timor enim uires deijcit. ita etiam si quis serpentem, quem conspexerit, fugiat, tremulus redditur. quinetiam qui circa dominum, aut formidabilem iudicem est, toto corpore tremit. & quidam, si eos coram rege loqui uelis, ne uocem quidem non tremulam mittent. Quemadmodum igitur animi affectus, qui motricē facultatem debilitauit, tremulas actiones reddit: ita corporis morbi, qui uiribus noxam afferunt, in caussa sunt, ut tremoris symptomata excitentur. Illud porrò sciendum est, ex ijs motionibus, quæ citra uoluntatem fiunt in instrumentis uolūtarijs, quæ sunt ad motum comparata, aliam appellari conuulsionem, aliam palpitationē, aliam denique rigorem: quæ inter se differūt. ac de ijs est a nobis in uniuersum uno integro libro disputatum. eius uero motus, qui fit uoluntarius ille quidem, sed non secundum naturam, una est species, quæ nomine tremoris appellatur: de quo nunc est nobis propositum differere. Tremor

mor igitur fit, non solum musculis, ac neruis affectis, sed etiam naturalem statum retinentibus: id quod ipse quoque declarauit, cum ait, Cum quis ea, quibus opus habet, manibus extollit, eæ tremulæ redduntur. significat enim manus naturalem statum retinentes. idque fere fit, cum quis onus grauius, quàm uires ferre possint, aut manibus sublatum, aut humeris impositũ portare conetur. quosdam enim robustissimos iuuenes uidemus, qui cum pergraue onus ferunt, tremuli redduntur; ac tum præcipue, cum ascendere scalas conantur. Iam uero etiam animi perturbationes, ut dixi, trementes homines faciunt. caussa est, quia uires exoluunt: quod illi aperte attestantur, qui aut feram, aut latrones, aut aduersarios conspiciunt. ac nos iam in eo libro, quem de tremore, conuulsione, & rigore inscripsimus, tremorem perpetuo ex uirium imbecillitate gigni demonstrauimus. quoniam autem hæ interdum per se ipsæ infirmæ sunt; interdũ uero propter animi affectum, ideo tres ipsarũ caussarum differentias, ut instrumentorum, quæ uoluntaria sunt, intemperiem: ut animi

mi affectum, ut prægrauans onus, esse confirmauimus. itaque ubi oritur tremor, nec metus eum excitauit, nec eius caussa fuit oneris gestatio, duorum alterutrum sit oportet: ut uel intemperies instrumentorũ sit, uel aliquod in corpore pondus, quod musculos, aut neruos obsideat. scito etiam eandem esse timoris caussam, cum quis derepente serpentem uidet, ac pallescit. porrò de significatione huius nominis χλωροῦ, quod pallidum, aut uiride significat, iam sæpe sumus loquuti. sed hoc interdũ per consensum fit: uelut nonnullos conspicimus, qui si alij mingant, aut aluũ deijciant, idem in se a natura excitari sentiant. ita siquis in oculos, quos lippitudo male afficiat, intueatur, primum eius oculi humore implentur: deinde uero, si acrius, ac diutius inspiciat, ipse quoque eodem affectu corripitur. oculi enim affectum illum formidantes, ideoque imbecilliores facti, eo morbo facilius corripiuntur.

Timores, sicut pudor, mœror, lætitia, ira, aliaq; huiusmodi, ut obediant. unicuique autem pars corporis ad actionem accommodata in his obedit: sudores, cordis palpitatio, & eiusmodi facultates. 33

Timores, inquit, naturalem habitũ immutant, & affectionem quandam afferũt; sicut etiam facit pudor, mœror, lætitia, ira, & alia, quæ communi nomine perturbationes appellantur. tale enim corpus reddunt, qualis una earum quæque sit: quoniam autem quæque ipsarum in corpus incidit, uiribus debilitatis, ob eam caussam inuehere eundem affectum uidetur. ac de ijs copiosius est nobis in libris de Hippocratis, Platonisque decretis disputatum: & item seorsum uno in libello, cuius index est, De animi peccatis, ac perturbationibus. Iam uero sudores, & cordis palpitatio actioni corporis obediunt, ut etiam alia, quę sunt huiusmodi. est enim palpitatio dilatatio quædam præter naturam, quæ omnibus particulis, quæ distendi possunt, accidere consueuit. hoc autẽ ideo adiunxi, propterea quód nec ossa, nec cartilagines unquam palpitãt. caussa est, quia distendi non possunt. cadit autem palpitatio non modo in cor, sed etiam in uentriculum, uesicam, uterum, intestina, iecur, lienem, ac septum transuersum. cum uero arterijs, cordique accidit, tum alius quidam,

præter

præter pulſum, motus in eis oritur. ex quo apparet, hunc affectum neque uoluntariæ facultatis, neque organorum, quæ uoluntati obediunt, eſſe proprium, cuiuſmodi eſt tremor, atque conuulſio: ſed ijs corporibus omnibus, quę dilatari queunt, accidit. illa porrò non ſua ui diſtenduntur, ſed à ſubſtantia quadam, quæ intrinſecus in ipſa influit. hæc autem ſubſtãtia aut humor eſt, aut aerea natura quædam. humorem eſſe, repugnat palpitationis motus, & eiuſdem ſolutionis celeritas. ergo neceſſario concludenda ratio eſt, quandam aeream naturam ſubeſſe. quæ ſi exigua, & ſubtilium eſſet partium, per corpus facile transflueret. qui uero totam de hoc affectu tractationem ſcire aueat, is noſtrum de ea re librum percurrat.

Quæ extrinſecus proſunt, aut nocent: unctio, perfuſio, illitio, cataplaſmatum uſus, lanarum deligatio, & rerum earum, quæ ſunt huiuſmodi. internæ item partes talibus obediunt: ac non ſolum externæ ijs, quæ intro aſſumuntur: ſed etiam quæ in lanis ab ouili ſuccidis adhibentur: & quod à rege nomen duxit cuminum uidentibus, & olfacientibus quæ de capite ducunt. 34

His de rebus egit in ijs, quæ ſupra dicta ſunt, Hippocrates: nosque eaſdem expoſuimus: quocirca non iam eadem de eiſdē afferenda ſunt. ceterum interna perſæpe externis obediunt, & modo prodeſſe, modo obeſſe ſolent, & cutis etiam colorem immutare non ſecus, quàm quæ intro aſſumuntur, ſi quis enim cuminum potui datum ſumat. is pallidus reddetur. atque etiam hoc ſcitum eſt, multa non ſolū hoc ipſum facere, ſi quis ea odoretur, ſed caput quoque expurgare: cuiuſmodi ſunt, quæ per nares caput purgantia, quæque pituitam euocantia, & lachrymas irritantia nominantur. & alia item huius generis. Quod uero ait, Et quod a rege nomen habet. * * *

* *

* *

35 *Perturbant ſermones, uox, & huiuſmodi.*

Sic ſcribunt ueteres interpretes. mea uero

uero ſententia eſt, uerbum, perturbant, eſſe orationis ſuperioris finem, ut ſic legatur, Quæ de capite ducunt, turbationem afferunt: tum ſubiungatur, ſermones, uox, & conſimilia: ut intelligamus, ſermonem quoque perturbare, & item uocem magnam, quæ ſubito miſſa ſit: & clamorem, & alia ſimilia, quæ hominibus, nihil tale ſuſpicantibus, accidunt.

Mammæ, genitura, uterus, ſigna in ætatibus in ſuffocationibus, in tuſſi, & quæ ad teſticulum pertinent. 36

Aetatis ſigna eſſe uult mammas, genituram, & uterum: quorum duo communia ſunt uiris ac mulieribus, ut genitura, & mammæ quodam modo: tertium eſt fœminarum proprium, hoc eſt uterus. etenim in mutatione ætatis, cum pueri in adoleſcentiam tranſeunt, ut ſemen genitale in eis gignitur, & pili circum pudenda oriuntur, ita teſticuli affatim augentur, ſicut mammæ in uirginibus creſcunt, ac ſimul menſtruæ purgationes erumpunt: & uox, præſertim in maribus, immutatur. Inter mammas autem & uterum communio

quædam per uenas, ut etiam cum teſticulis, intercedit: & ob hanc naturæ communionem, quæ in particulis cernitur, humorum migrationes fiunt: ita fit, ut teſticulus in tumorem elatus in tuſſi uexatis argumentum ſit communionis, quæ inter pectus, mammas, genituram, & uterum intercedit. interdum uero fit, ut qui diutius ſine dolore coſtarum tuſſi uexantur, ijs abſceſſus in teſticulum fiat. quemadmodum igitur in ætatibus, inque tuſſibus, ita etiam in ſuffocationibus uſu uenit. etenim in ſuffocatione, quæ ex utero fit, tum ſenſus, tum motus uacuitas eſt: & pulſus languidus & paruus redditur: & interdũ pulſus ex toto eſſe deperditus uidetur: interdum uoce priuantur: alijs artus contrahuntur: quæ propter frigiditatem fieri plane conſtat: ut nos in libris de locis affectis demonſtrauimus.

73 *Quemadmodum terra arboribus, ita animantibus eſt uenter. alit, calfacit, ac refrigerat. refrigerat autem dum euacuatur, calfacit, dum impletur: ſicut uero terra ſtercorata, hieme calida eſt: ita etiam uenter.*

Apud Hippocratem est superior uẽter, & inferior. ac quandoque ueteres medici thoracem, superiorem uentrem nominantes, uniuersum uas alimenti, quod post septum transuersum collocatum est, uentrẽ inferiorem appellant: quandoque etiam uentrem superiorem uocant eum, in quẽ cibos deglutimus: interdum uero ea, quæ post illum sunt, omnia. ac uẽtrem quidem inferiorem nuncupant interdum sola intestina crassa; sed sunt etiam, qui solum colon inferiorem uẽtrem dici uelint. hoc uero loco non dubium est, quin uentrem inferiorem uocet id uasculum solum, quod alimenta excipit: in quo etiam concoctiones fiunt: cuius facultates, facta comparatione cum terra, Hippocrates declarat. ut enim arbores alimentum è terra per radices trahunt, ita omnes particulæ a uentre per uenas aluntur. ipseque uenter ad naturales actiones obeundas opus habuit neruis maximis a cerebro profectis, ut præstantiorem, quàm alia omnia, sensum nancisceretur. omne autem animal in ambientem nos aerem per cutim digeritur. ac mẽbra, quæ sub ipsa sunt, prius uacuãtur: quo-

rum uis, quæ cum eis genita est, alimentũ trahit ab ijs, quæ proxime accedunt, ut id ipsum, quod euacuatur, reficiat. deinde rursus illa ex ijs, quæ sibi proxima sunt: tum quæ tertio in loco sita sunt, ab ijs, quæ propinqua sunt: atque ita semper facta per cõtinuum translatione ad uenas in uentriculum pertinentes euacuatio peruenit. hę uero alimentum ex uentriculo trahunt, sicut stirpium radices, quæ in terram demissæ sunt, e terra. porrò terra ipsa, usquedum anni tempora suum statum seruent, stirpibus paratum, copiosumque alimentum subministrat. ac si quando propter nimium squalorem eius humor exiccescat, tunc stirpes alimento destitutæ marcescunt. in animantibus autem natura uentriculum, ceu alimẽti penum est machinata, cuiusmodi terra ipsa esse stirpibus solet. ei quoque appetitum impertita est, qui excitatur, cum penuriæ sensus exoritur: cum scilicet uenę aliquid ab ipso uentriculo trahunt. Quemadmodum autem stirpes e terra humorũ ueluti exsugunt, & emulgent; ita etiam particulę omnes a uentriculo faciunt: nisi quod hoc opus uniuersum non animale, sed naturale

turale censetur .In libris enim de facultatibus naturalibus docuimus, uim quandã esse in uentriculo, quæ contineat ea, quæ sumpta sint: & item aliam, quæ excrementa reijciat: & ante has omnes esse eam,quę alteret: cui natura sensum eorum, quæ desunt, adiunxit: ut uel hac ratione differret a stirpibus. ac stirpibus quidẽ ut aliæ quattuor facultates, quas modo memorauimus, maxime insint æque, ac in animantibus, certe sensus eorum, quæ desunt,ab ipsis abest. neque enim futurum erat, ut per os alimentum sumerent, cum terram uelu ti copiosi alimenti promptuarium habeãt, cui inhærent, ipsaq; illis alimoniam perpetuo suppeditet. animalibus uero, præter quàm quod a terra procul distant innatis particularum qualitatibus,hoc etiam attributum est, ut motu uoluntario cieantur, ac locum ex loco commutent.itaq; exsugere ex terra humorem non possint. Hoc autem est inter stirpes, & animantes simile, quod medullæ, ac quasi canali in stirpibus proportione respõdet uena caua, quæ in animantibus inest. ut enim ex sinistro cordis uentriculo arteria oritur, quæ est

omnium arteriarum, quæ in corpore animalis ſunt, ueluti truncus: ita a uena caua exoriuntur uenæ, ueluti rami quidam a trunco, in totum corpus pertinentes. Ita etiam uentriculus duas habet tunicas, ſicut ſtirpibus natura corticem, membranamq; tribuit. Quando uero calfaciat, & quando refrigeret, non ſecus, quàm terra, ipſe aperte expoſuit. * *

*

38 *Arbores corticem tenuem, ſiccumq; habent: intrinſecus uero carne ſicca, ſanæ, imputres, diuturnæ: & ex animantibus, teſtudines, & quicquid eſt huiuſmodi. ætatibus, temporibus, annis ſimilia animalia non atteruntur, ſi melioribus moderate utantur. quemadmodum hydria quod recens eſt, tranſmittit; quod inueteratum eſt, retinet: ſic uentriculus alimentum tranſmittit, & fæcem, ueluti uaſculum, retinet.*

Quod in ſtirpibus uidetur, idem in uentriculi tunicis apparet. exterior enim tunica magis carnoſa eſt: interior uero magis membranoſa. hæc porrò fibras habet rectas, quæ ſuperne deorſum feruntur: externa uero, obliquas. huius autem rei cauſ-

ſam ex-

ſam expoſuimus in ijs commentarijs, qui ſunt de uſu partium. * * * In ætatibus autem, quemadmodum ſupra dixi, eandem habet rationem puer, quam uer in anni temporibus: eandem iuuenis, quam æſtas: eandem, cuius ætas declinat, quam autumnus: eandem denique ſenex, quam hiems: Sic etiam prima diei pars eſt ueri ſimilis: proxima æſtati: tempus ueſpertinũ autumno: hora ultima hiemi. quod in cauſſa eſt, ut morbi autumnales acuti ſint, ac mortiferi: & hora ueſpertina uehementiores reddantur: & in ſuis acceſſionibus exacuantur. Hippocrates uero eleganti comparatione quadam, ſententiam ſuam aperuit. * * *

Deeſt finis.

Galeni

DE HVMORIBVS
COMMENT. III.

Huius commentarij initium in uno libro manuſcripto, quē prius nacti ſumus, deſiderabatur: in altero uero, qui poſtea ad nos allatus eſt, pauca deeſſe uidebantur.

1 MODI *morborum ſunt hi: partim cognati morbi ſunt, quos interrogando licet cognoſcere: partim a regione proficiſcuntur. multis enim ſunt regionibus familiares: ac multi ipſos norunt: partim ex corpore, & uictus ratione, & * morbi conſtitutione: uel a temporibus.*

Vt morbos tum dignoſcas, tum uero etiam recte cures, genera ipſorum perſpecta eſſe, maxime conducit. quo in genere illud eſt, ut ſcias, morbos eſſe quaſdam actionum noxas: atque ita unum eſſe genus

nus corporum, alterum actionum: ac corporum quidẽ genus præcedere actiones, easque producere: illas uero sequi, ac, si statum naturalem corpora conseruent, cul pa uacantes, naturalesque existere: si præter naturam corpora affecta sint, illas aut nullas prorsus, aut certe omnino impeditas. ad hæc tertium genus accedit caussarum, quæ affectiones gignunt. post hoc est item aliud quartum genus eorum, quę insunt corporibus, siue ea naturaliter, siue præter naturam affecta sint: quæ neque cõmodo, neque incommodo esse actionibus solent: uelut, exempli gratia, si color corporis ex diuturna mora in sole ex albo niger: aut contra ex nigro albus fiat, quod quis in umbra uitam duxerit: aut ruber in lotis, aut pallidus in expauefactis uideatur. hæc enim neque actio est, neque affectio corporis; quæ caussa actionis sit: ac multo minus caussa est, quæ affectus præter naturam afferat. est uero symptoma, quod uarias corporum alterationes, siue illa secundum naturam, siue præter naturã affecta sint, necessario consequitur. ad hæc omnia accedunt modi morborum, quos

non minus, quàm quæ dicta sunt, esse nobis cognitos oportet. Veteres hoc nomine τρόπε utuntur in duabus significationibus: interdum ad animi mores explicandos adhibent: interdum, ut differentias, & formas rei, qua de agitur, significent: ut si quis dicat modos uictus rationis, is differentias, aut formas ipsius indicabit, sicut febrium esse multos modos dicimus, ut earum differentias, aut species significemus. hoc uero loco nomen τρόπε non significat mores animi, sed formas morborum. utrũ uero differentias, aut formas, aut species modo dicas, nihil interest. Sic quoque est ab ipso in libro de officina medici conscriptum, lucis duas esse species, perinde ac si differentias, & modos dixisset: cum fuerit hoc in more positum, institutoque maiorum, ut quæ ex diuisione rerum generaliũ exoriuntur, differentias, species, & modos appellarent. In eandem significationem illud quoque dictum est in primo de
" morbis uulgaribus, ubi scriptum est, Sunt,
" inquit, modi, status, & accessiones singularum harum febrium. planum enim est, ibi species, differentiasque significari: propte

rea quod ſtatim ſubiungit, continuam incipere aliquibus uehementiſſimam,& paulatim uſque ad iudicationem fieri leuiorē: quibuſdā uero contra: interdum quēdam eſſe ex utraque conflatum modum. quæ quidem accidunt omnibus febribus, quæ continuæ ſunt,& diuturnæ,& itē alijs morbis omnibus, qui & acuti ſunt, & longi. Cognoſcimus autem modos morborum tum ex communi omnium natura, tum ex cuiuſque hominis propria:itemque ex ijs, quæ offeruntur, & ex uniuerſa aeris nos ambientis conſtitutione, & cuiuſque regionis, & ex conſuetudine,& uictus ratione,& inſtitutis,& ætate, & acceſſionibus, & alui excrementis, & urinis, & uomitibus, & ſudoribus,& ſputis: præterea uero ex rigore, frigore, tuſſi, ſternutatione,ſingultu, æſtu, flatu, ſanguinis e naribus, & hęmorrhoidibus profluuio,& abſceſſibus: de quibus omnibus deinceps diſſeretur: præterquam de communi omnium, & dę cuiuſque propria natura, & de ſermonibus, & de abſceſſibus, & inſomnijs, & anni temporibus,& ſtatu, & alui excrementis, & urinis, & uomitibus, & ſputis,& ſu-

doribus,

doribus, & singultibus, & alijs plerisque, de quibus supra copiose locuti sumus. Itaque ex ijs, quæ offeruntur, suppetit nobis præcognitio, si cum illa praua sint, ægrotus nihil se habeat deterius, mediocris morbus censebitur. at si omnia, ut par est, fiant, ægrotus uero præterquam quod nullum fructum ferat, uehementius conflictetur, prauus morbus iudicabitur. mihi enim sæpenumero uel ex oblatis modos morborum dignoscere contigit. Regionem uero magnopere nobis esse ad prænotioné adiumento, ipsemet in libro de aere aquis, & locis, apertissime declarat in eo loco, in quo docet, quinam morbi in singulis regionibus plurimum uersentur.

* * *

Desiderantur permulta.

possumus enim ex arte coniectura consequi, quales, quantique humores redundent in corpore.

* *

ceterum uocant instituta, ea omnia, quæ

homines

homines aut uſu,aut neceſſitate coacti faciunt: ut quæ ad terram colendam, aut ad ſtudium litterarum, aut artem medicinalem: aut philoſophiæ ſciétiam, aut ad alias artes, & actiones pertinent. nam qui in agro uitam degit æſtiuo tempore, & in ſole ſub dio, & tenui diæta utitur, ac laboribus ſe tradit, is quantum ad hanc uitam attinet, amaram bilim potius, quàm pituitam coaceruabit: ut qui in umbra, in otioque uiuit,& ſe ſe explet,pituitoſum humorem potius colliget. * * *

* Nam & in libris de temperamentis,& item in aphoriſmis dictum eſt copioſius. nunc uero ſufficiet dicere, non mediocrem utilitaté nos etiam ex ætatis cognitione percipere.

* * * aliud enim ſignificat in principio acceſſionis refrigeratio: aliud,ſi in declinatione oriatur: ſicut etiam, ſi per totam exacerbationem perdurarit, non bonum ſignum fuerit. Flatus autem in genere ſpirituum continentur: de quibus in præſagijs uerba fecimus.† * * *

† Hic uidentur deeſſe, quæ ad morbos cognatos pertinēt.

Differunt enim. ac ſic nominant eos morbos,

bos, qui in corpore diu permanent: ut ipse in aphorismis declarauit, cum ait, Maxi-
" mam partem senes minus, quàm iuuenes,
" ægrotant: si uero diuturnis morbis corripiantur, cum ijs fere moriuntur. Id autem perinde accipiendum est, ac si dixisset morbos simul nutritos. illi enim huiusmodi non sunt: sed potius oriri in regione solét: quos etiam patrios in libro de aere, aquis, locis, & regionibus uocat: interdum etiam populares, ut hi ex altera parte communibus omnium, & uulgaribus respondeant: cuiusque autem, inquit, futuri temporis, annique statum, & qui morbi omnium cõmunes aut æstate, aut hieme sint ciuitatem
" inuasuri, prædicet. & item, cum ait: Atque
" hi quidem morbi sunt eis patrij, præter quàm quod si quis morbus omnium communis ex mutatione temporum existat. & item inferius, cum subiungit: Hic autem morbus eis æstate, & hieme connutritus est. ex quibus apparet, morbum congenitum, & connutritum, non eundem esse, ut diximus: sed

* * * * * *

Quædam

Quædam desiderantur.

Regiones autem, quæ ad tempor[a] male affectæ sunt, tales morbos pariunt, quale fuerit tempus, cuius similitudinem gerunt. uerbi caussa, si eadem die frigus et calor fuerint, autumnales morbos in regione creabunt: hæcque proportio in alijs item temporibus seruabitur.

Cum, inquit, regiones male affectæ sunt ad anni tempora, tales morbos pariunt, qualia tempora fuerint. atque id quidem merito fit. neque enim temporum appellationes sed temperaturæ sunt morborum caussæ. cum igitur hæ a sua natura descifcunt, morbos quoque diuersos gigni necesse est. quoniam autem tempora propriæ temperaturæ, non appellationis ratione, humores adaugent, ideo si aeris nos ambiẽtis temperies immutetur, etiam humores necessario immutabuntur. ut igitur tempora, propriam sui temperaturam retinentia morbos eos pariunt, qui naturis tẽporum proportione respondeant, sic etiã

morbi tempora præter naturam immutata consequuntur. Itaque cùm in aphorismis legeris,morbos, quorum æstiuo tempore magnus prouentus est, febres continuas, ardentes, ac maximam partem tertianas esse, in primis adhibe animum, ne male intelligas, quod æstatis, quæ præter naturam affecta sit,mentionem Hippocrates fecerit:sed potius,quæ suum ordinem, modumque seruauerit. ut enim hiems est totius anni partibus humidior, ac frigidior,ita eius contraria esse æstas debet, ut siccissima, calidissimaque sit. at contra si hiems sicca sit, æstasq; humida succedat, certe tempora suam naturam non seruabũt,proinde eo tempore morbi æstiui per æstatem non abundabunt: neque hiberni per hiemem,neque uerni per uer, si ipsum fuerit inæquale, & non ordinem seruarit. eadem erit autumni ratio. neque enim, ut dixi, propter temporum nomina singuli morbi accidunt,ut tales,aut tales sint, sed propter aeris,qui nobis circunfluus est, tẽperaturam oriuntur. nam ut est huius ipsius natura, ita etiam nos afficit. atque in hanc sententiam dictum ab Hippocrate

est,

eſt, Cum uer ſimile autũno fuerit, tum autũnales expectare morbos oportet. hiems autem humidam, frigidamque habere cõſtitutionem quandam debet: æſtas calidã, & ſiccam: uer in medio utriuſque eſt accurate cõſtitutum: ſed in autumno frigus mane, meridie uero magnus calor, & rurſus ad ueſperam in frigus fit commutatio. Itaque ſi in alio anni tempore, quàm autumno, inæquale fuerit & frigus, & calor, idq; eadem die accidat, tunc autumnales morbi ſunt expectandi. manifeſta cauſſa eſt. illa enim conſtitutio autumnali ſtatui proportione reſpondet. quare haud mirabile eſt, ſi tales morbi eo tempore oriantur. at ſi anni tempora ſuam naturam ſeruarint, nihil tale, quatenus ad anni tempora pertinet, unquam eueniet. quare tempus æſtiuum, quod calidum, ſiccumque eſt, magnã afferet febrium tertianarum copiam: ac regio item calida & ſicca maiorem uim illarum febrium, quàm humida, frigidaque producet. ſed ęgrotantis quoque temperatura ad hanc ipſam rem magnore faciet. quod ſi uictus ratione calidiore, ſicciore q; utatur, quæ quidem poſita eſt in pluribus

laboribus, uigilijs, curis, ſolicitudinibus, & cibis copioſioribus, & bili gignendæ aptioribus; is etiam ſe ipſo bilioſior fiet: atque ita nimirum ſiccior, atque calidior. eadem eſt aliorum temporum ratio. nam ſi uere non ſolum frigus, ſed etiam humiditas dominetur, profecto morbi hiberni abundabunt. idem eſt de æſtate, deq; alijs temporibus exiſtimandum. neque enim tempora, ſed qualitates ſunt, quæ humores gignunt: & humores ipſas qualitates pariunt. perſpicimus enim iracundiam excitari maxime, in quo bilis exuperat: & uiciſſim, in quo iracundia exuperat, in eo bilioſos humores gigni. Sic etiam timor, & animi demiſſio melãcholicum humorem efficiunt: & humor ipſe melancholicus timorem, animiq; demiſſionem parit. de ceteris idem eſt cenſendum.

3 *Alij ab odoribus cœnoſis, & paluſtribus.*

Duplex eſt genus cauſſarum, morbos efficientium, aliæ enim foris adueniunt, aliæ a nobis ipſis proficiſcuntur. atque ad noxas externas quædam interdum noſtræ particulæ infirmæ ſunt: quædam uero ad internas.

ternas. nã morbi noſtra ui fiunt aut a plenitudine, aut a malitia humorũ: cauſſæ uero externæ ideo corpora animantium lædunt, partim quod intemperiem quãdam gignant: partim quod frangant, aut incidant. nulla tamen res eſt, quam uitare non poſſimus, præter aerem nos ambientẽ. is enim immoderatius calfactus, aut refrigeratus, aut humidior, aut ſiccior redditus, noſtram immutat naturam: & ſymmetriã corporum, quę ſanitas eſt, corrumpit. ac ceteris quidem cauſſis neque perpetuo occurrimus, neq; ipſæ totum diem circa nos ſunt: at in aere morari ſemper, ipſumque ſpiritu ducere oportet: nec poſſunt corpora ad illius immutationem non ſimul & affici, & immutari. itaque medicus, qui recte curaturus ſit, optimum, uitioſumque aerem debet cognoſcere: ut qui ex illo morbi fiant, qui ſecus: & qui uitandus aer ſit, aut non, intelligat. ac de ijs omnibus iam eſt a nobis in commentarijs in librum de aere, aquis, & locis, regionibus, & habitationibus dictum. nunc tamen quædã etiam ſummatim, recordationis cauſſa afferemus. Aer igitur accurate purus, eſſe opti

mus uidetur. est autem huiusmodi, qui neque e stagnorum, aut paludum halitu sit perturbatus, neque ex profundo specu emissus, cuiusmodi sunt, quæ Charonia appellantur. hæc enim ideo, quod aerem corrumpunt, morbos creant. idem facit is aer, qui uitium ex cloacis magnam aliquam urbem expurgantibus, contraxit: itemque is prauus est, qui ab aliqua corruptela, aut fimo inquinatur, ut ille etiam, qui propter uicinum stagnum, aut flumen nebulosus est. qui uero cauo in loco altis montibus est ex omni parte conclusus, nec ullum perflatum recipit, suffocans, putrisque censetur. quemadmodū autem omnibus æque conducit, ut optimum aera spiritu ducant, utileq; est, ut eo puer, iuuenis, & senex utātur: sic prauum uitare omnes decet: propterea quod ætates omnes lædit. ceterum aer a sole illustratus ab eo, quem sol non attingit, & ab umbroso. itemq; diuturnus a nocturno differt. nam quem sol tangit, calidior, tenuiorque est: umbrosus uero crassior est. calidior porrò, ac tenuior corpora, quæ melius perflentur, efficit: frigidus, & crassus, contraria. Præterea peior est is,

qui

qui in urbe eſt, quàm qui ruri habetur: cauſſa eſt, quia urbanus aer non ſecus, quàm qui conuallibus cohibetur, calidior, craſſiorque eſt. Sol enim aerem, perflatu uacātem calfacit, motionis uero uacuitas craſſum reddit. id quod pati aer uidetur, quia multę, & omnis generis exhalationes ex urbe in ipſum fluunt. qui uero ruri aer eſt, cum tenuis, purusque ſit, homines cibi appetentiores facit; & ut meatus magis fluxiles ſint, & ſenſus uegetiores fiant, & melius alantur homines, meliuſque cōcoquant. eum tamen aerem, qui in hortis habetur, uitare conuenit: idque propter cloacas, quæ latrinas plerunque in hortos repurgant, & magnum quoque fœtorem. & halitum ex oleribus, arboribus, fruticibusq; prodeuntem, qualis eſt, quē braſſica, & carea, & buxus mittunt: quorum uicinitas aerem circunfluum uitiat. Quibus quidem fit rebus, ut Hippocrates hoc loco cenſeat, cognoſcendum eſſe, quinam morbi ex odoribus cœnoſis, aut paluſtribus oriantur: ſiquidem hi & uulgares, & omnis generis morbos excitare conſueuerunt. auctor enim ſecundi de natura huma

na libri aerem communissimam morborũ caussam appellat. nec minus fere, quàm aer, aqua efficit. quocirca eius quoque naturam, & qualitates præstat habere cognitas, atque perspectas: quando sunt quædã puræ, quædam lutulentæ, quædam palustres: ut quædam salsæ, quædam aluminis naturam referunt, quædam æris, aut alterius rei qualitates imitantur. copiosius autem est actũ de his in libro de aere, aquis, & locis: ac plerunque morbi ex prauis aquis, & quæ aliquam habeant qualitatem proficiscuntur. quare præstantissima aqua debet omni prorsus uacare qualitate & quod ad gustatum, & quod ad odoratũ pertineat: & suauissima item bibenti, & pura uideri, & cito hypochondria permeare. Hippocrates ipse leuissimam præfert ceteris. eam cognosces, quod cito calefiat, citoq; frigefiat. huiusmodi autem sunt, quæ hieme calidæ, æstate frigidæ: ut pessimæ sunt, quæ æque atque anni tempora uel frigidæ sunt, uel calidæ. æstate enim calor extimam terræ partem adit, hieme uero ima petit. quod in caussa ego esse existimo, ut, quia fontes è profundissimis locis manant:

manant: omnes ſint hiberno tempore calidiſſimi; æſtiuo, frigidiſſimi. De aquis autem ſponte naſcentibus nihil opus eſt modo diſſerere. paluſtres uero, fœtidas, aut in quibus abſurdæ qualitates inſunt, priuſquam decoquendo immutaris, ne offerto. aquam enim, quæ decoquitur, calor totam æque fundit, & ad ſecretionem aptam facit. nam dum refrigeratur, terreæ partes innata grauitate deſcendentes in fundo uaſis reſidebunt: ac nos aqua in aliud uas ſenſim transfuſa, uti ſine noxa poterimus. Aquæ autem omnes, quæ è ſtagnis hauriũtur, peſſimæ ſunt. habent enim abſurdum odorem quendam, perinde ac putreſcentes. eædem æſtate calidæ ſunt, hieme frigidæ: quod eſt prauarum aquarum argumentum uel maximum. Solæ autem paludes Aegyptiæ inter omnes, quas ego quidem norim, ſalubres ſunt: propterea quod aqua hieme non putreſcit: ſiquidem non ſupercaleſit. Nilus uero paludes per autumnũ explens, ueterem aquam eijcit: & nouam inuehit. Sunt etiam quædam aquarum differentiæ ex herbis, quæ in illis naſcuntur, profectæ, & a metallis contractæ. ac

metalla

metalla quidem in caussa sunt, ut aquæ sint ad potum noxiæ: herbæ uero partim aquã uitiant, partim corrigunt. nam & sium, & nepita, & adiantum, aquam bonam uitiãt: ei, quæ alioqui praua sit, commodi quidpiam impertiunt. atque huiusmodi aquæ sunt ad meiendum aptiores: sicut etiam ab alijs herbis alias ducere qualitates possunt: a quibus ueluti medicamẽtum quoddam commixtum aquis comparetur.

4 *Alij ab aquis calculosi, lienosique: alij a uentis bonis, & malis incipiunt.*

Prauæ aquæ potus nõ modo calculum gignere, sed morbum etiam omnibus cõmunem excitare potest. idque in exercitu quodam usu uenisse, memoriæ proditũ est. Ipse uero in libro de aere, aquis, & locis
» ita de aquis scribit: Quæcunque inquit, sta
» gnantes, stabilesque, & palustres sunt, eas
» æstate calidas, & crassas, & fœtentes esse
» necesse est: itemque decolores, prauas, bi-
» liosas: quippe quæ non defluant, sed aqua
» pluuia semper noua accedat, solque adu-
» rat: hieme uero concretas, frigidas, ac præ
» niue, glacieque perturbatas, qui uero eas

bibũt,

bibunt, eorum lienes semper magni, uen- »
tresque duri, tenues, ac calidi erunt. Præ »
terea addit, Ad hæc inquit, aqua inter cu- »
tem plurima, maximeque perniciosa exo- »
ritur. tum subdit. Quæ autem ex niui- »
bus, glacieque fiunt, prauæ sunt omnes. »
cũ enim semel concretæ sunt, in pristinam »
naturam non amplius redeũt: immo uero »
earum leuitas, dulcedoque excernitur, & »
euanescit; quod uero turbidissimum, pon- »
derosissimumque in eis est, ibi relinquitur. »
quæ res facit, ut eas esse pessimas dicat. »
hæc autem subiungit: Homines uero inquit, potissimum calculis, renumque dolo ribus, & urinæ stillicidio, coxendicumque morbo corripiuntur, herniasque patiuntur, cum aquas cuiusque generis bibunt. De uentis autem aquas immutantibus, hæc sunt ab ipso conscripta. Huic autem uim adhibet boreas, huic auster. de ceteris est eadem ratio. Calculi igitur non modo ex aquis gignuntur, sed multis alijs de caussis. atque in pueris quidam uolunt calculos fieri, quia, propter uasorum exiguitatem, meatus adhuc angustos habeant. qđ tamen uerum non est. ita.n. potius oporteret

teret calculos in renibus eorum gigni;pro pterea quod transitus & uię renum sint an gustæ:& non fieri in uesica, cuius lata ceruix est.in ijs autem, qui progressa ætate iã sunt, caussam calculis gignendis affert actionum imbecillitas, crassorumque humorum cruditas:in pueris uero, in quibus est magna natiui caloris copia, & ualidæ sunt actiones, materia crassa funditur, & in renes comportatur,& in uesicam facile percolatur.quia uero uesica frigida est, ut pote neruea,& pauco prædita sanguine,& quia est amplissima in ea cauitas, ideo cras situdo in ipsam transmissa, ibi iterum cogi tur,& concrescit: & concretionis huiusce principium accipit,cum in uesica diu com moratur.quin etiam crassa in pueris urina, & edacitas,& motiones a cibo, cũ ludunt, ac prosiliunt, caussæ calculorum esse possunt. Iam uero usus casei, & lactis: quod suapte natura crassum est, ad gignendum lapidem esse aptissimus uidetur.aliam quo que subiungere caussam possumus,quæ est huiusmodi:ex magna caloris copia,quę in pueris est,materia in uaporem abiens lapi dem generat.Interdum etiam grauem do-

lorem

lorem homines sentiunt, atque ubi angor sit, ignorant, quamuis ille renes obsidere uideatur. incertum enim est, utrum in colo, an in renibus constiterit. interdum uero calculum, qui dolorem afferebat, solum esse excretum uidimus. interdum etiam cũ cruore: abrasis nimirũ ijs corporibus, per quæ transiuit: præsertim si lapis asper, aut acutus fuerit. post hęc autem in urinis erũt sabulosa subsidentia. at si colon patiatur, tunc neque sabulum, neque lapis, neque sanguis subsidere inuenietur: sed humor quidam, quem uitreum Praxagoras uocabat: qui & colore, & consistentia est uitro liquefacto persimilis. Et quoniam liẽ erat crassum, & limosum humorem ad se attracturus, ideo melancholicum excrementũ, quod suo pondere deorsum fertur, in ipsum uergit: & quandam ueluti gulam ex simis ipsius lienis partibus productam, uenosum uas, ad portas extendit, ut nihilominus iecur purgetur, quàm si prope ipsum lien esset collocatus. est enim ueluti sanguinis limus quidam, qualis in uinis crassis subsidere solet, quam fæcem nominant. quæ si diutius retineatur in corpore,

nec per aliquem sensibilem, aut occultum meatum excernatur, sed mutetur, ac computrescat, atra bilis accurate gignitur. uerum antequam hæc generetur, lien illam ueluti fæcem sanguinis ad se trahit, & iecur expurgat: hocq; melancholico humore lien ad sui nutritionem abutitur. Si quãdo igitur lien non ita recte iecur expurgauerit, & sanguis multũ huius limi habeat, tunc illa, quę nigra appellantur, excrementa deijciuntur: ac multi alij affectus: atque etiam progressu temporis ij, qui lienosi appellantur, cõsequũtur. Lienosi enim sunt, quorum lienes obsidet inflammatio, nec ad naturalem statum redeunt, nec abit inflammatio, sed duritia in eis manet, & natiuus corporis color immutatur. atque hi lienem habent natura imbecillum. Lien uero etiã uel in molẽ assurgit, uel intumescit, uel inflãmatione tentatur. Verum quia dixit absolute lienosi, merito existit quæstio, quos nam hic affectus uelit intelligi. Scito autem hoc loco intelligendos esse omnes eos, quos prauæ aquæ gignũt: & qui ex illarum tũ potione, tum uero omni usu proueniunt: & qui ex hisce caussis, atque occasionibus

nibus oriũtur:& omnes, qui ab affectibus lienis originem ducunt, cuiusmodi sunt aquæ inter cutem, herniæ, calculi, morbus regius, & qui sunt huius generis: itemque scirrhi, inflammationes, & omnino obstructiones, ac colliquationes. Quod uero subiungit, Alij a bonis uentis, & malis incipiunt, habet hanc sententiam. quosdam morbos esse, qui originem a certis uentis ducunt. Qui uero boni, aut mali uenti sint, ipse deinceps docebit. præterquam quod in aphorismis multa de eis dixit, & in libris de uulgaribus morbis non pauca memorauit. Alij uolũt illo nomine πνϵυμάτων, non uentos hic significari, sed aerem, quẽ spiritu ducimus, & mittimus: in qua significatione dictum ab Hippocrate est, morbos tum a uictus ratione, tum a spiritu, quem introducentes uiuimus, exoriri. id quod illis placet, quia sæpe homines propter aeris inspirationem lædi solent, ut in locis, quæ charonia appellantur, accidere perspeximus. hoc tamen mihi non probatur: siquidem de aere dictum est superius. nunc enim aperte in ipso statim initio præposuit hoc, alij ab aquis, & tamen ea

quoq;

quoque eſt uera ſententia.

5 *Qualia fuerint tempora, tales etiam morbi erunt:& ex his conſtitutiones ducentur: ſi tempora tempeſtiue,& ordinate progrediantur,morbos iudicatu faciles parient: morbi autem temporibus familiares,indicant mutationes.*

Propria conſtitutionum elementa ſunt iam a nobis demonſtrata: & eadem in libro de aere, aquis, & locis Hippocrates docuit. anni enim tempora qualitatibus, ut humiditate,caliditate,frigiditate, ac ſiccitate differunt: atque hiemem alia tempora ſuperare humiditate, ac frigiditate oſtenſum eſt:æſtatem caliditate,ac ſiccitate:uere, neutrum in neutra repugnantiæ parte excellere,neque ſiccum humido, neque calidum frigido: ſed eſſe omnium totius diei, ac noctis horarum ſimilitudinẽ, ac nullam magnam in illis fieri mutationem:autumno mane frigus, meridie æſtũ, ueſperi frigus iterum uigere: & tamen in ipſo ſiccum humido, & frigidũ calido præſtare. hæcque eſt temporum ordinem ſuũ ſeruantium conſtitutio,quæ in annis plerũque

que cernitur: atque homines eam mutationem, quæ paulatim fit, uix toto tempore persentiscunt. quod si ea fiat maior, tum neque tempestiue, neque ordinate anni tẽpora procedunt. Quænam autem sint prædictarum qualitatum uires, ut humiditatis, siccitatis, caliditatis, & frigiditatis, docet ipse in aphorismis, cum ait: Ex anni cõstitutionibus in uniuersum siccitates sunt imbribus salubriores, & minus mortales. Imbribus enim morbi fere nascuntur hi, febres lõgæ, alui fluores, putredines, morbi comitiales, attonitique, & anginæ: siccitatibus uero hi, tabidę lippitudines, articulorum dolores, urinæ stillicidia; quæ ab Hippocrate de ea differentia, quæ in humiditate, siccitateque est, dicta sunt. de ea uero, quæ in caliditate, frigiditateque uersatur, locutus est, cum de aquilonalibus, austrinisque constitutionibus agit: de quibus paulo post differetur. Nunc uero, cum primas cõstitutionum uires didicerimus, facta de omnibus ijs, quæ accidunt, constitutionibus coniectura, debemus uia & ratione progredi sic, ut qui morbi futuri sint, & quo modo prohiberi possint, aut si

iam conſtiterint,quomodo curandi ſint,inueniamus. neque in his rebus diſquirendis non eſt adhibenda diligentia, ut quod ad regionis naturam pertinet, intelligamus: propterea quod regio quoq; aliquid indicat,quod ad prenotionem morborum facit:ſicut etiam cuiuſque natura,ætas,uitæ inſtitutũ,& uictus ratio. humidæ enim, frigidæque naturæ etiam propter externas cauſſas facilius in eos morbos cadẽt, quos humida, frigidaque pariet conſtitutio:contrariæ uero,difficilius.Itaque ſi omnia anni tempora ſuam naturam ſeruarint, morbos iudicatu facillimos parient:ſin ſecus,difficiles:hoc eſt, qui male iudicabuntur,alterutrum enim horum duorum continget,uel ut iudicationes cum periculoſis ſymptomatis coniunctæ, uel pernicioſæ ſint: uel, hoc tertium accidat, ut recidiuæ fiant.De morbis autem patrijs,ac familiaribus habes quæ ipſe ſcripta reliquerit

* *

Cetera non extant. *

6 *Vt autẽ tempus uariabit,ita ſimiles,aut diſſimiles morbi erunt,qui eo tempore orientur.* *Si uero*

ſimiliter

ſimiliter procedat, morbi quoq; huiuſmodi erunt, & ad talem modum tracti, qualis eſt morbus regius autumnalis: frigora enim ex caloribus: & calor ex frigore.

Quomodo anni tempora uarientur, ipſe in libro de aere, aquis, & locis aperte demonſtrauit: itemque in libris de morbis uulgaribus, nec minus etiã in aphoriſmis: ueluti cum ait, Cum hiems, ſqualida, aquilonalisque fiat, uer pluuium, & auſtrinum, tum æſtate acutæ febres, lippitudines, & difficultates inteſtinorum erunt. Et cum ait, Si hiems pluuia, & auſtrina ſit, uer ſqualidum, & hibernum, mulieres, qui bus ſub uer partus inſtat, ex quauis occaſione abortũ faciunt. Et in lib. de uulgaribus morbis hoc modo, cum totus ille ductus ad auſtrinum ſtatum uergeret, & cum ſqualoribus iunctus eſſet; & cum ſubdit: Cum autem totus annus frigidus, humidus, aquilonaliſq; fuiſſet. Poſt has omnes conſtitutiones aliam ualde inæqualem ſub iunxit, quæ in principio frigida, humidaque fuit: deinde auſtrina, cum humiditatibus immoderatis iuncta ab autũnali æqui

noctio usque ad uergiliarum occasum: deinceps uero frigida, & sicca, in qua uenti aquilones maximi per totam fere hiemem spirarunt: tum frigida, & sicca usque ad caniculæ exortum. inde magni æstus usque ad arcturum uiguerunt: circa quem pluuię austrinæ usque ad æquinoctium fuerunt. atque in ea frigidum, & siccum superasse ceteras qualitates conscripsit. Licet etiam alias plerasque constitutiones in libris de uulgaribus morbis, quæ inæquales fuerint, conscriptas intueri: de quibus loqui non est huius loci, ac temporis. immo uero etiam in aphorismis scriptum reliquit, Temporum mutationes maxime morbos gignere. additq; magnas mutationes aut frigoris, aut caloris, & alias ad harum proportionem idem efficere. Præterea uero subdit hæc, de quibus est item supradictũ: In anni temporibus, cum eadem die modo frigus, modo calor uiget, autumnales expectare morbos oportet. in præsenti uero ait, morbos similes, aut dissimiles ex temporum mutationibus oriri. deberent .n. similes gigni, quatenus temporũ postulat ratio: dissimiles uero, qualis est muta-

tio, atque uarietas. Ipse uero exempli caus
sa, ut uarietatem cognosceremus, autum-
nalem morbum regium proposuit. planũ
enim est, morbum regium de numero eo-
rum esse, qui æstate solent hominem inua-
dere. itaque si autumnus talis sit, ut æstati
proportione respondeat, in eo morbi æsti
ui uigebunt. gignet enim pallidam bilim,
quam æstate uigere perspectum habemus.
ea enim bilis quandoque in totum corpus
diffunditur, idque ratione iudicationis,
prout ipse in aphorismis memorauit: Re-
gius morbus ante diem septimum, in ma- "
lis habendus est: caussa mali est, quia hic "
abscessus nobis indicat, prohiberi, ne ie- "
cur bili expurgetur: eamque per uentrem
excerni, iecore nimirum obstructione, aut
inflammatione obsesso. hoc etiam sympto
ma fit uiscere ipso male affecto, aut quia
scirrhum, aut quia inflammationem, aut
quia obstructionem patiatur. quorum duo
postrema fieri derepente possunt. Quan-
doque uero alia, quàm iecoris, affectio eũ
dem affectum pariet: propterea quod etiã
citra iudicationem, atque ullam prorsus
iecoris affectionem, sanguinem bili infe-

ctum ex quadam absurda corruptela perspicimus: qualem morsus † ferarum afferre solent: quam nos curare ea antidoto, quam theriacam uocamus; sicut alias medicamento, quod bilim ducat, purgare consueuimus.

† Serpentū.

7 *Et si æstas biliosa fuerit, bilisque aucta intus relicta sit, etiam modice lienosi fiunt.*

Bilis æstate adaugetur, propterea quod corpus pręter naturam æstiuo tempore excalfit. id quod ipse in libro de natura humana conscripsit his fere uerbis: Aestate inquit, sanguis adhuc robur obtinet, & bilis sese extollit in corpore, & usque ad autumnum manet: sanguis uero exiguus redditur: quod ei sit autumnus natura contrarius. bilis autem & æstiuo tempore occupat corpus, & autumno. Si igitur bilis per æstatem aucta intus in autumno sit relicta, tunc morbi a bili exorti homines corripient: & eorum ortum anni tempus nihil prohibebit. cum enim sit mutata constitutio, haud mirum est, si aliorum temporum morbi in illa exoriantur.

Cum autem uer quoque ita progressum sit, tum 8
uere etiam morbus regius nascetur. hic enim motus est secundum hanc formam tempori anni proximus.

Quemadmodum autumno æstiui morbi oriũtur, cum autumnale tempus sit æstiuo persimile; ita si ueris progressus sit statui æstiuo similis, idem usu ueniet. ergo morbus regius ex bili aut flaua, aut pallida, quæ æstate redundat, exortus, etiam uere proueniet: si modo illud tempus naturam æstatis seruarit. etenim uere sanguis augetur: ac si corpus præter naturam excal fiat, bilim coaceruabit: ex qua morbi æstiui proficiscuntur. hunc enim motum esse tempori anni, hoc est æstiuo, proximum dicit. nam æstas est inter uer & autumnum media interiecta: & cum uer desinit, æstas incipit.

At cum æstas sit ueri similis, sudores, in febri- 9
bus, & febres faciles, & non peracutæ, neque peraridæ, quod ad linguas attinet, fient.

Est iam supra dictum, non appellationem, sed temperaturam anni temporum

in caussa esse, cur morbi oriantur. cum igitur tempora propriam naturam seruabūt, tum morbi conuenienter temporibus ipsis stati ac certi, & ut conuenit, fient. cum uero tempora de suo statu deflectunt, etiā morbi necessario de suo cursu declinant: propterea quod statum temporis consequuntur. Itaque sicut dixit, cum uer sit æstati simile, tunc morbos æstiuos expectandos esse, sic modo, si æstas fiat ueri similis, multos sudores in febribus fore. uer enim calidum, humidumque est: neque quicquam in eo per ullam partem repugnantiæ dominatur: ut neque sicco humidum præstet: neque calido frigidum. horū autem alterum, hoc est calidum, in æstate est: alterum hoc est humidum, hiemi etiam tribuitur. Copiosi uero esse sudores non possunt, nisi aer nos ambiens, calidus sit: id quod & ueri, & æstati esse commune apparet: sed tamen uaria ratione: ac nisi humiditas quædam in corpore redundet: quod est ab æstatis natura alienum: estque & ueri, & hiemi commune. ex quo fit, ut in statu æstiuo, qui sit uerno similis, copiosi sudores merito dimanent. æstas enim, quæ

secundum

ſecundum ſuam naturam procedat, quæ quidem ſatis ſqualida eſſe conſueuit: ſuper uacaneas humiditates per halitum digerit, quæ nimirum hieme, uereq; ſint coaceruatæ. quæ uero ſit ueri ſimilis, ea propter calorem ad extimas partes trahit. uerum propter magnam uim humiditatis, quæ intus in corpore eſt copioſius relicta, id quod traxit, diſcutere, atque diſſoluere in uaporis ſpeciem non poteſt. ex quo ſequi uidetur, ut humiditas, dum tota per æſtatem in iudicationibus excernitur, multos ſudores efficiat. eadem cauſſa facit, ut morbi neque peracuti ſint, quos alioqui eſſe acutos neceſſe eſſet: neq; aridam linguam reddant: ſiquidem non eſt uehemens quidam calor, qualis in æſtate eſſe ſolet: quando hæc ipſa non ſuam, ſed ueris naturam ſeruat. proinde fit, ut neq; adurat materiã, neq; exſiccet, prout æſtiuus calor facit: qui etiam citra febrim, linguam exſiccat.

Cum uero hibernum uer fiat, & poſtremum hie- 10
mis tempus, hiberni etiam morbi, & tuſſes, & peripneumoniæ, & anginæ exiſtunt.

Merito dixit hibernos morbos fore uerno tempore, ſi uer hibernum fuerit. ea-

dem

dem enim tibi ſuppetet aliorum temporũ ratio: ut qualis ſit mutatio, tales etiã morbi excitentur. atque hieme quidem hi ſolent oriri, pleuritides, peripneumoniæ, grauedines, raucitates, tuſſes, & alia item permulta genera. quocirca ſi uer fuerit hibernum, conuenienter quoque ei tempeſtati morbi hiberni exiſtent. etenim hieme fiunt peripneumoniæ, & pleuritides, quod inſtrumenta reſpirationis propter uim frigoris lęduntur. ob eandem cauſſam febres, dolores coſtarum, grauedines, raucitateſq; fiunt. nam ut illic inſtrumenta reſpirationis, ita hic caput frigus lædit. Ait uero illo item tempore anginas fieri, licet angina morbus autumnalis ſit. quanquam eſſe etiam uernus uidetur, ut ipſe in aphoriſmis adnumerauit: Vere inquit, inſaniæ,
« melancholiæ, morbi comitiales, ſanguinis
« profluuia, anginæ, grauedines, & cetera.
angina uero fit autumno ex humoribus biliosis in fauces decumbentibus: uere autem ex humoribus pituitoſioribus cõſtat. quod excremẽtorum magna uis ſit ad fauces comportata: uel quod deſtillationes a capite in faucibus impactę, firmatæq; ſint.

Autumnus

Autumnus quoque si non in tempore, ac derepente hibernarit, non assidue tales morbos facit, propterea quod non in tempore incepit, sed inæqualiter fiat. ideo etiam tempora iudicatione uacantia, & inconstantia sunt: quemadmodum morbi quoque, si prærumpant, aut prius excernantur, aut intus relinquantur. recidiuas quoque tempora faciunt, sicut & morbos ita pariunt. 11

Autumnus ab arcturi exortu sumit initium. oritur autem arcturus ante autumnale æquinoctium: sicut etiam ueris principium censetur æquinoctium, quod eo tempore accidit: finis est ortus uergiliarum. hunc uero ortum esse æstatis initium, sicut esse finem æstatis, & principium autumni ortum arcturi, qui autumnale æquinoctiũ diebus fere duodecim anticipat, perspectum habemus. quinetiam occasus uergiliarum est hiemis initium, & autumni finis. Si igitur autumnus non in tempore, sed de repente hibernabit, hoc est ad hiemis naturam uerget, hiemisque constitutionem nanciscetur, tunc morbi autumnales non assidue excitabuntur. caussa est, quia in suo tempo-

tempore non incepit, neque item oportu ne. Ipse enim in primo de uulgaribus mor « bis, ita scriptum reliquit, In Thaso ante au « tumnum frigora non in tempore sed repẽ- « te, aquilone, austroque multum spiranti- « bus, humida, & quæ prius proruperunt: nam propter humorum malitiam, quæ eo tempore est, & propter inæqualem aeris temperaturam, quartanæ, erraticæque febres, lienes, aquæ inter cutem, tabes, urinæ stillicidia, leuitates intestinorum, & eorundem difficultates, & coxendicum morbi, & anginæ, & suspiria, & tenuioris intestini morbus, & comitialis, & insania: itemque dolor cordis, horror, & uno uerbo, melancholici morbi oriuntur: qui sane omnes ex prædicta caussa proueniunt: atque ortum fere ex atra bili ducunt: quæ nimirum aut ex flaua nimium assata, aut ex sanguine crasso facta sit: quando ipse quoque sit uelut fæx sanguinis quædam. erraticæ uero febres propter inæqualem temperaturam oriuntur: ut lienes magni ex melancholici humoris redũdantia redduntur. Vrinæ stillicidium gignit siccitas, & refrigeratio: siquidem uesica in mutationi-

tionibus ijs, quæ ſine ordine, & repente fiunt, refrigeratur. Coxendicum porrò dolores tum a malitia humorum, tum a refrigeratione potiſſimum excitari, perſpicuũ eſt. quia autem tempora uacant iudicatione, ſuumq; ſtatum non ſeruant, ideo † anhelationes tum propter motum ad interiora, tum propter refrigerationem fiunt: ſicut etiam probabile eſt in refrigeratione, inæqualitate, malitiaque temporis uitiari uentrem, atq; inteſtina, ut leuitates inteſtinorum, difficultateſque, & tenuioris inteſtini morbi oriantur. Quoniam autem calorem meridie, & frigus mane, & ueſperi perſentiſcimus, haud mirabile eſt, ſi comitiales morbi interdum in hominem irruant: præſertim uero ſi cui ita ſit natura comparatum, ut in huiuſmodi morbum cadat. Inſaniæ autem morbi ab ea malitia, quæ in tenuibus humoribus bilioſis ineſt, naſci ſolent: melancholici uero ab atra bili: cuius prouentus autumno colligitur. Iam uero nihil eſt, cur mireris, ſi propter temporis malitiam, & temperaturæ aeris nos ambientis inæqualitatem cordis dolores, horrores, & huiuſmodi alia per autumnum

† *Aſthmata.*

num dominentur. Copiosius autem de morbis omnibus, & symptomatis, quę accidere autumno solent, differetur in ea explicatione, quæ in secundum de uulgaribus morbis edetur: ipse uero nonnulla etiam in aphorismis memorauit: quo in loco hoc quoque ostensum est, autumnũ esse omnibus ætatibus, naturis, regionibusque malum. inter ipsas tamen minus quã alias, eo tempore humidas, & calidas lædi: quam ob rem morbi, inquit, iudicatione uacantes, inconstantesque fiunt. nam quia oportuno tempore non fiunt, sed in repentinis mutationibus, ideo fit, ut neque in tempore accommodato solui, explicarique possint. sed neque statis temporibus, neque tẽpestiue, ut ipse loqui solitus est. Stata autem tempora ab ipso uocari scimus ea, quæ propriam temperaturam ordine sortiuntur. atque ita etiam ipse annos statos ac certos uocat in libro de aere, aquis, & locis eos, qui conuenienter rationi procedant. ac si autumno fiant pluuiæ, hiemsque moderata, nec ualde serena, nec frigore excedens, & uere, atque æstate imbres tempestiui fiant, sic, inquam

hunc

hunc annum fore saluberrimum uerisimile ait esse. cum uero tempora stati anni progressionem non seruarint, tunc Hippocrates inconstantia uocat: & morbos in ipsis exortos pari modo incõstantes nominat: ac supra eosdem difficiles iudicatu, nunc uacantes iudicatione in eandem fere sententiam appellat: ut eos non recte, sed male iudicari intelligamus: quod nihil aliud est, quàm ut uel cum malis symptomatis iudicentur, uel postea repetant. huius porrò malæ iudicationis, aut recidiuæ caussa est, quia prius prorumpunt, aut prius excernuntur, aut intus relinquuntur. & quia prærumpunt, & prius excernuntur, ideo non iudicantur: & quia intus relinquuntur, ideo repetunt. id autem ipse in libris de morbis uulgaribus docuit, cũ ait, Quæ post iudicationem relinquuntur, recidiuas ”
faciũt. praui enim humores in corpore re- ”
licti, morbos pariunt, & temporis progres ”
su computrescentes solent febres excitare. quinetiam in præsagijs ita scriptum cõperimus, Febres, quæ neque salutaribus notis apparentibus, neque in criticis finitæ sunt diebus, fere repetunt. nam quæ si-
ne

ne ratione leuata sunt, ea solent repetere: licet hoc in die critico eueniat. Iudicationes uero ipsæ in omnibus quidem diebus fiunt, sed neque pari numero dierum, neq; ita fidæ, ac certæ. differunt autem, quod quædam bonæ, quædam malæ sunt: & quędam cum multis, grauibusque coniunctæ symptomatibus, & maiore angore: quædã statim in ipso initio, & tuto. Ceterũ quod ait prærumpere, quod non oportune quid fieri, & iudicationis tempus præuenire significat, malum est: siquidem cum noxijs humoribus boni etiam excernuntur. hoc autem usu uenit, quia natura irritata sit uel ab externa caussa quadã, ut a medico, aut ægrotante, aut a ministris nõ recte aliquid molientibus: uel ab ijs, quæ in ipso corpore continentur, cuiusmodi sunt morbi, aut caussę, aut exacerbationes. exacerbatio.n. naturam irritat, & tanquam lacessit: nec re quietem ei, nec moram concedit: sed excitat, & ueluti ad pugnam prouocat. Quoniam igitur natura non semper accommo datis, aptisque temporibus impulsa morbos iudicat, sed sæpe aliter ab alijs atque alijs caussis stimulatur; ideo merito fit, ut

prærumpant humores, nec perfecta fiat iudicatio. atque ubi hoc factum ſit, ibi expectare recidiuas oportet. tempora enim, a quibus fieri morbos ait, recidiuas afferre plerunque ſolent: & morbi quoque in ijs exorti temporibus proportione reſpondent. Itaque adhibere animum temporib. anni, & ijs mutationibus, quæ in ipſis fiunt, accurate debes: ut morbos cito dignoſcere, & eoſdem curare recte poſſis.

Illud inſuper conſiderandum eſt, quomodo corpora ſe habeant, cum ab anni temporibus ſuſcipiuntur. 12

Hoc præceptum eſt ad eam medicinæ partem, quæ ſanitatem tuetur, & ad eam, quæ morbos curat, accommodatiſſimum. ad conſeruandam enim ſanitatem facit, quia temperatis corporibus aer temperatus eſt optimus. in quibus uero aliqua exuperans qualitas dominatur, ijs utiliſſimus eſt aer, qui exuperanti qualitati ſit contrarius uel maxime: ut frigidus calidæ, calidus frigidæ: humidiori ſiccus: ſicciori uero, quàm par eſt, tanto humidior, quanto illa ſit, quàm moderata portio, ſiccior. quo ſane tempore uictus ratio eſt temperaturę

temporis contraria instituenda: in quo nõ ignorandum est, ea, quæ similia sint, magis nocere, & temporis actionẽ adiuuare. Ad curationem uero morborũ adiumẽto est, quia contraria sunt contrariorum medicamina. Itaque si tempus uernum corpus alicuius excipiat bonis præditum humoribus, id etiam in optima sanitate conseruabit; nihil ex sua natura noui afferens: id tamen neque æstas, neque autumnus, neque hiems faciet; hæc enim tempora licet corpus purum, & omni ex parte uacans culpa exceperint, tamen æstas pallidam, aut flauam bilim copiosiorem, quàm par sit, autumnus atram bilim, hiems pituitam, gignere consueuit. unde efficitur, ut frigidæ & humidæ naturæ sint optime ad æstatem comparatæ: calidæ & siccæ ad hiemem: cõtra uero, calidæ & siccæ male ad æstatem; humidæ uero, & frigidæ male ad hiemem affectæ sint. Tres autem sunt omnes corporis constitutiones in rerum natura, optima, praua, & ægrotans. sed optima una est. aliarum duarum sunt differentiæ innumerabiles; propterea quod malæ quædã corporis constitutiones sunt, quæ in toto animante

mante habent intemperiem: quædam uero in constructione partium inæquali. quo circa spectandum est, quo modo corpora affecta sint, quando anni tempora ipsa excipiunt: hoc est, utrum bene, an male affecta sint, & utrum perfecta sanitate perfruantur: an uero nondum ægrotent, sed inibi sint, ut prope in morbum cadant. cum.n. squalida, siccaque tempora sunt, tunc tantum abest, ut naturæ humidæ quicquam a tali constitutione lædantur, ut etiam magnopere adiuuentur. cõstitutiones autem omnes, quas Hippocrates litterarum monimentis cõsignauit, intelligere debemus in temperatis orbis terræ partibus extitisse: exceptis ijs Thraciæ locis, quæ a mari sunt remota. quæ & humidiora, & frigidiora, quàm oporteat, in commentarijs in librum de aere, aquis & locis docuimus: & item Aegypti & Libyæ regionibus calidis, & siccis, demptis ijs tractibus, qui ad mare siti sunt. humiliores enim Thraciæ, ac Ponti regiones, quæ maritimæ sunt, calidiore etiam sunt tẽperatura. in Aegypto uero & Libya, quæ calidæ sunt, ideo loca esse minus calida, quàm quæ a mari ad cõ-

tinentem recesserunt, experti sumus, quia per æstatem uentis ab ursa perflata refrigerantur. Qui uero accurate temperatam, & mediam mũdi Zonam cognoscere aueat, is ad partem eam, quæ ad Cnidum, & Co pertinet, mentem adhibeat, eique adiungat loca, quæ ab ijs insulis non longe recesserunt. Est etiam uerisimile anni tempora in ea Zona stata esse, & non morbosa. contraria uero sunt de ijs, quæ non sunt huiusmodi iudicanda. proinde spectandũ est, quo modo affecta corpora sint, quando ab anni temporibus excipiuntur.

13 *Austri auditui grauitatem, oculis caliginem, capiti pondus, membris tarditatem, languoremque afferunt. cum hic uentus dominatur, talia ægroti patiuntur: ulcera madida, præsertim uero os, pudenda, aliaq; partes. Si uero aquilo, tusses, fauces, alui duriores, urinæ difficultates, horrores, costarum, pectorisque dolores. hoc autem dominante, tales morbos magis expectare oportet.*

Ventorum, aut spirituum, aut flatuum (licet enim, ut uelis, eos appellare) disciplina, atque dignotio magnum ad res omnes

nes præstare medico usum uidetur: siquidem & ad præsagia facienda conducit, & ad curationem adhibendam utilis est uel maxime. quocirca non fuerit fortasse absurdum, si hoc loco mihi proposuero de uentis agere copiosius,& accuratius,licet hoc ipsum in libro de aere, aquis, & locis iam sit pertractatum: atque in commentarijs in libros de uulgaribus morbis,multis in locis sit nobis de hac re necessario dissserendum. tantam enim talemque res ipsa utilitatem præbet, ut neque nobis graue uideri debeat bis, terue de eadem scribere: neque pigere studiosos, medicinæque cupidos homines iterum legere. In primis autem est de essentia uentorum inter philosophos controuersia. Anaximāder enim putat, uentum esse fluxum aeris, cuius subtilissimæ humidissimæq; partes a sole motæ, consumptæq; sint. Anaximenis opinio est, uentos ex aere,& aqua gigni, & impetu quodam ignoto uiolenter ferri, & celerrime, sicut uolatilia, uolare. Stoici de solis nominibus disputant. eum enim qui a tenebris, & occasu flat, fauonium: qui ab ortu solis, subsolanum: qui a septentrione,

aquilonem: qui a meridie, africum uocãt. nunc uero narrare ut alijs, quod ad hanc rem pertinet, alia placeant, mihi superuacaneum uidetur: cum possim de uentorum natura uere differere. Itaque scire conuenit, halituum esse duo genera, quorũ unus humidus est, aridus alter. atque ille quidem uapor appellatur: qui uero est aridus, is ueluti fumus est. atque ut humor sine siccitate, ita nec siccitas sine humore constabit. hæc tamen omnia ex materia in ipsis redundante dicuntur. quocirca halitus, qui plus habet humoris, is pluuiarum est principium: aridus uero est flatuum origo, & natura omnium. ex quo fit, ut flatus sit aridus uapor. hoc autem loco minime mirari debemus, si quidam existimarunt, eandem esse naturam uentorum, & imbrium, ducti nimirum maxima, quæ intercedit, similitudine. eadem tamen non est, ut quidam arbitrantur. eundem enim aerem, si moueatur, esse uentum: si concrescat, esse aquam affirmant. etenim absurdum fuerit, si aer is, qui nos ambit, dum motu cietur, flatus fiat, & unde uis motu pulsus, uentus sit. nam quia continenter, sed plus, uel minus,

nus, & maior uel minor fieri halitus solet, semper nubes, ac flatus in singulis anni temporibus fiũt. quia uero interdum multis partibus magis uaporosus, interdum uero aridus, ac fumeus, ideo fit, ut anni modo pluuij, & humidi: modo uentosi, & squalidi sint. terra enim post pluuiam, & suo, & a superno calore resiccata halitum, qui uentorum materia est, profundit: cumque huiusmodi secretio existit, tunc uenti uigent. quibus ponentibus, quia calor semper secernitur, & in sublime fertur, uapor refrigeratus consistit, & aqua efficitur. ceterum uenti plurimi a septentrione, & meridie spirant: siquidem aquilones, & austri flare plurimum solent. caussa est, quia sol ea loca non adit: cum ad occasum ortumque semper feratur. Cum igitur uentus sit aeris fluens unda, cum incerta motus redundantia, ac nascatur, cum feruor humorem inuenit, & impetus feruoris uim spiritus flantis exprimit; certe nubes ad latera cursus solis consistunt. & cũ sol accedit, humor exhalat: cum recedit aduersam in partem, imbres, hiemesq; excitantur. atq; ubi terra plurimas aquas recipit,

cipit, ibi maximam uim halituum gigni necesse est: ipse autem halitus est uentus. ideo merito fit, ut a septentrione, ac meridie plurimi uenti oriantur. qui a septẽtrione flant, aquilones: qui a meridie, austri nominantur. hæc autem non modo pulchrum atque honoratum, sed etiam utile est scire. Venti enim si sint ab ipsis habitationibus exclusi, non solum efficient corporibus integra sanitate utentibus salubrẽ locum, sed etiam si qui morbi ex alijs occasionibus forte excitarentur, qui alijs in locis difficulter curarentur, in his, propterea quod exclusi uenti sint, expeditius curari possent. morbi autem, qui difficulter curantur in regionibus, quæ uentis subiectæ sunt, hi fuerint, grauedo, morbus articulorum, tussis, pleuritis, tabes, fluxus sanguinis: & qui non detractione, sed potius adiectione curantur. Hippocrates uero alias affectiones numerauit, de quibus deinceps differetur. Nunc uero illud obscurum non est, flatus a sole comprimi, & excitari. halitus enim imbecillos & exiguos tabefacit, & suo calore, qui est amplior, calorem halitus, qui minor est, discernit,

ſcernit, ac diſſipat: prǽterea uero terram prius exſiccat, quàm affatim fiat ſecretio: ſicut magnus ignis [exiguam materiam deurit prius, quàm fumum excitet] quam ob rem circa exortum orionis maxime uẽti ponunt uſq; ad Eteſias, & prodromos. quod duabus de cauſſis uſu uenit. uel quia halitus ui frigoris extinctus ſit: aut quia ab æſtu elangueſcat. Ceterum quattuor uenti ſunt aliorum principes, eurus, qui ab ortu ſolis: auſter, qui a meridie: fauonius, qui ab occaſu ſolis; aquilo, qui a ſeptentrione ſpirat. hæc autem loca inter ſe oppoſita ſunt, magnamque habent latitudinem: quanquam octo uentorum differentiæ comperiuntur: ſiquidem inter auſtrum & ortum ſolis hibernum flat is, qui euronotus nominatur: inter hunc uero, & uerticem, & hibernum occaſum libonotus: qui quidem omnes & humidi, & calidi cenſentur: ideoque caput replent.

Sic legitur in exẽplari ſecũdo deerat enim in primo κατακαίει τὸ ὀλίγον, πρὶν καπνὸν ποιῆσαι.

*

Hoc loco in utroque exemplari deeſt quidpiam.

*

Sunt

Sunt etiam aliæ duæ differentiæ; quidam enim uenti uniuersales sunt, alij proprij locorum, qui etiam regionibus attributi uocantur: cuiusmodi est is, qui in Apulia flat, atabulus nomine: uniuersales autem sunt, qui ubique locorum eodem nomine uocantur. qui ad loca pertinent, naturam sequuntur locorum, a quibus spirant: ut qui a salubribus salubres, qui a morbosis morbosi sint: & qui a terra spirant, sicciores: qui ab aquis, humidiores censeantur. & qui a mari, salubres sint, maxime hieme & uere: æstate uero calidiores, quàm par sit. qui à fluminibus mittuntur, sunt his humidiores, sed hiberno tempore deteriores habentur: æstiuo meliores. qui a stagnis, utrisque absurdiores: pessimi autem sunt, qui e paludibus prodeunt. qui a campis, & terra, quæ recte perfletur, meliores existimantur. ad summam omnes, qui sunt locis attributi, sunt uniuersalibus morbosiores. aquilones uero saluberrimi: fauonius ab occasu solis spirans humidus est, ac lenis, minus tamen salubris, quàm aquilo. noti quoque ab oriente flantes sunt ad bonam ualetudinem praui.

ui.itaque melior uĕtus eſt is, qui e magno mari flat. hunc uero in bonitate ſequitur qui a montibus deſcĕdit:peior,qui a cloacis urbem & ſordes expurgantibus, quiq; e ſtagnis,& locis paluſtribus emittitur. inter hos medium locum tenet is, qui ab alijs locis effunditur.planum enim eſt, loca ſublimia, quia undique adaperta ſunt, nec quicquam eſt,quod flatus arceat,facilius perflari:proinde fit, ut qui in illis uitã degunt,fere ſani uiuant: humilia uero minus ſalubria ſunt propter calorem: præſertim uero æſtate: & quia minus perſpirent, quod regio ſit humilior. Loca uero, in quibus ſtagna, ac paludes ſunt, morboſa putantur. cauſſa eſt, quia omnis adiacens regio humida redditur,& aer, qui ijs locis continetur,humidus,craſſusq; eſt, & multos halitus excitat: ac ſi quis aliunde in ea loca ſe recipiat,is grauibus morbis corripietur: ut etiam ſolet in occaſu, ortuque orionis propter mutationem contingere. etenim mutationes locorum non ſecus, quàm temporum turbationem propter ipſarum uarietatem afferunt. Nunc autem, ut quomodo uenti ſiti ſint,& unde proficiſcantur,

ſcantur, intelligamus, non erit fortaſſe ab inſtituto noſtro alienum, eos omnes forma quadam, ut geometræ faciunt, deſcribere. nam de eorum numero non iam inter omnes cõuenit: alij enim eſſe quattuor præcipuos uolunt, tum alios innumeros ſtatuunt: alijs octo eſſe placet: alijs duodecim: alij item quattuor & uiginti commemorant. re uera autem ſi quis eos numeret, qui à locis, fluminibus, paludibus, ſtagniſque mittuntur, quamplurimos certe comperiet. nos uero in hac forma orbem terrarum, ut cenſuit Eratoſthenes Cyrenaicus, in quattuor partes, in ortum, occaſum, meridiem, & ſeptentrionem diuidemus: ac principes uentos in ijs collocabimus, tum alios ſtatuemus, qui inter illos quattuor erũt interiecti. quemadmodum inter eum, qui ſubſolanus uocatur, & auſtrum ad ortum ſolis hibernum ponemus eurum: inter auſtrum & fauonium ad hibernum occaſum, africum. inter africum & aparctiam, eum qui caurus nominatur: inter aparctiam & ſubſolanum, aquilonem.

Decuſſatio

d
Decus satio
SEP TEN.
f
k
i
Apar ctias.
linea septentrionē, et
b
c
Caurus
Vmbra antemerid.
Aquilo.
q. Vmbra post meridianam
o
l
OCCASVS
ORTVS
p
Fauonius
Eurus
a
Gnomon
r
meridiē indicans.
Euronotus
n
m
Africus.
No tus.
h
e
g

MERIDIES

Esto

In Græco libro omnes fere litteræ, ex quibus hæc forma conficitur, erãt deprauatæ. itaq; eas ita, ut uides, restituimus.

Esto autem in æqua planitie centrum, ubi est littera a. gnomonis autem, qui est littera r, antemeridiana umbra quæ est p, ubi est b. & a centro ubi est a, diducto circino ad signum umbræ, ubi est b. circulus ducatur. tum expectanda est, dum minor fiat, & iterum crescat, & post meridianam umbram quæ est q, antemeridianæ parem faciat: & lineam rotundationis, ubi est littera c, contingat. tum a signo ubi est b, & ab eo, ubi est c, circino decussatim describatur, ubi erit d. deinde per decussationẽ ubi est d, & centrum, linea ad extremum, in qua e & f litteræ erunt, perducatur. hæc linea meridianam, septentrionalemque regionem indicabit. tunc circino totius rotundationis pars sextadecima sumenda est, & centrum circini ponendum in linea meridiana, quæ tangit rotũdationem, ubi est littera e, & dextra, sinistraque signandum, ubi g. h. litteræ erunt. simili quoque modo in plaga septentrionali centrum circini ponendum est in linea septentrionali rotundationis, ubi est littera f. & signandũ dextra, ac sinistra, ubi sunt litteræ i. & k. & a g ad k, & ab h ad i, per centrum lineæ perducen-

ducendæ ſunt. quare quod ſpatium erit a g,ad h,id erit uenti noti,& meridianæ partis ſpatium. quod uero erit ab i,ad k,erit ſeptentrionis: reliquæ partes, ut tres a dextris,& tres a ſiniſtris æqualiter diuidantur: quæ ſunt ad orientem,in quibus, litteræ l, & m. ab occidente, in quibus ſunt litteræ n,& o,ab m,ad o,& ab l ad n. perducendæ ſunt lineæ decuſſatim: atque ita octo uentorum ſpatia in circuitionem erunt æqualia. Tres igitur orientales uenti ſunt, eurus, qui ab aurora ruat: alter ab æſtiua, & ſolſtitiali meta uenit, aquilo, quem Homerus αἰθρηγενέτην, quod cælum ſudum reddat, uocare conſueuit: tertius eſt, qui ab oriente hiberno ſpirat: qui cum inter eurum & notum ſit medius,† euronotus appellatur. †Vulturnus his oppoſiti ſunt alij tres occidui, unus eſt argeſtes, quem etiam caurum aliqui nominant: qui aduerſus aquilonem: alter eſt fauonius, qui aduerſus eurum flat. tertius africus,qui flare aduerſus euronotum uidetur. meridies unum meridionalem habere uentum dicitur, qui a ſua natura nomen duxit. νότος enim, hoc eſt auſter, appellatur,quia nebuloſus eſt, atque hume-

ctus

ctus. septentrio quoque unum habet aparctiam. huius rei caussa est, quia ortus & occasus commutantur: meridies uero & septentrio stabiles, fixique sunt. Sol enim nõ semper eodem modo exoritur, sed modo ortus æquinoctialis, cum Sol eum circulum, qui æquinoctialis dicitur, conficit: modo solstitialis, & brumalis uocatur. similiter occasus eius modo æquinoctialis, modo solstitialis, modo hibernus nominatur. Qui uero esse modo quattuor uentos uolunt, ij Homerum auctorem habẽt, qui quattuor solũ numerauit in his uersibus:

Vna eurus, grauiter spirans, Zephyrusque, notusque,
Et boreas uastos uoluunt ad littora fluctus:

qui multos statuunt, hanc coniecturam ex illorum situ, ac positu sumunt. perspectum enim habemus, fauonium ab occasu æquinoctiali flare: subsolanum uero huius contrarium, ab ortu æquinoctiali: austrum porrò à meridie, aquilonem, & aparctiam a septentrione. aiunt enim per tantum spatiũ atque interuallum non posse hos solos aduersus sese flare: neq; alios omnino uentos inueniri,

inueniri, qui inter hos ſint medij: id quod eſſe uerum uidetur: atq; id ita confirmant. ab ortu æſtiuo flat cæcias, cui contrarius eſt africus, qui quidem ab æſtiuo occaſu flat: ſicut ab ortu hiberno flare eurus uidetur, qui eſt noto propinquus. ex quo fit, ut ſæpe flare euronotus dicatur. ei uero contrarius eſt argeſtes, qui ab æſtiuo occaſu flat. hos autem eſſe contrarios, & per diametrum oppoſitos aiunt. Inter argeſtem & aparctiam eſt is, quem thraſciam uocāt: medius uero inter cæciam, & aparctiam eſt is, quem meſen nominant. eſt præterea alius, qui phœnicias appellatur. Quæ cum ita ſint, illud quoque præterire quemquā non debet, eos uentos, qui ab occaſu flāt, eſſe frigidiores: qui ab ortu, calidiores: propterea quod orientales diutius ſub ſole morantur: at eos, qui ab occaſu, cum Sol citius deſerit, tum uero ſerius etiam ad ea loca accedit. quam rem Hippocrates quoque in libro de aere, aquis, & locis ſcriptam reliquit. Si qua inquit ciuitas » ad uentos ſita ſit calidos: cuiuſmodi ſunt, » quæ inter hibernum ortum ſolis, & hibernum occaſum, &c. contrarij autem flare ſi

mul non poſſunt: ſed neceſſe eſt,ut eorum alteruter ui alterius compreſſus, conquieſcat.eos uero,qui non ſunt per diametron oppoſiti, nihil uetat ſimul ſpirare. Iam uero etiam in contrarijs anni partibus uenti contrarij flant maxime: ut circa autumnale æquinoctium flat africus: circa ſolſtitiũ fauonius, circa brumam eurus. in alios uero incidunt, eosq; ſedant aparctiæ, thraſciæ, & argeſtæ.hi enim ſæpe nubes diſpellunt, ac cælum ſudum reddunt, niſi forte uſu ueniat, ut frigidi ſimul ſint: ſiquidem tunc ſereni eſſe non ſolent. humidi porrò ſunt africus, & cæcias. atque hic quidem ſerenus non eſt, quia in ſe ipſum reflectitur. argeſtes & eurus ſicci ſunt. meſes & aparctias niuoſi.aparctias, thraſcias, & argeſtes grandinem gignunt.æſtuoſi auſter, fauonius, & eurus. Sunt qui auſtrum eſſe perpetuo humidum putent: quod tamen non eſt:ſiquidem interdum ſiccus uidetur: eumque plerique leuconotum uocant. Hippocrates quoque in primo de uulgaribus morbis cum primum ſtatum recenſeret,ita ſcripſit: Cum inquit, totus hic ductus eſſet auſtrinus, & ſqualidus. ac talis

auſter

auster subinde est uehemens, † eiusq; motus semper est perspicuus. alter est auster, qui lenis est, atque in aere, & nubibus motum habet, qui sensum fugiat. atq; hic quidem est perpetuo calidus. at qui leuconotus uocatur, interdũ frigidus uidetur. sunt præterea etesiæ, qui transeunt ad occidentalis plagæ incolas ex aparctia, in thrascias, argestas, & fauonios: incipiuntque a septentrione, & in eos, qui procul absunt, desinunt. apud orientales uero, usq; ad subsolanum transeunt. atque hi flant cum canis oritur: & æstatis lenire æstum solent. ac quædam quasi suffocatio æstate esse solet, cum æstas suapte natura calida sit, nisi uenti, qui præcurrant, quos prodromos uocant, & qui consequuntur, quos etesias nominant, perflarent: quos canis ortus distinguit. Ventus autem magnam sæpe utilitatem, aut damnum inuehit: quia non semper conducit hominem aeri exponere, ut hieme propter frigus, æstate propter calorem: itemque, quia uitare uentos oportet. horum enim caussa sæpenumero fit, ut nõ modo in liberum aerem, uerum etiam ad ianuas, & ad fenestras, qua uẽtus uehemẽ-

† In Gal. li. est negatio, quam expũximus. ut ab altero austro differat.

ter perflat, deducere ægrotum caueamus. in illis autem potissimum uẽtos cauemus, in quibus neruos pati aliquid ueremur: sicut etiam solẽ in putrescentibus uitamus, cum ea ad sanguinis eruptionem esse apta uideantur. atque hæc quidem de uentis generatim, & speciatim dicta sint. nunc uero particulatim de austro, deque aquilone, & ijs malis, quæ afferunt, dicendum est. Hi igitur uenti cõtrariam habent temperaturam: nam aquilo siccus, frigidusque est: auster calidus & humidus natura. quocirca ille absumit omnia, quæ in corpore sunt superuacanea, instrumenta stabilit, constringit, ac cogit: animales, naturalesque actiones meliores facit, ut corpora ad audiendum, ad mouendumque aptiora, & coloratiora reddantur: sed aluũ sistit, oculos mordet, & antecedentes pectoris dolores irritat. auster uero maiora aduehit mala: nam corpora dissoluit, capiti grauitatem affert, difficultatem auditus parit, excitat uertigines, quæ morbum comitialem, atque attonitum præcedunt: aliaque praua symptomata efficit: cuiusmodi est difficultas motionis in oculis, ac toto corpore: aluum autem

tem humectat. quam ob rem merito dixit, austrum afferre grauem auditũ, oculis caliginem offundere, caput prægrauare, torpẽtes, ac languidos efficere. Solidæ enim animantis particulæ actiones obeunt. itaque illæ plenæ humorum peius suis actionibus funguntur. neque admirabile cuiquã uideri debet, hæc esse ab Hippocrate de austro memorata, si uelit expendere, quænam sit eius uenti, ut dixi, natura. perspicuum enim est, ipsum humida, calidaque natura esse. quæ uero sunt huiusmodi, ea uim replendi capitis habent omnia. unde capitis grauitates gignuntur, oculique caligine obducuntur. cum enim cerebrum humidiorem constitutionem persentiscit, tunc uoluntariæ actiones deteriores necessario redduntur. atque hinc torpor, ac ueluti dissolutio & languor, corporis exoritur. Cum igitur auster uiget, hæc fieri cõfirmat. contraria fere in aquilonalibus cõstitutionibus contingunt. ut enim auster torpentia facit corpora, ita aquilo ad motum reddit promptiora: ut ille dissoluit: sic hic contenta efficit: ut ille hebetem auditum parit, sic aquilo auditum exacuit: ut

ille aluum humectat, sic iste exsiccat. ut etiam auster caput grauat; ita aquilo, excrementa consumens, totum corpus leuius reddit. Addit autem, cum auster regnat, homines pati ulcera madentia, præsertim uero in ore, ac pudendis, & alijs partibus: idque uerum est. cuius rei caussa facile potest excogitari. quæ enim putrescunt, ea ui caloris maxime putrescunt, cui rei adiumento est etiam humiditas: auster autem utranque qualitatem, hoc est calorem, humiditatemq; habet. merito igitur fit, ut homines in austrina constitutione hosce morbos patiantur. quinetiam locorum natura non parum facit, ut corruptelæ in eis oriantur: nam & ori, & pudendis magnam uim humiditatis natura tribuit: & habent præterea glandulas propinquas, quibus est natura comparatum, ut quæcunque superuacanea sunt, in se excipiant. immo uero pudenda computrescũt, semper cum æstas multo humidior, aut uẽtis magis uacans, aut magis austrina fuerit. nam ubi plurimum a statu naturali ad humiditatem, ac uentorum uacuitatem recessit, non modo genitalium, sed cuiusuis

etiam

etiam alterius partis corruptelas facit. talis ſane fuit ea tempeſtas, quam ipſe in tertio de morbis uulgaribus deſcripſit his uerbis: Annus inquit, erat auſtrinus, pluuius, omnino uentis uacans: & item in ſecundi libri initio: Carbones Cranoni erãt æſtiui, pluit per ęſtum largo imbri. hoc per totum contigit, præſertim ſub auſtro. Iam uero mutationes, quæ paulatim fiunt. ac non ſolum quæ affatim eueniunt, pudenda attingunt: ſiquidem ipſa de quauis leui cauſſa ſolent putreſcere. talia igitur in auſtrina tempeſtate homines patiuntur. alijs uero malis urgentur in aquilonali: nam & tuſſes, & fauces aſperæ, & alui duriores, & urinæ difficultates, † horrorem inducentes, & dolores coſtarum, & pectoris homines exercent. ac tuſſes quidem ex organorum reſpirationis intemperie, & faucium aſperitate oriuntur. male enim afficiuntur fauces, cum aquilo ſpirat: propterea quod ſiccantur, ac refrigerantur, ideoq; aſperę redduntur. quinetiam inferior uenter arida excernit, ſic a ſicca conſtitutione coactus. Quoniam autem aquilo non modo ſiccat, ſed etiam refrigerat, idcirco ueſica

† *Alter liber habet φρίκας. tamen. 3. apho. 5. legitur φρικώδεις.*

etiam læditur. quam ob rem urinæ difficultas excitatur. nam partes exangues facile a caussis frigus inuehentibus aliquid mali patiuntur. ac non modo idem frigus aquilonis urinæ difficultatem parit, sed etiam horrores, & costarum, pectorisque aut mammarum dolorem. cum igitur is dominabitur, tunc magis, quàm aliàs, expectare huiusmodi morbos oportebit. Id autem ipse uidetur de uehementibus austrinis, & aquilonijs constitutionibus uelle intelligi: quæ longo tempore perdurarint: quod ipse uerbo illo, δυναστεύειν, quod dominari significat, indicauit: ut neque de uentis breui tempore flantibus, neque de ijs, qui pluribus illi quidem diebus, sed tamen infirmiter spirēt, sed de ijs, qui uehementer perflent, uerbum illud esse dictum intelligamus.

14 *Si is magis dominetur, e squaloribus febres consequuntur, itemque ex imbribus, ex quibus utique redundantiæ inciderint: & quomodocunque affecta sint corpora ut ex alio anni tempore quid suscipiant: & quicunque tandem humor sit, qui in corpore dominetur.*

Hoc idem eſt accuratius in aphoriſmis cõſcriptũ, hoc fere modo: In ſqualoribus febres acutæ fiunt. ait. n. in ſqualoribus non multas, ſed acutas febres fieri: ſiquidẽ humores magis bilioſi redduntur, & pauci morbi oriuntur; quod ipſe confirmauit, cum dixit, Ex anni temporibus in uniuerſum ſqualores ſunt imbribus ſalubriores, & minus mortiferi. in ſqualoribus enim ſuperuacanei humores per halitum digeruntur: imbribus uero quæ intus collecta ſunt in corpore, putreſcunt: niſi quis ea, quæ quotidie congeſta ſint, expurget exercitationibus, & balneis: ſiquidem ſiccis potius, quàm humidis tempeſtatibus uacuãtur. quocirca ſqualores, tanquam ſalubriores, ſunt imbribus anteferẽdi, licet febres acutas afferãt. Quod uero addit, itemque ex imbribus: indicat febres quoque ſequi, cum humidæ conſtitutiones ſint, præſertim uero ſi redundantiæ excrementaque adſint: & corpora malitiam ex alio anni tẽpore, & ex illo ipſo ſtatu contraxerint. tũc enim longæ febres fere fiunt. atque id merito. magna enim uis humiditatis, quæ concoctionem poſtulat, longiore temporis

ſpatio

ſpatio concoquitur. proinde longi morbi fiunt. ad hoc accedit etiam is, quem ipſe dicit, humor redundantis, qui frigidior, pituitoſiorque eſt. quæ uel una cauſſa cogit, ut longiores etiam febres ſint. Cuius autē modi futuri ſint morbi, ipſe aperte non expoſuit: innuit tamen, cum ait, Et quomodocunque affecta ſint corpora: hoc eſt, ut facile a morbis corripiantur, aut ſecus: & quoſcunq; tandem habeant collectos humores in corpore. nam quales fuerint humores, tales erunt morbi. hac autem de re dictum eſt ſuperius, neq; eadem nunc iterare opus eſt.

15 *Sed ſiccitates auſtrinæ, aquilonaleſq; ſunt: differunt enim & alia hoc modo. nam & hoc magnum eſt: alius enim alio tempore, atque in alia regione magnus eſt: ut æſtas bilim, uer ſanguinem parit: & alia tempora, ut ſingulorum fert natura.*

Vtrum ſiccum, an ſqualidum, an aquis uacans dicas, nihil intereſſe, norunt omnes, qui uel mediocriter ſint in linguæ cognitione exercitati. ſiunt autem ſiccitates non modo aquilonales, ſed etiam auſtri-

nę, quamuis auster suapte natura humidus sit. In primo autem de morbis uulgaribus libro austrinum cæli statum, & eundem aquis uacantem descripsit. de quo ipse in eodem libro extremo ita uerba fecit: Cũ autem, inquit, tota illa progressio esset austrina, & squalida. ceterum huiusmodi tempestates multum a naturalibus differunt: ac morbos, qui uarietati ipsorum proportione respondeant, afferunt. immo uero etiam si humores uariantur: ut qui æstate redundare consuesset, is autumno, aut uere exuperet, tum morbi naturam humorũ consequuntur. hocque ipse magnum quid esse affirmat: ac nullo pacto negligendum. exemplo autẽ rem totam declarat. æstas, inquit, bilim; uer sanguinem parit. In libro de natura hominis aperte de humoribus disseruit, deque ijs temporibus, in quibus uigent. Augetur inquit, in homine pituita hieme. Ipsa enim inter ea omnia, quæ insunt in corpore, suapte natura hiemi respõdet. frigidissima enim est. itemq; cum ait, Vere sanguis augetur. tum caussam addit: etenim frigus remittitur, & aquæ succedunt. sanguis enim sub his augetur. de ęsta

« te autem habet hæc. Aestate bilis se in cor« pore extollit, & in autumnum usque pertinet. atra autem bilis cum plurima, tum uero etiam uehementissima autumno est. Ita « que si uere pituita sit, æstate uero atra bi« lis, aut alius quidam humor, qui illius na« turæ non conueniat, tunc tales morbi oriẽtur, qualis ille humor existat. quod uero ait, & alia tempora: autumnum, hiemẽque significat. nam in hac pituita, ut dictum est: in illo atra bilis redundat.

16 *Mutationes potissimum morbos pariunt: præcipue autem maximæ. & in temporibus magnæ mutationes: & in aliis. quædam sensim progressu fiũt. atque huiusmodi tempora sunt securissima: sicut etiam diætæ, & frigus, & calor maxime progressu sensim facto. itemque ætates ita commutantur.*

« Hanc orationem habes in aphorismis « a nobis explicatã: quo in loco & quas mu« tationes hic intelligere oporteat, & quot modis hæc uariata scriptura sit, ostendimus. ut igitur mutationes potissimũ morbos pariunt, sic magnæ mutationes in temporibus & item in aliis rebus, quæ in uita

contingunt, si affatim, ac simul fiant, afferre morbos solent. quę uero progressu quodam, & sensim, & paulatim fiűt, non item. quinetiam anni tempora, diætæ, calor, frigus maxime progressu quodam sensim facto, & paulatim commutata, securissima sunt: quod ipse quoque in libro de ratione uictus in morbis acutis ubi de consuetudinis mutatione disseruit, plane declarauit.

Naturæ, quod ad anni tempora attinet, aliæ ad æstatem, aliæ ad hiemem, aliæ ad regiones, ætates, diætas, & alias constitutiones, bene aut male affectæ sunt. 17

Quæ in commentarijs de temperamentis dicta sunt, nihil opus est huc transferre, satis enim fuerit, nosse, positum esse, unam solam temperaturam temperatam, optimamque esse: intemperatas uero, ac prauas octo: hasq; aut simplices, aut compositas. simplices quattuor sunt, calida, frigida, humida, & sicca: compositæ sunt hæ, calida, & sicca: humida & calida: frigida & humida; frigida & sicca. priusquam de ijs dico, quid naturæ nomen significet, expli-

care

care decreui. Natura igitur ſignificat primam ſubſtantiam, quæ omnibus corporibus, quæ generantur, & corrumpũtur, ſubiecta eſt: unde quibuſdam philoſophis nomen eſt ductum, ut naturales uocati ſint. Itaque illi, qui de ſtirpibus, herbiſq; conſcribunt, eorumque ſubſtantiam explicãt, ſenſibilem ipſorum docere naturam dicũtur. nunc uero ipſe naturam appellat, quã nos temperaturam uocamus: quæ ex quattuor elementis humido, ſicco, calido, & frigido: aut ex quattuor humoribus, ſanguine, pituita, & utraq; bili conflata eſt. hanc autem naturam bene, uel male affectam eſſe uel ad æſtatem, uel ad hiemem, uel ad regiones, ætates, uictus rationem, & alia ſtudia confirmat: ut humidæ & frigidæ naturæ ſunt optime ad æſtatem comparatæ: calidæ & ſiccæ ad hiemem: male uero ad ęſtatem, ſicut frigidæ, & humidæ male ad hiemem. aliæ naturæ modice ſe habent, ſicut calidę, & humidæ ad æſtatem & hiemem: atque æſtate quidem melius affectæ ſunt, quatenus humidæ: & item melius hieme, quatenus calidæ. ita etiam in regionibus ſe res habet: humidæ naturæ ad ſiccas: ſic-

cæ ad humidas bene ſunt affectæ: calidæ quoque, & frigidæ ſimili modo ſunt bene ad contrarias affectæ. eadem eſt ætatum ratio. Vt enim dies toti anno proportione reſpondet, ut uer matutino tempori: æſtas meridiei, autumnus ueſperæ, hiems nocti ſimilis ſit; ita etiam ætas: nam puerorum ætas ueri ſimilis eſt; florentium æſtati: declinantium, autumno: ſenum denique hiemi. ita fit, ut tempus conſimile proſit, diſſimile noceat. Quod uero ait, alias conſtitutiones: ſignificat aerē, qui nos ambit. etenim morborum differentiæ ex temperatura aeris nos ambientis fiunt pro cuiuſq; natura, & diæta, quam quiſque dum bene ualeret, ſeruarit. Diætam autem hoc loco non intelligo eam ſolam, quæ in eſculentis, poculentiſq; conſiſtit, ſed in aliis etiam omnibus uerſatur, ut in otio, negotio, balneis, rebus uenereis, ſomno, uigilia, & ceteris omnibus, quæ in hominum corporibus quouis modo poſſunt accidere: quæ ipſe uno nomine appellare inſtituta conſueuit.

Morborum alij ad alias bene, aut male affecti ſunt. & ætates ad tempora, & regiones, & diætā, 18
† & morborum conſtitutiones.

† In primo exemplari

Calidæ

sic legitur. in altero uero, hæc particula est cum sequenti cõtextu uerborum coniuncta: & ita uelle Galenus uidetur.

Calidæ naturæ, ætati, anni tempori, constitutioni, ac regioni familiares esse calidos morbos nouimus: frigidis frigidos: ut siccioribus licciores: humidioribus humidiores. quocirca si febris ardens æstate oriatur, non admodum admirabile fuerit: quando est ad illius temporis naturam cõparata. at si hieme consistat, scire conuenit, sine maxima affectione constare eam eo tempore non posse. tunc enim nunquã aliter exorta esset, nisi causæ uehementia ac ui contrarium statum temporis superauisset. quam ob rem in duabus febribus ardentibus, quarum par sit magnitudo, ea perniciosior est, quæ hieme existit. unde illud non esse uerum apparet, quod quidam dictitant, familiarem esse ægrotantis naturæ morbum, qui sit temperaturæ contrarius, perinde quasi aptus morbus dicatur. Adhibere igitur Hippocratis uerbis mentem oportet, ut cum ait, morbos esse bene affectos ad anni tẽpora, intelligamus, similia tempora ualere ad morbos gignendos: contraria uero ad expellendos. sic etiam ætates, naturæque affectæ sunt, ut frigidæ naturæ ad calida tempora, calidæ ad

ad frigida bene ſint comparatæ: & ætates quoque, ut ſenum ad æſtatem, florentium, ad hiemem. morbi item atq; ætates ad regiones ſunt comparatæ. nam in calidis regionibus morbi calidi proueniunt: & minus periculum afferunt: & calidiores ætates in locis frigidioribus ſalubrius degũt: in calidioribus frigidiores. eademque in alijs qualitatibus eſt ratio. Iam uero & morbi, & ætates ad uictus rationem bene & male ſunt affectæ. ac de morbis quidem ipſe multis in locis uerba facit: ut cum ait, Humida diæta febricitantibus conuenit. & item, Victus tenuis, & exquiſitus in mor- "
bis quidem longis ſemper, in acutis uero, "
ubi non conuenit, non eſt tutus. & dein- "
ceps: In tenui uictu ægroti peccant: pro- "
inde magis læduntur. Et cum optimum, "
utileque præceptum nobis hoc aphoriſ- "
mo tribuit, Cum morbus inquit, in ſtatu ſit, tum uel tenuiſſimo uictu utendum, tum uero multa addit, quæ ad uictus rationem in morbis ſeruandam pertinent: ut ne ea commemorem, quæ ipſe in libro de ratione uictus in morbis acutis, & alibi ſexcentis in locis conſcripſit. Aetates porrò non

secus, quàm morbi, ſicciores ad humidiorem uictus rationem: humidiores contra ad ſicciorem ſunt bene comparatæ. quoniam autem morborum, conſtitutionum, & aliarum rerum male affectarum medicamina contraria ſunt, ideo contrariæ ætates & morbi ad contrarias uictus rationes bene: ſimiles contra, male affectæ ſunt: præter quàm ſi temperata ætas cum temperata uictus ratione, itemque anni tempore, & regione comparetur: quia eo caſu ſimiles a ſimilibus bene afficiuntur. aliter uero, ſecus fit. eandem autem ſententiam, & ijſdem fere uerbis expreſſam in aphoriſmis, & a nobis explicatam poteris perlegere. quare iam ad ea, quæ ſequuntur, tranſitum faciamus.

19 *Atque in temporibus diætæ, cibi, ac potus, quales ſint. nam hiems uacationem habet ab actionibus: & quæ in corpus ingeruntur, ea matura, ſimpliciaque requirit. hoc enim etiam permagni refert. ὀπώρα laboribus eſt dicata. ſub inſolationibus autem crebri ſunt potus, cibi inconſtantes, uina, arborum bacæ.*

Diætam, ciboſque ac potus offerre debemus,

bemus, cum morbi constitutio, ac tempus postulat: nec dare, cum hæc contra indicare uideantur. nam si quis in statu morbi dare quidpiam uelit, is non animaduertit, se naturam, quæ prius magna ui in cōcoctionem humorum morbum facientium illo tempore incumbebat, auertere, atque ad aliam cōcoctionem adtrahere. atque hoc est perpetuo uerum in ijs morbis, in quibus diæta omnino & curatione nitimur, atque confidimus. Tempora autem ipse distinguit, sed non omnia: siquidem hiemem modo, partemque æstatis commemorat. In aphorismis autem de hieme, deque uere locutus est, cum ait, Ventres hieme & „
uere natura calidissimi, & somni longissi- „
mi. his igitur temporibus plus cibi dandū „
est: siquidem plus natiui caloris habent. quare maiorem alimenti copiā requirunt. ergo non solum ait, hieme plus cibi dandum esse, quia etiam homines plus expetunt, sed caussam quoque adiungit: quia inquā, plus natiui caloris inest in corpore, somnique longissimi sunt: quæ res facit, ut homines facilius, quod sumpserunt, concoquant. illa porrò sunt huiusmodi, pro-

pterea quod hieme,& uere calidiſſimi uentres ſunt.quoniam enim per hiemem natiuus calor propter circunſtans frigus refugit, & in partes intimas corporis ſe recipit; per æſtatem uero ad cognatum calorem extenditur: ideo accidit, ut illo tempore propter frigus augeatur: in hoc uero propter æſtum digeratur.Eſt.n. Hippocratis ſententia, corpora animantium cum aeris nos ambientis conſtitutionibus affici: ut dum illius temperatura ſicca eſt, ipſa quoq; ſiccata ſint: dum illa eſt humida,ipſa ſint humecta: ita etiam calefacta in calidis aeris conſtitutionibus, & refrigerata in frigidis habeantur. Vt uero aer nos ambiens calidus ſit, quem calorem æſtiuo tẽpore habet, in cauſſa eſt ſol, qui prope ad uerticem noſtrum peruenit, & longiorem diem facit. frigoris quoq;,quod hieme uiget, idem ſol auctor eſt. neq; hoc mirabile eſt.obliquus.n.humilisq;, & exiguo ſpatio temporis ſupra terram latus,curſum ſuum conficit: ac longiores noctes efficit: quod non parum ad concoctionem conferre,nemo eſt, qui ignoret.ceterum ipſe alias etiã cauſſas attulit: quia inquam, hicms uacationem

tionem habet ab actionibus,& quæ in corpus ingeruntur, matura, simpliciaq; sunt. quæ omnia faciunt, ne natura alio diuertatur,& ad aliud quidpiam conficiendum distrahatur: sed maxime, & sine ullo impedimento in concoctionem eorum, quæ sumpta sint,incumbat.æstate autem contra fit, itemq; autumno,ut ipse in aphorismis docuit:Aestate inquit, & autumno cibos ferunt difficillime: hieme facillime, uere mi- "
nus.id quod propter antedictam caussam "
usu uenit: quia inquam, hieme natiuus ca- "
lor est copiosior, & alimento indiget:ideo plura etiam danda sunt. & omnes alimenti copiam hieme facile ferunt: difficulter æstate; propterea quod natiuus calor, qui alimenta concoquit, & conficit, est exiguus.quam ob rem si hieme raro quidem, sed tamen multa alimenta offerre uelis,nõ errabis.æstate uero ne uniuersum, multumque des, modis omnibus cauendum est. ex alijs duobus anni temporibus autumnus æstatem consequitur:uer hiemem.nec difficile est,caussam inuenire: nam autumno,corpora refrigerari,cogi, ac densari:uere,laxari,& rara fieri incipiunt.simili quo-

que modo ab ætate, consuetudine, & a regionibus quispiam dandi cibi, ac potus indicationes sumpserit. hæc enim singula uires aut imbecillas, aut robustas, & corpus aut plethoricum, aut indigens, aut malis humoribus refertum reddunt. Quod uero ipse ait, in autumno, contrario nomine opponitur ijs, quæ in hieme dicta sunt. hoc enim tempore cibi simplices sunt, hoc uero inconstantes, & item fructus arborum, & uina. nisi forte ὀπώραν, appellat medium æstatis, quod tempus Græci ὥραν nominant: quanquam hoc nomine appellant etiam autumnum, hiemem, & uer; per excellentiam tamen ὥραν nuncupant eam anni partem, in qua fructus, quos horæos uocant, ad maturitatem perueniunt. porrò ordo temporum, ut ipse persæpe in libris de uulgaribus morbis, & qui in his rebus principem locum tenent, conscripserunt, est huiusmodi. ortus uergiliarum est æstatis initium: post quas caniculæ ortus oporam, quam uocant, inchoat: quam secundam æstatis partem quidam statuunt. post eam arcturus suo exortu autumni facit initium: deinde occasus uergiliarum dat hiemi

mi principium: quam excipiens æquinoctium ueri initium tribuit. ex quo fit, ut in oporis sint insolationes, & uina. nam mora in sole cogit, ut sæpe homines bibant: quod etiam ad agendum impellunt opera, & actiones. ceterum uinorum sunt multa genera: inter quæ ea, quæ aquea nominantur, perexiguum corpori alimentum præbent: crassa, & fulua multum alunt: ac multo etiam magis nigra. aquea autem per urinas facillime secedunt: propterea quod tota fere quàm celerrime prius ad iecur subuehantur, quàm quicquam per aluum descendat. alia uero omnia, ex quibus manifestum quid subit per uentrem, secedunt ad proportionem temporis, quo nutriunt. Iam uero multæ uigiliæ ex biliosis excrementis proueniunt. quam ob rem & pinguedo, & tenera caro colliquatur, & sanguis ipse corrumpitur. etenim ex continua * * *

Videntur hic multa desiderari.

immo uero ad hæc omnia ualde erunt accommodata balnea, & frictiones: quæ quidem maxime ad uigilias ualebunt: siquidem hæ non modo in morbis antedictis, sed etiam in febribus molestæ esse solent. quocirca præter auxilia, quæ iam adscripsi, hoc perquam admirabile compertum est, cuius ego persæpe periculum feci, & nunquam * Eo igitur tempore, quo se quieti ac somno tradere homines solebant, crura & manus excipere uinculis oportet, tum iubemus, ut excitentur: eosque palpebras aperire, & conniuere cogimus, donec sint abunde fatigati. tum repente uincula soluimus, lucernam auferimus, ac multam quietem imperamus. per diem uero alia multa esse ad hanc rem accommodata in libris methodi medendi demonstrauimus. de quibus.

*In secundo exemplari sic, ea spes me frustrata est.

* * *

Quemadmodum

Quemadmodum ex anni temporibus licet facere de morbis conieᵰturam: ita quandoque etiam ex morbis † aquas, uentos, & ſiccitates, & aquilonales, & auſtrinas conſtitutiones licet præſagire in poſterum. hoc enim ei integrum erit facere, qui probe, ac recte didicerit, unde hæc conſideranda ſint: ueluti lepræ quædam, & circa articulos dolores, ubi futuræ ſunt † aquæ, pruritum excitant, & alia huiuſmodi. 20

† pluuias.

† pluuia.

† Aquę uel morboſæ ſunt, uel ſalubres. ideo ex eis bona, & mala eſſe prouentura, ueriſimile eſt. paluſtres igitur, ſtabiles, & lacuſtres æſtate calidas eſſe, craſſasque, & fœtentes neceſſe eſt: ut ipſe in libro de aere, aquis, & locis docuit: quo in loco etiā cauſſam attulit, his uerbis: quia inquit, non defluunt, ſed aqua pluuia ſemper noua accedit, ſolque adurit, ideo decolores, prauæ, ac bilioſæ ſunt neceſſario. hieme uero concretæ, frigidæ, ac præ niue, glacieque perturbatæ: ac proinde maxime pituitoſæ. quæ cum dixiſſet, morbos etiam ex ijs profectos ſubiunxit. Quique inquit, eas bibūt, eorum lienes ſemper magni, ac pleni,

† Hippoc. uidetur de pluuia agere, & tamē hic de bonitate, & uitio aquarū diſſeritur. fortaſſe igitur aliquid deſideratur.

ni, uentresque duri, & tenues, & calidi sunt: humeri, clauiculæ, & facies extenuata. tum addit, uentresque & supernos, & infernos habent aridissimos: hoc est thoracem, & uniuersum alimenti uas, quod infra septum transuersum est, & intestina. deinceps uero hæc quoque adiecit: præterea uero & aqua inter cutem plurima, maximeque perniciosa oritur. atque æstate difficultates intestinorũ plures, aluique profluuia, & quartanæ febres diuturnæ excitantur. Quæ cum de æstate dixisset, deinceps de hieme scripsit ad hunc fere modũ: Hieme inquit, peripneumoniæ, & insaniæ morbi, iuniores inuadunt: seniores uero, febres ardentes, idque propter uentris duritiam, exercent. mulieribus œdemata molesta sunt, albaque pituita: uix in utero cõcipiunt, ac difficulter pariunt. Ad hæc uero subiunxit etiam alia: pueris inquit, herniæ, uiris uarices, ulceraque tibiarum præcipue oriuntur. ex quo fit, ut huiusmodi naturæ esse longæuę non possint. De altero uero aquæ genere scripsit hæc: Secundo loco censentur, quarum fontes e petris scatent: easq; duras esse necesse est: aut ubi aquæ

aquæ calidæ sunt, aut in quibus ferrum, aut æs, aut argentum, aut sulfur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum gignitur: quæ omnia uis caloris efficit. quocirca & ad usum, & ad bonam ualetudinem huiusmodi aquas uituperat. præstantissimas autem putat eas, quæcunque e sublimibus locis, & collibus terreis manãt. caussa est, quia & dulces, & albæ sunt, & hieme calidæ, æstate frigidæ. eas uero laudibus ornat maxime, quarum defluxiones ad ortum solis, præsertim æstiuum erumpunt: quod necesse sit, eas splendidas esse, suaui odore præditas, & leues. damnat salsas, indomitas, durasque: utpote ad potum inutiles, ac noxias. aqua pluuia leuissima, dulcissimaque est, itemque tenuissima, & limpidissima. Quam ob rem merito ait, ut ex anni temporibus facimus de morbis coniecturam, ita etiam ex morbis nos prænoscere aquas futuras. & alia posse. nã, ut est apud Hippocratem conscriptum, calculi maxime gignũtur: & renum uitia homines corripiunt, & lotium ægre it, & coxendicum dolor suboritur, & herniæ fiũt, cum aquas cuiusque generis bibunt: & ex magnis flu-

minibus hauriunt, in quæ alij fluuij ingre-
diuntur, & e lacu, in quem multæ defluxio
nes deriuant. Iam uenti quoque aquas ua-
riant maxime. nam alijs aquilo, alijs auster
uires adiungit. idcirco in huiusmodi ne-
cesse est, limum, & arenam in uasculis sub-
sidere: atque ex harum potu morbos ante-
dictos exoriri. ne uero hoc de omnibus es
se aquis dictum existimemus, addit hæc:
« Quorum igitur uenter facile fluit, sanusq;
« est, & uesica non feruida, ac uesicæ ceruix
« non admodum simul ardescit, ij facile min
gent, ac nihil in uesica coaceruabitur: at
quorum uenter feruidus est, uesicam quo-
que idem pati necesse est: propterea quod
cum supra suam naturã sit excalfacta, eius
ceruix inflammatione excipitur. his auté
conflictata malis, urinam non emittit, sed
in se ipsa concoquit, & adurit: quodq; eius
tenuissimum est, excernitur: quod uero pu
rissimũ est, permeat, ac mingitur. at quod
crassissimum, turbidissimumque est, id coa-
ceruatur, ac concrescit: ac primum quidé,
parum: deinde uero magis. Atque hæc qui
dem ipse de morbis, qui ex aquis oriun-
tur, memorauit: ut ex illarum usu genera
morbo-

morborum cognoſcamus. Quomodo autem ex anni temporibus idem nobis notũ ſit, non omiſit ipſe, quin paucis exponeret: Si inquit in aſtris orientibus, occidentibusque ſigna ex ratione fient, ſique in autumno pluat, atque hiems moderata ſit, ut neque ualde clemens, neque ſuo frigore modum illius temporis excedat, ac uere & æſtate pluuiæ tempeſtiuæ decidant; tũc ueriſimile eſt, annum fore ſaluberrimum. at ſi hiems ſicca, aquilonalisq; ſit, uer pluuium, & auſtrinum, æſtas illa febres, lippitudinesque afferat, neceſſe eſt. cum enim æſtus derepente accedat, terraque adhuc humida & propter uernos imbres, & propter auſtrum ſit, tunc neceſſitas cogit, æſtũ a terra humecta & calida, & a ſole urente eſſe conduplicatum. paulo uero poſt hæc etiam habet: ut acutiſſimæ febres omnes homines, præſertim pituitoſos inuadant: ueriſimile etiam eſt, difficultates inteſtinorum affligere & mulieres, & eos, quorum natura eſt humidior. ſi uero circa ortum canis & pluuia, & tempeſtas accedant, eteſiæque ſpirent, ſpes eſt, morbos ſedatum iri, autumnumq; ſalubrem fore: ſin ſecus, & pueri,

" & pueri, & mulieres periclitantur, ne de
" uita excedant: ſenibus hoc periculum mi-
" nime imminet. tū uero addit: At ſi hiems
" auſtrina, pluuia, clemensque fuerit, uer a-
" quilonale, & ſqualidum, & hibernum, in
" primis ait, mulieres partū abijcere. & quæ
" fœtum in lucem edunt, eas puerulos im-
" becillos, morboſosque parere: homines
" uero lippitudinibus ſiccis, ac difficultati-
" bus inteſtinorum corripi: ac nonnullos de
" ſtillationibus a capite in pulmones. quam
" ob rem fieri poſſe uidetur, ut quis habita
" ratione temporum, & eorum cognita mu
" tatione, poſſit futuros morbos prædicere:
quemadmodum Hippocratē feciſſe & no-
uimus, & monuimus. pluuiæ autem futuræ
multis modis cognoſcuntur; ut a luna, ue-
lut Aratus ceciniſſe uidetur his uerſibus:
Cū uero incedit ſublimi Cynthia cornu,
Tū ſegnes borea cāpi ſpirante rigebunt:
Sin prono, terris pluuiū denūciat auſtrū.
Hippocrates uero ait, † arcturo exo- † *In primo de vul. mor bis, ſic habet alter lib.*
riente pluuiam cum uentis frigidis plerun
que deciſiſſe. ſcribit uero etiam hæc, Plu-
uiæ inquit, multæ, continuæ, lenes, ut cum
auſter flat. Itaque ſi uerum eſt, corpora an-
mantium

mantium cum aere nos ambiente immutari, certe per imbres humidiora, per squalores ficciora reddentur. ad quod accedit, ut 12 per imbres humores frigidiores, pituitosioresque fiant; sicut uicissim per squalores, magis biliosi efficiantur. quæ res facit, ut admirari nõ debeamus, si dolores circa articulos oriãtur, cum pluuiæ futuræ sunt. itemque lepræ, quas cutem obsidere, atq; affligere perspectum habemus; sicut etiã scabiem, uitiligines albas, & nigras, & impetiginem, & myrmecia, & uerrucas, & cetera, quæ sunt huius generis. ceterũ lepra ex humore gignitur melancholico non secus, quàm scabies, & morbus, qui elephas nominatur. atque his coniunctus pruritus est. nam illoti, & sordidi, & quos cruditas exercet, & qui cibis mali succi uescuntur, pruritu conflictantur. multoque magis scabiosi, ac leprosi: propterea quod in his affectibus humor est & copiosior, & crassior: & † plurimum in cute manet. quocirca cũ pluuiæ futuræ sunt, lepræ pruritum excitant, & dolores articulorum hominem uexant: & alia huius generis usu uenire consueuerunt.

† *In altera legitur,* πλεῖστος, *i. copiosissim' ut ad humoris copiam referatur.*

Et

21 *Et quæ pluuiæ alternis, aut singulis diebus, aut per alios circuitus, aut continentes fient.*

Negat hoc loco Hippocrates, pluuias eodem modo in terram decidere: quod etiam uerum est: sed monet, ut uideamus, ac cognoscamus, quæ tertio quoque die, aut singulis diebus, aut quarto, aut quinto, aut alio quodam die: aut quæ continuæ futuræ sint.

* * *

Hic multa desiderantur non modo, quæ ad uerba, quæ proposita sunt, explananda, pertinent; sed etiam in quibus aliæ erant Hippocratis sententiæ.

22 * * * *Venti aliqui per multos dies flant, & contrarij inter se spirant, alij per pauciores, & ijdem per circuitum. Hæc autem habent cum temporum constitutionibus similitudinem: sed talia, breuius.*

Ventos

Ventos ita esse positos diximus, ut alij ab ortu solis, alij ab occasu, alij a septentrione, alij denique a meridie perflent. supra enim docuimus, eurum contra fauonium flare: aquilonem contra austrum, & uicissim hos contra illos: sic etiam facere alios, qui medij sunt inter illos interiecti. aliqui item potius per diem, aliqui per noctem spirant, ut alij per circuitum quendam, alij secus: atque alij diutius, alij breuius. itaque ubi plus aliqui spirarint. tunc aeris nos ambientis cõstitutionem immutabunt; ac sibi similem reddent: cum uero minus, tum non admodum immutabunt, sed usque dum perflauerint. nam si auster dominetur, ut ipse ante dixit, austrina erit constitutio: si aquilo, aquilonalis. aliorum est eadem ratio. Si uero uentus per circuitum spiret, constitutio erit magis inæqualis: & in tali cæli statu plures multo morbi orientur. præterquam enim quod uenti multas, atque omnis generis mutationes in aere faciunt, hoc accedit etiam, quod uentorum uarietas corpora animantium immutat. atque id est, quod ipse scriptum reliquit, Mutationes temporum maxime „

morbos pariũt:hoc eſt,immutationes temperaturæ temporum morbos excitant: cuiuſmodi ſunt magnæ mutationes frigoris, caloris,humiditatis, ſiccitatis, uentorum, aut cum uacuitas uentorum eſt, aut etiam aliarum rerum multarum, quæ eſſe huiuſmodi uidentur.

23 *Si uero annus talis diutius fuerit, qualem conſtitutionem fecerit, certe tales quoque morbi diutius erũt.ac ſi magis fortes fuerint, maximi quoq; morbi ſic erunt,& communiſſimi, & ad longiſſimi ſpatium temporis.*

Merito hæc adiunxit. ut enim breuiores mutationes faciunt, ut breuiores, ac minores ſimilitudines conſequãtur, ſic ex longioribus mutationibus diuturniores ſimilitudines cum illis conſtitutionibus, & ex maioribus maiores conſequuntur, & ad longiſſimum temporis ſpatium perdurant. cetera perſpicua ſunt, præſertim ei, qui aphoriſmum eum perlegerit, cuius hoc initium eſt, Squaloribus acutæ febres fiunt. ac ſi annus talis diutius fuerit: & reliqua.

Ex primis pluuijs, ubi post multam siccitatem, futura pluuia est, licet aquam inter cutem prædicere: & ubi talia parua signa in uacuitate uentorum in mutatione apparuerint. 24

Aquam inter cutem esse frigidum, humidumque morbum, & ex frigidorum, humidorumque succorum nasci redundantia, perspectum habemus. sed oritur etiam ex nimia prauorum humorum copia. hæc enim omnia genera morborum in alio, atque alio corpore, ac non solum aquam inter cutem afferre potest. non igitur absurdum est, ex primis pluuijs, cũ diuturna siccitas iam antecesserit, hoc sumere, ut de aqua inter cutem futura prædicas. Quidam autem sunt, atque in ijs Erasistratus in primis, qui existiment, nulla alia ratione oriri aquam inter cutem posse, nisi quod uiarũ angustia sanguis ultra per iecur procedere prohibeatur. nec posse ipsam excitari uitio lienis, aut alterius membri: sed semper ex scirrho, qui iecur obsideat. Et tamen quotidie uidemus, ex diuturnis hæmorrhoidibus suppressis, uel immodica eua-

cuatione, ad extremam refrigerationẽ hominem ducente hunc ipſum morbum oriri. mulieres quoque perfecta mẽſtruæ purgationis ceſſatio, & item immodica eiuſdem profuſio, cum interdum ipſarum uteri ſanguinem uehementer profundunt, in hunc morbum perduxit. immo uero etiam fluor, qui muliebris appellatur, in hunc affectum quandoque terminauit. Contra uero hanc ſententiam nos alibi copioſius diſſeruimus, nunc uero minime oportunum eſt, quenquam reprehendere: ſed potius oſtendendum eſt, unum hydropum copiã humoris tenuis in tota thoracis inferna regione aceruare; quam interdum pungentes, humorem ipſum euacuamus. alter uero hunc ipſum locum non aqua, ſed flatu plenum habet, & fere omnes ſuperiores partes in eo intumeſcunt: huncque tympaniam, a tympani ſimilitudine, uocant: alius autem totum habitum pituitæ plenum habet: quem nonnulli hypoſarcidion nominãt. ceterum quo in loco ſit collecta aqua in hoc morbi genere, & ſi dictũ eſt nobis in quinto de locis affectis, non tamen fuerit alienum hoc quoq; loco exponere.

* *

Quædam non extant.

Alijs autem signis, & uentorum uacuitatibus, & aeris nos ambientis mutationi adhibere mentem oportet: siquidem hæc ad futura prædicenda conferunt uel maxime.

Colores non sunt similes in anni temporibus, neque in aquilonalibus, neque in austrinis, constitutionibus: neque in ætatibus; neque etiam quispiam secum, neque alius cum alio collatus. considerandi autem colores sunt, ex ijs, quæ præsentia, quiescentiaque esse nouimus: & ætates similes temporibus esse & colore, & modo. 25

In aphorismis quoq; scriptum est, aquilonijs constitutionibus corpora cogi, firmarique. & expeditiora, coloratioraque reddi. planum enim est, colores multis de caussis immutari, ut in primo commentario docuimus. nam mutantur uel propter humores, qui a forma naturali recesserũt, uel q. in imas corporis partes reuersi sunt:

uel qui ueluti ad cutim ſunt attracti. ſunt uero etiam cauſſæ quædam, quæ humores ad tales motus, taleſq; affectus impellunt. in his autem ſtatuendæ ſunt animi perturbationes,& aeris nos ambientis in calorẽ, & frigus mutationes,de quibus Hippocrates hoc loco uerba facit: itemque affectiones corporis, in quo ſanguis uel calidior inſit,uel frigidior, uel parcior, uel copioſior,uel foras ꝓtruſus,uel intro retractus. omnis præterea malitia ſuccorũ totius corporis colorẽ immutat: ut in morbo regio, aqua inter cutem,elephantiaſi,& lienis,ac iecoris uitijs uſu uenit.idem in quauis particula licet intueri, præſertim in ijs uitijs colorum,quæ oculorum iudicio dignoſcũtur:ſiue hæc totum corpus,ſiue particulam quandam obſideãt. atque in toto quidem corpore, ut in arquatis, ut diximus, res ſe habet, & iecoris, lieniſq; morbis, & hydropibus: in particula quapiam, quemadmodum in lingua ſola color alienus ſæpe conſpicitur: tum uero in particulis, quæ propter abſceſſum uel nigricant, uel liuẽt. Simili quoque modo in multis tumoribus præter naturam, ut in carbunculis, igni ſa-
cro,

ero, herpete, gangræna naturales colores immutantur. Iam uero natiuum quoque colorem uariant uitiligines, quæ albæ, quę que nigræ appellantur, & quæ ſunt huius generis. licet etiam ſæpenumero colorum mutationes in cruribus, aut in facie, aut in toto ſuperno corpore, aut toto imo intueri. equidem hominem uidi, quem uipera momorderat, in quo totus color immutatus, ut porri colorem referret, conſpiciebatur. quinetiam uel citra hanc cauſſam, & ſine ulla obſtructione aut inflammatione, aut ſcirrho iecoris humores huiuſmodi uitio afficiuntur, ut corpus totum ſimile herbis candenti pallore infectis fiat: interdum colore ſit plumbeo, aut etiam magis fuſco; interdum alias colorum proprietates habeat, quas noſſe medicum oportet: quemadmodum ego, cum Steſianum, multis præſentibus, uidiſſem, ut primum in cubiculum, in quo decumbebat, ingreſſus ſum, dixi, ipſum, habere abſceſſum non in iecore, ut plerique ex alijs medicis arbitrabantur: ſed in imis muſculis, qui pus iã contraxerat, in medio ſpatio eorum muſculorum, qui per tranſuerſum incedunt,

& eorum, qui obliqui ab infernis sursum feruntur, Tu autem nosti, me alios plerosque notasse, ac morbos, quibus conflictabantur, ex solo colore cognouisse: de quibus iam in libris meis, suo loco, mentioné feci. quocirca nihil opus est, de eis nunc agere copiosius. Ipse autem admonet, spectemus ea, quæ iam nobis sint perspicua, & ea, ex quibus iam peritiam nacti sumus in ijs hominibus, qui noti nobis sunt; utrũ præsentia sint præteritis similia, an uero aucta, imminutaue sint: atque utrum idem sit color, an immutatus, & utrum ætas similis, parq; sit anni tempori, & colore, & morbi modo. Sic etiam iubet in præsagijs, ut in faciem, & naturalem colorem intueamur: ac tunc periculum imminere existimemus, cum a naturali statu multum recesserit: minus uero, cum hoc parum esse factũ inuenimus. si enim ipse sibi nulla in re similis comperiatur, scito, eum ad extremum periculum esse perductum. ac bene cum illo agetur, si euadere mortem poterit. si uero superstes fuerit, ea profecto erit diuturnior affectio. idque ipse confirmauit, cum dixit, Cum toto corpore mutationes

nes accidunt, &, ſi corpus refrigeretur, ac uiciſſim calefiat, uel color alius ex alio oriatur, morbi longitudinem ſignificant. Sed de his hactenus. ad ſequentes autem dictiones tranſeamus, ut huic commentario finem commode, & oportune imponamus.

Qui hæmorrhoidas habent, ij neque dolore lateris, neq; pulmonis inflammatione, neque phagedæna, neq; furunculis, neque terminthis, forte uero etiam neq; lepra, ac forte neq; alijs corripiuntur. 26

Hæmorrhoides, quamuis omnes homines, omnemq; ætatem, & omni in tempore anni uexare queant, tamen re uera ſunt affectus ætatis declinantis proprij non ſecus, quàm melancholiæ. fiunt enim ab atra bili, quæ ad uenas ſedis uberius, cumulatiuſq; decumbit. quocirca cum melancholicis, & uitio renum laborantibus ſuperueniunt, curare eos ſolent. quod non ſolum ratione euacuationis, ſed etiam humoris, qui euacuatur, qualitate faciunt. effundere enim craſſum ſanguinem, humoris melancholici plenum, ſolent: qualem nos fæ-

cem in uino appellamus. Itaq;, cum hæmorrhoides ueluti fæcem sanguinis euacuent, merito fit, ut melancholiam curent. hæc autem euacuatio tantam uim habet, ut qui soliti sunt per eam partem euacuari, si totam excretionem cohibere uelint, atq; ita, ut ne una quidem hæmorrhois aperta seruetur, periculum subeant, ne postea multos, insanabilesque morbos, præsertim uero aquam inter cutem, & tabem patiantur. huius rei caussa est, quia uenæ illæ propter plenitudinem in sede aperiuntur, & ad ipsas sanguis fæculentus & melancholicus a iecore reijcitur. siquis igitur hanc uiam illi præcluserit, tum scirrhum iecur contrahet, tum multitudine, ac crassitudine grauatum reddetur: unde eius calor paulatim minuetur, & quasi extinguetur. atq; ita bonum generare sanguinem nō poterit. Perspicuum autem est, aquam inter cutem frustrata sanguinis procreatione effici. propter eandem uero cohibitionem tabes fit. cum iecur plenitudinem in uenas pulmonis protrudit, & uasculum inibi ruptum est: his porrò morbis homines liberantur, si hæmorrhoides superueniāt,

aut etiam si una adaperta sit conseruata, qua sane ratione scimus etiam melancholiam interdum uaricum beneficio sedatã esse: idq; ob eandem caussam euenisse. sunt enim uarices, uenarum quæ in cruribus, & femoribus sunt, dilatationes a crasso, & melancholico sanguine factæ: quo in partes ignobiliores detruso, fit melancholiæ solutio. Maximus enim ex hac euacuatione fructus existit: ac nisi hos commentarios, te rogante, ac discedere properante, celeriter, & breuibus conscribendos suscepissem, multa sane, eaq; admirabilia mihi suppeterent, quæ de hæmorrhoidibus afferrem, atq; exponerem. nunc uero cum sim coactus, hanc explicationem paucorum dierum curriculo conficere, unum solum exemplum subiungam. Eram Romæ primũ, cum, ut tu scis, ceteri omnes mihi insidiabantur: erat etiam uir quidam præclarus, ac fortunatus L. Martius, qui quotannis incidere in melancholiam consueuerat. erat porrò admirabile uidere dementiam simul, & inscitiam, & temeritatem illorum medicorum: quibus eo tẽpore cuncti principem locum tribuebant. alij enim pitui-

pituitoſos, alij bilioſos humores euacuabant. at Lucius, cum nihil proficeret, nec meliuſculus eſſe inciperet, ac de me eſſet ad ipſum perlatum, ſtatim me aduocandũ cenſuit: ut ego quoque & de origine, & de curatione morbi diſſererem. ego uero acceſſi, & ex ſolo colore feci de noxio humore coniecturam, ipſumque eſſe melancholicum cognoui. itaque eum ipſum euacuaui, & ſtatim Lucius eſt melancholia liberatus. hoc præterea illi conſilij dedi, ut ſingulis annis uerno tempore, ac ſi opus etiam fuiſſet, autumno idem faceret: eiq; recepi fore, ut poſtea eodem morbo non corriperetur. quod cum feciſſet, meam uocem ex aureo Apollinis tripode miſſam etiam hodie prædicat. Ea autem euacuatio fit, aut uenæ ſectione, aut medicamento, aut hæmorrhoidibus reſeratis: id quod etiam tutius eſt. ex quo fit, ut cum hæc euacuatio ſit alicui conſueta, tum uero ſuppreſſa, exiſtere melancholia ſoleat. ac ſi quis id parui faciat, nec prius corpus expurget, eum ſymptomata huiuſce affectus perſentiſcere neceſſe ſit. Sed conſequuntur etiam ea omnia, quæ ipſe memorauit,

ut

ut abscessus, morbus attonitus, conuulsio, insania, aut alij affectus, quorum nulla possit inueniri leuatio: cum humor melancholicus plus uel adustus uel putris redditus malignam acrimoniam contraxerit. ceterum cōferre hæmorrhoidas ei, quem atra bilis occupet, non iam omnes norunt, quãuis hoc Hippocrates aperte doceat: sed illi soli ab ipso didicerunt, qui in eius libris sunt uere, legitimeque uersati, quomodo hæmorrhoides, uaricesque gignantur: ac non semper opus esse, has ipsas prohibere, cum iam constiterint: sed quandoque simul adiuuandum esse: aut, cũ natura quietem agit, ei totum esse negotium committendum, quando sic fore utile uideatur. qui enim hæc didicerunt, tantum abest, ut hęmorrhoidas ante tempus curare festinent, ut uel ipsi eas, quæ penitus non sunt, efficere studeant. ac quis tandem ignorat, plerosque in melancholiam, insaniamq; hisce excretionibus inscitia medicorum suppressis, incidisse? alij dolore lateris, alij renum uitijs correpti sunt: alijs accidit, ut sanguinem e uentriculo uomerent: aut ex pectore tussi reijcerent: aut † pareplegia, † Alter

aut

ber habet παραπληξίας .i. morbo attonito.

aut aqua inter cutem oppressi interirent: quocirca seruandæ hæmorrhoides sunt, ut pote quæ melancholicos affectus curent. enimuero eius melancholiæ, quæ iam con stiterit, maximum est in hæmorrhoidibus remedium: futuram uero eadẽ prohibent. ideo fuit ipsius sententia hæc, Melancholicis hæmorrhoides superuenientes, bono " sunt. itemque hæc, Insanis si uarices, aut " hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio. melancholias igitur, atque insanias ex hæmorrhoidibus leuari, euidenter con stat. atque adiumento esse hæmorrhoidas apertas, nocere uero, quæ suppressæ sint: & aperiendas esse, si claudantur. atque id " est, quod ipse libro sexto de uulgaribus morbis scriptum reliquit: Atræ bilis, ut simile per hæmorrhoidas profluat. Scire tamen conuenit, non semper boni consulen dum esse, ut sanguis per infernas partes ex hæmorrhoidibus effluat: sed tum deni que cum nigra excernuntur: & cum homi nis natura multum humoris huiusmodi ac cumulat: alioqui natura non est tali euacuationi assuefacienda: quippe quæ utrun que excessum periculosum habeat, & cum

sanguis

ſanguis ultra modum excernitur, & cum ex toto cohibetur. nam in immodica euacuatione ueremur, ne homo derepẽte moriatur: aut hydrops fiat, aut malum habitum contrahat: contra uero, ijs, qui ex cohibitis hæmorrhoidibus ſanguinem coaceruant, ſecare uenam oportet: ne in magnum aliquem morbum cadant. fieri enim poteſt, ut apti ſint ad magnum quempiam affectum contrahendum, nondum tamen adhuc, propter euacuationem ex hæmorrhoidibus, quicquam patiantur. uerum non ſemper nobis ſcopi ſuppeditant, ut ſanguinem detrahere tuto poſſimus. quã ob rem in quarto de ratione uictus in morbis acutis ſcriptum eſt, unam hæmorrhoida ſemper eſſe relinquendam. Recte igitur ab Hippocrate dictum eſt, eos, qui hæmorrhoidas habent, neque dolore lateris, neque peripneumonia, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis corripi. cauſſa eſt, quia uitioſitas humorum, ex qua huiuſmodi morbi oriuntur, per hæmorrhoidas excernitur. Phagedęnas autem nunc uocat ulcera exedentia, quæ omnia ſemper maiora, deterioraque redduntur.

redduntur. atque ea ita ueteres appellabant. quidam uero postea ipsa distinguere conati sunt: & quædam Chironia, quædã Telephia, quædam etiam phagedænas nominarũt. nos uero phagedænas uocamus, omnia ulcera, quæ subiectam carnem corrumpunt: cum uero in superficie, aut in ipsa cute consistunt, herpetes nuncupamus: ut carbunculus dicitur, ulcus crustam excitans cum magna partium uicinarum inflammatione. Furũculos porrò uocat eos, qui ex similibus humoribus, ueluti uari, generantur. sunt autem per uniuersum corpus duplices: alij duri, & qui ægre concoquuntur: alij pituitosi. hi autem interdum febrim accendunt, ipsique in magnitudinem attolluntur, & in pus commutantur. Terminthi uero sunt eminentiæ in cute cõsistentes, rotundæ, colore ex nigro & uiridi, similes ciceris fructui. De uerbis autẽ, quæ in extrema oratione scripta sunt, incertum est, scribendum ne sit, neq; alijs, an uero, neque alphis: cum utrunque sit huic loco accommodatum: quando alphi quoque, hoc est uitiligines, ex humorum uitiositate, quæ in cute fit, quemadmo-

dum

dum etiam de lepra planum eſt, oriuntur.

Multi igitur importune ſanati, non ita multò poſt iis ipſis correpti ſunt. eaque ita pernicioſa fuerunt. 27

Eſt iam a nobis antedictum, eos, qui ſingulis annis, & quodam temporum circuitu, aut per multos dies euacuatione hæmorrhoidum uexantur, neque eam euacuationem quamprimum compeſcere, neque omnes auferre hæmorrhoidas oportere: ſed ſi quis curare eas uelit, id ipſum efficere aut uenæ ſectione, aut medicamento corpus euacuare: ac nunquam omnes adimere: immo potius, ut conſueta fiat excretio, unam relinquere. Ipſe autem ait, eos medicos & importune, & male curare, qui neque uenæ ſectione, neque medicamento aluum ſubducente, neque exercitationibus euacuationem moliuntur: ſed omnes ſimul ablatas uolunt: nec ullam relinquunt.

Et quicunque alij abſceſſus, ut fiſtulæ; aliorum remedia ſunt. 28

De abſceſſibus actum eſt copioſius in

ſecundo in præſagia commentario: nec decet, ut quæ illic, mea quidem ſententia, recte dicta ſunt, huc transferamus. quin etiã de eiſdem ſupra prolixa habita eſt oratio, & deinceps habebitur. exemplum autem ſupponit, quod eſſe remedium aliorũ ſcribit. Vt fiſtulæ. eſt autem fiſtula, ſinus qui fere ex abſceſſibus conſtat. ita enim appellatur per tranſlationem a fiſtulis arundinum ductam. ac ſi in os fiſtula deſinat, ſine opera chirurgi, curari nullo modo poteſt: ſecus uero, poteſt. ſi uero ad os uſque perueniat, & progreſſu temporis ſquama ſua ſponte, aut etiam os abſcedat, tum medicamenta proderunt. Si uero in os non deſinat, tum medicamentis ijs, quæ callos adimunt, & in quibus agglutinandi uis ineſt, curabitur: quemadmodum nos in libro de ratione curãdi ad Glauconem docuimus. In hanc porrò ſignificationem hoc nomẽ accepit Hippocrates alio in loco, cum ait: „ Quibus ex pulmonis inflammatione ab„ ſceſſus circa aures fiunt, & in partibus in„ fernis ſuppurantur, ac fiſtulam efficiunt, ij ſaneſcunt. quo in loco uerbõ συριγγῶνται, hoc eſt, fiſtulam efficiunt, uſus eſt, ut oblon

gas cauitates ſignificaret, in corporibus animantium exortas, quæ muſicis inſtrumentis, quæ fiſtulæ ab omnibus appellantur, ſimiles ſunt. ab his enim, ſicut etiam ab hæmorrhoidibus, redundantia humorum in corpore animantis collectorum expurgatur: ac plerique non ſecus, quàm ex hæmorrhoidum excretione, huius euacuationis beneficio integra ualetudine perfruuntur. Vt igitur neque oſcitanter, neque ſine magna diligentia curare hæmorrhoidas oportet, ita ne fiſtulas quidem. neceſſe. n. eſt, ut humores ſuppreſſi & dolores, & morbos pariant: eoſque eiuſmodi, cuiuſmodi ſint humores, qui redundent. non igitur alienum a ratione eſt, quod dixit, fiſtulas eſſe aliorum morborum remedio: ſicut de hæmorrhoidibus loquens affirmauit eos, in quibus illæ eſſent, neque lateris dolore, neque pulmonis inflammatione, neque ceteris corripi morbis poſſe.

Quæ apta ſunt ſedare cum poſt apparent, ea cum prius fiunt impedimenta, liberant: alijs autem ſocietates. 29

Quemadmodum quæ ab Hippocrate

ſunt litterarum monimentis rite, ac ſæpe cum demonſtratione, perſpicuitate, & oportunis diſtinctionibus conſignata, utilẽ nobis doctrinam afferunt: ita nihil docere nos poſſunt illa, quæ ita diſiuncta, diſſolutaque ſunt, ut multa eorum, quæ in hoc libro comperiuntur. & tamen pleriſque hominibus ſuaderi non poteſt, ut ea ſola ſcripta, quæ clara ſunt, perlegant: quę uero nõ ſunt huiuſmodi, ea relinquant ijs, qui ea conſcripſerunt. ſi enim nullam illi curam impenderunt, ut nos ea, quæ ipſi ſcripſerunt, intelligeremus: par etiam eſſe cenſeo, ut neque nos in ſtudio tum perquirendi, tum diuinandi, quæ ab ipſis dicantur, diligenter uerſemur. quanquam illa contemnenda, & parui plane momenti ſunt, quæ de uerbis, ſeruata rerum ueritate, diſputantur. Si uero res euertantur, huiuſmodi quoque ſcripturæ nobis fugiendæ ſunt. Sed tamen non debemus exiſtimare huius culpę affinem eſſe Hippocratem, neque huius difficultatis auctorem; ſicut neque etiam aliarum multarum, quas in eius libris inuenimus: ſed potius librarios: qui cum uerborum ſententiam non intelligunt, neque

artis medicæ ſunt periti, alia pro alijs ſæpe deſcribunt; quæ neque coniuncta inter ſe ſint, neque ullam habere ſententiam uideã tur. Etenim in his uerbis, quæ modo ſunt in manibus, admirabile eſt omnium interpretum, uarietatem: quæ non ſolum in ſcriptura uerborum, ſed etiam in ſenſu uerſatur, intueri. Dioſcorides enim putat hoc loco uerba fieri de hæmorrhoidibus: ut Hippocrates dicat, ueriſimile, & uerum etiam eſſe, ſi excretio per hæmorrhoidas ſuperueniens, ſoluit morbos, de quibus actum eſt: hoc quoq; uerum eſſe, eandem, ſi prius fiat, impedire, ne illi morbi oriantur. & uerbũ, ἐπεφαινόμενα. pro ἐπεφαινομένα intelligit: ut ſit ſuperueniens hæmorrhois. ſic etiam illud προγενόμενα, id eſt, prius fit. ipſeque uerbum, liberant, non ſcribit, ſed mutat in uerbum, prohibet; ac cetera quæ ſequuntur, habere non uidetur. Artemidorus autem quid ſibi uelit, ne uiuam, ſi ſcio. multa enim ita confuſa, itaque abſurda, & aliena affert, ut ne ipſe quidem, ut mea fert opinio, quicquam illorum intelligat. Ait autem, iubere Hippocratem, dandam nobis eſſe operam, ut quæ poſt appa

rent, hoc est, quę post morbum aliquem apparent, postquam cõstiterint, sedemus. deinde uero, expellamus ea, quæ prius facta fuerint. & sententiam omnino distorquet, multaque adijcit; quæ, ut dicebam, ignota sunt omnibus. Sabinus uerba ita scripta habuit: considerandum, in quibus facta liberat. alij uero in libris antiquissimis ita fuisse scriptum attestantur: σκῆψις in quibus facta soluit, in eis eadem ante facta prohibet: & σκῆψιν pro abscessu intelligunt: ut sit hæc Hippocratis sententia: In quibus morbis abscessus, qui fiũt, possunt morbos soluere, si prius fiant, prohibent, ne morbi postea sint. Si uero scribas non σκῆψις, sed σκέψις, ita hanc sententiam poteris accipere, ut dicat, consideranda esse omnia, in quibus quæ fiunt, liberent: ac sciendum, si hæc prius fiant, prohibere, ne illa oriantur. ut hoc præceptum sit ad consilium dandum accommodatum, & insuper ad curationem ualeat: ut cũ talia quædam, quæ prohibere futuros morbos possint, ante morbos facta sint, ea non cures prius, quàm usum præstiterint, utilitatemque attulerint. ac fortasse uetus hæc scri

ptura fuit, deinde uero cum primus librarius errauisset, inde & interpretum discordia, & sententiæ obscuritas est consecuta.

Loca suspecta alterius loci excipientia aut præ dolore, aut præ grauitate, aut ob aliud quidpiam liberant: aut aliis societates. 30

Quattuor sunt in nostro corpore naturales facultates, ut in commentarijs de facultatibus naturalibus demonstratum est: prima est attrahens, secunda continens, tertia expellens, quarta alterans. ut enim quælibet particula uim habet, quæ sunt ei propria, attrahendi: sic etiam aliena excernendi: duplex autem est id, quod alienum est, tum quantitate, tum qualitate. non omnis tamen particula eodem modo affecta est ad ea, quæ irruunt, excipienda; & ad ea, quæ infestant, reijcienda: sed carnes ac glãdulæ cum alias tres facultates habent imbecillas, tum uero solam alterantem haud ita multo ceteris partibus minorem possident. post glandulas sequitur pulmo, qui quoniam corpus laxum habet, & tres facultates infirmas, ideo est fluxioni excipiẽ

dæ promptissimus: deinde lien: tum cerebrum uel æq; ut illi, uel etiam magis aptũ ad excipiendam fluxionem. Sed ad ea, quę excepit, eijcienda, hoc illis præstat, quod magnos uentriculos habet, qui decliuibus meatibus euacuantur. quocirca uidemus persæpe in glandulas, & carnes comportari fluxiones in ijs, in quibus hæc instrumẽta, hoc est pulmo, lien, & cerebrum, sunt carnoso genere robustiora. hæc caussa facit, ut licet aliqua pars non grauetur ab ijs humoribus, qui in ipsa continentur, ab ijs tamen, qui ex alijs partibus in ipsam irruunt, grauari plane queat: ac si excrementa quædam habeat in qualitate præter naturam, ad eorum excretionem per uenas, quæ in ipsa sunt, ceu per canales, insurgat. Si uero id, quod influit, prauus sanguis sit, siue alius humor, tunc necesse est, ut in aliquam propinquam partem perueniat. qui cum ibi constiterit, aut concoquetur, aut corrumpetur: aut neutrum horum fiet, sed in aliam partem quampiam dilabetur: tum ex illa in aliam transfluet, idque semper fiet usque dum in aliquam huiusmodi decumbat, quæ amplius in aliam propellere,

quod

quod in ipſa redundat,non poſſit. quæ res illis potiſſimum accidere partibus ſolet, quarum uis expellens imbecilla eſt: atque etiam magis, ſi uicinæ partes robuſtiores ſint. tunc enim pars infirma repellere id, quod moleſtum eſt, in propinquas, quæ propter uirium robur illud nõ excipiunt, non poteſt: immo uero illæ partes, utpote robuſtiores, id ipſum remittunt, & contra repellunt. Itaque humores ex alijs locis in alia commigrant: qui tranſlati gignere morbos ſolent. multis autẽ de cauſſis morbos pariunt. ipſe uero dolorem, ac grauitatem memorauit. ac propter dolorem morbi fiunt, cum membrum dolore conflictatur, in quod commigrantes humores decumbunt. propter grauitatem uero, cum humores grauantes ferri ab ipſa particula non poſſunt. atque ita quidem morbus generatur. interdum uero idem facit medicamẽtum acre, aut frictio, aut calor quis foris adueniens: ſicut etiam uehemẽtes quędam animi motiones, ut iracundia, & metus eandem afferre cauſſam uidentur. Fiũt etiam hæ migrationes propter naturæ mẽbrorum communionem: ut ſcimus inter

mam-

mammas & uterum communionem intercedere: quocirca in sexto de uulgaribus morbis ita scriptum comperies, Si papillæ mammarum, & rubrum earum pallidum sit, uasculum ægrotat. ac merito quidem affecto utero simul etiam mammæ quid patiuntur: siquidem natura ambas has partes ad unius operis ministerium est machinata: ideo ipsas per uasa coniunxit, & uenas, atque arterias in hypochondria, totumq; hypogastrium deduxit, deinde ijs, quæ a partibus infernis sursum feruntur, coniunxit: a quibus uenæ ad uterum, scrotumque perueniunt. Hæc autem communio per hæc uasa facta est, ut cum fœtus in utero augeretur, ac conformaretur, communes uenæ illi soli ab utrisque alimentum affundant: cum uero in lucem editus sit, rursus totum alimentum mammis affluat. Nunc uero, ut inter uterum ac mammas societas est, sic in sinistrum testiculum, & sinistram uteri partem uasa quædam perueniũt, quæ in renem e directo situm inseruntur. Et testiculus tumefactus in tussientibus indicat ei cum mammis, pectore, genitura, & utero societatem intercedere. Est etiam

ori uentriculi cum corde ſocietas. quam ob rem ueteres os ipſius, ducto ab ijs ſymptomatibus, quæ inducere uidetur, nomine, cor appellarunt. non enim ſolum ut ſyncopis cardiacis, ita & ſtomachicis quidā corripiuntur: ſed etiam conuulſionibus, ſoporibus, morbis comitialibus, & melancholijs. atque omnes hi affectus, conſentientibus ei ceteris partibus, in eo fiunt. quocirca in libris de locis affectis docuimus, nos adhibere animum accurate debere ijs morbis, qui per conſenſum in ea parte exoriuntur, de qua parte habeatur oratio: eosque diſtinguere ab illis, qui prima ratione partium naſcuntur. quod non difficulter diſcernet is, qui ſit in notionibus, quas nos tradidimus, diligenter uerſatus. Scire autem conuenit, hanc ipſam dictionem eſſe in tertia libri ſexti de uulgaribus morbis parte cōſcriptam, ut ſunt etiā ceteræ omnes, quæ deinceps ad finem uſque conſequuntur: non tamen eiſdem expreſſæ uerbis. nam Rufus Epheſius aliter, aliter Sabinus, aliter denique Artemidorus, qui Capito cognomento dicebatur, conſcripſit. Rufus enim ſic in ueteribus

libris

libris ſcriptam eſſe hanc ſententiam memorat, Alterius loci loca excipientia aut dolore, aut grauitate, aut alia re quadam liberantur. & ſequentis orationis hoc eſſe initium uult, Diuerſæ ſocietates: ut Hippocratem ad aliud ſocietatis genus pertranſiſſe intelligamus. Sabinus autem hæc coniunxit omnia: & ſequentis dictionis hoc principium fecit, Propter propenſionem. Artemidorus rurſum ſic ſcribendum cenſuit, Aut alijs, ſecundum ſocietates. nos uero cum iam ſententiam expoſuerimus, de uetere ſcriptura nihil amplius habemus, quod afferamus. ideo ad ea, quæ ſequuntur, tranſibimus, ut nihil non explicatum habeas. noſti enim tu quoque, in omnibus fere Hippocratis libris nihil eſſe, quod perdiſcere queant illi, qui artis percipiendæ ſtudio ducuntur, præter ea, quæ ego fuſa, & perpetua oratione in medicis lucubrationibus expoſui: ut etiam qui hebeti, tardoq; ingenio ſunt, aſſequi ea, quæ dicũtur, poſſint. puderet autem me hæc dicere, niſi prius quę ad medicinalem artem accõmodata ſunt, omnia fere pertractaſſem, ac tu, me uerum dicere, plane ſcires.

Propter propensionem non iam sanguis prodit, 31
sed pro succi affinitate talia expuunt.

Sanguis multis de caussis fluit, & per multa loca excernitur. nam & secta uena hoc primum euenit, & item arteria resera ta.tunc enim tenuem, flauumque sanguinem, tenui multoque spiritui commixtum arteria eiaculatur, si contracto iam aneurysmate sit conuulnerata. isque sanguis est eo, qui uenis continetur, calidior. Iam uero e naribus quoque sanguis prorumpit.qua in re scis, me quandoque prædixisse, sanguinem eo die e dextra nare proruptorum: quod cum esset factum, ceteri medici, qui aderant, hoc magnopere admirabantur. nec tamen erat difficile id præsagire. & tamen plerisque medicis nõ modo difficile, sed ne fieri quidem posse uidebatur, quippe qui hæc duo considera re non possent,& unde naturæ motus agatur, & quàm in partem; ut quæ deficiunt, adiuuemus, & quæ immoderate feruntur, coerceamus. quæ res fecit, ut nos modo e dextra, modo e sinistra nare fluxurum esse sanguinem certa, ueraque scientia prædixerimus. Ceterum ex gula, ac stomacho sangui-

sanguinem uomitu reiectari, fere inter medicos constat: sicut cum tussi ex organis respirationis reijci solet. atque ut ex ore simplici expuitione, sic ex faucibus, & † screatu expellitur. erosa etiam uena per sæpe sanguis affatim tussiendo eijcitur; ut cum aliquod graue pondus in thoracem ceciderit, copiosa fiat cum tussi sanguinis profusio. Si uero spumosum quidpiam simul educatur, signo erit, excretionē e pulmone fieri. quam medici optimi aut insanabilem, aut certe uix sanabilem esse censuerunt. at in thorace non admodum difficile est, disrupta uasa, a quibus sanguis expuitur, conglutinare. Quemadmodum autem sanguis ex thorace, pulmoneque expuitur, ita ex gula, uentriculoque euomitur: ex renibus mingitur: ex intestinis deijcitur. Sæpe etiam a capite quasi emungitur, licet neque dolor adsit, neque grauitas caput uexet, neque plaga ibi sit accepta. considerandum igitur est, utrum hirudo aliqua illic adhæreat, ac sanguinis fluxum efficiat: sicut etiam cruor, epota hirudine, ex uentriculo interdum euomitur. Ego enim multos medicos noui, qui affectiones

† γαργαρεῶνα habet alter liber. i. gurgulione.

ctiones eas, in quibus sanguis excernitur, dignoscere, ac distinguere non ualerent. at quæ ex hæmorrhoidibus fit, ne ægrotos quidem latet. cruenta uero, quæ desuper ad sedem deferuntur, alia statim a principio ueniunt; alia, ubi tale aliquid præcesserit. Si repente multum sanguinis deijcitur, adapertum esse uasis osculum cognosces. ex iecoris autem infirmitate, ut plurimum uelut carnium dilutum excernitur: ac quandoque purus sanguis, non multus: quandoque cum flaua bili commixtus: quandoque uelut fæx sanguinis. nunc uero minime opus est exponere, sanguinem quoque ex utero, & alijs quibusdam partibus fluere: & quomodo mali consulendus sit, si in febribus non intermittentibus prodeat: id enim ipse docuit, cum ita scriptum reliquit: Excreationes in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ, biliosæ, omnes malæ. Cum igitur sanguis ex multis locis excernatur, si per nares, aut ex uentriculo, aut a capite, aut ab utero, aut a sede, aut a iecore, aut a renibus, aut a uesica uulnerata, aut ab alia parte quadam incisa, aut uase rupto, aut alio mo do

do male affecto excretus ad alias partes repat, planum est, ipsum non iam per priorem locum euacuari. ut si ex iecore in renes euacuetur, tum in thoracem, aut in pulmonem uertatur: tunc enim neque cum urina exit, neque per aluum secedit, sed expui solet. ac si humor pituitosus sit, spumeus erit sanguis: si biliosus, tunc sanguis flauus exibit: & in alijs pro humoris affinitate continget. Alij uero nomen ῥοπὴν, hoc est propensionem, in τροπὴν hoc est uersionem uertunt. quorum sententia est, sanguinem uerti multis modis, ut in melancholicum, ut in biliosum, ut in pituitosum; sicut in rubrum colorem, cum maior est puri sanguinis, quàm aliorum humorum copia. Si ita scriptum sit, uerum etiam erit, quod aiunt, & Hippocratis accommodatum sententiæ: siquidem ægroti expuunt talia persæpe, & interdum non ita facile est, humores, qui in sputis confusi sunt, discernere: nisi quis sit in arte exercenda, diu, multumque uersatus.

32 *Est interdum sanguinem detrahi ijs, qui huiusmodi sunt: in alijs uero, ut in ijs, non par est.*

In primo horum commentariorũ, multos

tos esse mittendi sanguinis scopos diximus: ac primos esse eos, qui morbi magnitudinem, ac robur uirium attingunt: ijs omnibus obseruatis, quæ ibi iam dicta sunt. cum igitur sanguis copiosior sit in quibusdam eorum, de quibus ante facta est mentio, hoc consilij dat Hippocrates hoc loco, detractionem utilem fore: præsertim uero si non in alium quempiam humorem insigniter conuertatur. Si uero uersus sit, non erit facienda detractio. quocirca non fuerit fortasse absurdum in superiore sententia, si uersionem, non autem propensionem, scribamus.

33 *Impedimentum ijs, qui cruenta expuunt, tempus anni, pleuritis, bilis.*

Hæc sententia magnam interpretibus molestiam attulit: siquidem alij atque alij ipsam & scribunt aliter, & exponunt. ego uero nolo hoc loco in nugis aliorum recensendis, ac redarguendis immorari. immo potius ad finem mihi esse properandum proposui. Sententia autem horum uerborum esse hæc uidetur. adhibendam esse mentem ijs, qui sanguinem exspuunt,

utrum sanguis mittendus sit secta uena, an secus. nam habita cruenti sputi ratione, uena esset omnino incidenda. sed sectionem prohibet anni tempus, aut pleuritis, aut bilis, hoc est humor biliosus, qui redundet in corpore. perspicuum enim est, sub cane uenam non secari. neque etiam si homo sit admodum biliosus. Quod uero ad pleuritidem pertinet, esse controuersum uidetur: propterea quod si morbum attendas, uenæ sectionem postulat: ipsa tamen non semper id exigit, nisi alia quoque adsint, quæcunque sanguinis detractionem indicant: de quibus iam sæpe in nostris libris disseruimus. Interdum enim pleuritis placida est, ac mitis, neque necesse est sanguinem mittere, etiam si homo sanguinem exspuat: sed alijs remedijs ad pleuritidem accõmodatis curare morbum prodest. quocirca probabile est, uenæ sectionem prohiberi in ijs, qui sanguinem exspuunt, si anni tempus ualde calidum sit, si homo sit natura biliosa: & si morbus lateris adsit; cum is, qui cruenta exspuit, propter pleuritida id facit; quod nimirum parua, mitisque pleuritis existat. Scito autem, non modo

b.ii. detrahendum

detrahendum esse sanguinem ijs, qui sanguinem sputo reijciunt, sed etiam ijs, qui reiecerunt, & modo curati sunt: præsertim si eam in partibus thoracis, ac pulmonis † habeant, ut si uel plusculum sanguinis colligatur, rursus aut osculum uasis aperiatur, aut rumpatur. his, etiam si nullum symptoma sit in corpore, uena secanda est ineunte uere: sicut etiam ijs, qui facile in morbum comitialem, atque attonitum cadunt: & item ijs, quos facile ab alijs corripi morbis sciamus: ut nos sæpe admonuimus: ubi etiam caussam subiunximus.

† κατασκευὴν. i. structurã: sic in altero lib. scriptum est.

Quæ in aliquibus sub iudicationem iuxta aures exorta, non suppurarint, eo subducto fit recidiua pro recidiuarum ratione. facta autem recidiua, iterum tument, ac permanent: ut febrium in simili circuitu recidiuæ: atque in eis spes est abscessum in articulos futurum. 34

Nihil est, cur explicari a molestijs possimus, si ueteres scripturas huius loci, & uarias interpretum superiorum sententias, explanationesque afferre uoluerimus: hi enim omnes fere, Glaucias, Heraclides,

 & Sabi-

& Sabinus tum in lectione, tum in expositione inter se differunt. Lycus uero quomodo ipse quoque de hac sententia differat, non sat scio. Satyrus porrò, ac Ficianus, quibus ego doctoribus usus sum, probabiliorem explanationem attulerunt: quorum sententiam nos sequuti, mentem ueteris magistri, quoad eius fieri a nobis poterit, breuiter, dilucideque exponemus. Tumores inquit, qui οἰδήματα, uel ἐπάρματα dicuntur, qui propter aures iudicationis tempore nati, nec suppurati euanescunt, facere recidiuam solent. facta autem recidiua, tumores iterum augentur, & pro ratione recidiuarum iudicantur. & ijs ita affectis abscessus quosdam in articulos futuros expectandum est. quod præcipue in diuturnis morbis usu uenit. atque hæc quidem est Hippocratis de tumoribus, aut de parotidibus explicata sententia. De ueterum autem interpretum dissensione, hoc tantum habeo dicere: in primis, de scriptura, cum aliqui sic legant, hoc subducto, aliqui uero sic, his sublatis, aliqui denique ad hunc modum: ex his fit recidiua, in ueteribus libris, quos quidem

nos uidimus, sic scriptum esse: * * *

Hoc loco multa interciderunt.

Veteres autem scripturas non decet pro cuiusque arbitrio, & ut sors ferat, immutare: nisi uelit quis omnia ueterum decreta ad hunc modum peruertere, atque infirmare: quod Dioscorides, & Capito, & qui illorum sunt studium æmulati, maxime uidentur fecisse. * * ipse enim hoc usurpat uel simpliciter & absolute, uel proprio adiuncto nomine: ut in libris de uulgaribus morbis. *

Cetera non extant.

Vrina crassa, alba, qualis Archigenis erat, in laboriosis quartanis quando queit, abscessuque liberat, si præterea sanguis etiam de naribus, abunde, copioseque fluat.

Vnici exempli appositione in Archige-

ne docet, eos, qui ex laſſitudinibus in febrim inciderunt, cũ febris ex magna craſſorum, prauorumque humorum copia conſtat, curari, ac ſaneſcere, ſi euacuatio per urinas fiat. quocirca dixit, urina craſſa. Si uero etiam excretio in critico die inceperit, fideliorem, ac firmiorem fore morbi ſolutionem, ſperandum erit. quinetiam morbus ſedabitur, ſi ſanguis e naribus pro fluat. ſed attẽdenda eſt ea, quam adiunxit, diſtinctio. ſic enim loquitur: ſi abunde, copioſeque fluat. perinde ac ſi, neque copioſe, neque abunde, & non tantum, quantum opus ſit, fluxerit, non ſit futura morbi ſolutio. Indicat etiam in quem caſuri morbum ſint, qui neq; excretione urinæ, neque ſanguinis profuſione iudicantur, cum nomen abſceſſus adiungat: propterea quod in huiuſmodi hominibus abſceſſum afferre morbus conſueuerit. quem tamen excitare in ijs non poteſt, qui iam urinæ, aut ſanguinis e naribus euacuatione ſint iudicati. Ceterum hoc loco omiſſa interpretum diſſenſione, quæ in horum uerborum lectione uerſatur, ad ſequentem ſententiam, quæ eſt earum, quæ hoc libro

de hu-

de humoribus continentur, ultima, pertransibo.

Cui intestinum in dextra parte, arthritico affectu laborauit: quietior erat. illo autem sanato, magis doluit. 36

Dissensio, quæ in uerbis cernitur, cum eadem sententia seruatur, omittenda est: cum sensum immutat, non est plane contemnenda: ut hoc loco fieri uidemus. antiquior enim lectio est hæc, Cui intestinũ in dextra parte, & arthriticus factus est: altera uero huiusmodi: Alterum in dextra parte arthritico affectu factum est: ut ex priore lectione intelligamus, hic uerba fieri de ijs, quibus intestinum dolet, aut distenditur: ex posteriore uero, agi de altero eorum œdematum, quæ secundum aures oriuntur, de quibus supra dixit. Sed qui fieri poterit, ut qui dolore articulorum uexatur, a tumore, qui secundum aures consistat, leuetur? Fuerit igitur fortassis probabile, ut dolores articulorum, coli intestini dolore, qui uehementior est, leuentur. ita enim est apud eum in aphorismis conscri-

ptum: In doloribus ſimul excitatis, non eundem tamen locum obſidentibus, uehementior alterum obſcurat. Non deſunt, qui hæc de inteſtino, quod cæcum uocant, dicta eſſe arbitrentur. mea uero ſententia eſt, minime par eſſe, ut cum multa, quæ ad rerum cõtemplationem, & ad artem exercendam accommodata ſunt, copioſe nobis ſuppetant, in quibus utiliter, ac laudabiliter uerſari poſſimus: in obſcuris, & ænigmatum ſimilibus orationibus diutius uerſemur.

FINIS.

Galeni

RELIQVVM SEXTI

COMMENTARII IN sextum de uulg. morbis librum: quod in impreſſis ante hac non extabat: nuper in lucem prolatum.

Io. Baptiſta Raſario interprete.

Bilis, ut dixi de auibus, quia biliosæ ſunt. 9

VOD ſæpe ſum teſtatus, ex obſcuris orationibus elici nullum uerũ ſenſum poſſe, hoc etiam loco cõmemoro: neque .n. quam uim habeat uerbum bilis, ſatis intelligi poteſt: ut nec etiam conijci, quid nobis prænunciet. quare hæc ſententia uel Hippocratis non eſt, ut ego quidem cenſeo: nam quid de auibus ipſe unquam ſupra dixit? uel eſt ab eo recordationis cauſſa forte cõſcripta.

ſcripta. quod autem ait, quia bilioſæ ſunt, id ipſum uerum eſſe declarat earum leuitas, & quod in ſublime ferantur: cuius rei alibi expoſita a nobis cauſſa eſt copioſe.

10 *Caliditas acrimoniæ ſignum eſt, turbationes, tranſitusque.*

Vera hæc oratio eſt: ſiquidem caliditas acrimoniam parit: eſtq; eius ſignum. ceterum ſi acrimonia quæ in corpore, aut particula, quæ naturalem ſuum ſtatum ſeruet, ineſſe comperiatur, dum funditur, ſenſum ſui excitat, idque eſt, quod ait, tranſitus. eadem cum interna, ac penitiora loca petit, intuſque manet, turbationem affert.

11 *Delirantibus laterum dolores ceſſant: quibuſdam uero etiam febres: quibuſdam non item, ſed cum ſudoribus: quibuſdam etiam cum perturbatione. quibuſdam cutis arida, circuntenta, ſalſaque efficitur.*

Perſpicua hæc oratio eſt. dolor lateris quempiam inuaſit, ut ſigna, quæ affectum indicantia nominantur, nobis declarant. quod etiam grauis tranſitus morbi atteſtatur.

tur. quare sæpe fit, ut medicus repente ingressus, & morbi & doloris leuationem esse factam, & astantes lætos comperiat. ipse tamen lætari temere non debet: sed quęrere, factane sit iudicatio, aut abscessus eruperit. quorum nullum si factum inuenerit, sed ægroti oculos perturbatos, signaque delirij adesse intueatur, tum magnum esse malum pronunciabit: tunc. n. sedata quidem pleuritis est, sed ad perniciē: propterea quod materia in cerebrum impetum fecit: quicunque enim aliqua parte corporis dolent, ac plerunque dolorē non sentiunt, eorum ægram esse mentem constat. ac sæpe usu uenit, ut pleuritis in delirium non desinat: sed per sudores excernatur: quandoque etiam per tussim expurgetur: quandoque autem ex multorum symptomatum turbatione abscessus in cutem fiat; quam ob rem illa arida, circuntentaque efficietur: ac si interdum e salso humore excita pleuritis est, eundem ad cutim propellet.

Stupores quales nam sint, & quibus de causis oriantur, & quales coxam corripuerint, considerato. 12

Hæc

Hæc oratio accommodata erat ei, qui cum aurem curaret, eique uerum remedium non ſuppeteret, ſtuporem inducentibus medicamentis dolorem mitigabat. id quod etiam in coxæ dolore faciebat.

13 *Propter aures, & ex auribus † tertio die fere pereunt.*

† *Liber manu ſcriptus non habet, tertio die.*

Cum auris una ſit corporis noſtri pars, multos ex auribus, & propter aures mori nunc ſcribit. ac quod ait, ex auribus, indicat ex primario aurium affectu id accidere: quod uero ait, propter aures, id ex conſenſu fieri docet: ſæpenumero enim grauis morbus aures corripuit, qui ſerpendo ſerie quadam propter continuitatem ad cerebrum peruenit, mortiſque cauſa fuit. ſæpe etiam contigit, ut cum magna materiæ copia cerebrum obſideret, eam natura ad aures amandarit, ægrotantique perniciem attulerit.

14 *Quibus cutis circuntenditur arida & ſicca, ſine ſudore pereunt: quibus laxa eſt, cum ſudore moriuntur.*

Hæc

Hæc ſententia pleriſque in locis eſt ab Hippocrate pronunciata: ſi cutim perari-dam,ac circuntentam in morbo compereris, ut ne ſudores futuros ſuſpiceris: propterea quod cutis durior eos non admittit: at ſi eam laxatam inuenias, tum ſudores prorupturos ueriſimile uideri.ſed animaduerte, ut diligenter differentias Hippocrates nouerit:cum aliud durũ ſit, aliud aridum,aliud deniq; circuntentum. quod ex contrarijs probe cognoſcitur: nam duro molle,circuntento laxum, arido humidũ opponitur: natura enim noluit iniqua eſſe,ut uni multa efficeret contraria.

In morbis, qui παλίμβουλοι ſunt, mutationes proſunt. mutatio autem ad id, quod decet, priuſquam male afficiantur, facienda eſt. ut Cherioni contigit,cui irritata ſunt ex quibus faucium exaſperationes oriebantur. 15

Quid morbus παλίμβουλος ſit, ſcire non poſſumus prius, quàm quem παλίμβουλον hominem mortales uocent, intelligamus. ergo παλίμβουλος homo eſt doloſus, qui aliud loquitur:aliud ſentit: & qui facile ſen

tentiam

tentiam mutat. eiusmodi quoque morbus appellatur, qui speciem ille quidem facit leuationis, sed tamen intus malignus est. itaque in hoc genere morborum facienda mutatio est: sed cur dixit, ad id quod decet, hoc est, consentaneum est, cum in eodem statu morbus non maneat, sed modo quiescat, modo malignus fiat? an tunc nõ esse faciendam mutationem censuit: hoc est, non commutandum in contraria, ut a calidis auxilijs ad frigida ueniamus, sed copia, & uis mutanda sit, ut a calido ad calidius proficiscamur. quod autem maximi refert, ipse nobis nunc indicat: fieri quandoque, ut in morbis mutabilibus leuatio per dies aliquot esse secuta uideatur, tuq; perfectam solutionem esse factam putes, & plenius ægrum nutrias. quo casu si morbus ad malignam se naturam conuertat, noli in errato persistere: sed tu quoque ad tenuiorem uictus rationem te conuerte. id obseruauit Hippocrates in Cherione quodam, cui exasperatæ fauces sunt. qua in re illud scito, ut nausea uomitum antecedit, sic tussim asperitas. fit autem tum propter meatuum, tum propter branchiorum pul-

monis

monis obstructiones: spiritus enim cum obstruente pituita pugnans sonitū creat. itaque cum hic affectus illum affligeret, ac paucis diebus intermisisset, pleniore uictu usus est: cum uero morbus repetijsset, ad tenuiorem redijt.

Siquid sani relictum est, subducta per infernas partes causa, aut detrahe, aut deliga, aut eijce, aut incide, aut adure. in quibus uero non, tu quoque nihil horum facito. 16

Admirabilis hæc sententia est, chirurgicisq; medicis apta: sæpe enim morbus prę ter naturam in corpore extitit, medicusq; ad manuum opus esse accedendum cognouit. quare monet, ne in infinitum usq; incidamus, sed usq; adeo, dum sanum locum inueniamus. uerum si, ut fere fit, uires in media actione hominem destituant, quod uehemens dolor urgeat, nec possit medicus id totū, quod pręter naturam est, præcidere, tum ab instituto desistet, ac postea detrahet, aut deligatione intercipiet, aut adurente medicamento auferet, aut secundo loco ad ferramentą reuertetur.

17 *Quibus magna sanguinis copia, ac sæpe e naribus fluit, ijs, si color malus fuerit, merum modice datum, prodest. quibus autem colores rubri fuerint, ijs non æque confert. [præterea quorum caput facile tolerat, hos merum iuuat: quorum non, minime.]*

Hæc nō habet uetus liber.

Hæc quoque oratio aperta est. fluxit persæpe copiosus sanguis: eiusque fuit tanta uis, ut facies sit facta pallidior, eaque coloris priuatio in pallidioribus facile deprehenditur: in rubris uero, non pari modo. quocirca si totum corpus euacuatum sit, alendum esset carnibus ijs, quæ multum sanguinis gignunt, & item pane. sed ipsa edulia per se non concoqueret: immo uero ei potius dolorem afferrent. quam ob rem quæ facile & concoquuntur, & distribuuntur, danda erunt, huiusmodi autem censetur uinum, nisi forte capitis dolorem uereamur: siquidem tunc dilutius ei præberemus.

18 *Quorum nares natura humidiores sunt, ac genitura humidior, & copiosior, ij † ægrius ualent: quibus contraria, salubrius.*

† V. l. non habet.

Non

Non hoc ait, quorum nares humidiores ſunt, eorum quoque genituram eſſe humidiorem. ecquæ nam cauſa ſubeſt? ſed quorum ſint nares humidiores, & quorũ ſit genitura humidior, eos ualere: propterea quod nares excrementa, quæ ſuperne deſcendunt, expurgant: genitura uero, quæ inferne. ſique hæc cohibeantur, qui ita affecti erunt, ægrotabunt. Hippocrates autem recte addidit uerbum, natura: quando in deſtillatione nares humidæ ſunt, & in gonorrhœa humida eſt genitura, nec tamen tum homines, quod excrementa per naturam non euacuentur, integra ualetudine perfruuntur.

Sputa rotunda delirium portendunt, ut in Plin 19
thio apparuit. huic de ſiniſtra nare ſanguis profluxit, & quinto die liberatus eſt.

In hac libri parte Hippocrates rationes expoſuit tum cauſarum, tum morborum: nunc uero de ſymptomatis diſſerit. uerum quia hiſce de rebus alibi dictum eſt copioſius, ideo quantum eſſe ſputum debeat, multum ne, an paucum; & qua conſiſten-

tia, utrum inquam crassum, an tenue: & quo odore, fœtidum ne, an secus: & quo colore, nigrum ne, an album: & qua figura, rotundum ne, an passum, quo de nunc agitur, tu per te ipse in præsagijs perleges. quod si globosum, rotundumque sputum eijciatur, statim ars nos docet, humorem esse glutinosum: qui humor in aspera arteria contentus, atque ibidem multas horas moratus eandem cum illa formam acquisiuit: siquidem ipsa quoque, & globosa est, & in orbem est rotundata. id tamen non contraheret humor, nisi calor ibi esset, qui eum quasi perfrictum reddidisset. ex quo conficitur, ut rotundum sputũ caloris omnino signum sit. quod si caput quandoque tale inueniatur, ut facile patiatur, facileq; sentiat, cum eiusmodi uapores recipit, tũc delirium exorietur: & sputũ omnino erit cum calore coniunctum: & omnino homo delirabit. quod cum Hippocrates in certo homine cognouisset, fecit affectus mẽtionẽ, cum dixit, ut in Plinthio: nam cum nomen illius ignoraret, loci nomen adhibuit: cum enim procliue ad patiendum caput esset inuentum, tali sputo egrediente, delirium

rium eſt ſubſecutum: quod poſtea ſanguinis profuſio ex ſiniſtra nare excepit. hic autem pro delirio non eſt intelligenda phrenitis, quando ipſum Hippocrates nunquã phrenitida uocet: ſed tum denique cum mens de ſuo ſtatu deturbata eſt, aut furore correpta. ſed compertum habemus, in hoc homine fuiſſe deſipientiam, cui rei argumento eſt quintus dies, qui criticus eſt, ut nos iam & in aphoriſmis, & in libris uulgarium morborũ expoſuimus. at in phrenitide criticum diem natura expectare nõ poteſt. præterea dixit, ipſum eſſe liberatũ, quod indicat, ſanguinem non guttatim, ſed confertim profluxiſſe. quare liberatus eſt a deſipientia, & ſputum rotundum remanſit: uel quod ait, liberatus eſt, ſignificat, & deſipientiam, & ſputum rotundum, & morbum eſſe depulſum.

Vrina, quæ habet multa ſubſidentia, qualis Dexippi poſt caluitium fuit, deſipientia liberat.

Hippocratis ſententia hæc eſt: ego inquit, ſanguinis proruptionem, non quia ſanguinis profuſio ſit, æſtimare conſueui, ſed quia humorem, a quo deſipientia effici

tur, euacuet. hinc etiã efficitur, ut euacuationem eam laudem, quam sudores, & eã quam aluus, & eam, quam uesicæ per urinas moliuntur. itaque ubi multa urina, quę multa habeat subsidentia, excernatur, sedare desipientiam poterit: præsertim uero, si ea urina ab humore, qui morbi auctor erat, sit excreta: siquidem nihil absurdum est, quædam interdum esse corpori attributa, ut multum urinæ euacuetur, ipsa tamen desipientia perseueret. sed si urina sit ab humore illam faciẽte expressa, tum desipiẽtiam sedare poterit, quemadmodum Dexippo euenisse ipse perscribit. hoc etiã loco certi ægroti fecit mentionem, ut cuius desipientiam copia urinæ sedet, intelligeremus. huic enim, cum exorta desipientia esset, post caluitium per urinas soluta est. caluitium autem ipse defluuium pilorum nominat. itaque desipientiam tum caluitio, tum urinis esse euacuatam, nos monet.

21 *Vltra annum quartana non progreditur.*

De febri quartana modo sermonem instituit. nos uero tertianam breuem esse, periculoque uacare: quotidianam & longam esse,

esse, & periculosam: quartanam denique & longam, & periculi expertem esse diximus: ipse uero nunc ait, quartanam annuum tempus non excedere: sed intra annum terminari. qua in re noli putare, falsam hanc esse orationem, ducta ab ijs, quę modo apparent, coniectura, quod in multos annos trahi quartana uideatur: sed in primis causam in tempus, corporumque differentiam conijcito: propterea quod si nostra corpora eo tempore fuissent excrementorum expertia, atque pura, certe uel in eam affectionem non incidissent: aut in ea breui tempore permansissent: nunc uero & sordes corporis, & excrementa morbos diuturnos efficere plane possunt, fortasse etiam non de omni genere quartanarum uerba facit: duplex enim quartana est: tum quæ ex nimia atræ bilis assatione oritur, quæ bilis acris est, præcipueque si computruerit, tum quæ ex fæce sanguinis putrescente gignitur: quæ quidem imas partes non attingit: propterea quod sanguis, qui naturæ amicus est, nunquam ita putrescit, ut in eo bilem atram imitetur. hoc igitur loco forte eam quartanam in-

telligit, quæ ex atra bili originem duxit: ea enim, cum plerunque acris sit, breui tempore perdurat: præsertim si æstate hominem corripiat: nam hoc scitum est, æstiuas quartanas fere breues esse: autumnales, longas: ac tum maxime, cum hiemem attingunt. suppetit etiam nobis tertia causa, cur febrim quartanam esse breuem dixerit: ut eam quæ conuenienter rationi curetur, intelligamus: hoc est, cum in tempore sanguis detractus sit, purgantia medicamenta data, et uitæ ratio instituta. hæc profecto ne annuo quidem tēpore fortasse hominem afflixerit.

22 *Quem æstatis morbi corripiunt, ei quinto die eruptiones accidunt. quibusdam etiam id tardius fit.*

Agit de alia re, cum ait, Quem æstatis morbi. duplex autem scriptura est: nam legendum est, uel ὦτα, ut aures intelligamus: uel ὧ τὰ, hoc est, quem: nos utranque explicabimus. si ergo secunda scriptura probanda est, sententia Hippocratis erit huiusmodi: uidi hominem, quem cum morbi æstiui corripuissent, ut tertianæ, ardentesque-

tesque febres, & herpetes, ſtatim, hoc eſt quinto, aut ſeptimo die eſſe liberatum, quod morbi a bili orti breues ſint. illi autem diſſoluti ſunt eruptione uaſis cuiuſdã, ut aut ſanguis eruperit, aut per hæmorrhoidas fluxerit. ſi legas ὦτα.i. aures, hic erit ſenſus. excitatus eſt alicui abſceſſus æſtiuo tempore ſecundum aurem: qui cũ diſcuti non poſſet, in pus conuerſus eſt: cumque ille ruptus eſſet, quinto ſeptimove die liber euaſit.

23 *Quæ circa gingiuas, linguamque ſunt, ſeptimo die expuuntur: præſertim uero ſuppurationes, quæ nares, gingiuaſque obſederunt.*

Cum ſupra de abſceſſibus diſſeruerit, nunc quoque de ijſdem loquitur. ceterum quod ait, expuuntur, cum ſputo intelligendum uidetur: uult enim circa linguam, atque gingiuas defluxionem primum attenuari, atque unà cum ſputis excerni. cum autem craſſa eſt, ibique manet, tum impacta ſuppuratur. at quo nam in loco? nimirum in naribus, gingiuisque potiſſimum: quandoquidem harum condenſa ſubſtantia eſt. quæ quia denſa eſt, idcirco mate-

riam discuti per halitum, non sinit: ideoque necessario fit, ut in pus commutetur.

24 *Quibus in dentium dolore tenuia a supercilijs deueniunt, ijs si piper bene imponatur, postridie crassiora prouenient: idque si alia non uicerint: nam in Hegesippo medicamentum soporiferum nõ uicit: sed dolorem magis prouocauit.*

Admirabilis hæc sententia est, non facilis tamen, nisi quis prius quædam percipiat: quare sciendum est, excitari quandoque dentium dolorem, quæ ὀδονταλγία nominatur: isque a defluxione erodente gignitur. cum enim illa materia terrea sit, stridorem in dentibus parit: ex quo uehemẽs dolor excitatur: præsertim cum in dentibus gustandi, tangendique sensus inesse uideatur. hunc dolorem cum leuare medicus summopere studeat, an aliunde ad dentes dolor confluat, an quod ipsi perforati sint, itaque patiantur, diligenter inuestigat. si igitur defluere aliquid ad dentes cõperiat, quærit etiam, an ex toto corpore, an ex superioribus partibus, an ex inferioribus illuc confluat. id autem ex superioribus

bus deferri compertum habet. uerum multæ ſunt ſuperiores partes: ideo ſupercilia exempli gratia adhibuit. quare fit, ut quia inde dolor manat, curari nullo modo poſſit, niſi pars, quæ eum immittit, cohibeatur, & comprimatur: id ab adſtringentibus, refrigerantibusque perficitur. quo peracto, ad loci affecti curationem deinceps accedit: utiturque medicamento, quod ex tribus piperis generibus conſtat: ac poſtero die quod craſſum eſt, euacuat: pleraque enim medicamenta tractu temporis agunt. nos uero his omnibus uſi ſumus, atque opem tulimus. ſed uires non ſufficiunt, itaque & confirmare eas quandoque, & eis etiam ſtuporem inducere refrigerantibus opus eſt: ſiquidem ea ſine ullo dolore adhibemus. alicui tamen medicamentum ſoporiferum non profuit. appellat autem ita, quia ex refrigerantibus ſomnus ſequitur. ſed in eo, quem memorat, refrigerans, nullius fuit efficaciæ. eius culpæ affinis eſt medicus: ſiquidem prius dentem ſcarificauit, & eò magna copia cō fluxit, ideoque refrigerans medicamentū irritum fuit.

A capite

25 *A capite ossium naturam æstimato: deinde uero neruorum, uenarum, carnium, & aliorum humorum, superiorum, inferiorumque uentriculorum, tum morum, atque mentis: denique quæ consueto anni tempore citius fiant, uelut papulæ, & quæ huiusmodi sunt: & quæ singulis diebus citius, seriusque inuadant.*

Quoniam non potest curare quæ præter naturam in corpore constiterint is, qui ea, quæ secundum naturam sunt, ignoret, ideo de eis hoc etiam loco disputationem instituit. quare monet, ut quæ secundum naturam sunt, inuestigemus: quæque in nobis sunt, contemplemur. in primis uero quæ nostri corporis quasi fundamenta sunt, consideremus. ea autem ossa sunt, quorum quædam ideo fabricata natura est, ut essent tanquam nobis strata, atque subiecta: quædam ceu propugnacula, & tecta, nosque custodirent. uerum quia capitis ossa uaria sunt, effectum est, ut ipso, propter summam ossium præstantiam, ce- * rebrum contineretur. quod etiam ei forte tributum est, ut ad eius proportionem ce-

tera oſſa efficerentur : cum inde quoque ſpinalis medulla ſit exorta. Cum autem oſſium naturam perluſtraris, deinceps ner uos intueri debes : utrum illi ex cerebro, an ex medulla dorſali ortum trahant. tum quo pertineant, ubi inſerantur, ac coaleſcant. erit poſtea tibi ad ortum uenarum progrediendum: ut iecoris tibi ſit perſpecta natura : tum ad carnes contemplandas te accinges. ac carnem quidem appellat Hippocrates non ſolum eam, quæ muſculos efficit, ſed eam quoque ex qua inteſtina, & ueſica conſtant : ſiquidem unaquęque particula ex carne ſibi idonea conflata eſt. iam uero humores tibi ſunt perpendendi, ut & quot ſint, & quam temperaturam habeant, & qua in parte redundare ſoleant, intelligas. uerum humores non uagantur, ſed uentriculis quibuſdam continentur. porrò uentriculi ipſi partim quod ſuperuacaneum eſt, partim quod neceſſarium eſt continent: neceſſarium uero eſt, ut uis, cuiuſmodi eſt cerebrum : uel ſpiritus, ut cor : uel humor, ut iecur. ſimili quoque modo aut excrementum, aut humorem in ſe habent, ut ueſica: aut quod ſolidum

dum est, ut rectum intestinum. atque, ut uno uerbo complectar, superiores, inferioresque partes, qua natura sint, peruestiga. nunc autem pro natura temperaturam, distributionem, constructionem, fabricationemque intelligit. hæc omnia perquire, ut scias, qua mente sint prædita, quomodo conformata, quo habitu, qua intelligentia, qua ratione, quibus denique moribus præstent. quod autem mores dicit, legitur etiam τροπῶν, ut uicissitudines, mutationesque significet. quare mores scrutare, ut scias cuiusque mores, & homo homini quantum intersit: & te non lateat, quomodo aer commutetur, quod permagni refert, ut perspectum habeas: cum enim alijs rebus omnibus quādoque utamur, aerem certe perpetuo spiritu ducimus. quare studium adhibe, ut noscas, an suam naturam retineat, an de suo statu desciuerit. quod autem ad stata anni tempora pertinet, immutatane illa sint, nec ne, da operam, ut cognoscas: ut utrum uno tempore, an quibusdam, an omnibus sit facta mutatio. tū specta, an ad similia, an uero ad dissimilia declinarint. id autem dico, quia non tem-

porum

porum nomina, sed res ipsæ uarietatem efficiunt: neque enim si de aliquo audias, æstatem aduenisse, iam debes omnes morbos æstiuos expectare: propterea quod sæpe citius, sæpe tardius appetit tẽpus, quod temperaturam suam adulterat. quod in singulis anni temporibus intellectum uelim: diximus enim supra, cum illa uerba explicaremus, Ascarides ad uesperam, totum diem proportione toti anni respondere: ut matutinum tempus ueri: meridies æstati: uespera autumno: nox hiemi comparata esse uideatur. hæc igitur omnia perquire, ut quo tempore exoriri morbi soleant, quemadmodum ipse de papulis, ceterisque omnibus dixit, tibi sit omnino perspectum. *

Licino lien magnus ultimo fuit: quartoque, aut quinto die dolore conflictatus est. 26

Hæc oratio expungenda plane est: nam cum ostendat, Licino magnum lienem factum esse, addidit ultimo, quod uel in extrema anni parte, uel in extremo morbo id ei contigisse significat. quare, cum non perfecte cuncta narrarit, non esse hanc ueram Hippocratis sententiam, quiuis uel medio-

mediocriter eruditus existimabit.

27 *Corpus biliosum, sanguineumque, si effluxus non habeat, melancholicum redditur.*

Nunc agit de alio quodam, quem fieri posse melancholicum scribit. potest autẽ id duabus de causis contingere, & propter atram bilem, quæ exusta ferme sit, ac com putrescat: & propter fæcem sanguinis putrescentem: quæ tamen fęx nunquam adeo acris efficitur, ut ad atræ bilis acrimoniã perueniat. ait igitur, corpus, quod flauam bilim continet, sanguineumque est, fieri melancholicum, nisi effluxus, hoc est, nisi euacuationes habeat: nam nisi melancholicus humor paulatim euacuetur, ex eo morbi plerique efficientur.

GAL. IN SEXTVM DE VVLGARIB. MORBIS HIPP. COMM. VII.

Io. Bap. Rasario, Medico, Nouariensi, interprete.

Hæc particula ad uulgares morbos potissimum pertinet: in eaque pestilentis aeris descriptio continetur: tum uaria symptomata, quæ secuta sunt, diligenter explicantur.

VSSES circa brumam, decimoquinto, aut uigesimo die ex crebra austrinorum, aquilonaliumq; & niualium flatuũ permutatione cœperunt. ex his tũ 1
breuiora, tum diuturniora symptomata, frequentesq; pulmonis inflammationes oriebantur. deinde uero ante æquinoctium quamplurimis reuertebantur: idque fere die ab initio, quadragesimo: ac quibusdam admodum breuia, bonæque iudicationis: quibusdam uero fauces inflammabantur: alios anginæ, alios paraplegiæ corripiebant: alij lusciosi fiebant; id quod pueris potissimum accidebat. ceterum

rum pulmonis inflammationes perbreues erant. faucium inflammationes tußientibus post fiebant: aut ualde breues pro tussi excitabantur. faucium uero affectiones breues, ac magis etiam in lusciosis id usu ueniebat. anginæ autem, ac paraplegiæ aut duræ, & siccæ; aut pauca, & parum concocta reiectabant. quidam uero ualde matura excreabant; qui igitur plus uoce defatigabantur, aut rigebant, in ijs tusses in anginas potius desinebant. qui autem manib. laborabant, manibus tantum resoluti sunt. qui equitarant, aut longum iter confecerant, uel cruribus erant defatigati, his in lumbis, aut cruribus incontinentes resolutiones, in fæmoribus uero & suris lassitudo, dolorque fiebant. durissimi autem, uiolentissimique dolores erant, qui ad resolutionem perducebant. atque hæc quidem omnia in recidiua contingebant. in principio uero non ualde. horum complures in medio cursu tusses reliquerunt: non perfecte tamen: siquidem cum recidiua aderant. quibus uox ad tussim prorupisset, horum plurimi ne in febrim quidem incidebāt. quanquam nonnulli breui tempore febrem habuerunt: nemini tamen eorum neque pulmonis inflammationes, neque resolutiones accidebant, neque aliud quicquam inuadebat: sed morbus in sola uoce iudicabatur. lusciosorum affectio firmabatur, ut quæ alijs de causis

sis eueniebant: hæc tamen potius pueros attingebat. nigra oculorum uaria fiebant: præcipue autem eorum, quorum pupillæ paruæ essent. magna autem ex parte [tota nigra oculi pars erat uaria] ac magis in ijs, qui nigros oculos habebant, & rectos nigrosque capillos. quorum erant parui oculi, non item. mulieres non ita tussis infestabat. immo uero raræ in febrim incidebant. atque admodum paucæ pulmonis inflammatione corripiebantur: eæque iã seniores erant: ac cunctæ euadebant. in caussa ego esse existimabam, quod non æq;, ac uiri prodirent: & quia non eodem modo, quo uiri, a morbis corripiuntur. anginæ tamen duabus liberis, atque eæ quidem mitissimæ, acciderunt: at ancillis & multæ, & uiolentissimæ: & breuissimo tempore iugulabant. uiris euenerunt plerisque: alijque superstites fuerunt, alij uita excesserunt. ad summam, qui solum deglutire non poterant, ijs fiebant admodum mites, ac faciles ad tolerandum: qui autem simul etiam obscurius loquebantur, ijs molestiam maiorem afferebant, diutiusque uexabant. quibus temporum, ac ceruicis uenæ attollebantur, malum: quibus autem etiam spiratio in sublime ferebatur, ijs pessimum erat: siquidem simul quoq; tepescebant: enimuero, ut scriptum est, sic affectuum erant consortia: & qui prius scripti sunt, sine ijs, qui posterius:

Lib. impr. habet, totus oculus niger erat.

rius:quique posterius, non sine iis qui priore loco descripti sunt, extiterunt, celerrime peribant: ac cum febrili rigore rigebant, his neque reprimentia medicamenta, neque uentris perturbatio, neq; uenæ sectio, neq; quæcunq; probarim, ullũ notabile auxiliũ attulerunt: secui.n.& in cubito, & sub lingua uenam: & per superiora purgaui.atq; hæc quidem in æstate, quemadmodum etiam alia multa, quæ proruperant, extiterunt.

Si quis æstimare recte uelit, is forte cóperiet, hic denique uulgares morbos primum pertractari: nam in principio dictũ est nobis, huius quidem libri indicem de morbis esse uulgaribus. eorum tamen doctrinam hic non tradi: sed ferme eorum, qui dispersi nominantur. dixi autem illud ferme, quia eorum quoque, qui Aeni uiguerunt, fecimus mentionem. hoc autem loco morbos re uera uulgares nos docet: propterea quod nec Hegesippo, neque Anaxioni morbus accidit, sed totam ciuitatẽ inuasit. sed quinã morbus is esset, ipse non indicauit. id uero nouimus, sub aquilonali tractu urbem, qua de agit, sitam esse: ait enim niues ibi extitisse. nam ubi in

æthiopica regione nix comperiatur, ibi quæ constitutio fuerit, didicimus. illud autem sciendum est, cum Hippo. facit temporis mutationis mentionem, neque commemorat, quodnā antecesserit, ipsum ita capi, ut plane suum statum, naturamq; seruarit. itaque in frigida ciuitate hiems nomine quidem, sed non re fuit: quod calidior extiterit, quia austrini flatus in eius initio uiguerunt; auster enim, ut sæpe diximus, calidus, humidusque est: ac tum corpus oblæsit: præcipue caput, utpote quod nudum esset, & externo aeri expositum. nam & in aphorismis scriptum est, grauem auditum ab austro comparari; humorem enim ex toto corpore in caput attrahit. quod si auster solus perflasset, certe calor discutere materiam potuisset: sed repēte aquilonius flatus exortus est: eaque subita mutatio uires perturbare satis potuit. præterea cum Aquilo sit frigidus, discuti iam materiam non sinit: unde illa ibidem permanens, graues, difficilesq; morbos gignit. in omnib. autem una erat priuatiua causa, quæ in aeris constitutionem referebatur: una item, quæ antedicta est, quod

cerebrum esset repletum. particulæ quoque pro hominum natura, habituque & partium ad quid suscipiendum habilitate, uariæ erant, ac differentes: cum enim materia in cerebrum comportaretur, si corpus ad affectum suscipiendum erat procliue, uincebatur, & morbum attonitum, aut comitialem contrahebat: si ualidum fuisset, morbos expulisset. similis est ratio partium propinquarum, aut longinquarum; hinc morbi oculorum, hinc pulmonis inflammationes a simili causa profectę sunt. ipse uero magnum symptomatum numerum affert, cum ait, Tusses circa brumam cœperunt. hiems igitur, inquit, cum Sol capricornum est ingressus, fuit: cumque eius temperaturam mutauisset, facta est calidior, ac ubi quindecim, aut uiginti dies uiguisset, tusses sunt excitatæ. recte autem ab Hippocrate initium est a tussi ductum: utpote quæ a superioribus partibus ad inferiores descēdat: nam si auster flat, caput impletur, parsque humoris in guttur decidens tussim creat: id quod tum maxime facit. cum frigus a niue exortum uiget, atq; hæc quidem tussis ex crebra austrinorum, aquilo-

aquilonaliumque uentorum mutatione originem duxit. etenim, ut in aphorismis dictum est, cum hæc constitutio dominetur: sic hoc loco, cum hæc mutatio crebra fit, morbos in pulmone concitat: siquidē is, utpote mollis, & ad spongiæ similitudinem factus extrusam e cerebro materiam recipit. huiusmodi autem morbi tum diuturniores, tum breuiores pro facultate, ac temperatura ægrotantis fuerunt: & multi per hiemem uiguerunt, ineunte autem uere, cum Sol in ariete est, recidiua est facta, fuitque spatium illud interiectum, in quo deterius affecti ex recidiua sunt, ad dies usque quadraginta: sæpe enim morbi inuadere mortales solent, qui in principio non admodum maligni sunt, quod uires adhuc ualentes eis repugnent: sed tamen cum intermiserint, iterum inuadunt, uiribusq; ante prostratis inuentis, grauius affligunt: idque magis in medio tempore faciunt, nisi quis eos conuenienter rationi curarit. quare cum eo tempore morbus repetijsset, quidam mortui sunt, quidam bene, id est non imperfecte iudicati, i. non sine iudicatione incolumes euasere: dies. n.

adueniebat, in qua non multa symptomata, quæ uictam naturam sequi solēt, ægros urgebant. ac si natura quandoque nō erat superior, materia partes inferiores petebat. quare inflammatio aut in fauces, aut in guttur irruebat: &, uno uerbo, eam partem, quæ facilius morbum susciperet, occupabat. quandoque etiam paraplegia excipere hominem solebat. est autem paraplegia, cū una particula corporis sensum, motumque amittit: quod fit, quia humor illius neruum obstruxit. reddebantur etiā quidam lusciosi, quos νυκτάλωπας uocant: qui morbus solet uulpem, quæ ἀλώπηξ dicitur, corripere, quod ea propter spiritus tenuitatem diurno tempore uidere non possit: propterea quod fundatur a radijs Solis, ac discutiatur: nocte uero cernat, quod spiritus factus sit densior. & quod uulpibus per diem accidit, id illis de nocte euenit. siquidem qui sic affecti sunt, de die cernunt, de nocte, non item: cum enim materia ad cerebrum peruenerit, illic permanet, ac progressu temporis putrescens fit nigrior. ideoque caliginosos uapores ad oculos mittit: ac spiritui, qui aspectum efficit,

cit, tenebras offundit. unde fit, ut de die ui deant, quod lumen solis caliginosos uapores illos possit reddere tenuiores: de nocte uero nihil cernant, quod spiritus propter frigus fiat crassior. atque id est, quod ait, eos factos esse lusciosos: de quo affectu dictum est etiam a nobis alijs in locis copiosius. docuimus etiam, quid causæ sit, cur nonnulli cernant ea, quæ prope sunt, quæ uero procul absunt, non uideant. cuius rei caussam a spiritu, qui aspectus est auctor prouenire diximus: qui licet sit purus, nõ multus tamen est, ut suam uim mittere procul possit. sed hoc quoque in eiusdem crassitudinem conijci potest, & sordes, quibus spiritus persperfus est: qui a lõginquis rebus obscuratus, prius, quàm munere suo fungatur, fit tenuis: atque ita cernere longinqua nullo modo potest: uicina uero nequit intueri, quia purus, nitidusq; non est, neque ab eo spatio, quod est interpositum, attenuatur. id autem uerum esse, declarat ipse, cum ait, pueros præcipue factos esse lusciosos: nam cum ipsi essent, quàm ceteri humidiores, spiritus uidendi facilius perturbabatur. hinc admirari Hip

pocratem licet, qui non ſolum ab experiẽtia fidem ducit, ſed ad demonſtrationes quoque confugit: nouitque ſymptomata ipſa & propter ætatem, & propter genus, & propter fortunam, & propter corporis habilitatem uariari. atque ætatis quidem habita ratione, cum ait ætatem puerilem magis, quàm florentem, affectam eſſe: generis uero, cum docet, uiros potius, quàm fœminas ægrotauiſſe: & tamen par erat, uiros minus paſſos eſſe, & quod robuſti ſint, & quod exerceantur. ſed aliam inijt rationem ſenex: ſciebat enim mulieres parietibus ſe continuiſſe, ac magna ex parte, capite operto fuiſſe, ut aeris uitare iniuriã poſſent. at uiros, quia continenter domo exirent, ideo eſſe paſſos. hanc porrò cauſſam huiuſce rei fuiſſe, ipſemet oſtendit, cũ ſeruas magis, quàm ingenuas in morbũ incidiſſe commemorat. qua in re uides etiam fortunæ habitam rationem. ſiquidem ſeruæ multis partibus plures ægrotarunt, quod domo prodire cogerentur, ut dominarum mandata curarent: cum enim in aere uerſarentur, morbos etiam contrahebant. quod autem ad habilitatem pertinet,

net, ut quis sit quàm alius, ad morbos pro cliuior, non iam uno exemplo ostendendum est, sed tibi ex omnibus morbis facere coniecturam licet: siquidem nulla alia inueniri causa potest, quàm hæc ipsa, cur tot sint differentiæ, generaque morborum. facti igitur sunt pueri, ut dictum est, lusciosi: pulmonis uero inflammationes non multæ extiterunt. sed quid est, quod dixit Hippocrates, frequentes fuisse pulmonis inflammationes, nunc uero eas non fuisse scribit? nos ita respondebimus: lusciosos illos quidem fuisse, sed pulmonem non esse eis inflammatum, quod uniuersa materia in sublime ferretur. id quod in multis ostendere locis ualemus. forte uero ait Hippocrates, in morbi principio inflammationes quidem pulmonis extitisse: sed tamen cum morbus repetijt, non iam eos apparuisse. cum enim in eo interuallo natura esset leuata, pulmonem ita roborauit, ut non iam amplius esset suscipiendæ affectioni procliuis. has autem explicationes ex uerbis ipsius auctoris elicimus: ait enim lusciosos non admodum factos esse postquam tussi conflictarentur. ut

Ex hoc loco planum est, contextum uerborũ Hipp. *esse deprauatum.*

illo

illo uerbo poſt, indicet, ſe morbi principium cum recidiua conferre: quod ſecunda continet explanatio. & cum ait, luſcioſos nō eſſe factos poſtquam tuſſi correpti ſunt, docet, cum materia in partes aliquas incūbit, ceteras partes liberas eſſe, quod prima noſtra interpretatio aſſerebat. iam uero propter internorum muſculorū gutturis inflammationem anginæ quoque exortæ ſunt. uerum ſcire conuenit, in peſtilentia quamuis morborum omne genus excitetur, tamen hos magis, illos minus conflictari, prout antecedens cauſa præſto eſſe uideatur. quare fit, ut ſi quis multū ſit locutus, gutturque redditum ſit imbecillius, illuc potius, quàm alio materia ſit impetum factura: ac magis etiam ſi ille riguit, aut frigido in loco, ubi guttur male acceptum ſit, habita fuerit oratio. Si autem quis aut manus, aut pedes fatigarit, is in paraplegiam, aut reſolutionem cadet. eſt autem reſolutio ſenſus & motus in toto corpore priuatio, facie tamen excepta: paraplegia uero eſt unius partis reſolutio. quod autem prius erat commotum, id materiam attraxit. trahitur autem materia eſſe

aut

aut propter calorem, aut propter imbecillitatem, aut propter dolorem. illi uero calorem in pedibus habebant, qui aut equitassent, aut ambulauissent: imbecillitatem ij, quorum guttur est frigore oblæsum: dolorem, qui manum fatigassent. quibus omnibus de causis paraplegia exorta est: ubi enim erat lassitudo, ibi & labor. quamobrem durissimi, uiolentissimique labores ex paraplegijs erant: quod distentio illuc materiam compingeret. qui uerba tantum attendunt, nec rem ad uiuum resecant, quærunt, quomodo Hippocrates de labore disserens, eum durissimum appellarit. sunt qui dicant, eum hæc scripsisse, ut sibi aliquod memoriæ lumen afferret: ideoque in loquendo nullam adhibuisse diligentiam: sed uera ratio est, cum una res duo habet nomina, licet ei, qui uerba de ea facit, primum nomen de una re, secundum de altera efferre: nam ut est apud Homerum, Tiresiæ nobis animusque superuenit: cum non anima illius, sed ipse Tiresias Vlyssi superuenerit, ita hic est accipiendum: grauis erat labor, durissimi, uiolentissimique dolores, qui ad paraplegiam per-

perducebant. neque id de medijs intelligendum est; nam cum multi morbi essent exorti, in pestilentiæ recidiua sola tussis conquieuit: sed nec ipsa ex toto sublata est. sique materia uniuersa unam in partem irruere uidebatur, ceteræ liberabantur: ac si quandoque ad instrumenta uocis materia reperet, ut tussim excitaret, tunc graues morbi non fiebant. atque hunc affectum quidam anginam, sed male, nominarunt. nam quomodo in angina dicere Hippocrates potuisset, febrem non fuisse? itaque ait, sola tussi, ac uocis priuatione, aut raucitate correptos esse, quod illuc materia confluxisset. quocirca neque febris, neque pulmonis inflammatio, neque ullus alius affectus eos inuasit. causa autem omnium erat materiæ ad uocem commigratio: omniaque superueniente tussi leuabantur. Lusciosa autem affectio perseuerabat, quasi ex alia causa eam constare existimes. fieri quidem potest, ut hic affectus etiam oculo nihil cum alia ulla parte patiente, sed proprio suoque affectu laborante, oriatur: ut cum glacialis humor crassus fit, spiritusque fuliginosior euadit: quo

casu est curatu perdifficilis. quare tam difficilis ad curandum ille fuit, ut non iam in cerebri consensum tractum esse oculum putes, sed suo affectu laborasse eum censeas. qui sane effectus lusciosos homines faciebat, molestiaque conflictabat. causa est, quia pupillæ oculorum à frigore condensatæ minuebantur: ipsumque tuberculum in molem tollebatur: idque uel ob humoris redundantiam, uel quod frigus spiritum crassum efficiebat: qui sane non discussus, utpote redundans oculum inflabat. ceterum colores oculorum erant uarij: partim nigri, propter austri calorem: partim rubri, propter uim frigoris, quam aquilo inuehebat. Hippocrates autem magna ex parte nigros oculos fuisse commemorat. nigror uero ex calore consequitur: & tamen morbi omnes, qui relati sunt, ab aquilonis frigore ortum habuerunt. aitque quod foris patimur, id nunc esse exortum: nam si lapidem in aquam proijcias, sitque inter te & aquam perexiguum interuallum, qualis nam sit lapis, intueberis: at si magnum, qualis ille sit, non perspicies. Simili quoque modo, si nitidus lapis sit, au-

reus uidebitur; si sordidus, non talis. idem eo tempore contigit: frigus enim glacialem humorem intro compegit: ideoque niger, & caliginosus sub aspectum ueniebat. cumque spiritus glacialem attenuare non posset; ideo oculus propter nebulosi spiritus redundantiam & niger, & caliginosus uidebatur. in hanc etiam sententiam adduxit Hippocratem id, quod palam apparebat: adeo enim caliginosus erat is spiritus, qui ex capite manabat, ut etiam capilli nigri essent: adeoque humidus, atque excrementis abundans, ut recti etiam fierent. atque hactenus quidem hæc uiris euenisse Hippocrates literis mandauit. at mulieres minus in morbos inciderunt: quod se domi continebant, nec se se aeri exponebant. idcirco sublata esse causa uidebatur, ut etiam ipse monuit. quam ob rem duæ solum ingenuæ ægrotarunt: atque eæ quidem leuiter. at seruæ omnes malignum in modum morbo oppressæ sunt: quod continenter in aere uersarentur, & quod seruilis uictus ratio prauos succos gigneret. cum autem hi morbi omnes in pestilentia uigerent, factum est, ut plerique uita defuncti sint

cti sint: pauci robusti superstites fuerint. ac uixerunt, quibus materia in guttur decubuisset. Si quandoque uero ad instrumenta uocalia esset comportata, ut loquela impediretur, etiam hi euadebant, sed diutius uexabantur. ac qđ diutius ait, non de uno homine dicitur, (nam quomodo angina sit diuturna?) sed diutius in tota urbe permanebant: siquidem hæc longo tempore in urbe uagabantur. atque hucusque uulgaris hic morbus erat: nunc uero pestilens est factus, cum multi mori cœperint. mors autem maiore ex parte ab angina proficiscebatur. Sed audi rem mirabilem, quam deinceps narrat. angina inquit, excitabatur: quæ circa thoracem sunt, distendebantur: atque inde caput quoque tendebatur, itemque uenæ temporum, & ceruicis: ut cum morbus malignus esset factus, ad partes extimas transmittere suam malitiã inciperet. ac si quando magna spiratio facta esset, id erat mortis signum. ueruntamen id potest etiam controuersum uideri: quia si magna erat respiratio, planum est, multum aeris intro esse perlatum. multum autem intro ferri non poterat, angina non soluta.

ſoluta. Sed tamen nos alibi diximus, reſpirationem quæ ſine uiolentia fit in eo, qui ſecundum naturam ſit affectus, a ſolo ſepto tranſuerſo effici, at cum natura oppreſſa eſt, tum eam quoque muſculos pectoris ad actionem adhibere. Si uero grauis fiat pulmonis inflammatio, tunc eam ſublimioribus muſculis, qui ad ſcapulas ſunt, uti: quo etiam tempore narium pinnæ dilatantur. ac thorax quidem mirum in modum dilatatur, non tamen aer ad dilatationis proportionem introducitur: cum id prohibeat obſtructio. quod hoc tempore contingebat: cum enim natura anguſtia premeretur, ſublimiorum muſculorũ motu utebatur: ac ſpirationem ſublimem faciebat. quæ res magnam ſubeſſe anguſtiã ſignificabat: itaque mortale ſignum erat. ad hoc accedebat, ut qui ſic ſpirarent, etiã tepidi uiderentur: calor enim intimas partes obſidebat, eaſque materiæ abundantia ſuffocabat: quam ob rem extimæ tepidæ reddebantur. at ſi forte cum febri riguiſſent, repente moriebantur: quod calor diſſoluens ſatis eſſe non poſſet ad mortem afferendam, niſi etiam rigor ſuperueniſſet: qui

qui enim ſufficere uires ualebant? fortaſſe etiam illud nobis indicatur, in febri non intermittenti, extremorum refrigeratio nem in malis eſſe: ſed hoc tempore, cum natura ob ſuffocationem pene eſſet diſſo-luta, in imas partes receſſerat; unde extre mæ partes a ſanguine deſtitutæ ſunt refri-geratæ: ipſeque eam, quæ abſolute perfri-ctio eſt, rigorem appellauit. atque abſolu-te dixit, conſortia, hoc eſt coniunctiones morborum fuiſſe huiuſmodi. nam morbus inuaſit, tum intermiſit, ac poſtea repetijt, & qui morbi in principio orti ſunt, non ha buerunt eos, qui in recidiua fuerunt: at qui in recidiua extitere, eos exceperunt, qui principio uiguerant. huius rei cauſa fuit, quod uires ex recidiua conciderant. quamuis autem morbi omnes per id tem-pus uiguerint, maxime tamen anginæ ſunt dominatæ. neque id tamen culpa medicæ artis contigit: neque quod Hippocrates ipſos morbos deſpexerit: ſed quia ipſorũ malitia cuncta ſuperabat: nihil enim Hip-pocrates non fecit, ut remedium adhibe-ret. ac ſi totum corpus eſſe plenum inue-niebat, ut ad locum affectum materiam

transmitteret: uenæ sectione utebatur: easque uenas incidebat, quæ prope linguam sitæ sunt. Si uero corpus qualitates quasdam ad locum amandabat, purgatione uētrem perturbabat: & peracta communi curatione, ad loci propriam accedebat, ac extensione utebatur. Sed in multis libris scriptum est, extensione, in multis uero pressione, in alijs denique reprimentibus. nos singula explicemus. ait igitur, si quando suspicatus est, anginam ex pituita ortam esse, usus est extensione, hoc est inedia; ut pituita consumeretur. Sed hæc repudianda opinio est: quod nunquam inediam Hippocrates extensionem nominarit: at si legas, pressionem, hic erit sensus, non latuisse Hippocratem, quod raro solet accidere, quodque magna ex parte euenit: atq; hoc quidem, fieri plerunque anginam ex musculorum gutturis inflammatione. illud uero, quod raro contingit, fieri anginę speciem ex uertebræ ad anteriora migrationem. ait igitur Hippocrates, si unquam suspicatus est, hunc affectum ita esse factū, se compressione usum esse, ut uertebra suū in locum compelleretur. Sed hæc reijcienda,

da, explodendaque ſententia eſt: quando ipſemet hanc eſſe inſanabilem affectionẽ cenſuit: & quo nam modo id effici contingat, ipſe ſigno adiuncto plane indicauit in orbem uidelicet, excauatum locum eſſe. Sed cum nihil tale appareret, quomodo ad uſum compreſſionis ei erat deueniendum? quare quod ait, ita eſt accipiendum: ſæpe fit, ut qui propter oris anguſtiam imponere digitum non poteſt, ut perungat, penna inungat: ſæpe contrarium facimus, ut digito comprimamus, ut materiam extrudendo euocemus. ne igitur hoc etiam in loco inſanabilem eſſe affectũ putes, locum affectum digito ait autem * ſe compreſſione ſuperiore uſum eſſe, nec quicquam profeciſſe: adhibuiſſe quoque purgationem per ſuperiora. nec tamen ait ſe per ſuperiora purgauiſſe. cum ipſemet iubeat, ne per locum affectum unquam euacuemus, ne tanquam imbecillus ad ſe trahat omnia, ſed purgationes nunc uocat gargariſmata: & quæ pituitam euocant. negat tamen hæc ulli fuiſſe ægrotis auxilio. atque huiuſmodi quidem erant præſidia, quę ſe admouiſſe Hippocrates ſcribit. nec

tamen ſuperare morbum potuerunt: nam quæ rumpebantur, quæque ſymptomata ſuperueniebant, maligniora erant, quàm ut remedijs cederent. ac ſæuiora erãt, quæ rumpebantur; quod materia diſcuti progreſſu temporis non potuiſſet, ideoque acrior effecta, erodendo cutim diſrupiſſet. aut etiam in pus a natura commutata erupit, & abſceſſum fecit. atque huiuſmodi erat peſtilentis aeris conſtitutio.

2 *Ac primum per ſqualores, lippitudines cum dolore coniunctæ, uulgatæ ſunt.*

Quidam hanc orationem a ſuperiore disiungunt: aiuntque Hippocratem de tali quadam conſtitutione diſſerere, ut dicat, æſtas ſicca uer ipſum excepit: in qua multæ lippitudines ſunt uulgatæ. ego uero hunc ſermonem cum ſuperiore eſſe cõiunctum puto, ut dicat, hiemem fuiſſe commutatam, deinde etiam æquinoctium uernum præter naturam extitiſſe: ſed & ineuntem æſtatem in una qualitate ad ſimilem eſſe formam commutatam: ſiquidem arida fuit: non tamen multi in ea morbi extiterunt. dictum enim in aphoriſmis

eſt, maiore nos moleſtia ab imbri, quàm à ſqualore affici: niſi cum nimius ſqualor ſit: quoniam eo tempore graues ipſe quoque morbos gignit.itaq; cum nunc ſiccitas fuerit, cum tamen eſſe non conſueſſet, maiorem noxam attulit. in primis.n. uſu uenit contrarium eius, quod ſolebat: cum nihil ſit oculo humidius:& tamen lippitudines exortę ſunt, atque eæ quidem dolorem adiunctum habebant: periculum enim erat, ne tunicæ propter ſiccitatem rumperentur.

Sanguinem uenarum ſiſtunt hæc animi defectio, figura ſurſum ſpectans; alia interceptio, linamenti in orbem circumuolutio; appoſitio, deligatio. 3

Admirabilis hæc ſane eſt ſententia: nã quandoque nimia ſanguinis profuſio ex uenis, aut arterijs facta eſt: itaque ne tantum progrediatur, ut uires diſſoluat, comprimenda eſt. comprimitur autem aut aliqua re naturali, aut artificioſa. a re naturali, ad hunc modum: ſæpe fit, ut cum ſanguis confertim effluit, euacuatio uitali ſpiritu,

ritu, animi defectio consequatur. ea cutim refrigerare, materiamque crassam reddere, & sanguinis proruptionem sedare potest. hoc a natura proficiscitur: artis multa sunt opera: nam cohibet etiam figura, quæ sursum uergat: ut si ex partibus inferioribus, ut a pede sanguis exeat, pede in sublimi collocato, ille supprimitur. cohibet etiam linamentum. ac si superficietenus sanguis fluat, solum linamentum admouet: si ex imis partibus, circumuoluit. Vel quod ait de circumuolutione, ita erit accipiendum: sæpe ex naribus sanguis exit: nosque eum & inuoluendo, & nares claudendo comprimimus. deligatio quoque sanguinem profluentem sedat: ut in libro de fracturis est dictum: præsertim si deligatio non a sanis partibus ad ægras perducatur, quoniam ita sanguinem attraheret, sed si ab ægrotis ad ualentes pertineat, ut eundem repellat. quod autem in medio scriptum est, alia interceptio, uel tanquam index est, ut significet, alias esse cohibendi sanguinis rationes, ut per linamentum, ut per circumuolutionem: uel ut sit aliud remedij genus: cum sæpe contigerit, ut disse-

ctum aliquod uasculum laqueo intercipientes fecerimus, ne sanguis ultra proflueret. his modis omnibus sistitur is, qui ex uenis sanguis prorumpit. melius autem est, ut ex uenis, quàm ex arterijs effluat: ut ipse nos docebit: cum propter particulæ nobilitatem, tum uero, quia pars ipsa pulsu agitata, tantum quietis naturæ, ut cicatricem inducat, non concedit.

In bubonem plerunque attollitur, quia hepatica est. Sed & arteriæ uitiatæ malum signum est, ut in Posidonia usu uenit. 4

Hæc implicita, perobscuraque oratio est: multasque habet explicationes: cum enim dixerit, graue esse, ut sanguis e uenis euacuetur, subiungit, id non ex quacunque uena esse intelligendum: quia non ex tenui, quæ telam aranearum imitatur, sed ex ea, quæ in bubonem elata est, malum erit. in bubonem autẽ attolli dicitur, quæ se se in sublime effert. hæc si sanguinẽ fun dat, graue id erit, quia hæpatica est: hoc, est, quia ex hepate exoritur. est alia etiamnum explicatio, ad hunc modum, sæpe san

guis ad interna fluit: iſque in alia uaſa comportatur: ac uarices excitat. uerum ſanguis profluens non omnem uenam in bubonē, altūq; attollit: ut uarices oriantur: ſed ſolā hepaticam. hæc uera quidem interpretatio eſt, ſed tamen quandoque fit, ut quis ulcus in extremo pedis digito habeat, & bubo excitetur. quare Hippocrates hæc recordationis cauſa ſibi ipſe conſcripſit, quæritque, quid cauſæ ſit, cur una parte affecta, bubones aliam corripiant. nos uero reſpondebimus, id effici, quia cum dolor pedem obſideat, natura illuc unà cum ſanguine feſtinat, ut dolenti parti auxilietur: ac glandula aliqua rara inuenitur, quæ excepto humore inflammatur. quod præcipue fieri ſolet, cum hepaticæ uenæ illuc feruntur: ſiquidem propter magnitudinem multum humoris aduehunt, qui in cauſſa eſt, ut glandula bubone corripiatur.

5 *Frons non ſudabat ijs, qui ex ſanguinis profluuio peribant, ſed ueluti concidentes, & ſpiritus pleni moriebantur. malum uero etiam erat, ſi cum ſudore de uita decedebant.*

Huius orationis ſententia cum ſuperio

re

re coniuncta est.profluxit sanguis, qui neque naturali,neque ab arte profecto remedio cohiberi potuit. itaque ne quis artem medicam plane damnet,ideo docet,quomodo & præsagire, & prædicere mortem possimus.dicendum ergo est, sudores non esse secuturos: nam cum humor omnis sit euacuatus, unde sudor manabit? porrò si sudor non profluet, neque etiam syncopa consequetur: præsertim si ne frons quidē sudet: est enim dictum, sudorem cum syncopa iunctum circa frōtem, & superiores partes esse solere: siquidem sudor frontis, colli,& partium earum,quæ ad pectus pertinent, facultatis animalis imbecillitatē, atque infirmitatem indicare plerunque uideatur.cum enim alicuius corpus per halitum digeri,ac dissipari debeat, tum natiuus calor,qui submouere euaporationem cupit,ad faciem celeriter currit; sed si uinci se sinat, eum uapor per superiores partes euacuat: atque ita sudor efficitur. uerum,ut hæc uult sententia, sudores nulli erant:sed cutis concidisse, exaruisseque uidebatur: & spiritus pleni moriebantur. nā quos spiritu plenos hic nominet, non sat

scio:

ſcio: hancque ego orationem interiectam ab aliquo, & non ueram Hippocratis puto. an uero tales appellat, quorum eſt magna, & frequens reſpiratio: eamque ob cauſam cum ſudore non moriũtur: in quo genere ſunt, qui aqua inter cutem laborant: hi enim utpote humore perſperſi, uitam effuſo ſudore finire deberent.

6 *Ventres turbationem facile tolerant, ut Poſidoniæ contigit.*

Eſt hæc admiratione digna oratio, ſi clara ſit. declarabitur autem ſi ordine legatur: ait enim fieri alui profluuium, & turbationem; & utrum obſit, an proſit, iudicari ex ea, quæ ſequitur facili, aut difficili tolerantia: atque ut Poſidoniæ contigit, ſic etiam de alijs eſſe iudicãdum. quare, ſi legas hoc modo; Ventris turbationem facilis tolerantia indicat, ut Poſidoniæ contigit, perſpicuam orationem facies.

7 *Quæ etiam feras, ingenerent, conſiderabis.*

Feras appellat morbos ferinos, ac ſæuos: quandoque etiam lumbricos. uide igitur, unde huiuſmodi feræ gignantur: & quid

quid ipsæ faciant. generantur autem a crudo succo, uel a pane, uel a leguminibus, uel ab oleribus: ipsæ uero & tormina, & morsus faciunt. quocirca siquis pane impuro, & cum leguminibus facto utatur, eumque frequens cruditas male habeat, & edat ea, in quibus sit aliqua corruptela: is lumbricos in uentre habet, sine dubio, uel generabit.

In extenuatione ante mortem distentio: umbilicusque prominens ei ulcerabatur. gingiuarum quoque ulcerationes fiebant circa dentem ab iis, quæ ingrediebantur. 8

Videtur id de Posidonia enunciare: ut intelligamus, sanguinis profusionem tam copiosam esse factam, ut natiuus calor sit refrigeratus, & aqua inter cutem oborta. itaque si aqua inter cutem excitata est, distentio uentris est subsecuta, non a bono humore illa quidem, sed ab excremētitio profecta. quæ res prominentiorem quoque umbilicum reddidit: eumque ulcerauit. sunt qui legant hoc loco, non ἡλκώθη, sed εἱλκύσθη, hoc est extentum, & productū umbili-

umbilicum esse.ceterum hic humor distribui cœpit, & superiores partes petere:ubi sua acrimonia ulcus in gingiuis excitauit: fecitque, ut edulia omnia, quæ dentes subibant, noxia esse uiderentur. ac fortasse dentis nomine non intelligit eos dentes, qui sub aspectum cadunt: sed de gula agit, utpote quæ esset ipsa quoque ulcerata: siquidem per dentes transit.ac dentem quidem appellat Hippocrates secundæ uertebræ exortum,qui a nuclei forma πυρηνοειδὴς nominatur: unde iter illud, per quod esculenta, poculentaque in uentriculum comportantur, cui εἰσωφάγου nomen est,proficiscitur. itaque forte accidit, ut humor illac pertransiens, locum ulcerarit.

9 *De quaque re præcipi recte multa possunt: atque hæc quidem, ut idem ualentia, illa uero non item: ueluti sunt diffundi,delitescere, educi, obdurari,concoqui,& euacuari.*

Si quis in memoria habeat, quæ supra sunt dicta,ei nullam utilitatem hæc afferet oratio: nam supra nos Hippocrates monuit, spectandum esse, sint ne res similes

inter

inter se, an dissimiles: id quod nunc quoque iterat, cum ait, de quaque re potest quisque multa recte præcipere, ecce ut ego tibi præcipio, ut quæ similia, quæ dissimilia sint, perquiras, nos autem in superioribus de similitudine, deque dissimilitudine multa diximus: ac quo modo multæ dissimilitudines ad unam communem similitudinem redigendæ sint: ut ex multis dissimilitudinibus una similitudo fiat, exposuimus; nunc uero pro huius rei exemplo hoc statuit: duos medicos ad ægrum accessisse, eumque inflammatione uexari comperisse, itaque uterque in eam sententiam uenit, locum ipsum euacuationis indigere; sed alius statuit humorem esse fundendum, aut discutiendum: alius esse constringendum, atque ad superiora repellendum, num igitur opponitur fusio constrictioni? an uterque euacuationem mollitur? in alio quoque cum multi medici refrigerare uellent, alius ptissanæ, alius lactucæ, alius aquæ usu refrigerauit, hæcque eadem, nomine tamen differre existimantur, in re sane conueniunt, siquidem refrigerarunt omnia.

10 *Et ubi opus est homines a lecto propulsare, ibi timidos a lecto extrudes: & torpentes ad ea, quæ serius agunt, excitabis.*

In plerisque libris scriptum reperi non a lecto, sed κλινεῖν, ut sit sensus, quo humor repit, inde euacuationem molire: sed uera lectio est, quam ego adscripsi: sæpe enim contingit, ut quidam propulsato morbo sani sint; exurgere tamen e cubili timeant, quod eo oblectentur: hos inquit, oportet extrudere, atq; excitare: ne corpus torpore correptum refrigeretur. tum uero ubi excitaris, eis manda, quæ potissimum gerenda refugiunt: igitur, si nolint scribere, aut legere, ut scribant, aut legant, si sciant, imperabis.

11 *Aqua inter cutem correptos citius incidere, tabidosque statim urere, caputque secare conuenit.*

Non docet hoc loco curādi rationem, sed tempus: ut intelligas, quicquid agis, celeriter esse agendum. hoc autem ad chirurgicos maxime pertinet: etenim persæ-

pe usu

pe usu uenit, ut aqua inter cutem, quæ asci tes nominatur, ab humiditate circumsper sa consistat: ac tum manum uelis adhibere, cutim ut perfores. iubet, ne quid temporis interponas, sed confestim rem aggrediaris, ne humor ad internas partes confluat. itemque mulieribus, quæ hydropes sunt ex retentis menstruis purgationibus, & eis, qui ex retentione alicuius excremẽti, quod euacuari consuesset, uel ex suppresso profluuio sanguinis e naribus, aut hæmorrhoidibus, festina adhibere remedium prius, quàm robur deficiat, & uires prosternantur. pari etiam modo si tabidũ urere constitueris, ne cuncteris. propterea quod conandum est omni studio, hoc ut facias ante, quàm ulcus ipsum putrefiat: tunc enim omnis frustra suscipietur labor. Iam si os capitis quandoque prope membranas fractum sit, siue secare, siue subleuare ipsum uelis, celeriter facito. idem in ceteris rebus omnibus obseruabis.

In hydropibus ne partem, quæ sub imo uentre est, neque interna attingas: simile enim genibus contingit. 12

Quia dixit hydropicos confeſtim ſecari oportere, nunc non omnes hydropas ſecandos eſſe, nos monet: neque enim confeſtim perforare uentrem illorum oportet: ſed tum denique, cum ita humor auctus eſt, ut uires ægrotantis euertat, & profliget. ſunt enim eorum tria genera: alius tympanias ex flatu conſtat: aſcites alius ab humore ſic redditus, tertius anaſarca, in quo humor per carnem ſparſus, ac diſſeminatus eſt. tympanias ſecandus non eſt, propterea quod propter flatus nemo ad manuum opus deuenit: neque uero etiam anaſarca: quia ſparſus, diſſeminatusque per carnem humor euacuari non poteſt. Sed quemadmodum in tumore, qui genu obſideat, ſi a flatu ſit excitatus, eum nemo incidit: immo uero nec ſemper cum ab humore ortus ſit, ut cum incoctus, ac durus eſt: nec etiam cum ſit in pus perfecte mutatus: ita in ſolo aſcite ad manuum opus accedimus, qua in re damus operam, ut neque imum uentrem, neq; ullam internam partem attingamus.

13 *Si quæ circa os uentriculi doluerint, ut Xenarcho,*

cho,tum quæ calida admodum ſunt, inſpirabis: & ulcus ab initio,euacuationis loco,fouebis.

Hæc ſententia ad curationem pertinet. cum enim Xenarchus, ut Hippocrates cõmemorat, ægrotarit, ei uiri intelligentes profuerunt: cum igitur ulcus haberet in pulmone, frigidi aeris inſpirationem uitandam eſſe diligenter præceperunt:ſiquidem ſciebant, frigus eſſe ulceribus inimicum: eaque ab illo pungi pene, atque feriri: præſertim uero ubi reſpiratio frigidi aeris ad rarum, tenerumque pulmonem cõportetur. atque hoc eſt, quod circa uentriculi os dicit.quod ſi intelligas circa præcordia, aut ipſum cor affectũ excitari, ſed non, qui eryſipelatis, aut inflammationis ſpeciem gerat, quia in eo caſu mors hominem arriperet, uerum eam animi defectionẽ,quæ ſyncope cardiaca appellatur, quæ ex innati caloris refrigeratione exoritur, tunc quia refrigeratum cor eſt, ideo frigidum aerem non introduces, ſiquidem malum adaugebis; ſed uel ab ipſo morbi initio fouebis.

A quo unum,ſic cetera.

Hæc ſentẽtia uera eſt Hippocratis, quã 41

uis multi eam expungendam iudicarint: cenſet enim his uerbis, ut qua ratione Medicus unum ſymptoma comperit, eadem de ceteris iudicium faciat. ut exempli cauſa, dolore lateris quiſpiam correptus eſt: cum primum ingreſſus eſt Medicus, pungentem eſſe dolorem inuenit. itaque ab hoc ſigno facta coniectura, poteſt de aliis loqui, & ægrum interrogare: ueluti tuſſim, difficilem ſpirationem, febrimque adeſſe iam, aut ſubſequi debere, ac ſi poſt cõctionem inuenerit, caput grauatum eſſe, tunc ſanguinem prorupturum eſſe prænunciabit: ad eundem modum dicet, inferius labium concuſſum iri: & ſplendentia quędam eſſe oculis obuerſatura. quare fit, ut uno ſymptomate inuento, de ceteris, aut futuris, aut conſequentibus tibi ſit prædicendum.

15 *Iracundiæ, atque aliarum perturbationum ſignum eſt, ut ſi uox, qualis iratorum eſt, in non iratis ſit; ſi oculi turbati, ac terribiles ſint, quales eſſe iratorum ſolent: ſi alia denique ad hunc modum adſint. idem in morbis ſpecta: ut cum quis natura ad tabificum morbum imaginem præ ſe ferat, tabificam*

tabificam formam faciet, si cetera pari quoque ratione adsint.

Ratio hæc fere naturalis est: sunt enim quidam re uera naturam hominum cognoscentes, qui ex facie de animi moribus diuinant. hinc efficitur, ut si quem uideant superciliis sursum contractis, eum impudentem uocent: si demissis, ingenuum: atque illi quidem hæc peruestigant, ut animi mores comprehendant: Hippocrates autem hæc inquirit, ut corporis affectionẽ agnoscat. ait igitur, iracundiæ signum esse, si uox tremula sit, si facies rubicunda, si oculi sint perturbati. ac sæpe hæc omnia in aliquo: qui suum statum naturalem seruet, cõperiuntur. quare ars ipsa nobis indicat, si in aliquem ille morbum inciderit, fore, ut phreniticus, ac furiosus fiat: ratio enim e statu naturali facile ducitur: qui status est ad huiusmodi affectus originem accommodatus. simili quoque modo solicitudinis, ac molestiæ signa esse cognouimus demissa supercilia, oculos, qui nullo motu cieantur, colorem pallidiorem. itaque si hæc sine ulla solicitudine, ac molestia in

homine insint, ars commonstrat, eum si in quem alium morbum, tum potissimum in melãcholicum esse casurum: siquidem ita ei natura insitum est, ut ad ortum illius affectus sit comparatus. sed quorsum ea persequor, quæ animi naturam indicant, ea quæ in corpore sunt, silentio inuoluens? sunt enim quædam ad tabem comparatæ naturæ, ut quæ scapulas in modum alarum prominentes habent, quibus pectus angustum, ac non altum est: quare nos ex arte facimus coniecturam, si is ægrotabit, fore ut facile tabido morbo corripiatur: quod naturalis fabricatio ad eum affectum contrahendum procliuis esse uideatur. idem est de ceteris omnibus existimandum ita, ut ex naturali statu de ijs, quæ præter naturam futura sunt, iudicemus.

16 *Tusses, quæ lassitudinem iunctam habent, læsa, præcipue autem articulos pertingunt.*

De tussi leui, deque lassitudine, quæ ex primitiua causa orta sit, nunc disserit. aliquis magno itinere confecto in lassitudinem incidit: eaq; frigido in loco eum corripuit: ac tussis excitata est. cumque tussis

urgeret

urgeret, uires robustæ humorem expulerunt: & ad imbecilliores partes amandarunt. quid autem est articulis imbecillius, siue statum suum seruent, siue præter naturam sint affecti? atque hoc quidem tempore propter motum in lassitudine facti imbecilliores materiam irruentem susceperunt.

Verum & in febribus cum lassitudine tusses sic eæ factæ sunt: quæ si cum febre relinquuntur, in articulos firmantur. 17

Superior oratio erat de leui tussi instituta, hæc autem de maligna habetur: itemq; de lassitudine, cuius caussa posterius exorta est: nec tamen de omni lassitudine uerba fiunt, cum non de ea, quæ ulceris, sed quæ tentionis sensum inuehit, deque ea, quæ ossa lassat, sermo fit: quæ quidem ex crassa materia oriuntur. ex quo etiam efficitur, ut cum crassa materia sit, nihil in tussi reiectetur: sed materia ibi consistat, cumq; discuti non possit, infra ad debiles, calidosque sinus uergit: huiusmodi enim articuli sunt. itaque Hippocrates ait, tunc ari-

das tusses in articulos firmari, cum relinquuntur, hoc est, cum materia omnis non sit a tussi euacuata: sed permanserit, & ad articulos impetum fecerit. unde ne eijcere quidem flatus oporteat. quidam uero * per uerbum linquuntur, existimarunt spirationem interceptam significari, quod est unum difficilis respirationis genus: quod in malis habetur. Sed satis insulsa eorum oratio est.

18 *Spirationes obscuræ in tabidis, & sterilibus, malæ: & item cetera, quæ ab eadem constitutione huiusmodi proueniunt.*

Perobscura hæc oratio uidetur: eamq; ita quidam interpretantur: si in tabidis difficultas respirationis aliquid indicabit, morbus leuabitur: hoc est, si neque facta iudicatio sit, nec abscessus grauis subsecutus: quia quæ nō manifeste facillima sunt, si fiant, non sunt in absurdis habenda. Sed ipse hoc ait, sæpe quispiam ęgrotum adijt, eiusque magnam, ac frequentem spirationem uidit: paulo post uero iterum ad eum ingressus, eum sine ullo signo, & ulla, quã animo

animo concipere possit, causa paruam habere respirationem comperit. plerique autem lætantur, putãtque se a morbo liberari, quod difficilis spirationis sit facta mutatio. at qui uere Medicus est, pulsum attingit, eumque & exilem & inæqualem inuenit: magnumque subesse malum pronunciat: tunc enim parua, respiratio est facta, non quod morbus soluatur, sed quia uires debilitatæ non iam dilatare pectus possunt. hincque exigua fit respiratio. idem est de sterilibus sentiendum: quæ ipsæ quoque ægre spiritum ducunt. Hippocrates autem hoc loco steriles non appellat eas, quæ ut concipiant, non iam aptæ sunt, sed uiduas, quæ uti rebus uenereis nolunt: atque ita se facturas constituerunt; in ijs.n. semen concretum coalescit, atque in unũ conducitur: atque initio, cum calor seminis magnus esset, magna quoque respiratio fiebat: progressu temporis, cum seminis remissa uis est, parua respiratio est: idẽ in alijs multis perspicitur: in ijs enim, qui suppurati nominãtur, pus ipsum prius educitur: ideo maior respiratio est. postea uero, non quod cessarit morbum efficiens

causa, sed quia uis, quæ educebat, imbecillis facta est, ideo minor efficitur respiratio.

19 *Tabidis autumnus malus est. malum itidem est uer, quando ficulna folia pedibus cornicis sint similia.*

Cur autumnus sit tabidis noxius, in promptu causa est: etenim inæqualis est, ut in eo modo calor, modo frigus uigeat. quoniam autem inæqualitas naturam prosternit, ideo fit, ut non solum autumnus, sed uer quoque sit infensum: tunc enim apta temperies quæ sanguinis fusio est, humores ad pulmonem aduehit, naturamq; adauget: id quod ueris principium facit uel maxime. ac principium quidem ipsius ijs signis indicauit, quę scripta reliquit Hesiodus, cum in summa ficu folia similia pedibus cornicis appareant.

20 *Perinthi uerno tempore tabidi quamplurimi fuerunt. causa adiuuans fuit tussis hyberna, quæ populariter uagata erat: ac nonnullis, quibus morbi diuturni fuerant, cum in dubio essent, tabes ne illa esset, nec ne, confirmauit. quibusdam uero in diutur-*

nis

nis morbis non facta tabes est: quo in numero erant, qui renum dolores habebant: immo uero & alijs id contigit, ut homini illi, ad quem me Cyniscus perduxit.

Hæc oratio ad uulgares morbos re uera pertinet: siquidem tota urbs Perinthi affecta laborauit. quare tussis uerno tempore in populum est grassata: sed initium ab hieme duxerat: & in uer usque pertinuerat. ceterum nisi huius orationis uerba traijciamus, erunt sane perobscura. Scribit igitur, tussem Perinthi fuisse, ac si quis suspicabatur, se esse ægrotaturum, factum esse, ut tusse superueniente, in morbum inciderit. aitque Hippocrates, quibus morbus fuit diuturnus, eos in autumno tabem non esse perpessos, cum materia se assuefecisset, ut in alio esset affectu occupata. cum autem multi diuturni morbi essent, renum dolorem exempli caussa memorauit. ac nonnullorum narrat historiam, qui cum diuturno essent morbo conflictati, & tabem, & tussim postea passi sunt. ac nihil mirabile est, si humorum malitia, quæ suberat, in totum sit corpus distributa. quo

morbi

morbi genere affectus erat is, quem ad Hippocratem Cyniscus philosophus adduxit.

21 *Dolorum, qui latera, pectus, aliasque partes obsident, tempora, an multum inter se differant; spectanda sunt: ut & quando melius, & rursus quando peius affecti fuerint, intelligas; nullusque error committatur.*

Eadem ferme est de doloribus in aphorismis conscripta sententia: nosque ibi eã explanauimus. ceterum quod ad doloris tempora pertinet, nos monet, ut quando dolores magis urgeant, quando mitiores sint, diligenter obseruemus: quo aut principium, aut incrementum, aut statum, aut declinationem adesse, aut denique in quo tempore morbus sit, nos non fugiat: ita enim & ad prædictionem, & ad curandi rationem hoc præceptum nobis erit accommodatum: hoc est, ut salutem, aut mortem futuram prædicamus, & ut uictus rationem rite instituamus. atque ita fiet, ut neque æger, neque nos ulla in re de recta uia deflectamus.

In diuturnis dysenterijs, cibi fastidia, malum, cum alias, tum uero si etiam febris adsit. 22

Dictum est a nobis in commentarijs, ijs, quos in aphorismos conscripsimus, ubi & hanc, & superiorem Hippocratis sententiam declarauimus, dysenteriam ex acribus humoribus exoriri: & ab hac affectione intestinum ulcerari, atque ita, ut etiam tractu temporis corruptela subsequatur.

Vlcera circum glabra, maligna sunt. 23

Et hunc aphorismum etiam declarauimus, docuimusque, humores uitiatos, ac prauos ad ulceris partes comportari, atque ita ulcus erosione tentari: ut pilorum radicibus corruptis, ulcera cicatrice concludi nullo modo possint.

In lumborum doloribus, si fiat recursus ad latus, malum. itemque tuberculum, quod seps uocatur. 24

Quemadmodum cum a nobili ad ignobilem locum fit decubitus, est boni consulendum

lendum; ita cum ab ignobili ad nobilem fit recursus doloris, aut alterius mali; id non esse noxium non potest. id ipsum exéplo doloris lumborum ipse nobis declarat. is enim inquit, si ad latus, & costas perueniat, atque conscendat, est multo periculosior, quàm ante fuerat: sicut etiam in rebus perniciosis ac malis habendum erit erumpens tuberculum, quod a serpentis tabifici, ac mortiferi nomine seps, hoc est totius corporis corruptio, nominatur.

25 *Vitia renum post annum quinquagesimum sanata non uidi.*

Cautius locutus est in aphorismis, ubi scriptum est, Renum & uesicæ uitia in senibus difficulter sanantur. nam quod addidit difficulter, non omnino sanari posse significat: sed posse quidem, uerum magno cũ labore: ac nisi summo studio, & singulari adhibita diligentia. caussam uero difficultatis cum illic attulerimus, nihil est, cur hoc loco sermonem producamus.

26 *Quæ exacerbata in somnis sunt, & quibus extrema*

trema frigent, ac mens turbatur. itemque alia, quæ in somnis contingunt, huiusmodi: atque horum contraria.

Diximus persæpe, hunc librum non ita esse confectum ab Hippocrate, ut in apertum proferretur: sed ut sibi ipse commentariolum conscriberet. Signo est, multa esse imperfecta, & nullo modo inter se cohærentia, & uerbum nullum habere, quo quasi copula coniungantur. quod hic locus plane demonstrat. ignoratur enim præceptum ne sit, an quædam eius obseruatio. Sed si addas uerbum, expende, aut specta, aut considera, stabit senis præclara sententia: iubentis spectanda esse omnia, quæ in somnis accidunt, ut qualia sint, intelligas. nam si lædere uideantur, si mens quasi de suo statu deturbetur, si extrema refrigerentur, scito mala hæc esse omnia: contra uero si sedare ægritudinem, lenire dolorem, & concoquere morbum, & corpus reficere uideantur, esse bona spe poteris, & somnum profuisse, & ægrotum esse conualiturum. ita enim ipse quoque cum alibi, tum etiam in aphorismis indicauit.

Quibus

27 *Quibus nihil intra definitum tempus accidit, ijs, quæ ipsæ pariunt, uitalia.*

Multa possunt mulieribus prægnantibus accidere, quæ & ipse in aphorismis, & nos in commentarijs in eosdem sumus diligenter persecuti: quorum quædam ab aere nos ambiente, eiusq; constitutionibus; quædam a corporis immutatione, ut ab alui profluuio, aut a febri, aut ab alijs malis proficiscuntur. quæ omnia nobis nũc omittere consilium est. ceterum quod ait intra tempus constitutum, hoc uel septimum mensem, ut in cõmentario libelli de septimestri partu docuimus: uel nonum significat. de octauo enim certum est, non edi in ipso uitales partus. in decimum uero, & in undecimum quandoq; mensem, ut Aristoteles auctor est, fœtus differuntur: sed raro.

28 *Quæ apparent, quibus in mensibus.*

Præter cetera incommoda, quæ grauidis imminent, illud est ualde attendendũ, utrum menstruæ purgationes erumpant. uix.n.fieri potest ut illis procedentibus fœtus integer conseruetur: præsertim si non primis mensibus, in quibus fœtus exiguo adhuc

adhuc eget alimento, hoc uſu ueniat.Si.n. mulieri ut ipſe ait, prægnanti menſtrua erumpat purgatio, fieri non poteſt,ut fœtus integra ualetudine perfruatur. Alij uero de ſtatis diebus, ac temporibus purgationum menſtruarum, quæ primum in uirginibus apparent, loqui ipſum arbitrantur.ego uero eis concedo, ut in ijs obſcuris orationibus, quicquid uelint,diuinent.

Dolores per circuitus ſiunt.qui autem in ſeptuaginta mouetur, is triplicato numero perficitur: qui uero in nonaginta, is etiam triplicato numero abſoluitur. 29

Videtur hic innuere numerum dierum, in quibus partus abſoluuntur, & in lucem eduntur.quia uero & ſeptimo,& nono mẽſe uitales eduntur, ideo ex duplici eorum motu, utrunque tempus deſignat. qui.n. in ſeptuaginta diebus mouentur,ij triplicato hoc dierum numero perfecti & abſoluti redduntur, & foras erumpunt. facile.n. ſubducere quiuis rationem poteſt, ex tot diebus, quot ſunt ex triplicato eo numero, ſeptem menſes confici: præſertim cum iam

iam probauerimus in hoc partu intelligi mensem, qui triginta dies capiat. septuaginta.n.ter ducta numerum dierum ducentorum ac decem conficient: sicut nonaginta ter ducta numerum dierum ducentorum ac septuaginta, ex quibus nouem menses constant, absoluunt.

30 *Post muliebria tum dextra, tum sinistra hiat.*

Est probatum in superioribus mares potius in dextra uteri parte, fœminas in sinistra concipi. itaq; ait, tum dexteram partem, tum sinistram magis patere ad semen recipiendum & continendum post menstruas mulieris purgationes: quo tempore magis concipere mulieres, & nos ostendimus, & ipse quoque scriptum reliquit; & ab eodem accepit Aristoteles, qui id ipsum in librum de natura animantium transtulit.

31 *Humiditas ex procedentibus. victu humido.*

Pleraque sunt, quæ Delio, ut aiunt, natatore indigent: nam & ita breuiter, & ita obscure sunt proposita, uix ut intelligantur. puto igitur hoc significari. plerasque fœminas non concipere, quod nimia humiditate refertum, & imbutum uterum habeant:

habeant: ideoque uictus ratione, qua exſiccentur, eas curari. cognoſci autem uteri nimium humorem ex ijs ait, quæ inde procedunt, ac profluunt. ex nimia purgatione, uel quæ aquea ſit, uel certe eiuſmodi, ut inde facere de uteri ſtatu coniecturam poſſis.

Citius per membra diſcretus, motus vero rurſus, tardius augetur. 32

Supra in ſecundo commentario monuimus, mares in utero citius conformari, hoc eſt quinto trigeſimo die: & ſua membra diſtincta habere: cum uero mouentur, & in lucem proferuntur: tardius augeri. fœminas non item: ſed contra potius: quod in utero tardius conformentur, & in lucem editæ facilius ad incrementum perducantur. hoc idem ſtatui hoc loco, mea fert opinio.

Labores plerunq; accidunt tertio, quincto, ſeptimo, nonoq; menſe: & quarto, ſexto, & octauo. 33

Appellare ſolet πόνους Hippocrates hoc

est labores, pro eo, quod ὀδύνας, hoc est dolores quandoq; ut etiam pro quauis molestia idem nomen usurpat: ut hoc loco. significat enim omnia, quæ grauidæ patiuntur. quæ paulo ante fieri statis temporibus, & per circuitum dixit. ideo quibus potissimum mensibus accidant ipse declarat: tertio inquam, quincto, septimo, & nono, tanquam in mensibus imparibus: tum uero quarto, sexto, & octauo, tanquam paribus. in hoc enim spatio & appetitus deiectiones, & uomitus, & malum, cui picæ nomen est, & pedum etiam tumores, & capitis dolores accidunt. adde uero etiam uentris profluuia, febres multiplices, & abortus: qui plerunque aut tertio, aut quincto fieri mense solent: quanquam etiam alio quouis tempore hanc calamitatem mulieribus contigisse conspexi.

34 *Hæc ex parua tabella.*

Puto hoc fuisse adscriptum a Thessalo Hippocratis filio: qui ut notaret, unde nam omnia, quæ collegerat, sumpta essent,

ſent, ſic addidit: ut poſtea cognoſceret, un de illa eſſent repetenda, ſiquid fortaſſis oc curriſſet. conſueſſe autem ueteres in tabulis, aut tabellis ſuas res conſcribere, conſtat inter omnes. hæc igitur uerba nihil ad artem medicam, aut aliam quamuis contemplationem pertinent. quare huic com mentario finem imponamus, ut ad octa- 1
uum aggredi, & tandem ad finem perducere ualeamus.

Finis ſeptimi commentarii.

GAL. IN SEXTVM DE MORBIS VVLGARIB. COMMENTARIVS. VIII.

Io.Bap. Rasario interprete.

1 *ICTVS ex repletione, inanitioneque constat cibariorum, ac potuum. horum mutationes ex qualibus in qualia ut se habeant, spectandum.*

Quemadmodum Hippocrates bonorum omnium, quæ ad faciendam medicinam, quæque ad morbos cognoscendos, & caussas indagandas pertinent: & omnium, quibus ad tuendam sanitatem opus est, & ad recuperandam eam, quæ iam perdita sit, inuentor fuit: ita etiam ipse princeps fuit, quem uictus rationem recte instituisse cognouerimus. is enim præter eã pulchram, & utilem scriptionem, quam de ratione uictus in morbis acutis nominauit, in quam nostri etiam quatuor sunt commentarij, pleraque conscripsit opuscula,

ſcula, in quibus præcepta, atque rationem intueri poſſis, ad omnium hominum uitam gubernandam pertinentia. nam & de uictu ſalubri, & de uictu ualentium & alia permulta nobis reliquit, quibus ad recte, ſalubriterque uiuendum informemur. ſed & præter hæc ipſa, quæ data opera, ad hoc pertinentia, memoriæ conſignanda putauit: multa quoque omnibus in locis diſſeminauit, cum alijs in libris, tum uel maxime in aphoriſmis, & his, quos modo explicamus, quæ ad eandem rem facere uideantur. intelligebat enim ad uitam humanam tuendam hoc ualere plurimum: quod uiuendi ratione uſque dum hac lucis uſura perfruimur, uti uel inuiti cogamur. & fere hæc una res eſt, cuius maiorem habere rationem, quàm aliarum omnium medici debent: nam extra aerem, nos ambientem, cuius maxima habẽda ratio eſt, ſi quidem ipſum continenter ducimus, & emittimus, hoc eſt inſpiramus, & exſpiramus, quid eſt, in quo tam diu, aut tam ſæpe, quàm in uictu uerſemur? purgationes enim, ſanguinis miſſiones, ceteraſque

euacuationes, & quæ communi nomine remedia uocantur, raro adhibemus. sine uictus autem ratione, quomodo ægrum sustentes, aut uires conserues, aut morbos ad statum usque, tum ad declinationem perducas, certe non habebis. Ipse uero duabus potissimum in rebus positam esse uictus rationem uidetur statuere, in alimentorum repletione, & inanitione: quas res ut serues, & apte constituas, magna cura, & singularis adhibenda diligentia est: ut intelligas quando alendus ægrotus sit, quando non sit: quid dandum, & quantum, & quale. & item quando mutanda uictus ratio, & ex quibus rebus in quas sit facienda mutatio. qua de egit in libro de ratione uictus in morbis acutis sane quàm diligenter: quo etiam in loco Medicos sui temporis ualde accusauit, qui nullam rectam uiuendi rationem instituerent. Nunc uero, ut monui, duplicem esse ipsam uictus rationem docet: ut altera parca sit, affluens & largior altera: utranque tamen cibis, potibusque uult contineri. uel etiam censet uictus rationem quandoque imperandam ex ijs alimentis,

quæ

quæ ualentis, aut ex ijs, quæ imbecillæ sint materiæ. cuiusmodi autem possis huius rei gratia alimenta adhibere, nihil opus est hic commemorare: quando habeas nostros de alimentorum uiribus commentarios: ad quos si eum libellum quoque aggregaueris, qui est de bonitate, uitioque succorum, totam rem plene comprehenderis. neque id oscitanter faciendum est: quando usu interdum uenit, ut sit facienda alimentorum commutatio. an quod de permutatione ait, non modo de ratione uictus, quæ potu ac cibo continetur, sed de alijs quoque, ut de somno & uigilia, de motu, & quiete, ac ceteris ad uitam pertinentibus, intelligendum est? ita enim fortasse intelligere præstiterit. non tamen nos latet, illud præcipue uitandum esse, ne corpora nimium expleamus: cum planum sit multa inde exoriri genera morborum, de quibus in eo potissimum libro locuti sumus, quem de plenitudine inscripsimus: ubi etiam duas esse plenitudinis species ostendimus. cum enim caussæ morborum effectrices corporibus occurrunt ijs, in quibus nulla sit humorum uitioso-

rum redundantia, aut certe superuacanea sint perexigua, non magnam admodum, immo uero modicam noxam afferunt, & ea molestia, siue morbus sit, siue quiduis aliud, breui tempore corpus occupat: contra uero si plena humorum malorum corpora offendant, certe non secus in ea agunt, atque eadem opprimendo coercent, ut pote parata ad morbos, ac soleat flamma ignis in arida ligna suam uim exercere: ac sicut accensi lychni flamma sulfuri admota: Licet enim eius subitam, & uehementem actionem intueri. ita si plenum excrementorum, quæ uitiata sint, morbus a caussis suis excitatus, corpus inuenerit, statim comprehendit, atque in sua esse potestate omnino cogit. quare danda opera est diligenter, ne corpus redundans, affluensque excrementis in morbum incidat: ne ue caussæ morborum ipsum tale unquam inueniant. fieri enim quandoque potest, ut in malum habitum cadat, & alijs plerisque morbis corripiatur, quibus adhiberi nullo modo remedium possit.

2 *Odores delectant, molestia afficiunt, implent, placant.*

placant. eorum mutationes ex qualibus in quales, ut se habeant.

Est etiam in medicina odorum usus nõ paucus. nam & in animi defectionibus, & in suffocationibus ex utero solemus suaues infra, fœtidos supra adhibere: illis ut uterus oblectatus laxetur, & calfiat: his ut offensus fere, eos auersetur, ac refugiat. est etiam quibusdam natura tributum, ut grati eis odores sint, quibusdam, ut ingrati uideantur. quod debet Medicus animaduertere, ut si quando sit facienda permutatio, ex qualibus in quales facienda sit, non ignoret. etenim si quis prius calidis oblectabatur, eoque morbo sit correptus, ad quem calidi sint accommodati, non est facienda commutatio. sin uero morbus frigidos requirat, uide ut odores sint contrarij, quod ad qualitatem caloris, aut frigoris pertinet: suauitatem autem ne mutes. hoc autem dico, ne gratos & suaues in fœtidos & insuaues mutes. ut igitur cetera commutes, seruanda tamen perpetuo est odoris gratia. alios comperias, quos odores lædunt. ijs ne adhibeas.

si necessitas urgeat, da operam, ut parum admodum consuetudinem immutes, & quàm minime homines offendas. quod uero ait, implere: id ne ad replendum caput, an ad alendum referri oporteat, incertum est. constat enim utrunque ab odoribus præstari: quorum alterum nos iam in eo aphorismo, facilius est impleri potu, quàm cibo, ex Hippocratis sententia probauimus: alterum uero, quod ad implendum uaporibus caput pertinet, ita clarum est, ut putidum sit uelle confirmare rationibus.

3 *Spiritus irrumpentes, intrantes, exeuntes, & item corpora.*

Diximus persæpe, magnam habendam esse aëris nos ambientis rationem, eiusque constitutionis, ut an purus sit an crassus, an tenuis, an cælum sit nubibus obductum, an sudum, sciamus: quem sane aërem modo spiritum irrumpentem ipse nominauit. quoniam autem is nostro spiritu ducitur, aut emittitur, quod opus est eius, quæ communi nomine uocatur respiratio,

tio, ideo ait etiam uidendum esse, qui spiritus introeant, quique exeant: ut illo uerbo significet inspirationem, cum aerem intro ad nos trahimus: hoc uero, expirationem, cum attractum iam aera foras pellimus. magnum profecto usum hæc contemplatio & ad præsagiendum de salute, aut pernicie futura: & ad morbum curandum afferre consueuit. id quod ipse sexcentis in locis docuit, & nos in libris de usu, deque difficultate respirationis eius secuti sententiam, declarauimus. iam uero quod addit, & item corpora, nihil uelle aliud uidetur, quàm ut omnia quæ corporibus nostris admouentur, consideremus: siue ea alimenta sint, ut potiones, sorbitiones, & quæ ciborum nomine appellantur: siue remedia & medicamenta, ut emplastra, unguina, & quæ pellendi morbi causa imponuntur: & item omnia quæ exeunt, ut excrementa per os, nares, oculos, aures, secessum, urinam, sudores, sanguinis profluuium, & continuum efflu xum illum uaporum, qui oculorum effugit obtutum. nisi enim hæc omnia medicus diligenter spectabit, periculum est, ne offen-

offendat: aut ne occasionem, quam esse præcipitem dixit Hippocrates, arripiat.

4 *Rumores meliores, & tristiores.*

Vult hoc quoque medico curæ esse, ne nuntij tristes ad ægrotum perferantur, neve quis coram ipso de rebus tristibus, & quæ motus turbidos afferre nobis solent, sermonem instituat: sed de rebus iucundis, & animum oblectantibus habeatur oratio. qua de re supra quoque mentio facta est.

5 *Qualia ex qualibus lingua adsciscat.*

Aegrotantium lingua solet plerunque indicare, qui nam succi uitiosi redundent in corpore. sunt enim quibus dulcia esse amara, & contra, uideantur: sunt quibus insuauia magis placeant. ut enim in uitijs oculorum fit sæpe ut omnia flaua, aut alterius coloris uideantur, pro ea nimirum specie, quam gignit humor is, qui uitiatus est, ita in lingua usu uenit. atque hoc est, quod ait Hipp. in illo loco, cibum paulo suauiorem, licet paulo sit deterior, esse ægroto concedendum. cum enim deprauatus gu-

ſtus ſit,& item uitiata ea facultas, quæ appetitum excitat in nobis, ſit, ut interdum in huiuſmodi rebus, conniuere oporteat: quando in morbo regio tantam uim habet bilis in guſtatu, ut omnia amara uideantur. ſic cum ſalſo, aut acido humore imbuta ſit,omnia,quę offeruntur,eiuſdem eſſe ſaporis ægroti exiſtimant.

Spiritus ſimili modo calidior, frigidior, craſſior, tenuior, ſiccior, humidior: implens plus, aut minus:atque ab ijs mutationes quales ex qualibus, ut ſe habeant. 6

Magna adhibenda diligentia eſt, ut aeris qualitates omnes, & eiuſdem ſubitas, & quæ ſtatis quibuſdam temporibus fiunt, mutationes medicus perſpiciat. ſi enim ſciat, quando is calidior, aut frigidior ſit, quàm uſus poſtulet, itemque ſiccior, aut humidior, & craſſior, aut tenuior, poterit omnibus uictus rationem inſtituere, quod ad aerem pertinebit, ad unamquanque temperaturam accommodatam. ac ſi qua exuperantia ſit, eam inſtituta contraria uictus ratione corrigere: &

ſi ratio

si ratio morbi ita exigat, curandum erit, ut calidæ qualitati frigidus aer, frigidæ calidus, & humidæ siccus, ut siccæ humidus comparetur. quod uero ait, de crassiore, aut tenuiore, non est ullo modo contemnendum. scimus enim Thebis crassum, ut in tota Bœotia, Athenis tenue cælum fuisse. ideo ingenio acuto Atticos, crasso Thebanos fuisse commemorant. Vnde illud Pindari, cum uellet suam poesin ornare laudibus, quod eam calumniam ægreferret infligi Thebanis de ingenij tarditate, ac proinde Bœotij sues dicerentur, sic, inquit, Bœotium uitabimus suem. sed uidendum etiam est, sitne purus aer, aut nebulosus, aut mala quadam qualitate infectus, cuiusmodi nos esse docuimus eum, qui è stagnis, aut paludibus, aut latrinis prodit. ut in libro de aere, aquis, & locis ostendimus. Adhibendum quoque studium est, ne nos fugiat, utrum multum, an parum impleat. quo in casu si magnam implendi uim habeat, parum: si exiguam, multum ducere oportebit: uel uariandum prout morbi, aut ualetudinis ratio postulabit: quam mensuram nobis suppeditabunt ui-

res

res corporis,& robur,& firmitas. quocirca,ut in superioribus, monet, habendam esse rationem mutationum: hoc est ab aere calido in frigidum,& contra, & item in alijs repugnantijs & simplicibus, & coniunctis, ut fiat commutatio: ut quid repente, quid progressu temporis faciendum sit, intelligamus.

Continentia, contenta, impetum facientia. 7

Planum est continentia hic appellari solidas corporis partes: siquidem humores hæ partes continent: contenta uero humores, qui solidis partibus continentur: impetum denique facientia, spiritus: quod hi ex omni parte, & momento temporis corpus quod in suo statu sit, facile, & sine ullo impedimento penetrent. nos uero iam alibi docuimus, quæ nam sint solidæ corporis particulæ, ut ossa, nerui, uenæ, & arteriæ, ex quibus tum musculi ipsi: tum uero caro, & tota moles corporis est constituta. ad quod genus pertinent etiam cōcretiones eorum omnium, quæ extima, quæque intima nominantur. exposuimus etiam, quænam contenta uocentur, hoc

est humida omnia, quæcunque in uasculis sunt in totum corpus pertinentibus. sunt autem hi quattuor humores: ut sanguis, ut bilis flaua, ut pituita, & atra bilis. quibusdam uero eorum instrumentum a natura attributum, ut flauæ bili uesicam fellis, atræ lienem diximus: sanguini nullum esse proprium datum, sed uenas omnes, sicut neque pituitæ. Ex hoc triplici genere, hoc est ex continentibus, contentis, & spiritibus corpus humanum constat. medicus uero dare operam debet, ut omnia naturali in statu sint, ut solidæ partes suum numerum, figuram, quantitatem, & positum habeant: humores attemperati sint, ne sit ulla ipsorum exuperantia, neve defectio, sed sit apta omnium symmetria: spiritibus ne sit aditus ullo in loco interclusus. ita enim corpus bona ualetudine perfruetur. sunt, qui addant in fine huius sententiæ, corpora: quod tamen ab ijs libris abest, quos ego adhuc uiderim. uerum & si uerbum illud addas, nullam tamen aliam inde elicies, quàm eam, quam nos attulimus, sententiam. itaque si sic, ut nos, siue ut alijs placet, legas, quod ad

mentem Hippocratis pertinet, nihil interest.

Sermonibus ac silentio. dicere quæ uult: eaque 8
sermonibus quibus utitur, siue magni, siue multi: siue ueri, siue ficti sint.

Hæc sententia conuenit cum superiore, in qua monuit, ingressum, sermones, figuram, uestemque ægrotanti gratam esse oportere, sicut tonsuram, ungues, & odores iucundos. uult enim, ut medici oratio, atque etiam adstantium sit ægroto iucunda. idem censet agendum de silentio: ut si loquax sit suapte natura ægrotus, morem quoque ei medicus gerat, ut ipse sit loquacior: si ille taciturnus ipse quoque idem institutum seruet. uult præterea medicum uti eo sermone, qui sit ægro familiaris. quod non secus de uoce intelligẽdum est: ut si altiore, aut submissa loqui æger uelit, idem medicus faciat. itemque ueritatis studio ducatur, uera itidem medicus referat: sin fictis, falsisque delectetur, ficta referat, ac uulgi rumores narret. In quibusdam libris legitur non hoc modo, εἰ πεῖν, ἃ

βούλεται, sed μὴ εἰπεῖν hoc est non dicere, quæ uult: quod ita ueteres Hippocratis interpretes exponunt, ut iubeat, non esse loquẽdum ad gratiam ægrotantium: sed si quid urgeat, si quid prohibendum sit, si quid imperandum deniq;, illud esse aperte, & sine circuitione dicendum. hoc autem mihi non fit uerisimile. quia quæ sequuntur, hoc est, sermonibus, quibus utitur, siue prolixis, siue breuibus, siue ueris, siue etiã fictis, repugnant huic sententiæ. Siue igitur legas affirmando, siue addas negationem, idem elicietur sensus: prima enim scriptura significabit, dicenda ea, quæ uelit ægrotus: secunda uero, non dicenda, quæ ille dici nolit.

9 *Abeuntia noscere oportet, unde inceperint, aut ubi cessarint: aut quantum dissiparunt: eorum item colores, calorem, salsuginem, dulcedinem, tenuitatem, crassitudinem: æqualiter, an inæqualiter: corpus, tempus: mutationes quales ex qualibus habeant.*

Dubium esse nemini potest, quin hæc omnia sint ab Hippocrate relata in commenta-

mentarium, ut paratam haberet materiã, unde, cum uellet, multa sumeret, quo librum edendum conficeret.hæc.n.eiusmodi sunt, ut aliquod memoriæ lumen afferre possent. monet autem hoc loco, ut excrementa omnia attendamus, & ipsorum uim, naturamque cognoscamus.idq; duobus uidetur capitibus complecti, qualitate nimirum, & quantitate.ait.n. nobis uidendum esse, quando excretio inceperit, & quando cessarit: & quàm uehementer corpus afflixerit, uiresq; disiecerit: quod ad quãtitatem uidetur pertinere: deincepsq; agit de qualitate, cum ait, colores, calorem, salsuginem, dulcedinem. hortatur Medicos intueri colorem excremẽtorum, siue ij per sedem, siue per urinam, siue per nares, siue per palatum, siue etiam per uomitum, aut per hæmorrhoidas excernantur.solet.n. plerunq; color indicare humorem uitiatum. adde quod præsagia quoq; ex coloribus sumimus: quod idem fit ab alijs qualitatibus, quas commemorat.nec minus utilitatis affert cognitio tenuitatis, & crassitudinis, ut humores distinguamus, ut sciamus, quos euacuare, quos prius con

coquere oporteat: & internoſcamus, dandum ne medicamentum ſit, an ſecanda uena, an clyſteribus utendum, aut quid deniq; facto opus ſit.ad idem pertinet, quod ait de corpore, deq; tempore: ut ſciamus, extenuatum ne corpus ſit, an iuuenile, an ſenile, an robuſtum,& carne conueſtitum, an perferre diutius morbum poſſit. nam quod tempus ait eſſe conſiderandum,diligenter attendendum eſt: ut ſciat Medicus, utrum ſit morbi principium,an incrementum, an ſtatus, an declinatio: ſiquidem tot eſſe morborum tempora nos iam quodam in opuſculo demonſtrauimus. præterea utrum in acceſſione febris, aut incremento, aut alio morbi alicuius tempore æger uerſetur, cognoſcere Medicus debet, ut quo tempore excretiones fiant, intelligat: ut ſi per urinas,per alui excrementa, per ſudores fiat euacuatio. Ad hanc quoq; contemplationem dies critici pertinent: quæ res ſummo ſtudio notanda eſt: nam ſudores, ut eſt apud Hippocratem, ſi in eo, qui febrim habet, inceperint tertio die, & quincto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & quartodecimo, & ſeptimo de-

cimo, & uigeſimo, & ſeptimo uigeſimo, & quarto & trigeſimo, boni exiſtimantur, cum morbos iudicent: ceteri uero, qui aliter prorumpunt, ſunt indicia laborum. merito igitur cenſet, habendam eſſe temporis rationem.

An tentata expulſione, ſuperarit. 10

Monet uidendum eſſe, an cum natura excretionem aggreſſa eſt, ſuo conatu morbum ſuperarit, & uitiatos humores penitus excreuerit. hoc autem cognoſcet medicus duobus illis inſtrumentis, quæ nos in aphoriſmis deſignauimus hoc eſt, ſi contulit, & æger facile fert. tunc. n. ſcimus morbum eſſe profligatum, & nihil reliquiarum ſupereſſe. alioqui cum tentauit, nec præſtare totam rem natura potuit, debet medicus adiuuare, ne recidiua ſtatim ſubſequatur; ut ſolet excitari, ſi quid ſit relictum in corpore, quod afferre morbum poſſet.

Lachrymæ uolentibus, inuitis, multæ, paucæ, calidæ, frigidæ, craſſæ. 11

De lacrymis ſupra dictum eſt, ſi in acutis morbis ſponte fluant, boni conſulen-

dum esse: si non sponte, mali: id ipsum in febribus & alijs morbis tenendum esse, ipse etiam alibi censuit. addit autem hoc loco, spectandum esse, an multæ, an paucæ sint: ut inde de humidiore, aut minus humido cerebro facias coniecturam. idem de calidis, ac frigidis statuendum est. illæ enim calidum, hæ frigidum humorem in cerebro redundare: ut crassæ crassum, & tenues tenuem indicabunt.

32 *Gustus, uomitus, sputum screatu, aut tussi eulsum.*

Diximus maximum fuisse apud ueteres usum uomitus. itaque permagni referebat, scire, quibus conferret, & quo tempore esset imperandus, & sæpe ne, an raro utendum hoc remedio esset. Sed utilitatem quoq; affert uomitus consideratio ad præsagiendum, ut in commentarijs in præsagia declarauimus. ubi etiam de sputo, deque screatu satis diximus. in quo notandũ illud est, etiam e gula, & uentriculo sanguinem uomendo expelli: ut e particulis, quæ respirationi deseruiunt, tussi: & ex faucibus,

cibus, ac gurgulione, ſcreatu: denique ex ore, ſpuendo. qui uero plura ſcire aueat, noſtros ille commentarios percurrat.

Solis æſtus, frigus, humiditas, & ſiccitas: tum mutatio per quæ, ex quibus in quæ, ut ſe habeat. 13

Ait conſiderandum eſſe, an quiſpiam in morbum inciderit, quod diutius in ſole ſit moratus, aut frigus perpeſſus ſit. hæc. n. duplex cauſſa multiplices gignere morbos ſolet: ut etiam humiditas, & ſiccitas. ſed de temporum mutationibus & naturis abunde actum eſt a nobis in tertio aphoriſmorum, & item in ijs commentarijs, quos in librum de aere, aquis & locis, & in librum de humoribus, edidimus: ſicut etiam fere de ijs omnibus, quæ deinceps conſequuntur.

Labores, ſomni, otia, uigiliæ, quæ per ſomnum accidunt, inſomnia, cubilia, in quibus, & ex quibus. 14

Hoc loco nomen laborum pro exercitationibus uſurpauit. qui enim ijs aſſuetus, eas deſinit, aut non ita, ut prius, utitur, ple

rũque pati solet. quare Medicus, si potest, debet dare operam, ut hominem ad pristinum statum reducat: ita etiam faciat in eo, qui cum in otio uitam degeret, coactus sit, multos, magnosque labores suscipere. iam uero de somno, ac uigilia est eadem ratio: & item insomniorum, quorum uim supra exposuimus. admonet non esse negligendam contemplationem cubilium: ut scias duro ne, an molli uti strato æger consuesset: & quo in loco habitare, & iacere debeat: quod sane ad morbum depellendum plerunque multum ualet.

15 *Mentis cogitatio expendenda, sua ne sponte, sine instrumentis, et rebus, mœreat, gaudeat, timeat, confidat, speret, ac desperet, ut Hippothoi puella suo in animo sciebat per se ipsam ea, quæ in morbo eidem acciderant.*

Hoc præceptum ad præsagia pertinet. nam si quis lætatur, aut mœret sua sponte, sine caussa perspicua, non dubium est, quin humor melancholicus eum affligat: quod ipse in aphorismis ait his uerbis: si inquit, timor & mœror diu perdurant, humorem

morem melancholicum indicant. Simili quoque modo iam didicimus lætitiam sine aperta caussa, desipientiam arguere. mirabile autem est, quàm uariæ imagines rerum obuersentur animis eorum, quos hic humor uexat. quidam. n. se in testam esse commutatum existimabat, proinde neminem sibi propinquare uolebat, ueritus nimirum, ne se confringeret. alius nullum se habere caput arbitrabatur, itaq; necesse fuit, grauissimam e plumbo galeam eius capiti imponere, ut se tandem habere caput persentisceret. alius putabat, sibi adesse tibicines perpetuo, idcirco sæpe illos extrudendos esse, & expellendos clamitabat. ac plerique horum sunt, qui ubi conualuerint, meminerunt eorum omnium, quæ in morbo gesta sunt: quod memoria illæsa permansisset: licet cogitatio de recta uia deflexisset: quod ipse Hippothoi filiæ euenisse memorauit.

Aetatem ab ætate discerne: & an ante, aut 16
post factum est, quàm oporteat: ut si hieme solutus
morbus est, & seni, aut puero, quod ad ætatem
pertinet. & num æstate ante, uel post, quàm de-
ceat:

ceat: exitus dentium, pilorum eruptiones semen, plus & minus, capillorum incrementum, crassitudo, potentia, diminutio.

Aetatis, anni temporis, regionis, & consuetudinis habendam esse Medico rationem, sexcentis in locis Hippocrates monuit: siquidem perpetuo inspiciendum sit, in qua ætate, quo morbo, qua regione, & quo anni tempore medicamenta propinētur. concedendum.n. multum est etiam consuetudini, sicut ætati. hoc certe scitum est, pueris & senibus ut neq; uacuationem per medicamenta, sic neq; per inediam imperandam: quod illorum uirtus cito dissipetur, hi uero, utpote qui iam ætatis uitio refrigerati, & imbecilles, durare diutius non poterunt. illud etiam uidendum, an morbus puerum, an senem corripiat. spes.n. in puero est, fore, ut ætate procedente commutetur: in sene non item: sed siqui morbi longi eos occupant, fere ad mortem usque eis comitantur. Sed neque hoc esse satis existimauit, quod cognoscatur: addidit enim, an ante, aut post factum quid sit, quàm oporteat: hoc est, ut

uideamus,

uideamus, an morbi æstiui sint exorti uere, & an uerni per hiemem: & an hiberni per autumnum apparuerint. siquidem uehementem affectionem, & ualidam caussam esse necesse est, quæ alieno tempore huius modi morbum excitarit: ut si ardens febris hieme, & morbus attonitus æstate exoriatur. hi namque morbi prorsus naturæ temporum illorum aduersantur: suntq; periculosiores, quàm si suis temporibus, hoc est calidi morbi calidis temporibus, & frigidi frigidis excitarentur. ait etiam considerandum esse exitum dentium, hoc est ætatem eam, in qua emittere dentes pueri incipiunt: & item eruptionem pilorum, hoc est cum puberes fiunt: & cum primum semen profunditur, quo sane tempore fit etiam uocis in asperiorem commutatio. & attendēdum qui ab hac ætate, plus, minusve absint. denique monet, ut puerilem ætatem, florentem & uirilem, atque etiam senilem diligenter spectemus: quas sane ætates ipse tribus uerbis indicauit, his, crassitudo, potentia, diminutio: quæ nos ab ipso, ut ętatū inditia, proposita esse, & tanquam signa conscripta existimamus.

17 *Quod cognatum, quodque per se est, spectandum: ac quanto magis, & minus.*

Morbi aut per se se membra corporis occupant, aut per consensum aliarum partium. nam cum inter uterum & mammas non mediocris sit consensus, hoc fere fit, ut si uterus male affectus sit, mammæ quoque simul patiantur: contra si mammæ laborent, etiam uterus non sit expers malorum. simili quoq; modo accidit, ut firmum caput suapte natura quis habeat, tamen quia magna uis uaporum a uentriculo in ipsum comportatur, in consensum morbi trahatur: sicut etiam potest contingere, ut ipsum per se dolore tentetur. quare uidere Medicum decet, ut hæc apte distinguat, ne quem morbum consensus partium genuit, per se exortum arbitretur: aut etiam contra; & ita minus recte adhibere medicinam tentet.

18 *Anni tempus, num in eo quid citius, aut tardius sit factum: & an tempus, in quo est factum, pluuium fuerit, an squalidum: calidum, an frigidum:* cum

cum uentis, an sine uentis: & qui uenti flarent. & an in anni, aut temporis principio, medio, fine, aut semper, & hora præterita, uel præsenti, uidendum.

De anni constitutionibus supra copiose disseruimus: de temporum uero mutationibus, quæ morbos pariunt, quæque uel statum suum anteuertunt, uel subsequuntur, in aphorismis abunde egimus, ut de uentis cum ibidem, tum etiam in libro de aere, aquis, & locis, & in tertio in librum de humoribus commentario. quare nihil est, cur hoc faciam longius: neque par est, ut quæ alibi recte dicta sunt, huc transferamus.

Tempus morbi & hora, & quæ succedunt, spectanda. circuitus item, & ex his, qui maiores, qui multa habent incrementa: & alterius morbi incrementum, itemque remissio, ac uigor, & magis, ac minus cessans: & quando, ac quomodo, quo tempore, qua ætate denique. 19

Superior sententia anni tempora, eorumque mutationes comprehendit: hæc uero tempora morborum, non quæ esse

quatuor nos docuimus, ſed quo tempore morbus exortus ſit, hoc eſt, an hieme, uere, æſtate, & autumno hominem corripuerit. ſcripſit.n.etiã in aphoriſmis hac de re, ac monuit quoſdam breuiores eſſe, quoſdam diuturniores, ſi æſtate, aut autumno inceperint. uult uero etiam ſymptomata, quæ comitari morbos ſolent, ſpectari. hæc enim modo ſalutaria, modo pernicioſa cenſentur. Sicut præſtat febrim conuulſioni, quàm conuulſionem febri ſuperuenire: & in alijs pleriſque morbis idem uſu uenire ſæpenumero animaduertimus, & ipſe in aphoriſmis adnotauit. Circuitus quoque attendendi ſunt, ne in acceſſionibus ægrum alamus, & ita morbum augeamus. quia uero & uehementiores, & mitiores eſſe circuitus ſolent, ideo monet, ut & maiores, & minores ſpectemus. ſi enim acceſſiones uehementius hominem conflictarint, incrementum notabile indicabunt: & item morbum acute moueri, aut uelociter, ut ad ſtatum properet. neque incrementa circuituum ait eſſe oſcitanter cõſideranda, quando non mediocrem nobis uſum ad tempus futuri ſtatus cognoſcendum

dum sint allatura. addit etiam tempora morbi nobis esse nota oportere, ut principium, incrementum, statum, ac declinationem. denique uidendum, in quibus morbus magis cessarit, in quibus minus. hoc autē ex pulsu potissimum cognosces, si is ad integritatem redijt, aut secus. Sed hanc tractationem, ut alibi diximus, Hippocrates omisit.

Modi superuenientium morborum considerandi: & num quis cum uomitu, aut sine uomitu inceperit: an epoto quodam adstricti sint; aut parum purgati. 20

Vtrum acuti, an non superuenientes morbi sint, cognoscendum esse ait: ut eorum impetum uideamus, eique occurramus. præterea quærere de ægroto, aut familiaribus debemus, utrum morbus cum uomitu, an sine uomitu inceperit. quod huc pertinet, ut si ad uomendum æger sit procliuis, & se se uomitionibus euacuare consueuerit, nos quoque eodem utamur remedio. sin contra, ut neque cum uomitu inceperit, neque ad uomendum aptus

homo sit, nos quoque uomitu uitato, alia præsidia adhibenda esse intelligamus. postremo admonet, hoc esse attendendum, an per secessum purgatio recte fiat: quod quidam ita sunt a natura facti, ut per infernas partes aut uix purgentur, aut non nisi magno cum labore, & dolore: quidam uero ideo epoto medicamento non purgantur, quia crassi, incoctique humores adhuc sint: quos ut educas apte, concoques.

21 *An candidi febricitent: & horum labra, & modus, & tempora.*

Senes, propter frigidum ipsorum corpus, non nisi uehementi de causa in febrim incidunt: quos, ut pote exangues fere, & a natiuo calore destitutos, exalbescentes uocauit: eorum quoque spectanda esse labia subiunxit, ut si ulcerata sint, de magnitudine febris faciamus coniecturam. Sin aliter affecta sint, pro ratione affectionis ipsa æstimemus. Sed & modus considerandus est, ut de uita, aut morte fiat præsagium.

Corpus, actioque obseruanda, itemque aspectus, auditus, nasus, tactus, lingua, cogitatio. 22

Persæpe dictum est, spectandam esse corporis constitutionem, & actionem nō modo corporis totius, sed etiam singularum partium: ut quę suo munere fungitur, sana; quæ eo fungi non potest, infirma iudicetur. quod ut intelligamus, subiūgit, quæ actiones attendendæ sint, ut aspectus, quē oculi præstant, sit ne integer, an aliqua ex parte uitiatus, ut sæpe dixit supra, dextrū, aut sinistrum oculum distortum esse: tum auditus, ut si secundum aures, aut in ipso meatu aurium quid uitij sit exortum: tertio loco nasus, ut de facultate odorandi faciamus coniecturam: tum tactus, ut sciamus, corpus ne calidum sit, an frigidum, an temperatum: an uero ulla noxa in sensum tactus ceciderit, quod uel paraplegia, quam uocant, aut aliud simile symptoma solet efficere: superest gustatus, ut omnes sensus corporis sint enumerati: quem ipse linguæ nomine significauit. postremo uero quia non solum ea quæ ad corpus,

ſed etiam quæ ad animum pertinent, ſpectanda ſunt, ideo addidit nomen cogitationis: ut omnes animi functiones eo nomine comprehenderet: quas noſſe Medicus debet, ut an in ſuo ſtatu, an uero de eo ſint detruſæ, perſpiciat.

23 *Tumores in palpebris ſuperioribus relictos noſſe oportet: nam ceteris mēbris extenuatis recidiuæ fiunt. in extremitate uero ſubrubri duriq; ac ualde † turpes. in his enim exorientia, & coarctata continentur, ut Polymedæ Pharſalo uſu uenit.*

† Lib. Ald. habet γλιοχρὰ. i. glutinoſi.

Vnico exemplo oſtendit eos tumores, qui in ſuperioribus palpebris relicti ſunt, recidiuam efficere, communi ratione eorum, quæ in morbis relinquuntur: præcipue autem id contingere, cum cetera mēbra ſint extenuata. Torſit autem ueteres interpretes hæc dictio. quocirca quidam eam fere totam commutarunt: quidam uero ita, ut nos attulimus, legentes, rectum inde elicere ſenſum ſunt conati: alij unico uerbo commutato, ſe ueram inueniſſe ſententiam ſunt arbitrati. nos uero de illorum diſſenſione nihil dicemus, quid uero

ſentiendum ſit, paucis exponemus. quare quod ait in ſuperioribus ita accipiendum eſt, quaſi ut tumores præter naturam ibi exortos, aut etiam prodeuntes.

⁂ Deſiderantur quædam. ⁂

Cum impetu rumpuntur tumores, ac liuores in lippitudinibus, & in ulceribus. itemque deiecta ex tuberculis, & ſuppurationibus ſpectanda ſunt. ſigna enim ſunt. 24

Tumores, qui in lippitudinibus oriuntur, cum ad ſuppurationem peruenerint, cum impetu rumpuntur; & confecto iam pure, noxij humores erumpunt. quæ uero deijciuntur in tuberculis, & ſuppurationibus, quæ per aluum plerunque excernuntur, ſpectanda ſunt, ut tubercula rupta eſſe inde colligamus. priſci autem interpretes hoc quoque loco plura attulerunt. nos

in locis obſcuris diutius uerſari nolumus, cum multa adhuc ſuperſint, in quibus multum operæ, ac temporis ponere utiliter poſſimus.

25 *Circa meſſem tormina, & dolores circa umbili cum a porris, ſed & ab allijs extiterunt.*

Vſum porri circa meſſem modo tormina, modo dolores excitare creditum eſt. in cauſſa eſt acrimonia. cuius etiam allium eſt particeps. ut uel ob hanc cauſſam minus mirabile ſit, ſi caput aggrauat, flatum gignit, faſtidium affert, & dolorem eum excitat, qui eſſe moleſtus prius conſueuerat.

26 *Ignis ſacer in quibuſdam a ceruice exortus in facie iudicabatur. quibus autem nigra erant in ceruice, mala: & quibus puſtulæ & quæ turbationem afferrent, mala.*

Ad recordationẽ eſt hæc cõſcripta ſententia: ut poſtea longiore ambitu uerborum eam explicaret. cum enim ignis ſacer quoſdam corripuiſſet, & a ceruice ducto

initio in faciem pertransisset, ibidem iudicatus est. quod ipse, ut raro contingens, obseruauit. uix enim fit, ut recte morbus iudicetur, cum ab ignobili ad nobilem partem commigrat. in quo aduertendum est, quibus nigra in ceruice apparuerant, malum portendisse. hoc est nõ fuisse in ijs sacrum ignẽ rite iudicatum, quod sanguis ille crassus, aterque expurgari non posset. ac multo etiam peius fuisse, si pustulæ scatentes cutim occupassent. iam uero si alui turbatio, & mentis alienatio erant consecutæ, æger erat in desperatis: quod eam turbationem malitia, magnaque copia humorum excitaret.

Adamantus, cum esset melancholicus, magna peplij copia sumpta, aliquãdo nigra euomuit. quod etiam alias sumptis cepis fecit. 27

Hanc etiam historiam, ut admirabilem adiunxit. cum enim humor melancholicus grauis sit, ut suapte natura deorsum feratur, ideoque facilius per aluum, quàm per uomitum euacuetur; sicut flaua bilis propter leuitatem facilius uomitu reijci-

tur, quàm ut per inferna expurgetur; contra tamen in Adamanto accidisse commemorat, cum ille peplijs copiose usus esset, & item cepas comedisset. nam quod ait nigra, non dubium est, quin atrum, & melancholicum humorem significet.

28 *Febres, in quibus labia ulcerantur, æqualiter intermittunt: ac tertianis refrigerationes sunt, ardentes autem semper statim ad manum soluuntur.*

Labia uidentur nullam aliam ob caussam ulcerari, nisi quia acer quidam uapor illuc a uehementia febris amandatur, qui partes illas quasi ardore quodam consumit: nihil tamen mali præterea facit, præter ulcerationem, cuius nunc Hippocrates mentionem facit. hoc autem cum in tertianis quandoque contingit, tum uero maxime in ardentibus, cum febris caloré perferre æger non potest. atque has quidem febres ait æqualiter remittere, quod neq; ullam habeant remissionem, nisi omnino soluantur: at in tertianis ait esse refrigerationes, & intermissiones; adde uero etiam pulsus ad integritatem redire, tum

eas repetere, ut tertio quoque die hominem occupent. ardentes uero cum soluuntur, hoc confestim faciunt, ac si manum ad moueas statim eas solutas esse persenties. deuincuntur enim a manu, neque postea redeunt.

Quale in articulis insit, & an non ad suppurationem perueniant. 29

Interdum totum corpus pituita refertum redditur, ut quidam quasi muci per urinam excernantur. quo sane tempore potest contingere, ut etiam ad articulos decubitus fiant, & abscessus quidam similes, ijs, qui in hydropibus sæpe cernuntur, ibidem excitetur. monet autem, ut si quis te ad eiusmodi homines curandos accersat, caueas, ne tibi idem, quod plerisq; medicis, atque ijs quidem non uulgaribus, accidat. cum enim illi abscessus eos aperuissent, in eaque essent opinione, fore, ut saniem ibi copiosam essent inuenturi, tantum abest, ut saniem eo in loco conspexerint, ut totam carnem, qua articuli contegebantur, pituitosam plane, & muco ple-

nam intuentes, ſe deceptos, & falſos deprehenderent. id autem uitare omnes ſummo ſtudio debent, ne & ipſi male audiant, & ægrotis perniciem ultro moliti eſſe exiſtimentur: præſertim cum uel mortem afferant, uel dum altius plagas adigũt, neruos etiam præcidant, atque ita mancum, ac decurtatum hominem reddant. eſt igitur diligenter obſeruandum, ne quid temere facias, in articulorum tumoribus incidendis: præſertim niſi certo ſcias, ea quæ inſunt, ad ſuppurationem deueniſſe: ut ipſe accurate monuit.

30 *Conſuetudo, dum ſani fuimus, attendenda qualis in uictu, ueſtitu, laboribus, ſomno, rebus uenereis, & mente fuerit.*

Conſuetudinem in ſex potiſſimum rebus obuerſari ait oportere, in cibo ac potu, in ueſtitu, & alijs, quas commemorat: quia, ut in commentarijs de uictus ratione in morbis acutis diximus, magna uis conſuetudinis eſt. nam ſi quis ſemel modo cibum ſumere ſingulis diebus conſueuerit, uelis autem eum bis alere, non

mediocriter lædes: ſicut etiam contra, ſi abſtineas. præterea, quæ conſueta ſunt, lædere minus ſolent. ſed quanta uis conſuetudinis ſit, nos iam uno libro copioſe docuimus, quem de conſuetudine inſcripſimus. quod autem ait, σκέπῃσι, non modo ueſtitum poteſt indicare, ſed habitationem quoque: ut inquam inueſtiget medicus, an ęger ſolitus ſit in domo, an ſub dio cubare, & an intra domeſticos parietes multum, an parum ſe continere: ut inde de aere ambiente facere coniecturam poſſit. nec minus tamen ad ueſtimenta poteſt referri. addit tertio loco labores ſolitos eſſe ſpectandos: quod tantum poſſit conſuetudo, ut uel ſenes, uel imbecilli commodius, quàm uel iuuenes robuſti, labores ferant: id quod ipſe in aphoriſmis, & alibi ſæpe, uim conſuetudinis ornans laudibus, ſcriptum reliquit. Ad hæc ait, attendendum, quantum, & quando quiſq; ſomno indulgere per ſanitatem conſueſſet: ut uel de periculo, uel de ſalute, uel de morbi diuturnitate, aut breuitate loqui certius poſſe Medicus uideatur. quinctum locum tribuit rebus uenereis, ut in illarum

quoq;

quoq; usu mos pristinus, consuetudoque seruetur: ne ue magna fiat immutatio. supra n. diximus ex ipsius Hippocratis sententia labores, cibos, potus, somnos, res uenereas mediocritatem excedere non oportere. ultimo loco ait expendendum, qualis fuerit mens eius, dum integra ualetudine frueretur: ut quantum a statu naturæ suæ deflexerit, nos non fugiat. plerique enim læti sunt, aut mites, aut blandi. qui si contrarium in statum sint mutati, causa statim peruestiganda, & eidem est occurrendum. quod idem est, si contrariam in partem sit facta mutatio, faciendum.

31 *Qualiter morbi, & a quibus in quos modos mutentur: ad quæ loca uersi sint, quando inceperint, adfuerint, cessarint.*

Nisi quis morborum modos norit, uix, aut ne uix quidem curare eos recte sciuerit. sunt. n. morbi, aut continui, aut intermittentes: aut acuti, aut longi: præterea aut cessarunt, & postea repetierunt; aut denique sunt aliquo modo commutati: aut e loco ad locum alium decubuerunt. quod

cum de decubitu supra loqueremur, quomodo fiat, ostendimus. ac non modo hæc cognoscere Medicus debet, ut supra monuit, sed scire etiam, quando morbus inceperit, ut inde faciat coniecturam, utrum in statu, an adhuc in incremento sit, an declinet. quod permagni refert tum ad remedia adhibenda, tum uero etiam ad uictus rationem recte instituendam.

In quibus incontinens terrefactus, sit spectandũ. 32

Quicunque se a rebus uetitis abstinēt, ij uel iudicio id faciunt, uel affectu, & monitu aliorum. iudicio faciunt ij, in quibus ratio cupiditatem uincit, ut uel ipsi cupiditate relicta gaudeant: uel rationi quidem obtemperent, uerum ad ea, quæ deseruerunt, oculos retorqueant. hos ἐγκατεῖς, hoc est continentes uocant. qui uero affectu quodam sunt continentes, id ipsum duobus modis faciunt, hoc est pudore impediti, ut solent ingenui homines, & liberaliter eruditi: aut, cum seruili ingenio sint, metu solum abstinent a rebus prohibitis. hi uero suapte natura incontinentes sunt, sed metu ægritudinis perterriti, in officio continentur,

tinentur, ut non scortentur, non potent, non se se cibis expleant: aut hos, uel illos cibos, quod esse noxios audierint, non gustent. id ergo uidere Medicus debet, ut quædam concedat, quædam prohibeat: moneatque quæ mala, quæque incommoda sint ex usu rerum uetitarum consecutura: ne si ægrotus deliquerit, ipse culpæ affinis existimetur.

33 *Victus in morbo contrarius.*

Est Hippocratis explicata sententia, cõtraria curari contrarijs, eandem nunc iterat, ut nobis in memoria firmius hæreat. ac nihil aliud hic monet, nisi, ut quæ ad uictum pertinent, ea contraria morbo instituas.

34 *Facilitas, & difficultas in tolerando.*

Hoc ipsum sexcẽtis in locis inculcauit. causa est, quia mirificam in facienda medicina utilitatem affert. uidendum enim est, num æger facile ferat morbum, medicamẽta, inediã, euacuationẽ, & cetera oĩa, quorum in morbis habenda ratio est. Si facile ferat, boni consulendum: si ægre, & cum labore

bore, mali. quod in euacuationibus eſt potiſſimum obſeruandum, ut ſcias an cohibẽdæ ſint, an uero adiuuandæ, aut ita ſinẽdæ. idque ſiue natura eas moliatur, ſiue Medicus ſua induſtria eaſdem tentarit.

Ne te lateat, quantum uictus ratio cognoſci poſſit. magna enim calamitas eſt, hanc ſi ignores. 35

Niſi quis uictus rationem probe cognitam habeat, profecto innumera incommoda ægro afferet, quæ uel mortem, uel certe eius periculum minabuntur. debet igitur Medicus diligenter in hanc curam incumbere, ut quæ ad uictum pertinent, accurate pernoſcat omnia, ne quid delinquat, ſed ægro ſemper adiumento ſit.

Similitudines præſtantibus etiam Medicis errores, & dubitationes afferunt: cauſa uero ipſa, econ uerſo. Scio autem difficile eſſe etiam† intelligenti ratiocinando uias cognoſcere, ut ſi acutum caput habeat, ſi ſimus, ſi ſubſiccus, ſi biliosus ſit: ſi difficulter uomat, ſi niger, iuuenis, temere uictitans: hæc inquam omnia ſimul & inter ſe conuenire difficile eſt. 36

† Lib. impreſſus non habet εἰδότι. i. intelligenti.

Vt

Vt in philosophia magnos uiros, & clarissimos philosophos scimus esse deceptos in similitudinibus non rite discernendis, ita etiam in medicina usu ueniat, necesse est, neque enim rationum similitudines agnoscere possunt ij, qui non diu, multumque, & quotidie in rationibus sunt uersati: in quo maxime peccant ij, qui aliquid eorum, quæ uitam humanam attingunt, temere pronunciant, idque faciunt aut opinione sapientiæ, quam sibi arrogant, aut honoris, aut quæstus gratia. ut autem intelligeremus, quam acri studio debeamus laborare, ut ne nos similitudines fallant, scripsit hanc rem non modo uulgaribus, ignarisque hominibus errores, ambiguitatesq; afferre, sed optimos etiam Medicos, & ualde exercitatos in errorem induxisse. caussa igitur spectanda est, qua cognita, fiet, ut minus labamur, minus decipiamur, & firmiore coniectura curationem simus adhibituri. uidetur tamen quasi excusationem quandam subiungere, cum ait, scire se, quam difficile sit, rationes curationum omnes cognoscere, quæ uidentur uarijs in rebus consistere, ut in corporis figura, utrum

 quis

quis capite sit acuto, an uero simus sit: ut in temperatura, utrum inquam sit siccus, an humidus, calidus, an frigidus: ut in humorum cognitione, utrum biliosus, an pituitosus, an melancholicus sit: ut in affectione corporis aptus ne sit quispiam ad medicinas, ad uomitum, ad excretiones per aluum, per urinam, per sudores, & cetera huius generis. Sicut etiam ex colore possumus facere coniecturam de humore redundante, nisi sit is propter aliquam externam permotionem, & perturbationem mutatus. & item ex ætate nobis potest aliquid suppeditari, ut ex consueta uictus ratione, ut an conuenienter bonæ ualetudini uitam traduxerit, an sine ullo discrimine rebus omnibus, & temere sit usus. quæ omnia inter se coniungere ait esse perdifficile: ac multo etiam laboriosius de eis recte iudicare.

Fistula cuidam rursus rumpebatur: quod tussicula permanere prohiberet. 35

Dixit permanere, id est perdurare, & perseuerare: quia cum iam fistula esset ci-

catrice

catrice conclusa, tussiculæ motus pectus agitabat, atque ita occlusam in eo fistulam aperiebat. uel etiam humores in capite collecti ad pulmonem deferebantur, atque ita erodebant id, quod iam esset conglutinatum. hanc sibi historiam scripsit Hippocrates, ut postea pluribus uerbis enarraret. hæc autem pauca sibi ad recordationem adnotauit, cuiusmodi etiam est, id quod sequitur.

37 *Cui iecoris fibra complicata erat, eum concussi, & dolor statim sedatus est.*

Hoc uel casu, uel ictu, uel ex lucta, uel alia externa caussa, potuit contingere. concussio autem fecit, ut suum in locum fibra rediret. quare non mirabile est, dolorem esse eo pacto sublatum.

38 *Thasi Satyrus, cognomento Grypalopix qui dicebatur, cum circiter uigesimum quinctum annum ætatis ageret, semen genitale per somnum sæpius emittebat: id quod etiam per diem sæpenumero ei accidit. is cum ad annum trigesimum peruenisset, tabidus factus, interijt.*

In urbe Thaſo ait hoc,quod narrat,contigiſſe. Satyrus enim cum magnam uim ſeminis emiſiſſet,idq; non ſolum nocturno, ſed etiam diurno tempore, circa annum ætatis trigeſimum eſt factus tabidus,& ita mortuus eſt. quod Hippocrates nulla alia nota temperaturæ, aut ſigno aduētitio adiuncto, memoriæ prodidit.

Abderis paleſtræ cuſtos,qui Stheneus uocaba- 39
tur, multum luctatus cum alio fortiore,in caput cecidit. inde abiens aquam frigidam copioſe bibit. Poſt hæc autem illa nocte ſubſecuta eſt uigilia, moleſtia,& extremorum refrigeratio. poſtridie domum ingreſſus eſt: & glande ſedi impoſita, aluus nihil deiecit. parum minxit, cum nihil minxiſſet prius.ſub noctem lauit.& tamen uigilia, moleſtiaque perſeuerarunt. delirauit.tertio die extremarum partium refrigeratio eum corripuit: calefactuſq; ſudauit. epoto uero mulſo tertio die mortuus eſt.

Probabile eſt,cum ex ictu concuſſum eſſet cerebrum, magnam ei noxam eſſe ex aquæ potu allatam: unde uigiliæ,& moleſtiæ ſunt conſecutæ: & extremæ partes frigore correptæ ſunt. Sed malitiam ſignorum quæ ex principe hac parte ſumebantur,

tur, auxit etiam glans ano iniecta, quæ nihil irritauit, ut excrementa deijcerentur. Sed neque fructum ullum tulit ex balneo: cum nulla neque ab eo, neque a glande eſſet facta diuerſio. eadem enim mala, & ijdem caſus reuerſi ſunt: niſi quod ait, hominem calefactum, hoc eſt, ut ego quidem puto, ui morbi excalfactum ſudaſſe: & poſtquam deliraſſet, & mulſam aquam bibiſſet, è uita tertio die exceſſiſſe.

40 *Melancholici plerunque in morbum comitialem ſolent cadere, & contra, qui morbo comitiali afficiuntur, melancholici fiunt. horum utrumlibet magis uſu uenit, ut in hanc, uel in illam partem infirmitas uergit: nam ſi in corpus, morbus comitialis hominem corripit: ſi in mentem, melancholicus efficitur.*

Melancholia plerunq; in morbũ comitialem commutatur, ſicut morbus comitialis in melancholiam uertitur: id tamen nõ perpetuo accidit: propterea quod ſi a pituita comitialis exiſtat, non iam in melancholiam tranſeat. nos uero in commentarijs de locis affectis, quomodo ex melancholia fiat comitialis morbus; & ex comitiali melancholia, & item quomodo cum

ad

ad corpus & ad mentem repit, alteruter morbus gignatur, plane oſtendimus. quod qui ſcire aueat, eos libros legat, nec putet nos uelle eadem de re ſæpe eadem iterare.

Phaethuſa Pythei coniux Abderita, olim cum puella eſſet, fœcunda fuit. Sed eius marito in exilium acto, menſtruæ purgationes ipſam longo temporis ſpatio defecerunt. Poſtea uero dolores, & rubores articulos obſederunt: quæ cum ei contigiſſent, corpus uirile, atque omni ex parte hirſutum factum eſt, barbamque emiſit, & uox facta eſt aſpera. cum uero omnia faceremus, quæ eſſent ad menſtruas purgationes euocandas accommodata, ciere tamen eas non potuimus: ſed ipſa non ita diutius producta uita, perijt. 41

Hanc hiſtoriam monimentis litterarũ eſſe conſignandam Hippocrates cenſuit, quod admirabilis ſit & contra opinionem omnium. uerisimile tamen eſt, cum menſtruæ purgationes non profluerent, ut excrementis ijs, quæ excerni per uterum debebant, ad articulos confluentibus, dolores primum, deinde rubores ſint exorti. quare diximus alibi, ueriſſimam eius eſſe ſententiam, cum ait, mulierem pedum doloribus non laborare, niſi menſtruæ purga

tiones eam defecerint. cum uero omnis redundantia ad cutim propelleretur, etiam pili toto corpore, atque adeo barba ipsa exorta est. ac ne quid deesset, ut uirile corpus esset factum, uox quoque facta est aspera. existimabat autem Hippocrates una sola in re curationem esse positam, si menses essent prouocati. itaque omni studio id esse tentatum commemorat. sed frustra. quocirca illa intra paucos dies excessit e uita.

42 *Idem quoque Namysiæ Tasiæ Corippi uxori accidit. unica autem spe medici omnes, quos quidem ego noui, ducebantur, si illa effœminaretur, menstruæque purgationes naturaliter profluerent. uerum multis remedijs adhibitis, non sunt excitæ. immo uero illa non ita multo post obijt.*

Altero exemplo declarat, quid alteri mulieri acciderit, quam menstruæ purgationes diu defecerant. ait enim medicos multa tentasse, & nihil non esse conatos, eas ut prouocarent, frustra tamen omnem laborem impendisse: quod illa effœminari non potuerit: hoc est perduci ad eum statum nequiuit, ut menstruæ purgationes prorumperent. ut nos fere admoneat, muliebres

liebres purgationes si diutius suppressæ fuerint, uix posse reuocari: & sæpius nos huiusmodi laborem frustra suscipere, quã ut uoti compotes fiamus. Namysia uero, non secus quàm Phaetusa, cuius facta est nuper mentio, cum nullum fructum ex medicorum opera tulisset, e uita excessit: nec potuit diu uitam producere. non tamen hæc nos deterrere exempla debent, quo minus mulieribus ita affectis manum admoueamus: sed excitare potius, ut ingenium exacuamus, quo optata consequamur: siquidem tum denique officio nostro functi simus, cum omnia effecimus, quæ ratio nobis suppeditat, & longus usus peritiaque commonstrat.

Finis octaui in sextum Hippoc. de morbis uulgarib. Commentarij.

VENETIIS, Ex Officina Valgrisiana.

M D L X I I.

Errata ſic corrigito.

Pagina	26.	*uerſu* 24.	*maiore admiratione.*
pag.	144.	11.	*ſicut in tußi, cum omnes.*
pag.	162.	12.	*& ſurditates.*
pag.	200.	25.	*ad ſummum pernic.*
pag.	307.	26.	*magnopere faciet.*
pag.	313.	10.	*grauitate.*
pag.	332.	23.	*Gal. uidetur ſic legiſſe: ij ualent. quibus contraria, contra.*

VIN
CENT